

MEMORIALUL REVOLUȚIEI 16-22 DECEMBRIE 1989

CENTRUL NAȚIONAL DE DOCUMENTARE,
CERCETARE ȘI INFORMARE PUBLICĂ DESPRE
REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE 1989

MEMORIAL 1989

Buletin științific și de informare

1 (13) / 2014
Timișoara

Colegiul de redacție:

Redactor șef: Gino Rado (Revoluție)

Secretar general de redacție: Lucian-Vasile Szabo

Redactori: Adina Hornea Abruda (Viața științifică)

Liza Kratochwill (Istorie orală)

Simona Mocioalca (Evenimente)

Cristina Tudor (Comunism)

Tehnoredactare: Gino Rado

Corectură: Adina Hornea Abruda

Coperta: Traian Abruda

Consiliul consultativ: Ioana Boca – Fundația Academia Civică – București, Viorel Marineasa – Universitatea de Vest din Timișoara, Stelian Mândruț – Academia Română, filiala Cluj-Napoca, Silviu B. Moldovan – CNSAS – București, Bogdan Murgescu – Universitatea din București, Victor Neumann – Universitatea de Vest din Timișoara, Daniel Vighi – Universitatea de Vest din Timișoara, Smaranda Vultur – Universitatea de Vest din Timișoara

ISSN: 1843-309X

CUPRINS

Cuvânt către cititor	9
Foreword	10

STUDII

Richard Andrew Hall, Gloanțe, minciuni și casetă video. Uluitoarea contrarevoluție română din Decembrie 1989 pe cale de dispariție (Partea I)	11
Lucian-Vasile Szabo, Acțiuni represive ale Armatei în 1989. Deschiderea focului în Piața Libertății din Timișoara	33
Dumitru Tomoni, Elevi timișoreni în Decembrie 1989 (Partea a II-a).....	42

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Memorialul Revoluției la... „Orizont”.	
Lansare de cărți și reviste și rendez-vous cu autorii lor (Adina Hornea Abruda) ..	50
Cartea de nisip, visul american și 1001 de nopți... în nisip (Adina Hornea Abruda).	55

COLAJE DE CELULOID

Misterele Revoluției Române. „Cine a tras în noi... după 22?” (Liza Kratochwill) ...	59
Masacrul din Calea Lipovei (Partea a II-a) (Liza Kratochwill)	68

PORTRET DE EROU

Giuchici Slobodan Milorad (Simona Mocioalcă)	82
--	----

TEROAREA COMUNISTĂ

Casa de Cultură a Studenților din Timișoara în anii 1950-1960 (Cristina Tudor)	85
Procesul colectivizării agriculturii în județul Timiș-Torontal în perioada 1949-1953 (Loredana Tănasie)	104

Aurel Cosma Junior – condamnat în „Lotul ziariștilor” (Adina Laura Nasta) 115

DOCUMENTAR

Acțiunile Armatei în Timișoara.
U.M. 01841 Caracal – Regimentul 56 Parașutisti (Gino Rado) 126

BIBLIOTECA REVOLUȚIEI

Ştefan Ehling, *Nu-l blamați pe optimist!*, Editura Tim, Reşiţa, 2013, 359 p.
(Simona Mocioalcă) 131

INSTANTANEE – MEMORIAL

Cupa „Memorialul Revoluției” la minifotbal – Ediția a VI-a 138
Supercupa „Memorialul Revoluției” la minifotbal – Ediția a II-a 143
Decembrie – între datorie, respect și neuitare 145
Corala „Memorial” – un deceniu de existență: 2003-2013 150
Capela Eroilor Martiri – lăcaș de reculegere și aducere amintire 152
Expoziția „Decembrie 1989. Momentul Timișoara” prezentată în alte localități 156
Proiecție de film, expoziție și dialog la Bisericile Bănățene 160
Diplomați la Memorialul Revoluției 172
Școala altfel: „Să știi mai multe, să fii mai bun!” 175
Noaptea Muzeelor la Memorialul Revoluției 183

COLABORATORI 185

TABLE OF CONTENTS

Foreword 9

Foreword 10

STUDIES

Richard Andrew Hall, Bullets, Lies and Videotape. The Amazing, Disappearing Romanian Counter-Revolution of 1989 (1 st Part)	11
Lucian-Vasile Szabo, The Army's Repressive Actions in 1989. Opening Fire on the People in the Libertății Square in Timișoara	33
Dumitru Tomoni, Students of Timișoara in December 1989 (2 nd Part).....	42

SCIENTIFIC SCENE

Memorial of Revolution at... „Orizont”. Book and Bulletin Launching and Rendez-Vous with the Authors (Adina Hornea Abruda)	50
Sand Book, American Dream and 1001 Nights... in the Sand (Adina Hornea bruda)....	55

CELLULOID COLLAGES

Mysteries of the Romanian Revolution. „Who was shooting at us... after December 22 nd ?” (Liza Kratochwill).....	59
The Massacre in Calea Lipovei (2 nd Part) (Liza Kratochwill)	68

PORTRAIT OF A HERO

Giuchici Slobodan Milorad (Simona Mocioalca)	82
--	----

COMMUNIST TERROR

Students' Cultural Centre of Timișoara in the 50's and 60's (Cristina Tudor)	85
Agricultural Collectivization Process in Timiș-Torontal County from 1949 to 1953 (Loredana Tănasie)	104

Aurel Cosma Jr. – Defendant in the Trial Targeting the „Batch of Journalists” (Adina Laura Nasta)	115
--	-----

DOCUMENTARY

Army Actions in Timișoara.

Military Unit 01841 Caracal – The 56 Parachute Regiment (Gino Rado).126

REVOLUTION LIBRARY

Ştefan Ehling, “Don’t Blame the Optimist!”, Tim Publishing House, Reşiţa, 2013, 359 p. (Simona Mocioalcă)131

SNAPSHOTS – MEMORIAL

“Memorialul Revoluției” Mini-Football Cup – 6 th Edition	138
“Memorialul Revoluției” Mini-Football Super-Cup – 2 nd Edition	143
December – between Duty, Respect and Memento	145
“Memorial” Chorus – a Decade of Existence: 2003-2013.....	150
Chapel of the Martyr Heroes – a Sanctuary of Introspection and Recollection ...	152
“December 1989. The Timișoara Moment”. Exhibition Presented in Other Places of the Country	156
Film Screening, Exhibition and Dialogue at Banat Churches	160
High Officials at the Memorial of Revolution Museum	172
“A Different School: Know more, be better!”.....	175
The European Museum Night at the Memorial of Revolution Museum	183

COLLABORATORS

185

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort 9

Vorwort 10

STUDIEN

Richard Andrew Hall, Kugeln, Lügen und Videokassetten. Die erstaunliche, vom Aussterben bedrohte Rumänische Gegenrevolution vom Dezember 1989 (1. Teil)	11
Lucian-Vasile Szabo, Die Repressionsaktionen der Armee im Jahre 1989.	
Die Eröffnung des Feuers im Freiheitsplatz in Temeswar.....	33
Dumitru Tomoni, Temeswarer Schüler im Dezember 1989 (2. Teil)	42

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Die Gedenkstätte der Revolution am... „Horizont”. Präsentierung von Büchern und Zeitschriften und Rendez-vous mit ihren Verfassern (Adina Hornea Abruda).50	
Das Sandbuch, der amerikanische Traum und 1001 Nacht... im Sand (Adina Hornea Abruda)	55

ZELLULOIDCOLLAGEN

Geheimnisse der Rumänischen Revolution. „Wer hat auf uns nach dem 22. Dezember geschossen?” (Liza Kratochwill)	59
Das Massaker im Lipovei Weg (2. Teil) (Liza Kratochwill)	68

HELDENPORTRÄT

Giuchici Slobodan Milorad (Simona Mocioalcă)	82
--	----

KOMMUNISTISCHE TERROR

Das Temeswarer Kulturhaus der Studenten in den Jahren 1950-1960 (Cristina Tudor)	85
--	----

Der Prozess der landwirtschaftlichen Kollektivierung im Kreis Timiș-Torontal in der Zeit 1949-1953 (Loredana Tănasie)	104
Aurel Cosma Junior – verurteilt im Rahmen der „Gruppe der Journalisten“ (Adina Laura Nasta)	115

DOKUMENTAR

Aktionen der Armee in Temeswar. Militäreinheit 01841 Caracal – Fallschirmjägerregiment 56 (Gino Rado)....	126
--	-----

BIBLIOTHEK DER REVOLUTION

Ştefan Ehling, „Tadelt nicht den Optimisten!“, Tim Verlag, Reschitz, 2013, 359 S. (Simona Mocioalcă)	131
---	-----

MOMENTAUFNAHMEN BEI DER GEDENKSTÄTTE DER REVOLUTION

„Memorialul Revoluției“ Fußballcup – 6. Auflage.	138
„Memorialul Revoluției“ Super-Cup – 2. Auflage	143
Dezember – zwischen Pflicht, Respekt und Unvergeßlichkeit	145
Gesangverein „Memorial“ – ein Lebensjahrzehnt 2003-2013	150
Kapelle der Märtyrer-Helden – Stätte für Geistesruhe und Andenken.....	152
Präsentation der Ausstellung „Dezember 1989. Augenblick Temeswar“ an verschiedenen Orten	156
Filmprojektion, Ausstellung und Dialog in den Banater Kirchen	160
Diplomaten bei der Gedenkstätte der Revolution.....	172
„Die Schule anders: Mehr wissen, besser sein!“	175
Nacht der Museen bei der Gedenkstätte der Revolution.....	183
MITARBEITER	185

Cuvânt către cititor

Am ajuns la numărul 13 al revistei noastre, un număr norocos, care conține, pe lângă studii și documentare, o importantă secțiune referitoare la activitățile Memorialului Revoluției.

La capitolul studii, Richard Hall este prezent cu prima parte dintr-o lucrare pe care o consider incitantă: *Gloanțe, minciuni și casete video. Contrarevoluția română din decembrie 1989 pe cale de dispariție*. Despre acțiunile represive din Timișoara ale instituțiilor de stat ne vorbește Lucian-Vasile Szabo în lucrarea sa, *Acțiunile represive ale Armatelor în 1989. Deschiderea focului în Piața Libertății din Timișoara*. Tot în acest capitol am inclus a doua parte a studiului lui Dumitru Tomoni despre rolul elevilor timișoreni în Revoluția din 1989 de la Timișoara.

În cadrul capitolului *Teroarea comunistă* vă propunem o lucrare a Adinei Laura Nasta despre Aurel Cosma Junior, avocat, ziarist, politician, memorialist, unul dintre inculpații din procesul „Lotul ziariștilor”, o personalitate marcantă a Banatului. Activitatea Casei de Cultură a Studenților din Timișoara ne este prezentată de Cristina Tudor, iar procesul colectivizării în județul Timiș-Torontal este descris de Loredana Tănasie.

La secțiunea *Documentar* vom prezenta, în fiecare număr al revistei, activitatea în Timișoara a unei unități militare venite din afara județului Timiș. În acest număr aducem în fața cititorilor Unitatea Militară 01841 Caracal –Regimentul 56 Parașutisti.

Desigur, nu lipsesc nici în acest număr capitoalele consacrate: *Viața științifică*, *Colaje deceluloid și Instantanee– Memorial*, în care sunt trecute în revistă activitățile instituției noastre din prima jumătate a anului 2014.

Gino RADO

Foreword

We have reached the 13th issue of our bulletin, a lucky number, which gathers up, besides exciting studies and documentaries, an important section which highlights the activities carried out by the Memorial of Revolution Association.

Richard Hall is present in our bulletin, in the chapter dedicated to "Studies", with the first part of his paper which I personally find more than exciting: "Bullets, Lies and Videotape. The Amazing, Disappearing Romanian Counter-Revolution of 1989". In his paper "The Army's Repressive Actions in 1989. Opening Fire on the People in the Libertății Square in Timișoara" Lucian-Vasile Szabo gives us a brief account of the repressive actions taken by the public authorities. This chapter is complemented by the second part of Dumitru Tomoni's study on the role played by the students of Timișoara during the Revolution of 1989 in Timișoara.

In the chapter titled "The Communist Terror", we suggest a paper signed by Adina Laura Nasta and dedicated to Aurel Cosma Jr., an illustrious scholar of Banat (lawyer, journalist, politician, memorialist) and one of the defendants in the trial which targeted the "Batch of Journalists". The activity carried out by the Students' Cultural Centre of Timișoara is described by Cristina Tudor and the process of collectivization in Timiș-Torontal County is approached by Loredana Tănasie.

Every "Documentary" section of our bulletin is focused on the activities carried out in Timișoara by a military unit coming from outside the borders of Timiș County. This issue is centred on the Military Unit 01841 Caracal – The 56 Parachute Regiment.

Of course, this edition is also complemented by its dedicated chapters: "Scientific Scene", "Celluloid Collages" and "Snapshots – Memorial" which emphasize the activities carried out by our establishment during the first half of this year.

Gino RADO

Gloanțe, minciuni și casete video: Uluitoarea contrarevoluție română pierdută în decembrie 1989¹ (I)

Standard Disclaimer: All statements of fact, opinion, or analysis expressed are those of the author and do not reflect the official positions or views of the Central Intelligence Agency (CIA) or any other U.S. Government agency. Nothing in the contents should be construed as asserting or implying U.S. Government authentication of information or CIA endorsement of the author's views. This material has been reviewed by CIA to prevent the disclosure of classified information.

¹ Pentru a consulta lucrările publicate pe această temă, vă recomand să vizitați site-ul web: <http://romanianrevolutionofdecember1989.com>: Revoluția română pentru gloanțele dum-dum (ca mine și probabil ca tine [The Romanian Revolution for Dum-Dums (like me and perhaps even you)], 2008, <http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2008/12/16/the-romanian-revolution-for-dum-dums-like-me-%E2%80%A6and-perhaps-even-you-by-richard-andrew-hall-phd/>;

Stil orwellian... clar orwellian: Campania procurorului Voinea de cenzurare a Revoluției Române din decembrie 1989, 2006 [Orwellian...Positively Orwellian: Prosecutor Voinea's Campaign to Sanitize the Romanian Revolution of December 1989], <http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2013/05/21/orwellian-positively-orwellian-prosecutor-voineas-uncritical-reception-by-romanianists/>;

Revoluția Română din 1989 ca joc geopolitic de căfenea: documentarul „SAH-MAT” al lui Brandstatter și Ultimul val dintr-o mare de revisionism, 2005 [The 1989 Romanian Revolution as geopolitical parlor game: Brandstatter's "CHECKMATE" documentary and the latest wave in a sea of revisionism], <http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2009/07/25/the-1989-romanian-revolution-as-geopolitical-parlor-game-brandstatter%E2%80%99s-%E2%80%9Ccheckmate%E2%80%9D-documentary-and-the-latest-wave-in-a-sea-of-revisionism/>;

Dublu limbaj: Istorisirile mult prea familiare ale dublurii lui Nicolae Ceaușescu [Doublespeak: The All-too-Familiar Tales of Nicolae Ceausescu's Double], numărul 3 din ziarul Habsburg Occasional Papers, martie 2004, <http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2009/09/29/romania-december-1989-doublespeak-the-all-too-familiar-tales-of-nicolae-ceausescus-double-by-richard-andrew-hall/>;

Rădăcinile securistice ale basmului românesc modern: Presa, fosta Securitate și istoriografia lunii decembrie 1989 [,„The Securitate Roots of a Modern Romanian Fairy Tale: The Press, the Former Securitate, and the Historiography of December 1989”], RFE, Perspectiva Est-Europene, 2002, <http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2009/07/17/the-securitate-roots-of-a-modern-romanian-fairy-tale-the-press-the-former-securitate-and-the-historiography-of-december-1989/>;

Richard Andrew Hall, Teoriile acțiunii colective și Revoluției: Dovezi izvorăte din tranzitia României din decembrie 1989[“Theories of Collective Action and Revolution: Evidence from the Romanian Transition of December 1989”], Studii Europa-Asia, nr. 6 (septembrie 2000), <http://romanianrevolutionofdecember1989.com/theories-of-collective-action-and-revolution-2000/>;

Richard Andrew Hall, Recurgerea la absurd: Teoria „Războiului pus în scenă” și Revoluția Română din decembrie 1989 [,„The Uses of Absurdity: The ‘Staged-War’ Theory and the Romanian Revolution of December 1989”], Politici și Societăți Est-Europene, vol. 13, nr. 3 (toamna anului 1999) (University of California Berkeley Press),<http://romanianrevolutionofdecember1989.com/the-uses-of-absurdity-romania-1989-1999/>.

[Submitted to CIA's Publications Review Board (PRB) 19 November 2009; cleared without changes by PRB 15 December 2009]

I am an intelligence analyst for the Central Intelligence Agency. I have been a CIA analyst since 2000. Prior to that time, I had no association with CIA outside of the application process.

Keywords: 1989, Romania, Bucharest, revolution, counter-revolution, terrorists, hospital, Ghircoiaș Nicolae, Dan Voinea.

Cuvinte cheie: 1989, România, Bucureşti, revoluție, contrarevoluție, teroriști, spital, Ghircoiaș Nicolae, Dan Voinea.

Precizări legale generale: Toate faptele, opiniile sau analizele enunțate în această lucrare aparțin exclusiv autorului și, prin urmare, nu reflectă pozițiile oficiale sau punctele de vedere ale Central Intelligence Agency (CIA) sau ale niciunei alte agenții a Guvernului SUA. Nimic din conținutul acestei lucrări nu va fi construit astfel încât să exprime sau să implice o confirmare a informațiilor de către Guvernul SUA sau o aprobare a opinioilor autorului de către CIA. Materialul a fost analizat, în întregime, de CIA în scopul preîntâmpinării divulgării informațiilor clasificate.

[Prezentat Comisiei CIA de analiză a publicațiilor (PRB) în 19 noiembrie 2009; remis de PRB spre publicare, fără modificări, în data de 15 decembrie 2009].

În anul 2000 am fost angajat ca analist de informații în cadrul Agenției Centrale de Informații SUA (Central Intelligence Agency). Declar că, anterior anului 2000, nu am avut nicio legătură cu CIA, exceptând procedura de depunere a dosarului de angajare.

Se numea Ghircoiaș... Nicolae Ghircoiaș. Iar în România sfârșitului lui 1989 și începutului lui 1990 s-a dovedit a fi foarte, foarte ocupat.

Sigurele informații oficiale despre acțiunile lui Nicolae Ghircoiaș din ultimele zile care au precedat căderea regimului dictatorial condus de Nicolae Ceaușescu, în 22 decembrie 1989, ne parvin ca urmare a ceea ce acesta, dar și alții, au declarat la procesul intentat la sfârșitul lui ianuarie 1990. În limbaj burocratic, colonelul Nicolae Ghircoiaș ocupa funcția de director al Institutului Criminalistic din cadrul Inspectoratului General de Miliție (Poliție). În termeni neprotocolari însă, rolul pe care Nicolae Ghircoiaș l-a jucat în decembrie 1989 pare să fie acela de „șperțar” sau „sforar”, adică acel tip de individ care nu ezită să se implice în afaceri necurate – ca, de exemplu, „volatilizarea” cadavrelor celor împușcați.

După ce forțele de represiune au deschis focul asupra demonstranților anti-regim în 17 și 18 decembrie 1989 în Timișoara, col. Ghircoiaș a fost trimis la morga orașului, în vederea recuperării cadavrelor

celor ce prezenta răni prin împuşcare. În miezul nopții, 43 de cadavre neautopsiate, aparținând manifestanților, au fost furate de la morga municipală, fiind apoi transportate, cu ajutorul trailerelor frigorifice, la periferia municipiului București, unde au fost, ulterior, incinerate.² Ghircoiaș s-a ocupat, de asemenea, de strângerea și distrugerea evidențelor și fișelor spitalicești, dar și a oricărora altor materiale incriminatoare ce ar fi putut indica nu doar decesul, ci și supraviețuirea celor dispăruți (autoritățile de atunci oferind o explicație halucinantă cu privire la dispariția acestor cetăteni: au fugit din țară, luându-și cu ei și toate documentele). Cu alte cuvinte, se pare că sarcina principală a col. Nicolae Ghircoiaș s-a axat pe distrugerea tuturor dovezilor existente.³

Colonel Ghircoiaș face turul spitalelor din București

Fără a fi confirmate oficial, circulă numeroase informații despre faptele pe care Ghircoiaș le-a comis după căderea regimului lui Ceaușescu, în 22 decembrie 1989, fapte pentru care acesta nu a fost acuzat în timpul procesului și pentru care, din nefericire, nu va fi niciodată acuzat. Din cei 1.104 morți și 3.352 de răniți înregistrări în timpul masacrului din decembrie 1989, 942 au fost uciși, respectiv 2.251 au fost răniți după ce Nicolae și Elena Ceaușescu au fugit, în 22 decembrie 1989. În acel moment, se considera că principaliii vinovați pentru măcelul care a avut loc după 22 decembrie 1989, cărora li s-a și dat titulatura generică de „teroriști”, erau atât cadre ale poliției secrete a regimului comunist, cunoscută ca *Securitatea*, cât și o serie de mercenari străini angrenați în lupta pentru restaurarea regimului lui Ceaușescu.

Acesta este contextul în care medicii din principalele unități spitalicești din București își amintesc de aparițiile intempestive, inopertune ale col. Nicolae Ghircoiaș, la sfârșitul lunii decembrie 1989 și începutul lui ianuarie 1990. Prof. Andrei Firică, medic al Spitalului de Urgență din București, relatează, într-un

² Pentru o discuție optimă în limba engleză, discuție menită să explice de ce practicile de incinerare nu sunt acceptate de tradiția ceremoniei de înhumare practicată în România, vă recomand să consultați articolul intitulat *Masca morții roșii: Politica nefastă a incinerării în România anului 1989* [“The Mask of the Red Death: The Evil Politics of Cremation in Romania 1989”], publicat în numărul 15 (1) din jurnalul „Mortality”.

³ Pentru mai multe informații online, consultați, de exemplu,

http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Ghircoia%C5%9F;

http://ro.wikipedia.org/wiki/Opera%C5%A3iunea_Trandafirul; <http://www.romania-libera.ro/a51078/cine-a-organizat-furtul-cadavrelor-din-morga-spitalului-judetean.html>;

<http://www.Timisoara.com/newmioc/53.htm> <http://www.Timisoara.com/newmioc/67.htm>.

Chiar și raportul întocmit în 1994, SRI admite că întreaga confuzie creată în jurul identității celor care au fost incinerați izvorăște din arderea, de către Ghircoiaș, a tuturor documentelor pe care acesta le-a confiscat de la Spitalul Județean din Timișoara, după fuga lui Ceaușescu, din 22 decembrie 1989, http://www.ceausescu.org/ceausescu_texts/revolution/raportul_sri11.htm. Astfel, pare în regulă să afirmăm că sarcina lui Ghircoiaș era, de fapt, să facă toate demersurile necesare pentru ca documentele incriminatoare să dispară, pur și simplu...

interviu acordat unui post de televiziune în 2004, în mare măsură, aceleași detalii pe care acesta le-a prezentat presei în vara anului 1990. Potrivit acestuia, au fost aduși și internați la Spitalul de Urgență în jur de 15-20 de indivizi bănuți de terorism, cu diferite urgențe medicale. Prof. Firică declară că a întocmit un dosar medical sumar cu afecțiunile acestor pacienți. Într-o din acele zile, a fost vizitat de un colonel de miliție, pe care mai târziu urma să îl vadă la televizor, în zeghe, în boxa acuzațiilor, la Procesul de la Timișoara (în mod indubitatibil, este vorba de Ghircoiaș), care l-a sfătuit să țină reporterii curioși departe de paturile „teroriștilor”, amenințându-l, totodată, că acestea „sunt doar persoane suspectate de acte de terorism și că nu crede că [dr. Firică] și-ar dori ca, într-o bună zi, să fie dat în judecată pentru că ar fi calomniat pe cineva!”. Mai târziu, colonelul a revenit pentru a-i urca pe toți acei răniți, suspectați de terorism, într-un autobuz, în scopul de a-i transporta spre o destinație care a rămas, până acum, necunoscută. Prof. Firică susține, de asemenea, că, odată cu suspecțiile de terorism, „au dispărut” și toate fișele medicale pe care acesta le întocmisse. Cu toate acestea, a menționat că în acele zile l-a rugat pe fiul său, care terminase Facultatea de Teatru și Film, să filmeze teroriștii încătuși de paturile de spital, declarând, totodată, că a predat Procuraturii⁴ copii după acele casete.

5

⁴ Profesorul Andrei Firică, interviewat de Florin Condurățeanu, *Teroriștii din Spitalul de Urgență*, „Jurnalul Național”, 9 martie 2004, ediție online: <http://jurnalul.ro/campaniile-jurnalul/decembrie-89/teroristii-din-spitalul-de-urgenta-71729.html>, citat de Hall în lucrarea *Stil Orwellian... clar Orwellian [Orwellian... Positively Orwellian]*, 2006. Pentru relatări similare, consultați articolele semnate de Florin Mircea Corcoz și Mircea Arieș, *Terorist ascuns în Apuseni?*, „România liberă”, 21 august 1992, p. 1 – „Colonelul Ghircoiaș, fost director al Serviciului de Investigare Penală din cadrul Securității, a adunat toate persoanele acuzate de acte de terorism și de atunci nu se mai știe nimic de ele”; Andreea Hasnaș, *Reportajul unui film cu TERORIȘTI*, „Expres”, nr. 10 (6-12 aprilie 1990), p. 5; Constantin Fugașin, *Unde ne sănt teroriștii?*, „Zig-Zag”, 1990.

⁵ Captură de ecran de pe site-ul http://www.dailymotion.com/video/x7rp6b_revolutia-romana-2225-dec1989-part_shortfilms, postată de Alexandru 2006.

[Fotografiile confirmă ceea ce Constantin Fugașin a relatat în articolul *Unde ne sănt teroriștii?*, publicat în 1990 în revista „Zig-Zag”, bazându-se, parțial, pe un interviu acordat de dr. Andrei Firică:

13 persoane suspectate de ceea ce numim, în prezent, acte de terorism au fost interne la Spitalul de Urgență. Dintre acestea, câteva erau, în mod clar, persoane străine, chiar dacă toate aveau asupra lor acte românești. Doi indivizi se distingeau prin trăsături mongoloide (asiatice),

moment dat, le-a adresat o întrebare în arabă, iar unul dintre răniți i-a răspuns într-o arabă perfectă. Toți aveau staturi impunătoare, unul dintre ei fiind descris ca „un munte de om”. Acesta din urmă nu a scos niciun cuvânt, deși era, probabil, măcinat de dureri chinuitoare. Mai erau doi teroriști care nu fuseseră răniți. Unul ajunse în noaptea, sub un pretext banal. Considerându-l suspect, cei care stăteau de pază la spital l-au imobilizat imediat. La percheziția corporală, s-au găsit asupra sa trei tipuri distincte de haine și multe acte de identitate. A fost legat de o targă și, deși părea a fi, mai degrabă, plăpând decât atletic, a reușit, la un moment dat, să rupă legăturile cu care era imobilizat.^{6]}

⁶ În mod semnificativ, acest video vine în contradicție directă și contestă afirmațiile lui Sorin Ilieșiu, care susține că „Generalul Dan Voinea a afirmat clar: Teroriștii nu au existat. Cei care au acaparat puterea au mințit pentru a proteja adevărății criminali... Diversiunea cu «teroriștii» a fost demonstrată de Justiție [Sistemul de Justiție], întrucât nu s-a găsit niciun singur terorist, nici mort, nici rănit sau arestat” (Sorin Ilieșiu, *18 ani de la masacrul care a dețurnat revoluția comunistă*, 21 decembrie 2007),
<http://www.romaniajubila.com/articole/articol.php?sten=articol&id=6709>.

Pentru o discutie amanuntita, consultați publicațiile semnate de Hall în anul 2008.

[Dr. Andrei Firică, 2004: *Din perspectiva diagnosticului, aceia care susțin că teroriștii nu au existat, mint cu nerușinare... La camera de gardă a Spitalului de Urgență, au fost aduse persoane împușcate cu precizie în frunte, manifestanți întâți prin împușcare, din spate, de la câțiva metri, din rândul demonstranților, or astea nu le puteau face decât teroriștii...⁸*]

Doctorul Nicolae Constantinescu, chirurg șef la Spitalul Colțea, a fost, de asemenea, „onorat” cu vizita pe care col. Ghircoiaș a făcut-o în cursul acelor zile:

Îmi amintesc că în 1 sau 2 ianuarie 1990 a venit la spital [Spitalul Colțea] un colonel de la Ministerul de Interne, care s-a prezentat ca fiind Ghircoiaș. Cu un limbaj destul de agresiv, acesta ne-a spus că este șeful nu știu cărui departament „criminalistic” din cadrul Direcției Securității Statului (Securitate). A cerut ca toate gloanțele care au fost extrase din plăgi să îi fie predate. I-au fost predate peste 40 de gloanțe de diferite forme și mărimi, dar resturi de muniție.

Referitor la întrebarea dacă a informat sau nu Procuratura Militară:

⁷ Captură de ecran de pe site-ul http://www.dailymotion.com/video/x7rp6b_revolutia-romana-2225-dec1989-part_shortfilms, postată de Alexandru 2006.

⁸ Profesorul Andrei Firică, interviewat de Florin Condurățeanu, *Teroriștii din Spitalul de Urgență*, „Jurnalul Național”, 9 martie 2004, ediția online, <http://jurnalul.ro/campaniile-jurnalul/decembrie-89/teroristii-din-spitalul-de-urgenta-71729.html>.

Desigur, am anunțat Parchetul și am cerut deschiderea unei anchete [a celor împușcați în revoluție]. De exemplu, atunci când le-am indicat apartamentul de unde s-a tras în timpul revoluției, apartament situat la etajul patru al cinematografului „Luceafărul”, procurorii mi-au spus că au cercetat și că au descoperit că acolo era, de fapt, o locuință conspirativă a Securității, și... asta a fost tot.

că niște oameni doresc să afle adevărul și că toți cei care au semnat memoria adresat Procuraturii nu sunt niște oameni oarecare, ci medici cu experiență, somități în materie. Degeaba am solicitat expertize balistice sau alte cercetări, degeaba am prezentat acte, documente, radiografii, studii. Nu se dorea să se facă o anchetă serioasă!⁹

^⁹ Prof. dr. Nicolae Constantinescu, interviu realizat de Romulus Cristea, *Nici acum nu-mi dau seama cum am putut să operez nonstop timp de trei zile, „România liberă”*, 20 decembrie 2006, ediție online. A se consulta,

În 1992, alături de alți medici, profesori universitari, chirurgi renumiți, am semnat un memoriu [a se vedea pagina 6, unde se menționează un articol ce are, aparent, legătură cu acest memorandum] adresat Procurorului General, prin care ceream deschiderea unei anchete cu privire la răniții și morții prin împușcare. Întrucât nu am primit niciun răspuns, după șase luni m-am dus la Parchet să întreb ce se întâmplă. Mi s-a răspuns că încă se lucrează, mi-au arătat două sau trei avize puse pe colțurile cererii și cam asta a fost tot. Unul dintre procurori m-a condus pe corridor și mi-a spus că „are copil, are nevastă, e foarte complicat”. Mă întreba pe mine ce să mai facă... Am izbucnit și i-am spus că nu sunt un om care să fie așa, aburit cu una cu două.

I-am arătat radiografiile celor împușcați, i-am arătat gloanțele găsite în ficat. Radiografiile existau, nu erau o simplă invenție a mea, nu mi se năzărise așa, dintr-o dată, să cer deschiderea unei anchete! Le-am spus

România lui decembrie 1989: Revoluție, lovitură de stat și contrarevoluție

În decembrie anul acesta se vor aniversta douăzeci de ani de la implozia regimului comunist condus de dictatorul Nicolae Ceaușescu.¹⁰ Deși este arhicunoscut, merită să repetăm: nu doar că România s-a alăturat *târziu* undei de colaps a regimului comunist din statele est-europene, membre ale Pactului de la Varșovia semnat în toamna anului 1989 (Polonia, Ungaria, RDG, Cehoslovacia, Bulgaria), ci România a fost și *ultimul* stat

de asemenea, Mihail Lechkun, *Decembrie 1989, în spitalele din București*, „România liberă”, 10 februarie 1994, p. 2.

¹⁰ Etichetarea academică, hiperbolică și informală a regimului Ceaușescu ca regim *stalinist* nu este beneficiă, în fond. Regim totalitar, DA, regim stalinist, NU. Într-adevăr, Nicolae Ceaușescu a încetățenit cultul stalinist al personalității și da, Ceaușescu îl admira pe Stalin și modelul economic implementat de acesta, după cum le-a declarat reporterilor în 1988, iar noi am preluat aceste informații *ad nauseam* de atunci. Totodată, acest regim s-a dovedit a fi destul de bizar și, după cum am menționat într-o altă lucrare, a fost caracterizat de politica „lipsei statuilor publice [ale lui Ceaușescu] și lipsa (sau reducerea, pe cât posibil), a martirilor publici [în interiorul sau chiar în exteriorul partidului]” – prima condiționare venind în contradicție cu ubicuitatea prezenței în media a cuplului Ceaușescu, iar a doua condiționare fiind caracterizată atât de politica „rotirii cadrelor”, politică prin care înalți officiali de partid nu-și puteau construi niciodată un fief și uneori aveau restricționată prezența în provincie, însă, cu toate acestea, nu au fost niciodată eliminați fizic, dar și de împotrivirea generală a lui Ceaușescu de a-și „pătu” imaginea creată cu migală pentru străinătate, optând pentru eliminarea deschisă a dizidenților marcanți (acesta fiind unul din motivele pentru care pastorul Tökés a fost hărțuit și intimidațat, fără însă a fi lichidat în decembrie 1989) (a se consulta lucrarea semnată de Richard Andrew Hall în 2006, *Imaginiile maghiarilor și românilor în presa modernă și în cultura populară americană* [“*Images of Hungarians and Romanians in Modern American Media and Popular Culture*”] accesând site-ul web: http://www.academia.edu/554879/Images_of_Hungarians_and_Romanians_in_Modern_American_Media_and_Popular_Culture).

Ken Jowitt a caracterizat corupția organizațională și erodarea politică a partidului comunist ca provenind din era stalinistă – unde nici măcar funcția de înalt oficial al partidului nu elibera frica de sau realitatea încarcerării și condamnării la moarte – și căreia îi atribuie maxima *de facto* a lui Hrușciov, „nu omorâți activiștii”, și principiul esențial al lui Brejnev, „nu condeiați activiștii” (a se consulta lucrarea semnată de Ken Jowitt, *Noua dezordine mondială: Extincția leninistă* [New World Disorder: The Leninist Extinction], și în special paginile 233-234 și capitolul 4, *Neo-traditionalism*, pagina 142). Chiar faptul că o persoană ca Ion Iliescu a putut fi în preajmă pentru a acapara puterea în decembrie 1989 contravine fundamental principiilor sistemului stalinist: chiar dacă a fost dat afară din partid, acesta și-a putut îndeplini rolurile secundare în locații secundare, ca Iași, Timișoara, în sectorul hidrotehnic, edituri tehnice, iar faptul că a fost dat afară din partid nu a constituit o amenințare la însăși existența acestuia, așa cum a fost cazul lui Kirov, Bukharin și, din nefericire, al înlăturării a milioane de suflete publice prinse în vortexul ideologic. În 2007, Charles King a scris că „era lui Ceaușescu reprezenta continuarea stalinismului prin alte mijloace, substituind insinuarea terorii pentru variantele mai imature și combinând cooptarea calculată cu atacuri malicioase îndreptate asupra actorilor sociali care ar putea reprezenta o potențială amenințare pentru stat” (Charles King, *În amintirea comunismului românesc*, „Slavic Review”, vol. 66, nr. 4, iarna anului 2007, p. 720). Dar, într-un anumit punct, o diferență suficientă la nivel cantitativ și calitativ – în acest caz, diferența face referire la viață, teamă, închisoare și moarte – se traduce într-o diferență a tipului de regim, iar în acest caz ne confruntăm cu o hiperbolă inutilă. Nivelul de teamă cu privire la propria existență în România lui Ceaușescu, atât în interiorul, cât și în exteriorul partidului-stat, nu era, pur și simplu, credibil față de nivelul înregistrat în Uniunea Sovietică a lui Stalin sau chiar față de cel înregistrat în România lui Dej din anii '50. În final, România lui Ceaușescu era „stalinistă ca formă [cultul personalității, accentul pus pe industria grea] și brejneviană ca și conținut [,nu condeiați cadrele”... ci doar roți-le... privilegii, și nu sentințe la închisoare pentru nomenclatură]”.

care a aderat la această mișcare – iar acest lucru are, indiscutabil, o semnificație deosebită.¹¹ În ciuda naturii vădit personaliste (și nu corporatiste) a regimului lui Ceaușescu, a gradului ridicat de teamă și a lipsurilor cu care se confrunta societatea și în pofida izolării țării de restul statelor est-europene, semnatare ale Pactului de la Varșovia, a fost aproape imposibil ca România să nu fie afectată de implicațiile colapsului partidului comunist din celelalte state.¹² În ciuda diferențelor, erau, pur și simplu, prea multe similitudini instituționale și ideologice sau, după cum indică particularitățile acestui caz, ceea ce a contat a fost maniera în care membrii statului și ai societății au interpretat aceste chestiuni. „Ultima intrare pe scenă” [în special în teatru] implică, inevitabil, faptul că oportunitățile de mimare, oportunism, simulare¹³, pe de o parte, și de disimulare¹⁴, pe de altă parte, sunt mult mai mari față de cele ale predecesorilor... și, într-adevăr, se poate spune că ceea ce s-a observat în România în decembrie 1989 reflectă cu tărie acest lucru.

Multe dintre discuțiile despre ceea ce s-a întâmplat la sfârșitul lui 1989 se axează pe maniera în care putem defini acele evenimente... și consecințele lor.¹⁵ [Din punct de vedere analitic, acestea pot fi privite ca două categorii distințe și, în funcție de cum vor fi definite, luându-se în considerare doar evenimentele în sine sau consecințele acestora sau evenimentele și consecințele lor, se va modela, inevitabil, răspunsul căutat]. Toate tentativele de găsire a unei definiții clare au pivotat în jurul

¹¹ Pentru a consulta ultima discuție despre efectul de „difuzie” sau „demonstrație” și schimbarea regimului, consultați, de exemplu, lucrarea semnată de Valerie Bunce și Sharon Wolchik, *Difuziune internațională și revoluții electorale postcomuniste [International Diffusion and Postcommunist Electoral Revolutions]*. *Studii comuniste și postcomuniste*, vol. 39, nr. 3 (septembrie 2006), pp. 283-304;

¹² Pentru o discuție amănunțită, consultați Hall 2000.

¹³ Pentru o dezbatere cu privire la terminologie, consultați lucrarea scrisă de Michael Shafir, *România: Politică, economie și societate [Romania: Politics, Economics and Society]* (Boulder, 1985).

¹⁴ Pentru o dezbatere cu privire la terminologie, consultați lucrarea semnată de Ken Jowitt, *Noua dezordine mondială [New World Disorder]* (University of California Berkely Press, 1992).

¹⁵ Pentru o urmări discuțiile anterioare despre această temă, dintr-o perspectivă teoretică, puteți consulta, de exemplu, lucrarea semnată de Peter Siani-Davies, *Revoluția română a loviturii de stat? [Romanian Revolution of Coup d'état?]*. *Studii comuniste și postcomuniste*, vol. 29, nr. 4 (decembrie 1996), pp. 453-465; Stephen D. Roper, *Revoluția română din perspectivă teoretică* [“The Romanian Revolution from a Theoretical Perspective”]. *Studii comuniste și postcomuniste*, vol. 27, nr. 4 (December 1994), pp. 401-410 și Peter Siani-Davies, *Revoluția română din decembrie 1989 [The Romanian Revolution of December 1989]*, (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005), pp. 1-52 ff, însă în mod special (cap. 7) pp. 267-286. Pentru a face un ultim efort de aprofundare a acestei întrebări, consultați lucrarea semnată de Timothy Garton Ash, *Revoluția de catifea: Perspective [“Velvet Revolution: The Prospects”]*, „The New York Review of Books”, vol. 56, nr. 19 (decembrie 3, 2009) pe web site-ul <http://www.nybooks.com/articles/23437>. Pentru o mai bună comparație și analiză a scrutinului opiniei publice realizat în 2009 și 1999 cu privire la clasificarea care a avut loc în decembrie 1989, consultați studiul lui Cătălin Augustin Stoica publicat pe pagina web: <http://www.jurnalul.ro/stire-special/a-fost-revoluție-sau-lovitura-de-stat-527645.html>.

controversei dacă evenimentele din decembrie 1989 și consecințele acestora au constituit / constituie elementele unei revoluții sau ale unei lovitură de stat. Încă de atunci, atât români, cât și observatorii străini au construit fel de fel de improvizații lingvistice pentru a îngloba natura hibridă, obscură a evenimentelor și a consecințelor acestora. Poate că definiția cea mai neutră, cinică și fatalistă este dată de însăși expresia generică „evenimentele din decembrie 1989”, expresie care trebuie să spunem că a fost îmbrățișată, inclusă și promovată chiar și de nostalgicii fostei *Securitate* și ai regimului comunist.

Încărcați de mult mai multă originalitate sunt alți termeni, ca, de exemplu, *rivolue* (o invocare aparentă sau o aluzie la piesa de teatru a famosului satirist român, Ion Luca Caragiale, *Conu Leonida față cu reacțiunea*¹⁶, în care acesta a folosit vechea scriere colocvială: *revoluție*) sau *lovilue* (cuvânt aparent născocit de umoriștii de la „Academia Cațavencu”, prin asocierea termenilor românești *lovitură de stat* și *revoluție*).

Următoarea caracterizare a ceea ce s-a întâmplat în decembrie 1989 vine de la un comentator online, Florentin, care fusese detașat la garnizoana din Târgoviște, aceeași garnizoană unde Nicolae și Elena Ceaușescu vor fi judecați pe fugă și execuțați în 25 decembrie 1989. Îi, deși definițiile sale sunt prea sumare pentru gustul meu – autoritarism / dictatură vs. democrație ar fi fost de preferat – iar imaginea pe care o conturează pare mult prea simplificată pe alocuri, caracterizarea sa arată faptul că vorba simplă, pe şleau, a cetățeanului de rând poate pune punctul pe „i” mult mai bine decât mii de pagini scrise în ton academic:

„Mi-am făcut stagiu militar la Târgoviște, chiar în cazarma unde au fost execuțați soții Ceaușescu... Se pare că a fost organizată o lovitură de stat și chiar dusă la bun sfîrșit, dovedă felul în care a murit însuși președintele Republicii Socialiste România, dar, în paralel, a existat și o revoluție. De aici toate confuziile. Este un caz unic în istorie, din căte cunosc eu, poate mă îñșel. Au ieșit spontan oameni în stradă, care au cerut nu doar căderea președintelui de atunci, ci schimbarea unui regim politic, iar asta se cheamă revoluție. Această revoluție a triumfat, deoarece acum nu mai e comunism, nici măcar cu față umană, sau neocomunism. Uniunea Europeană nu ar fi acceptat un stat comunist în cadrul ei. Organizatorii loviturii de stat vizau doar înlocuirea dictatorului și rămânerea la comunism / neocomunism, ceea ce nu le-a reușit, deși încă mai speră și acum că vor reuși. Unii vorbesc despre furtul acelei revoluții, dar realitatea este că trăim în capitalism, deși

¹⁶ http://ro.wikisource.org/wiki/Conu_Leonida_fa%C5%A3%C4%83_cu_reac%C5%A3iunea.

ceea ce a fost în acești ani a fost mai mult o tentativă de capitalism, întreținută de oligarhia cu diverse interese...”¹⁷

Aceasta este, într-adevăr, ironia principală și, probabil, tragică a ceea ce s-a întâmplat în decembrie 1989 în România: fără Revoluție, există posibilitatea ca lovitura de stat să eșueze¹⁸, însă fără această Lovitură, nici Revoluția nu ar fi reușit. Ultima variantă este extrem de greu de acceptat pentru partizanii prinși în rigiditatea ideologică și politică și, cu toate acestea, este mai mult decât un simplu subiect de discuție și un subterfugiu de legitimare a nomenclaturii de treaptă a două care a acaparat puterea (cu toate că această variantă poate fi privită și astfel). Tocmai atomizarea societății românești¹⁹, puternic alimentată și constant exploatață de regimul lui Ceaușescu, explică de ce România s-a alăturat ultima valului de schimbare din toamna lui 1989, dar și de ce a fost și ar fi fost, practic, imposibil pentru adevărații reprezentanți ai societății (vorbim aici de dizidenți și protestatari) să formeze, în 22 decembrie, un organism de

¹⁷ Extras din forum la adresa <http://www.gds.ro/Opinii/2007-12- 20/Revolutia:+majoratul+rusinii!>

¹⁸ Acesta este un aspect căruia i-a fost acordată atenție, pentru prima dată, de Michael Shafir în lucrarea *Revizuind trecutul, ne pregătim de viitor* [Preparing for the Future by Revising the Past], publicată în *Raportul „Europel Libere” cu privire la Europa de Est*, vol. 1, nr. 41 (12 octombrie 1990). Cu toate acestea, este din ce în ce mai clar, dacă avem în vedere că al XIV-lea Congres al PCR, organizat între 20-24 noiembrie 1989, a decurs fără nici cea mai mică tentativă asupra dizidenței aflată pe holul congresului, pierzându-se, astfel, o potențială oportunitate, și dacă ținem seama de faptul că aceia care au complotat au eșuat lamentabil în a acționa în timpul a ceea ce ar fi părut a fi momentul de aur pentru a pune capăt „Erei de Aur”, respectiv în cursul celor aproape 48 de ore când Nicolae Ceaușescu se afla în vizită de lucru în Iran, între 18 și 20 decembrie 1989, după ce forțele de represiune fuseseră deja mobilizate pentru a se opune manifestanților pașnici și după ce acestea au tras primele focuri în Timișoara. Cu alte cuvinte, revolta anti-regim era deja iminentă, iar dacă lovitura de stat ar fi fost atât de minuțios pregătită, așa cum unii critici afirmă, acesta ar fi fost momentul perfect pentru a acapara puterea, a pune punct protestelor anti-sistem care au urmat, dar și pentru a-l exila pe Ceaușescu și a se ascunde în umbra legitimității revoltei populare. Extrem de interesant este faptul că aceia care au complotat nu au acționat în acest moment; mai mult decât atât, s-a așteptat colapsul aproape complet al autorității statului, în dimineața zilei de 22 decembrie 1989, pentru a se acționa. Acesta este, de asemenea, un alt motiv pentru care caracterizările Frontului, ca și contra-ofensivă a birocrației partidului-stat, se dovedesc a fi doar palavre partizane, deoarece, departe de a se fi anticipat ca puncte de referință în cazul unei revolte populare sau ca o manieră de a contracara o revoluție, cei care au complotat au presupus, gresit, după cum se va dovedi, că românii nu se vor răscula împotriva dictatorului și deci că doar atunci vor putea acționa. Cu toate acestea, este adevărat că, odată ce și-au consolidat puterea, complotiștii au încercat să încetinească, să redirecționeze și chiar să înăbușe avântul progresist al revoluției și că revoluționarii, împinși de la spate după decembrie 1989, i-au împins în reforme și măsuri menite să deschidă calea spre o politică și economie competitivă, iar aceste lucruri probabil că nu ar fi putut fi inițiate de revoluționari fără sprijinul primilor.

¹⁹ Am fost impresionat de ceea ce Linz și Stepan au subliniat în 1996: potrivit unui studiu elaborat de Radio „Europa Liberă” în iunie 1989, în Bulgaria activau treisprezece organizații independente, conduse de lideri ale căror nume erau cunoscute publicului, în timp ce în România activau doar două organizații independente ce își aveau sediile în interiorul țării, conduse de lideri ale căror nume erau necunoscute (Juan J. Linz și Alfred Stepan, *Problemele tranziției și consolidării democratice: Europa de Sud, America de Sud și Europa postcomunistă* [Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe], (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1996), p. 352). Pentru discuții mai ample asupra acestui subiect dar și asupra temelor conexe, consultați Hall 2000.

guvernare alternativ, organism *ale cărui decizii ar fi fost privite ca fiind destul de autoritate pentru a fi respectate și implementate de restul birocrației partidului-stat, în special de forțele armate, de securitate și de structurile polițienești*.

Haosul care ar fi rezultat (implicând posibilitatea unor multiple centre de putere organizate geografic) ar fi dus, probabil, la un număr mult mai mare de victime și le-ar fi permis celor care încă pariau pe întoarcerea lui Ceaușescu să recupereze, ulterior, puterea sau să împiedice, în mod semnificativ și pe termen lung, funcționarea oricărui guvern nou format.

Atât faptul că Revoluția a permis artizanilor loviturii de stat să acapareze puterea, cât și aspectul că lovitura a permis Revoluției să triumfeze ar trebui privite ca o altă versiune (o versiune specială, capabilă să reflecte idiosincraziile regimului comunist român) a ceea ce Linz și Stepan au identificat ca și costuri sau compromisuri ale tranziției de la statul autoritarist. În Polonia, de exemplu, acest lucru s-a reflectat în faptul că 65% din Sejm a fost ales în cadrul unor alegeri necompetitive, însă, dată fiind autoritatea egală acordată Senatului, autoritate care stipula că „unui organism cu origini nedemocratice i s-a acordat un rol important în elaborarea unei constituții democratice”, putem spune, de fapt, că primele alegeri competitive din această țară au avut loc, pentru ambele camere ale Parlamentului, de fapt, abia în octombrie 1991, la doi ani de la formarea primului guvern de solidaritate, în august 1989.²⁰

În România, acest lucru a însemnat că nomenclaturașii din rândul doi (o generație strămutată, de elite dormice să li se acorde atenție, generație care încă întreținea, într-o mare măsură, doar idei inspirate de politicile Perestroikiste ale lui Gorbaciov, privind schimbările considerate a fi necesare pentru sistem) au putut să își consolideze puterea după căderea cuplului Ceaușescu.

Autocaracterizarea Frontului de Salvare Națională (FSN-ului), făcută de înalții oficiali ai acestuia (Ion Iliescu), dar și de promotorii media (ca, de exemplu, Darie Novăceanu în „Adevărul”), ca o „emancipare a Revoluției”, nu pare să fie justificată.²¹ Pare, mai degrabă, legată direct de două evenimente care au avut loc în cea de a doua parte a lunii Ianuarie 1990, respectiv decizia luată de liderii Frontului ca acesta să candideze ca partid

²⁰ Președinția a fost, de asemenea, o funcție de oprire comunistă, fără a fi supusă alegerilor libere, până în toamna anului 1990. A se consulta lucrarea semnată de Linz și Stepan, *Problemele tranziției și consolidării democratice: Europa de Sud, America de Sud și Europa postcomunistă [„Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe”]*, pp. 267-274.

²¹ Pentru o discuție mai amplă privind rădăcinile și originea acestor termeni, consultați studiul semnat de Matei Călinescu și Vladimir Tismăneanu, *Revoluția din 1989 și viitorul României, Problemele comunismului*, vol. XL, nr. 1-2 (ianuarie-aprilie 1991), p. 52, în special nota de subsol nr. 38.

politici la primele alegeri post-ceaușiste, și contestarea, din stradă, a legitimității lor de a organiza alegerile și, totodată, de a candida. În același timp, această caracterizare legitimă era extrem de greu de apărut din punct de vedere obiectiv, date fiind o serie de aspecte controversate: potrivit proprietăților relatari ale conducătorilor Frontului, aceștia fuseseră în permanentă legătuți unii cu alții, planând răsturnarea guvernului condus de Ceaușescu înainte ca Revoluția să aibă loc; în plus, în 22 decembrie 1989, nu exista nicio alternativă viabilă, competitivă și non-comunistă la acest regim (argument adus chiar de aceștia) și, nu în cele din urmă, liderii nu fuseseră investiți oficial în fruntea FSN-ului. Mai mult decât atât, atunci când conducătorii Frontului, Iliescu aflându-se printre aceștia, și-au proclamat, în mai 1990, victoria cu două treimi din voturile pentru înființarea nouului parlament și cu 85% din voturile pentru președinție acordate lui Iliescu, aceste cifre în sine – chiar și dincolo de deja vădita manipulare, monitorizare și intimidare a partidelor de opozиție, a contracandidaților, a mișcărilor de stradă, a societății civile și a organizațiilor non-guvernamentale care au caracterizat întreaga campanie electorală – constituie un semnal clar al caracterului corupt și parțial liber și echitabil al primelor alegeri postcomuniste.

Însă chiar dacă FSN-ul și Ion Iliescu nu se pot defini clar și legitim ca o „emanație a Revoluției”, pare, oarecum înțelept, să afirmăm că folosirea sintagmei de „revoluție furată”²² este deplasată. Această sintagmă sugerează, inevitabil, caracterul ideologic central, ușor de identificat și *sufficient de coherent* al revoluției, dar și al prezenței unei autorități alternative non-ceaușiste, non-FSN-iste, care ar fi putut asigura retragerea forțelor de represiune și, totodată, care ar fi putut guverna și administra țara în zilele și săptămânile care au urmat. Absența acestei conduceri alternative a fost mai mult decât evidentă în 22 decembrie 1989, când, deși în Iași, Timișoara și Arad, printre alte orașe ale țării,

²² Stephen Kotkin asociază conceptual, cu precizie, dacă nu incomplet, cu cele expuse de Tom Gallagher și Vladimir Tismăneanu, în lucrarea sa *Societatea necivilă: Anul 1989 și implozia structurilor comuniste [„Uncivil Society: 1989 and the Implosion of the Communist Establishment”]* (Modern Library Chronicles, 2009), pp. 147-148, nr. 1. Concepte similare au primit alte denumiri, de exemplu, „războiul pe calea undelor” („operetta war”), propus, însă nu neapărat acceptat, de Nestor Rateș, *România: Revoluția încâlcită [„Romania: The Entangled Revolution”]* (Praeger, 1991) sau „punerea în scenă a revoluției” [susținută] de Andrei Codrescu în *Gaura din steag* (Morrow & Comp., 1991). Cartea semnată de Dumitru Mazilu în 1991 a fost denumită tocmai „Revoluția furată”. Charles King a afirmat în 2007 că Raportul CPADCR „repeta punctul comun de vedere (cel puțin al mediului academic occidental), potrivit căruia revoluția a fost deturnată”, sintagmă echivalentă, în fond, cu expresia folosită în România, aceea de „revoluție furată”, însă, după cum Tismăneanu și-a intitulat lucrarea, atât comisia, cât și secțiuni ample din capitolele Raportului asupra evenimentelor din decembrie 1989, folosesc screrile anterioare ale acestuia (fără însă a se cita de unde provin respectivele referințe). Este, prin urmare, dificil să tratăm constatăriile Raportului ca fiind independente de opinii identice exprimate de Tismăneanu (pentru a urmări discuțiile anterioare axate pe această temă, consultați articolele semnate de Hall în 2008).

activau deja nuclee autentice, regionale, care conduceau mișcările locale (ca exemplu putem da Frontul Democrat Român), în București nu exista nicio autoritate directă, iar aşa-numitele guverne alternative provizorii de „22 de minute”, conduse de Dide și Verdeț, erau chiar mai compromise de incluziunea foștilor înalți demnitari comuniști decât FSN-ul (cel puțin ultimul guvern provizoriu, condus de Dumitru Mazilu, a fost răsturnat imediat și inclus în FSN).

În ceea ce privește aspectul caracterului ideologic al revoltei împotriva lui Ceaușescu, este, încă o dată, util să ne îndreptăm spre ceea ce participanții direcți, în cazul de față, protestele din Timișoara, au de spus. Marius Mioc²³, participant direct atât la mișcarea de apărare constituță în jurul pastorului Tókés, cât și la demonstrațiile stradale care continuau să crească în amploare, arestat, interogat și maltratat din 16 decembrie până la data eliberării acestuia, împreună cu alți deținuți, în 22 decembrie, și care continuase să scrie cu vădită ostilitate împotriva fostei Securități și oficialilor de partid, dar și împotriva lui Iliescu, a FSN-ului și succesorilor acestei prime formațiuni postrevoluționare, relatează, într-o manieră ingenuă și onestă, adevărul despre acele demonstrații, adevăr care vine în contradicție flagrantă cu interpretările post-factum și adesea mult prea politizate ale evenimentelor din decembrie 1989, preferate de altfel de ideologi:

„Nu știu dacă Revoluția din 1989 a fost atât de anticomunistă, aşa cum tendința actuală ne îndeamnă să afirmăm. De la balconul Operei din Timișoara s-au strigat atât sloganuri de tipul «Nu vrem capitalism, vrem socialism democratic», dar și numele câtorva demnitari locali ai Partidului Comunist Român. Totuși, aspectele acestea nu trebuie generalizate, întrucât se poate să fi fost doar manevre tactice. În același timp, se auzeau și sloganuri de genul «Jos cu comunismul! » și se vânturau steaguri cu stema PCR-ului decupată, iar acest fapt semnifică, fără doar și poate, o delimitare clară de comunism. [Însă] Revoluția nu a avut o orientare ideologică distinctă, revoluționarii cereau, mai degrabă, alegeri libere și dreptul la liberă exprimare”²⁴.

Astfel, deși decembrie 1989 a însemnat, pentru România, atât o revoluție, cât și o lovitură de stat, caracteristica de bază a evenimentelor acestui sfârșit de an se încadrează în tiparul clar al unei revoluții, după cum subliniază și „Florentin” și Marius Mioc, mai sus. La toate cele de mai sus

²³ Mioc nu vorbește prea mult despre experiența sa personală: iată aici unul din cele câteva exemple, <http://www.Timișoara.com/newmioc/5.htm>.

²⁴ Preluat de pe pagina web <http://mariusmioc.wordpress.com/2009/09/29/o-diferențiere-necesara-comunisti-si-criminali-comunisti/#more-4973>.

trebuie să se adauge și aspectul aproape neconfirmat sau despre care se vorbește mult prea puțin astăzi: contrarevoluția din decembrie 1989. Înainte de 22 decembrie 1989, principala țintă a reprimării era societatea civilă și, implicit, manifestanții pașnici, deși Armata era atât autorul represiunii, cât și ținta forțelor de Securitate, ce încercau să își confirme nu doar loialitatea față de regim, dar și participarea directă în culpabilizarea represiunii demonstranților.

După 22 decembrie 1989, violențele vizau, în principal, Armata și civilii care ridicaseră armele și mai puțin masa mare a populației. Se justifică, probabil, afirmația că, în termeni tactici, după 22 decembrie 1989, acțiunile forțelor de represiune se opuneau, în esență, loviturii de stat, acestea fiind pregătite pentru eventualitatea dezertării Armatei și pentru posibilitatea unei intervenții externe menite să sprijine această dezertare. Cu toate acestea, dacă ținem cont, în special, de ceea ce s-a întâmplat înainte de 22 decembrie 1989, și anume reprimarea brutală, săngeroasă a manifestanților pașnici, și dacă avem în vedere faptul că succesul loviturii de stat era necesar pentru reușita revoluției în curs de desfășurare, putem afirma, cu destul de multă precizie, că acțiunile regimului lui Ceaușescu, luate ca întreg, au constituit, de fapt, o contrarevoluție.

Dacă, într-adevăr, artizanii mișcării de masă nu ar fi putut prelua efectiv puterea după fuga lui Ceaușescu, în 22 decembrie 1989, și dacă Ceaușescu sau acoliții săi ar fi avut posibilitatea să reacapareze puterea, am fi vorbit acum nu despre succesul unei lovitură de stat, ci despre cel al unei contrarevoluții.

Un element-cheie al contrarevoluției din decembrie 1989 îi vizează pe cei care atunci au fost denumiți, generic, ca „teroriști”, cei despre care se credea că luptă pentru a-i apăra pe soții Ceaușescu. Este adevărat, aşa cum afirma și Siani-Davies, că Revoluția înseamnă mult mai mult decât „Frontul” și „teroriștii”²⁵. Total de acord, unul dintre aspectele încă nerezolvate și care încă mai dă naștere multor controverse privind sfârșitul anului 1989, aspect care s-a soldat cu 942 de morți și 2.251 de răniți după 22 decembrie 1989, este, fără doar și poate, chestiunea „teroriștilor”. Aflarea unor adevăruri, de exemplu, dacă aceștia au existat cu adevărat, cine erau și pe cine apărau, de fapt, rămâne, chiar și după două decenii, o întrebare-cheie, imposibil de evitat, a lui decembrie 1989.

²⁵ Peter Siani-Davies, *Revoluția Română din decembrie 1989 [The Romanian Revolution of December 1989]* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005), p. 286.

„Pierdut”... în timpul anchetei: când absența dovezilor nu este o dovadă a absenței²⁶

Încă de la începutul anilor '90, cei care au participat sau care au fost direct afectați de evenimentele din decembrie 1989 au confirmat eforturile intense de mușamalizare a ceea ce se întâmplase. În mod semnificativ și sporind credibilitatea acestor acuzații, cei care au clamat aceste lucruri vin din diverse medii și orașe, dar și din întreg spectrul politic postceaușist. În marea majoritate a cazurilor, pentru a-și consolida credibilitatea, aceștia nu încearcă să încadreze incidentele în relatari mai ample despre ceea ce s-a întâmplat în decembrie 1989, ci, mai degrabă, le menționează ca fapte veridice în contextul expunerii propriilor experiențe.

Să luăm cazul lui Simion Cherla, participant la evenimentele din decembrie 1989 în Timișoara. Iată cum relatează Radu Ciobotea povestea lui Cherla, în mai 1991:

„Sosește și Simion Cherla, tulburat. A primit încă o amenințare cu moartea, cu cuvinte decupate din ziar. Lângă ea, în cutia poștală, i s-a pus un cartuș. I s-a explicat, adică, în ce fel o va sfârși dacă...

– Dacă vorbesc. Sau dacă am vreo copie după dosarul pe care l-am sustras în 22 decembrie 1989 din biroul șefului Securității Județene. Acolo era harta cu cele opt dispozitive ale Ministerului de Interne din Timișoara și «registrul-jurnal al acțiunilor unice operative ordonate». Le-am predat maiorului Constantin Grecu (între timp, trecut în rezervă), care le-a dat colonelului Zeca și generalului Gh. Popescu. Actele au fost de mare folos în... lupta armatei împotriva teroriștilor.

– Știți ce-i aia un dispozitiv? Când am văzut harta, mi s-au împăienjenit ochii. Dispozitivele lor erau zone întregi în care acționau câte 10-12 cuburi de foc, programate să tragă pe ore și minute! Vă imaginați! Și eu, ca să contribui la lupta împotriva teroriștilor, le-am predat! *Acum am cerut să fie folosite în proces. În registrul scria tot: cine ordonă, cine execută misiunea, locul, ora, durata, efectul. Ei bine, actele alea se zice că au dispărut. Și eu sunt amenințat că o să dispar și eu.*”²⁷

Găsirea și apoi dispariția acestor hărți care indicau dispoziția și acțiunile unităților Ministerului de Interne, și în special ale Securității, a fost relatată și de alte persoane la începutul anilor '90.²⁸ Și, cu toate acestea, după cum am văzut în mărturia dată de dr. Nicolae Constantinescu, redată mai sus, Parchetul nu a luat în considerare nicio astfel de declarație. Jean

²⁶ Originea acestei expresii este, aparent, atribuită astronomului și cercetătorului Carl Sagan, devenind, ulterior, una din expresiile preferate ale fostului secretar american al Apărării, Donald Rumsfeld.

²⁷ Radu Ciobotea, *Spitalul groazei nu are amintiri, „Flacăra”*, nr. 19 (8 mai 1991), p. 4.

²⁸ A se consulta sursele enunțate în nota de subsol 59, Hall 2006.

Constantinescu [nicio relație aparentă cu Nicolae Constantinescu], împușcat în clădirea C.C. al P.C.R. în 23 decembrie 1989, a relatat următoarele într-o declarație dată anul trecut (după cum își amintește jurnalistul de investigație Romulus Cristea):

„Am avut două întâlniri cu reprezentanții Parchetului. Primul procuror m-a vizitat acasă, la circa două luni de la evenimente, a ascultat și notat cu atenție relatarea mea și, ca o concluzie personală, informală, mi-a spus ceva de genul «cunoaștem deja mare parte dintre trăgători, aceștia sunt în măsură să plătească și daune civile, puteți să vă declarați parte civilă și să solicitați daune consistente». După o ezitare, am adăugat și o astfel de pretenție, la sfârșitul scurtei declarații scrise, pe care am semnat-o...

Al doilea procuror, ajuns mai târziu să conducă instituția, m-a invitat, după câteva luni, la Parchetul situat pe lângă Piața Rosetti. La sfârșitul convorbirii, acesta încerca să mă convingă că ne-am împușcat între noi [cu alte cuvinte, că nu a existat un dușman real și deci că nu a existat niciun terorist].²⁹

Acțiunile celui de-al doilea procuror, potrivit relatării lui

Constantinescu, ne par mai mult decât familiare. Deja la jumătatea lunii ianuarie 1990, participanții la baia de sânge din Brașov declarau presei că s-au pierdut dovezi esențiale și că fosta Securitate încerca să schimbe istoria evenimentelor din decembrie 1989:

Florin Crisbășan: „*Acum, securiștii propagă propria lor versiune: V-ați împușcat între voi, ca idioții!*”... „*Aproape 100 de persoane au fost arestate sub suspiciunea de terorism, însă acum ni se spune că nu îi mai au...*

²⁹ <http://romuluscristea.wordpress.com/2009/04/21/cautari-dupa-20-de-ani/#more-2603>. Ar fi interesant să se spună sau, cel puțin, să se știe cine a fost al doilea procuror, deși bănuiesc cine ar fi putut fi.

hârtiile au dispărut, nu se mai ştie cum şi ce: o casetă video, cu filmările de atunci, la care am vrut să ajung, nu se mai găseşte...”

Emil Ivaşcu: „**Dacă ni se spune că «am tras noi în noi», de unde dracu' muniţia aia cu care [teroriştii] au tras?**” „Un singur glonţ îţi putea reteza piciorul. Am văzut cu ochii noştri arme din alea. De unde le-ar fi avut civilii?”³⁰

În mai 1991, Gheorghe Bălaşa şi Radu Mircea i-au descris în detaliu jurnalisticului Dan Badea muniţia atipică pe care au găsit-o la sediul central al Direcţiei a V-a Securitate (direcţie ce asigura paza şi protecţia lui Ceauşescu), incluzând gloanţe dum-dum şi gloanţe speciale (aparent, cartuşe cu cap Vidia). Au menţionat, de asemenea, şi civilii şi soldaţii care au asistat la această descoperire, indicând, totodată, că un anume Spiru Zeres, care filmase întreaga scenă, a afirmat că toate casetele urmau să fie puse la dispoziţia Parchetului Militar.³¹

În 2007, jurnalista şi realizatoarea de documentare Maria Petruşcu, care, de la decesul soțului său, Marius, a continuat neîncetat să investigheze evenimentele de la Braşov, atrage, de asemenea, atenţia asupra tipului de muniţie folosit în decembrie 1989: „Multă vreme Parchetul Militar Braşov n-a făcut nimic, deşi aveau probe, declaraţii, documente, poze şi chiar *gloanţe atipice* aduse de familiile celor ucişi sau răniţi”³². Recent, un soldat împuşcat în 23 decembrie 1989 în Buzău a confirmat că medicii care l-au tratat şi-au schimbat declaraţiile privitoare la glonţul care l-a lovit: deşi un alt soldat internat alături de el a identificat respectivul glonţ ca fiind „vidia”, medicii au declarat că au extras un cartuş standard, de 7,62mm.³³ În toamna anului 2006, fiica unui preot a relatat următoarele:

„În decembrie '89, după ce a sosit de la Timişoara, tata a stat la mine, pe Bulevardul Ştefan cel Mare [în Bucureşti]. Când ne-am întors acasă, pe Strada Amiral Bălescu colţ cu Rosenthal, *am găsit dulapul, pur şi simplu, ciuruit, erau vreo 8-10 gloanţe. Cine se pricepea a zis că erau gloanţe vidia. Au fost duse la o comisie, dar nu ştiu ce s-a mai întâmplat.*”³⁴

Această relatată reduce în prim-plan ceea ce colonelul de armă Ion Stoleru afirma în 1992: „teroriştii” erau echipaţi cu „arme cu amortizoare, cu

³⁰ Mircea Florin Şandru, *Braşov: Întrebări care aşteaptă răspuns (II)*, „Tineretul liber”, 17 ianuarie 1990, p. 1, p. a III-a.

³¹ Am abordat toate aceste aspecte în detaliu, incluzând o traducere parțială în limba engleză a articolului, în Hall 2008.

³² <http://www.portalulrevolutiei.ro/forum/index.php?topic=1.msg214>, Răspuns #131.

³³ <http://1989.jurnalul.ro/stire-special/baiete-ai-avut-zile-526579.html>.

³⁴ Christian Levant, *Dacă tata nu-l salva pe Tökés, dacă nu salva biserici, tot se întâmpla ceva, „Adevărul”*, 30 septembrie 2006, ediţie online la https://adevarul.ro/sanatate/medicina/daca-tata-nu-l-salva-tokes-nu-salva-biserici-intampla-ceva-1_50abdabd7c42d5a663815a28/index.html.

mecanisme cu lunetă, pentru lupta pe timp de noapte (în «infraroșu»), gloanțe cap-vidia. Arme foarte moderne”, la care a mai adăugat ceva elocvent: „*Comisiile civile și militare nu și-au dus treaba de elucidare la capăt...*”³⁵

Și totuși, în mod uluitor, în ciuda tuturor mărturiilor privind existența și folosirea gloanțelor atipice sau, mai bine spus, ca urmare a acestora, în august 1991, Răsvan Popescu afirma că „din miile de proiectile care s-au tras împotriva revoluționarilor în decembrie 1989, Parchetul a intrat în posesia a... doar patru gloanțe. Cu adevărat ridicol!”³⁶

Rațiuni întemeiate pe lipsa probelor...

Dacă relatarea lui Răsvan Popescu este corectă, este de înțeles de ce funcționarii regimului lui Ceaușescu s-au bazat atât de multă vreme pe lipsa probelor. De exemplu, atunci când a fost întrebat dacă în decembrie 1989 s-au folosit și alte arme față de cele cu calibrul standard de 7,62 mm, aparținând Armatei, dr. Vladimir Beliș, la acel moment director al Institutului de Medicină Legală (IML), susține că nu știe și nu poate afirma nimic, deoarece, potrivit declarațiilor sale, nu s-au făcut vreodată autopsii ale celor împușcați, lăsând, astfel, jurnalistii să concluzioneze că „în consecință, relatările cu teroriștii care au tras cu gloanțe dum-dum, gloanțe cu cap vidia sau gloanțe de calibrul mare, atipice pentru dotările armatei române, vor rămâne doar simple basme, ce nu pot fi nici confirmate și nici negate”³⁷.

Fostul ofițer de Securitate, devenit între timp jurnalist, romancier și figură publică, Pavel Coruț, a abordat, în scrisurile sale, în mod ironic și sarcastic, aproape batjocoritor, existența acestei muniții atipice și folosirea ei în decembrie 1989:

„Mai târziu, am citit relatări fanteziste și patetice referitoare la moartea acestui ofițer [de Armată], lovit de gloanțe vidia și explozive [dum-dum]. Nu este singurul militar mort accidental în luptă...”³⁸

„Acum știm că toate informațiile... s-au dovedit a fi false: nu a existat o gardă specială care să fi depus un jurământ de credință (de tipul

³⁵ Colonelul de armată Ion Stoleru, interviuat de Mihai Gălățanu, *Din celebra galerie a teroriștilor*, „Expres”, nr. 151 (22-28 decembrie 1992), p. 4 și *Am văzut trei morți suspecți cu față întoarsă spre caldarâm*, „Flacăra”, nr. 29 (22 iulie 1992), p. 7. Citat în Hall, 2008.

³⁶ Răsvan Popescu, *Patru gloanțe dintr-o tragedie*, „Expres”, nr. 32(81), 13-19 august 1991, p. 10.

³⁷ Laura Toma, Toma Roman Jr. și Roxana Ioana Ancuța, *Beliș nu a văzut cadavrele Ceaușestilor*, „Jurnalul național”, 25 octombrie 2005, <http://jurnalul.ro/special-jurnalul/belis-nu-a-vazut-cadavrele-ceausestilor-34668.html>, dezbatut în Hall 2008.

³⁸ Paul Cernescu (cunoscut, de asemenea, ca Pavel Coruț), *Cine a tras în noi?*, „Expres Magazin”, nr. 66 (43), 30 octombrie-5 noiembrie 1991, p. 12. Paul Cernescu este pseudonimul confirmat al lui Pavel Coruț. De-a lungul carierei jurnalistice la ziarul „Expres Magazin”, condus de Ion Cristoiu, Pavel Coruț a început să scrie sub acest pseudonim.

legionarilor) față de dictator, nu au existat lunetiști dotați cu sisteme de ochire cu infraroșu, nu s-a tras cu gloanțe vidia...”³⁹

„Gloanțele vidia nu există nicăieri în lume. Și, cu toate astea, chiar și Armata a crezut că „teroriștii de la Securitate” au folosit gloanțe cu cap vidia... Toate aceste informații au avut menirea să creeze [impresia aşa-numiților] teroriști, să arate oamenilor, dar și întregii lumi, acei teroriști fanatici”.⁴⁰

Nu în ultimul rând, procurorii militari, puternic înrădăcinați în era ceaușistă, au asimilat sau chiar au reflectat aceste argumente. Generalul Dan Voinea, care a condus anchetele desfășurate în perioadele 1997-2001, respectiv 2004-2008, declară următoarele:

Romulus Cristea (jurnalist): „Muniția specială, gloanțele cu cap vidia sau dum-dum, a provocat victime? Presa de la acea vreme a fost plină cu astfel de relatări...”

Dan Voinea: „*Nu au existat victime (persoane împușcate) nici de la gloanțele cu cap vidia, nici de la dum-dum. Pe durata evenimentelor s-a folosit muniție de război, muniție normală, care se găsea, la vremea respectivă, în dotarea Ministerului de Interne și a Ministerului Apărării Naționale.* Confuzia și informațiile false au apărut de la faptul că se foloseau calibre diferite și, deci, zgromotul produs era altfel perceput.”⁴¹⁻⁴² (S-a subliniat această ultimă frază).

³⁹ Paul Cernescu (cunoscut, de asemenea, ca Pavel Coruț), *Cine a tras în noi?*, „Expres Magazin”, nr. 65 (42), 23-29 octombrie 1991, p. 12.

⁴⁰ Pavel Coruț, *Fulgerul albastru*, Editura Miracol, București, 1993, p. 177. Pentru o prezentare în limba engleză a lui Coruț, consultați lucrarea semnată de Michael Shafir, *Romane polițiste de succes caută să reabilitizeze Securitatea română* [“Best Selling Spy Novels Seek To Rehabilitate Romanian ‘Securitate’”], publicată în Raportul de cercetare, Radio „Europa Liberă” / Radio „Libertatea”, vol. 2, nr. 45, pp. 14-18.

⁴¹ Generalul Dan Voinea, intervievat de Romulus Cristea, *Toți alergau după un inamic invizibil*, „România liberă”, 22 decembrie 2005, ediție online. Interviu reproducă, de exemplu, pe următoarea pagină web: <http://asociatia21decembrie.ro/phpBB2/viewtopic.php?t=31&sid=f9403c7a52a7ac9c8b53b8042226f135>. A se consulta, de asemenea, afirmațiile fostului procuror militar Teodor Ungureanu (Facultatea de Drept, 1978), decembrie 2005, accesând linkul de mai jos:

<http://www.piatauniversitatii.com/forum/viewtopic.php?p=3912&sid=c76d79333718bc7fdfad0eb8e22eb913> și

<http://www.piatauniversitatii.com/forum/viewtopic.php?t=202&postdays=0&postorder=asc&start=0>. Nici Teodor Ungureanu nu crede în existența teroriștilor sau a gloanțelor cap-vidia, dum-dum sau, în general, în existența muniției atipice:

„La cele de mai sus va trebui să adăugăm fabulațiile cu privire la celebrele «gloanțe-widia». Prin lansarea acestei aberații, cei mai de seamă reprezentanți ai Armatei s-au compromis lamentabil. Ceea ce prezintau în emisiuni TV ori în paginile unor ziaruri, ca fiind teribilele instrumente ale morții, nu erau nimic altceva decât miezurile din oțel care intrau în alcătuirea internă a proiectilului cal. 7,62 mm-scurt, destinat armelor tip AKM. Tot așa aveau să fie făcute speculații asupra folosirii muniției explozive (de tip dum-dum), de către persoane care erau fie străine de efectele provocate asupra corpului uman de proiectile cu diverse energii cinetice (la momentul străpunerii) ori de fragmente din proiectile dezmembrate la un anterior impact cu un corp dur, fie de cei angajați într-o reală acțiune de dezinformare...”

Logica minunată și legitimă (disculpatoare) a lui Voinea și a colegilor acestuia sună cam aşa: există victime care pretind acordarea de daune pentru rănile, decesele, pierderile de bunuri sau proprietăți suferite în timpul violențelor din decembrie 1989 și, întrucât pierderile sunt reale, toate aceste victime merită să fie compensate de statul român; însă cei care, inițial, au fost considerați vinovați pentru toate aceste pierderi materiale și de vieți omenești și reținuți, în decembrie 1989 sub suspiciunea de

⁴² În opinia lui Sorin Ilieșiu, cineastul care pretinde că a editat capitolul referitor la decembrie 1989 în aşa-numitul Raport Final Tismăneanu, „spiritul constatărilor lui Voinea se regăsește în Capitol”. Într-adevăr, capitolul cuprinde citate dintr-un interviu ce i-a avut protagoniști pe Dan Voinea și Andrei Badin („Adevărul”, decembrie 2006). „Neobositul” Voinea, aşa cum îl numea Tom Gallagher, este, în continuare, apărător de Vladimir Tismăneanu, care și-a exprimat susținerea față de anchetele derulate de Voinea „atât din punct de vedere juridic, cât și istoric” (a se consulta notele din 21 septembrie 2009, accesând site-ul web <http://tismaneanu.wordpress.com>), evitându-se, în același timp, orice mențiune referitoare la motivele pentru care Voinea a fost concediat de la conducerea Parchetului Militar, greșeli despre care procurorul general Laura Codruța Kövesi afirmă: „Când ai asemenea dosare în lucru, nu faci astfel de greșeli de începător” (pentru mai multe detalii despre acest subiect, consultați Hall 2008):

„Ce îi reproşați, totuși, lui Voinea? Punctual, ce greșeli a făcut în instrumentarea cauzelor?

Sunt foarte multe greșeli, o să menționez însă doar câteva. Spre exemplu, s-a început urmărirea penală față de persoane decedate. Poate îmi explică dumnealui cum pot să fac cercetări față de o persoană decedată! Apoi, s-a început urmărirea penală pentru fapte care nu erau prevăzute în Codul Penal. În plus, deși nu a fost desemnat să lucreze, spre exemplu, într-un dosar privind minerida (repartizat unui alt procuror), domnul procuror Dan Voinea a luat dosarul, a început urmărirea penală, după care l-a restituit procurorului de caz. Vă imaginați cum ar fi dacă eu, ca procuror general, aş lua dosarul unui coleg din subordine, aş începe urmărirea penală, după care îl-aș înapoia. Cam aşa ceva s-a întâmplat și aici.

Mai mult, a început urmărirea penală într-o cauză, deși, potrivit unei decizii a Înaltei Curți de Casație și Justiție, era incompatibil să mai facă asta. E vorba despre dosarul 74/p/1998 (dosar în care Voinea l-a acuzat pe fostul președinte Ion Iliescu că, în iunie 1990, a determinat cu intenție intervenția în forță a militarilor împotriva manifestanților din Capitală – n.r.).

Apoi au fost situații în care s-a început urmărirea penală prin acte scrise de mână, care nu au fost înregistrate în registrul special de începere a urmăririi penale. Aceste documente, spre exemplu, nu prevedeau în ce constau faptele comise de presupuși învinuitori, nu conțin datele personale ale acestora. De exemplu, avem rezoluții de începere a urmăririi penale care-l privesc pe Radu Ion sau pe Gheorghe Dumitru, or nu știm cine este Gheorghe Dumitru, nu știm cine este Radu Ion.”

„Parchetul să-și asume tergiversarea anchetelor”

„Credeți că, în cazul lui Voinea, au fost doar greșeli sau că a fost vorba de intenție, știind că acuzații vor scăpa? Nu cunoște motivele care au stat la baza acestor decizii și, prin urmare, nu le pot comenta.

Poate fi vorba și despre complexitatea acestor dosare?

Când ai asemenea dosare în lucru, nu faci astfel de greșeli, de începător. Ești mult mai atent când ai cauze de o asemenea importanță pentru societatea românească.”

Citat preluat de la: <http://www.evz.ro/detalii/stiri/kovesi-despre-revolutia-ratata-a-lui-voinea-a-gresit-ca-un-incepator-868918.html/>

„teroriști”, au fost eliberați în ianuarie 1990, astfel că, din punct de vedere juridic, nu există, în prezent, niciun inculpat; totodată, în afară de doar patru gloanțe, Parchetul Militar pare să nu mai dețină probele materiale (hărți, imagini video etc.) predate în perioada 1990-1991. Să nu uităm de faptul că, potrivit declarațiilor oficiale, nu s-au efectuat autopsii asupra celor împușcați în decembrie 1989. Astfel că, în lipsa fișelor de autopsie, în absența suspecților inițiali și în pofida probelor materiale din ce în ce mai puține, tot ceea ce a rămas efectiv sunt crimele în sine și mărturiile celor intervievați în cursul ultimelor două decenii... Concluzia: gloanțele atipice nu au existat, nu s-au folosit, nu au mutilat și nu au ucis pe nimeni și nu au existat teroriști, oamenii se împușcău unii pe alții, în haosul creat în acele momente. Cu alte cuvinte, se folosește același argument care, după cum am văzut mai sus, ne-a însoțit din momentul în care Florin Crisbășan și Emil Ivașcu din Brașov au expus „raționamentul” fostei Securități, în a doua parte a lunii ianuarie 1990.

Richard Andrew **HALL**

Acțiuni represive ale Armatei în 1989. Deschiderea focului în Piața Libertății din Timișoara

The Romanian Army has been deeply involved in the Romanian Revolution of 1989, its contribution being highlighted from two distinct perspectives: 1) Active participation in the repression at the level of the entire country, until Nicolae Ceaușescu fled Bucharest, abandoning the power; 2) Involvement in the actions to establish order, actions dictated by the evolutions taking place after the setting up of the new power centres. Until December 20th 1989, 11:00 a.m., the Army has effectively acted as a force of repression in Timisoara, considering both its efforts and its close co-operation with other structures of public order and national security. In Bucharest and other main cities of Romania, the Army actually defended the communist regime until the 22nd of December 1989, 10.00 a.m. The times given here are for reference purposes only, because there are no clear, properly individualised moments when the Ministry of National Defence gave up shooting the demonstrators. Also, some militaries and troops have deliberately avoided taking any action, adopting a passive, deferral attitude.

Although extremely rare, there were some cases when brave soldiers explicitly refused to get involved in repressing the protesters. Of course, the period after Ceaușescu fled Bucharest was full of confusion for the Army too, as it remained without its supreme commander and without a minister.

Keywords: Revolution, 1989, Timișoara, Libertății Square, Army.

Cuvinte cheie: revoluție, 1989, Timișoara, Armata, Piața Libertății.

Un număr mare de persoane ucise

Armata a făcut multe victime, cele mai multe nevinovate, în decembrie 1989. Argumentele legate de starea generală de confuzie, de slaba pregătire (de luptă și psihică), obediенța celor mai mulți dintre comandanți, sunt importante, dar nu decisive atunci când analizăm numărul mare de persoane ucise ori care au avut de suferit. Deschiderea focului către propriii cetățeni nu are nicio justificare. Faptul că mai mult de jumătate, poate un procent de 70-80% ar fi mai corect, dintre victimele Revoluției, dinainte și după înlăturarea lui Ceaușescu, aparțin trupelor M.Ap.N. reprezintă dovada efortului distructiv al Armatei în perioada respectivă. Implicarea în noua ordine de stat a fost diferită, cele mai multe energii fiind canalizate spre susținerea noului regim instituit de Ion Iliescu. Sub pretextul unității de acțiune și de instaurare a unui centru coherent care să administreze treburile curente ale țării, Armata, coordonată de persoane aflate în sfera puterii provizorii, s-a implicat în destructurarea unor noi poli de putere (constituți din revoluționari, foști lideri ai Partidului Comunist ori din lideri ai partidelor istorice redevenite active), barând accesul acestora la televiziune și la radio sau împiedicând activitățile acestora, identificate ca pericole pentru țară.

Alături de celelalte forțe de represiune, Armata a deschis focul în localități, în special în marile orașe, acolo unde nu existau forțe armate străine cu care să se confrunte, ci doar cetăteni ai propriei țări, uneori rude sau prieteni. În 17 decembrie 1989, trupele M.Ap.N. au aflat către Timișoara din zonele învecinate (Arad, Lugoj, Buziaș), dar și de la Caracal sau Buzău. Aceste forțe s-au alăturat celor din Timișoara, acționând împreună cu acestea și cu cele din cazările aflate aproape (Giroc, Săcălaz sau Giarmata). Misiunea lor era la frontieră de stat, acolo unde ar fi trebuit să fie inamicul extern, nu în marile orașe. Chiar și trupele de Grăniceri, trecute cu o săptămână înainte de începerea Revoluției din subordinea M.Ap.N. în cea a Ministerului de Interne, efectuau paza frontierei cu spatele către țările vecine. La granița de vest, militarii erau foarte atenți la apropierea transfugilor români, nu la un posibil atac din afară. Armata nu s-a deplasat către graniță nici când s-a declanșat tirul propagandistic al atacului extern, ci a angajat lupte în orașe, acolo unde nu a existat ca adversar nicio persoană civilă înarmată.

Rolul Armatei cu privire la faptele comise în Revoluție și mai ales în cea de la Timișoara este controversat doar din punct de vedere juridic, deoarece este evident că generali, ofițeri, subofițeri și militari în termen din rândul forțelor Ministerului Apărării Naționale fie au organizat represiunea, fie au participat activ și sângheros la încercarea de a stăvili mișcările revoluționare. Semnificativ este faptul că represiunea s-a amplificat la Timișoara duminică, 17 decembrie 1989, după ora 16,00, pe la 16,15-16,30, atunci când s-a deschis focul din sediul Diviziei 18 Mecanizată, aflat în Piața Libertății. Multe victime au existat și în preajma unităților militare. Înainte de abandonarea puterii de către Nicolae Ceaușescu, multe victime au fost făcute aproape de cazarma din Calea Lipovei. Fără nicio justificare, dar supunându-se cu obedieneță ordinelor de partid, tancurile unității militare din Giroc, de la marginea Timișoarei, au intrat în oraș. Scopul lor era de a intimida populația, de a o teroriza psihic, pentru a descuraja revolta, căci nu aveau cum să tragă cu obuze în oameni și clădiri. Când tancurile au fost blocate, recuperarea lor, de către un număr important de forțe militare, s-a făcut cu multă vîrsare de sânge, Calea Girocului devenind Calea Martirilor. Acțiunea nu s-a oprit la recuperarea tancurilor, ci a însemnat un carnagiu în tot orașul, ceea ce demonstrează din nou caracterul profund represiv al acțiunilor trupelor M.Ap.N. După căderea dictatorului, foarte multe victime s-au înregistrat în apropiere de Cazarma Oituz, aproape de centrul orașului. Alți militari au căzut în perimetru obiectivelor pe care le apărau de teroriști, teroriști care nu au fost găsiți niciodată.

Bastoane, scuturi și căști

Forțele Ministerului Apărării Naționale au început operațiunile de represiune de la Timișoara încă din 16 decembrie 1989, seara, pe la 21,30, când, la ordinul ministrului Vasile Milea, cinci patrule a zece militari au fost trimise în oraș¹. Până atunci au acționat liderii comuniști și administrativi locali, alături de efectivele Ministerului de Interne, adică Miliția și Securitatea, alături de trupele de Pompieri și cele de Grăniceri, din unitățile militare staționate în oraș. Confruntările cu demonstranții din seara de 16 decembrie vor fi încă moderate, căci nu se va trage în populație. Vor fi aduși scutieri de la unitatea de pază și securitate, cea de pe Strada George Barițiu. Aceștia vor interveni cu scuturi, bastoane și căști, o apariție inedită și surprinzătoare pentru timișoreni. Pompierii vor pune în funcțiune tunuri cu apă, iar milițienii vor face arestări în mai multe locuri din oraș, sprijiniți activ de trupele de Grăniceri, care vor instala cordoane și puncte de control. Secuștii se vor ocupa de strângerea de informații, supraveghind atent persoanele cunoscute cu atitudini ostile față de regimul comunist.

Toate aceste forțe implicate nu au reușit să oprească valul de manifestații împotriva lui Ceaușescu și a sistemului. Motivele sunt mai multe. Nu trebuie să omitem din discuție ideea că unele persoane din structurile de represiune, pur și simplu, s-au făcut că se implică, tergiversând ordine, neluând decizii, refuzând, în mod voalat, desigur, să execute sarcini. Un alt motiv este dat de faptul că unii compoziții ai aparatului administrativ și represiv de la acea vreme erau, pur și simplu, speriați. Slujeau regimul, însă vărsarea de sânge nu le plăcea. Un alt motiv a fost cel al lipsei de pregătire și experiență a celor scoși să intervină. Iar cel mai important motiv va fi stupzenia unor factori de decizie. În acest context a intrat în luptă Armata. Purtând arme, le-a folosit, consumând milioane de cartușe. După mai bine de trei zile și nopți de teroare, în 20 decembrie 1989, forțele armate se vor retrage de pe străzile Timișoarei și vor desfînța cele opt dispozitive de luptă instalate începând din noaptea de 17 spre 18 decembrie. Militarii (cei din M.Ap.N.) au făcut parte din formațiunile de luptă (represive!) alături de lucrători de Miliție, Securitate, Pompieri sau chiar din Gărzile Patriotice. Însă Armata a dat grosul trupelor. Pe străzi au putut fi văzute cordoane formate din militari îmbrăcați în kaki. Puteau fi (și au fost!) și efective de la Grăniceri. Trupele de la Pază și Securitate, tot în subordinea acestui minister, erau îmbrăcate în uniforme albastre, specifice.

¹ Gino Rado, *Incursiuni în istoricul instituțiilor participante la reprimarea Revoluției Române din 1989, Timișoara-Decembrie 1989*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2011, pp. 58-59.

Și în rândul acestora, ca și la Grăniceri, erau mulți militari în termen, deci își satisfăceau stagiul militar obligatoriu.

Este adevărat că populația nu a făcut decât în mică măsură distincția între forurile de apartenență ale militarilor implicați în reprimarea Revoluției, în prima fază, și în apărarea ei, după fuga lui Ceaușescu și abandonarea puterii. Lumea i-a văzut în uniforme de diferite culori, dar a știut că sunt trupe regulate, cu mulți tineri care nu erau militari de carieră, indiferent de subordonare. Când, în 1990, au apărut primele acte de tragere la răspundere a celor care au tras în populație sau au luat alte măsuri de înăbușire a luptei pentru libertate, mare a fost surpriza generală când s-a văzut că nu este anchetată nicio persoană din Ministerul Apărării Naționale. Abia Tânziu, după câțiva ani, au fost începute cercetări în privința unor cadre de conducere din Armată. Au fost procese la Timișoara, Cluj și Sibiu, iar la București au fost inculpați generalii Mihai Chițac și Victor Atanasie Stănculescu. Aceștia aveau să fie și condamnați.

Confuzii menținute peste ani

Confuzia avea să fie menținută multă vreme. Semnificativ este o știre transmisă în 9 iulie 2008 de agenția de presă Mediafax. Aici se precizează: „Trupe de Securitate, Miliția, Securitatea în civil și Trupele U.S.L.A. au acționat, alături de militari, pentru oprirea manifestațiilor de la Timișoara, din decembrie 1989, potrivit *Jurnalului de luptă* depus la dosarul Revoluției de la Timișoara de la instanța supremă”. Nu ni se spune însă că acest jurnal de luptă este al Armatei, mai exact al Diviziei 18 Mecanizată din Timișoara! Jurnalul a fost folosit în apărarea sa în proces de către Victor Atanasie Stănculescu. Aflarea adevărului despre cele întâmplate la Timișoara în decembrie 1989 a fost blocată de frica participanților de a mărturisi ce au făcut și văzut, cu referire directă la cei din instituțiile statului, grupați atunci mai degrabă în forțele de represiune. Este ceea ce susține și Lavinia Stan: „Cele mai noi cercetări sugerează că Armata a omorât mai mulți oameni decât Securitatea, însă linia de comandă și responsabilitatea individuală a fiecărui general rămân un mister, toți susținând apăsat fie că sunt nevinovați, fie că nu au făcut decât să urmeze ordinele superiorilor lor”².

Există deosebiri fundamentale între declarațiile date de către foștii demnitari comuniști, milițieni și securiști în primele zile de după căderea lui Ceaușescu, când mulți dintre aceștia erau reținuți, și declarațiile făcute

² Lavinia Stan, *România, în Lavinia Stan (coord.), Prezentul trecutului recent: Lustrație și decomunizare în postcomunism*, Editura Curtea Veche, București, 2010, pp. 241-286.

ulterior, uneori chiar în timpul proceselor judecate. Este un aspect subliniat și de Dumitru Tomoni atunci când se va referi la Cornel Pacoste. Acesta fusese prim-secretar al Comitetului Județean al P.C.R. Timiș. În decembrie 1989 era secretar al C.C. al P.C.R. și viceprim-ministru, iar la Timișoara a venit în cadrul grupei de lideri comuniști însărcinați cu represiunea. Despre activitatea lui Pacoste la Timișoara, Sofronie Florea a susținut represiunea, inclusiv prin invocarea ordinului primit de Armată de a trage în manifestanți. Apoi: „În proces, Florea nu mai recunoaște această declarație, o pune pe seama unei confuzii”³.

Presă postrevoluționară a subliniat de la început implicarea Armatei în represiune. Au fost zone din Timișoara unde au acționat exclusiv cadre ale acestui minister. Se poate exemplifica prin Calea Girocului, devenită ulterior Calea Martirilor, tocmai pentru că aici au acționat ofițeri zeloși ai M.Ap.N. Pe listă pot fi trecuți generalul Ștefan Gușă și ofițerii Paul Vasile, Constantin Rogin, Eugen Bădălan, Dumitru Marcu. S-au scris multe pagini despre implicarea celor menționați în masacrul de acolo. Comisia Guvernamentală constituită la nivelul județului Timiș pentru cercetarea faptelor își încheia raportul astfel: „Faptul că lt.-col. Rogin Constantin a preluat comanda celor două unități militare și a dispus împrăștierea demonstranților, acționând chiar cu focul de armă, rezultă din declarațiile maiorului Paul Vasile, ale maiorului Marcu Dumitru, ale căpitanului Neagu Adrian, ale lt.-maj. Cristea Maricel, precum și din declarația numitului Trandafir Sorin, fost mecanic conductor pe TAB-ul în care s-a deplasat lt.-col. Rogin Constantin. Din declarația aceleiași persoane rezultă cu claritate faptul că lt.-col. Rogin Constantin a dat ordin să se tragă în demonstranți. Față de cele de mai sus, propunem cercetarea penală a maiorului Paul Vasile și a lt.-col. Rogin Constantin”⁴. Este doar unul dintre forurile de anchetă care aveau să ajungă la o astfel de concluzie.

Manevre pentru a scăpa de răspundere

În ciuda acestor argumente și a altor susțineri formulate de diverse persoane implicate, în documentele elaborate de procurori nu au existat niciodată referiri directe și probe indubitabile cu privire la implicarea acestor persoane în represiune. Mai mult, nu a fost formulată nicio acuzație oficială, deci nici nu s-a pus problema trimiterii lor în judecată. Mulți ani am crezut că

³ Dumitru Tomoni, *Comandanții represiunii: Cornel Pacoste în decembrie 1989, „Memorial 1989”*, nr. 1 (11), 2013, pp. 52-66.

⁴ Lucian-Vasile Szabo, *Sindromul Timișoara 1989: Adevăr și imaginar. Strategii de comunicare mediatică într-o realitate explozivă*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2013, p. 139.

maiorul Paul Vasile a fost implicat în represiune, poate nu atât cât colegii lui, dar că, în mod cert, știe cine a deschis focul în Calea Girocului din Timișoara în 17 decembrie 1989. Am avut mai multe discuții cu această persoană, încercând să demonstrez, în ziarul „Timișoara”, că ascunde adevărul. Într-un rând, am fost cu colonelul Paul, pe atunci, la unitatea militară din Giroc. Am intrat cu el în unul din tancuri, pentru că dorea să-mi demonstreze cât de gravă ar fi fost situația dacă muniția cu care erau dotate ar fi explodat. De fapt, acest militar a avut mereu o atitudine duplicitară și controversată. Pe de o parte, susținea necesitatea folosirii forței, cu orice mijloace, pentru recuperarea tancurilor imobilizate de revoluționari, iar pe de altă parte a făcut tot posibilul ca să nu fie legat de numărul mare de victime de acolo.

Dar, verificând și alte informații apărute, extrem de credibile, deoarece provin de la alți militari implicați, rezultă foarte clar că Paul Vasile nu s-a ocupat doar de recuperarea tancurilor, după ce trupele conduse de Constantin Rogin au trecut în viteză de locul respectiv, înaintând pe Calea Girocului, devenită Calea Martirilor. Trupele conduse de Paul Vasile, cele îmbarcate în TAB-uri (transportoare amfibii blindate), cu care acesta sosise de la unitatea sa de la Lugoj, au deschis focul în acel loc. Într-un material publicat în „Armata română” nr. 43, din 1991, căpitanul Marcel Rusu declară că a îndeplinit funcția de ochitor în TAB 1-P-244, aflat în zona tancurilor de recuperat. Acest ofițer declară textual: „În jurul TAB-ului 1-P-244 erau militari din Lugoj, care trăgeau ritmic foc de avertisment în sus, militari cărora le-am dat aproximativ 220 de cartușe, fiindu-le frică să nu se apropiie grupurile de civili prea mult pentru a-i putea răni”⁵.

Foc în oameni, nu în aer!

În decembrie 1989, lt.-col. Nicolae Predonescu avea funcția de locțiitor al comandantului Diviziei 18 Mecanizate Timișoara. Este și unul dintre cei care au lansat diversiunea cu „alte forțe” care au tras în populație în Calea Girocului. În apărarea sa, Stănculescu avea să invoce, în iulie 2008, și un raport al M.Ap.N, unde se face referire și la acest ofițer. Cităm după agenția Mediafax: „De asemenea, colonelul Nicolae Predonescu raporta că «orașul Timișoara, în timpul Revoluției, perioada 16-20 decembrie 1989, a fost caracterizat printr-o totală necunoaștere a situației reale, amplificată de o evidentă provocare a Armatei, Miliției și Securității, efectuată de forțe necunoscute nouă, concretizate în grupuri de turbulență cu atac direct la persoane»”.

⁵ Constantin Sava și Constantin Monaco, *Revoluția română din decembrie 1989 retrăită prin documente și mărturii*, Editura Axioma Edit, București, 2001, p. 293.

În *Jurnalul de luptă* indicat mai sus apar și alte referiri la acest personaj. Este descifrat un episod din după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989, din Piața Libertății din Timișoara, episod la care am fost martor ocular. Conform *Jurnalului de luptă*, „o santinelă aflată în balconul comandamentului, în prezența lt.-col. Predonescu, a tras câteva cartușe în aer”. Sunt consemnate și două victime, deci dacă s-ar fi tras în aer, acestea nu ar fi existat... De fapt, ofițerul dorește să acrediteze ideea că au fost trupe necunoscute (neidentificate), aşa cum susține mai sus. În realitate, lucrurile sunt limpezi: Nicolae Predonescu a dirijat doi militari în termen (nu unul!), iar aceștia au tras în persoanele aflate pe trotuarul din fața comandamentului. La evacuarea unei astfel de persoane, rănita în mâna și în piept, am participat, pe când militarii schimbau încărcațiile la arme! Și Nicolae Predonescu avea să fie făcut general de președintele Traian Băsescu.

Momentul va fi reținut de Sava și Monac atunci când vor reda un material intitulat *Jurnale sinteză ale misiunilor primite și acțiunilor de luptă ale unităților armatei din garnizoanele „fierbinți”, în perioada 12-16 decembrie 1989*. Cu referire la acest episod (nu foarte) controversat, autorii vor preciza: „Fiind informat telefonic despre situația creată, ministrul Apărării Naționale, după o scurtă ezitare, ordonă deschiderea focului de avertisment pentru descurajarea atacatorilor. Santinelele retrase în balconul clădirii trag câteva salve în aer, după care atacatorii se retrag și, apoi, se împărătie”⁶. O declarație în acest sens apare și în alte lucrări⁷. De fapt, lucrurile au stat altfel, santinelele deschizând focul asupra unor tineri care nu participaseră la devastările invocate la comandamentul Diviziei 18 Mecanizată. De asemenea, vedem foarte clar faptul că jurnalele de luptă ale unităților militare au fost cosmetizate după Revoluție, în ideea de a șterge implicarea totală a Armatei române în reprimarea acțiunilor de protest de la Timișoara.

Episodul cu balconul Diviziei este recunoscut (în parte) chiar de Nicolae Predonescu: „Când militarii din postul de santinelă, dispuși în balcon, au fost loviți cu pietre și sticle, au executat foc de avertisment în sus. Personal le-am dat acest ordin, să nu tragă în populație, alături de mine fiind mai mulți ofițeri și salariați civili, care m-au auzit”⁸. Despre deschiderea focului, în jurul orei 16,30, în Piața Libertății din Timișoara, chiar de către militarii aflați de gardă la Divizia 18 Mecanizată, vorbește și plutonierul Constantin Oneață, lucrător al unității, implicat în evenimente. Declarația este reprodusă de Constantin Gomboș, iar aici se specifică

⁶ *Idem*, p. 235.

⁷ Constantin C. Gomboș, *Noi, cei din Calea Lipovei*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2012, p. 50.

⁸ Constantin Sava și Constantin Monac, *op. cit.*, p. 292.

faptul că, la încercările protestatarilor de a intra în sediu, „garda a executat foc în sus, de avertizare”⁹.

Toate referirile la deschiderea focului sunt întărite de declarația făcută de lt.-col. Constantin Zeca, împoternicitul la comanda Diviziei 18 Mecanizată. În timpul Procesului de la Timișoara, în care au fost judecați 21, apoi 25 de lideri politici, de Miliție și Securitate (niciunul de la Armată!) pentru acțiunile represive împotriva demonstranților, acesta va susține că Divizia a fost atacată între 16,00 și 16,30. Sunt descrise distrugerile și riposta militarii aflați în serviciul de gardă. Zeca merge chiar mai departe, recunoscând că acolo au fost persoane împușcate: „Atunci s-a deschis foc de către cele două santinele, care se găseau dispuse în balconul de la etajul unu, de lângă biroul comandantului și ofițerului de serviciu. Foc de avertizare în sus (...). Ulterior, am aflat că în fața Comanduirii de Garnizoană a fost împușcată o femeie și soțul acesteia”¹⁰.

Victimele depun mărturie

În altă parte, găsim nuanțări ale acestor poziții, venite de la persoanele luate la întâmpinare. Irinel Maxim: „Am fost împușcat în Piața Libertății, cum să zic... au fost împușcături în toată regula, au tras cu automatul, sărea betonul în sus, ca în filme, și eu am fost împușcat al doilea, în picior, și atunci am fugit repede. Eu am fost împușcat fix lângă Casa Armatei și au tras de la balcon”¹¹. Să reținem acum ce a consemnat instanța, atunci când Cristian Câmpean a fost audiat în Procesul de la Timișoara: „Elev, 14 ani. Rănit în după-amiaza de 17 decembrie, în Piața Libertății. Focul a venit de la balconul Casei Armatei. Împușcat în picior, în fostă stație a tramvaiului 5. Erau două persoane care trăgeau, în ținută kaki. Au căzut în jur de zece persoane”¹².

Adrian Zaharia, militar în termen la acea dată, a depus, în 17 iulie 1991, mărturie în Procesul de la Timișoara. Era soldat și a fost scos în stradă împreună cu colegii ca să apere „cuceririle socialismului”. Iată ce s-a consemnat în instanță: „În 17 decembrie 1989 se afla în dispozitiv în Piața Libertății. În jurul orei 16,30 s-a deschis focul dinspre sediul Diviziei 18 Mecanizată. A fost împușcat în umărul stâng și apoi, în răsucire, și în spate”¹³.

⁹ Constantin C. Gombos, *op. cit.*, pp. 48-50.

¹⁰ Miodrag Milin și Traian Orban (ed.), *Procesul de la Timișoara*, volumul IV, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989, Timișoara, 2005, pp. 1914-1915.

¹¹ Irinel Maxim, *Copiii și Revoluția, Memorial 1989*, nr. 1 (3), 2008, pp. 87-88.

¹² Traian Orban și Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara*, volumul IX, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989, Timișoara, 2010, p. 122.

¹³ *Idem*, p. 171.

Se pare că gloanțele au venit din armele celor doi militari în termen, care au deschis focul, la comanda colonelului Nicolae Predonescu, fost șef de stat major, din balconul mic al Diviziei 18 Mecanizată, aspect despre care am mai relatat¹⁴. Evenimentul este prezentat în mod halucinant în *Jurnale sinteză ale misiunilor primite și acțiunilor de luptă ale unităților armatei din garnizoanele „fierbinți”, în perioada 12-16 decembrie 1989*: „Între orele 16-17, în timp ce o patrulă a UM 01024 Timișoara se înapoiază din misiune, comandanțul ei, locotenent-colonel Vasile Gioară, observă cum un grup de manifestanți violenți dezarmează subofițerul de Miliție care păzea agenția C.E.C. din zona Hotelului Continental. Din mijlocul acestui grup de manifestanți se va trage apoi asupra militarilor din patrulă, fiind rănit soldatul Zaharia Adrian Constantin”¹⁵. În aceeași lucrare va fi reluat un fragment dintr-o declarație a aceluiași Vasile Gioară, redată de publicația „Armata României”, nr. 24, 1994. Aici milițianul era de la Circulație...

În concluzie, forțele Ministerului Apărării Naționale, formate din militari de carieră și tineri care își satisfăceau stagiul militar obligatoriu, au participat activ la reprimarea manifestărilor revoluționare de la Timișoara. Înainte de sosirea generalilor și ofițerilor superiori din eșaloanele superioare de la București, care vor prelua comanda operațiunilor, comandanții Diviziei 18 Mecanizată Timișoara vor ordona deschiderea focului. În jurul orei 16,00, duminică, 17 decembrie 1989, se va trage din balconul mic al unității aflate în Piața Libertății. Santinelele vor executa foc cu muniție de război, trăgând în civilii din piață, unii minori, fără să existe vreo certitudine că persoanele respective ar fi fost în grupul celor care au atacat și incendiat unitatea militară cu puțin timp înainte.

Lucian-Vasile SZABO

¹⁴ Lucian-Vasile Szabo (ed.), *Mass-media, represiune și libertate. Revoluția de la Timișoara în presa locală, națională și internațională*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2010, p. 25; Lucian-Vasile Szabo, *Sindromul Timișoara 1989: Adevăr și imaginări. Strategii de comunicare mediatică într-o realitate explozivă*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2013, p. 69.

¹⁵ Constantin Sava și Constantin Monac, *op. cit.*, p. 291.

Elevi timișoreni în Decembrie 1989 (Partea a II-a)

978 persons have been arrested by the Militia, Securitate and Army officers, in different areas of the city, from December 16th to December 19th 1989. The people arrested on the streets, irrespective of whether they had been simple passers-by or active protesters, were either directly sent to the Penitentiary of Timisoara or, in first stage, to different locations such as the Garrison's Commandment's Office, the hall of the Mayor's Office of the city of Timisoara, the head office of Timis County Militia and the Securitate offices. Irrespective of the locations where they had been sent, all those people were molested, physically and psychically abused and maltreated. The same treatment has been "administered" to over 150 minor children, mostly students in the secondary schools of Timisoara.

Keywords: Revolution, students, prosecutors, Andreea Borșoș, Irinel Maxim, Doru Bogdan, Mihai Zamfirescu, Florin Cazacu, Lucian Marius Oprescu, Silviu Viorel Manea, Maria Trăistaru.

Cuvinte cheie: revoluție, elevi, procurori, Andreea Borșoș, Irinel Maxim, Doru Bogdan, Mihai Zamfirescu, Florin Cazacu, Lucian Marius Oprescu, Silviu Viorel Manea, Maria Trăistaru.

I. Calvarul din Penitenciar

În zilele de 16-19 decembrie 1989 au fost reținute de către milițieni, securiști și militari 978 de persoane în diferite zone ale orașului¹. Cei reținuți pe stradă, protestatari sau simpli trecători, au fost duși direct la Penitenciarul Timișoara sau, în prima etapă, în diferite locații: Comenduirea Garnizoanei, holul Primăriei Timișoara, sediul Miliției Județene Timiș și al Securității. Indiferent de locație, cei reținuți erau molestați, bătuți și maltratați.

De acest tratament „au beneficiat” și cei aproape 150 de minori, în cea mai mare parte elevi ai școlilor timișorene. Astfel, Cazacu Florin, după ce a fost reținut în seara zilei de 16 decembrie 1989 în zona Catedralei și dus în sediul Comitetului Municipal al P.C.R., a fost „luat la palme”, întins pe burtă cu mâinile întinse și ținut în această poziție aproximativ jumătate de oră. Apoi, toți cei reținuți au fost îngrämati într-un autoturism Aro și duși în curtea Miliției, unde au fost, din nou, bătuți „cu pari și bastoane” și introduși într-un cerc de milițieni care îi loveau din toate părțile². Întregul

¹ ALTAR 1989. Revoluția din Decembrie: primii pași, ediție îngrijită de Miodrag Milin, Editura Pardon, Timișoara, 2008, p. 21 (în continuare: ALTAR 1989...).

² Arhiva Memorialului Revoluției din Timișoara, Dosar arestați, Declarația lui Cazacu Florin din 02.09.1992.

grup a fost băgat în celule, iar dimineața, cei arestați au fost duși la Penitenciar și băgați în celule.

De un tratament asemănător a avut parte și elevul de la Poștă și Telecomunicații, Zamfirescu Mihai, reținut tot în seara zilei de 16 decembrie 1989. După ce a fost luat de pe stradă de militari și dus la Garnizoană, unde a fost bătut și întrebat ce cauta pe stradă, a fost dus de un echipaj de Miliție la sediul din Strada Leontin Sălăjan. Aici, teroarea continuă, potrivit propriei declarații: „Acolo, când am ajuns, ne-au culcat pe burtă și au început să ne lovească cu picioarele, înjurând de Dumnezeu și Cristoși și aşa mai departe, și ne-au spus că ne dau și pâine și libertate și căldură”³.

După miezul nopții a fost arestată și eleva Borșos Andreea, lângă Grădina Botanică, de un echipaj de miliție însoțit de 4-5 camioane ale armatei. A fost dusă la sediul Securității Timiș și supusă unui tratament pe care nu îl poate uita: „Când ne-au dat jos, ne-au trecut printr-un cordon de milițieni cu bastoane în mâna, care dădeau cum apucau în noi. La subsol, unde am intrat, ne-au luat datele și am fost repartizați femei la femei și bărbați la bărbați. Mașinile soseau foarte des în curtea Securității și se pare că pe ceilalți i-au primit altfel decât pe noi. Pe unii îi culcau unul peste celălalt, pe alții punea câini... Unii au fost bătuți atât de tare, încât nici nu puteau să stea în picioare”⁴.

În aceeași noapte a fost arestat, alături de un grup de zeci de protestatari, și elevul Oprescu Lucian Marius, în zona intersecției străzilor Gheorghe Lazăr și Circumvalațiunii, de „militari în ținută kaki cu petlițe albastre”. Nici el nu poate uita loviturile primite în acea noapte: „Am fost transportați cu camioanele la Inspectoratul Județean Timiș al M.I. (Ministerului de Interne, n.n.) și debarcați în curte. Aici am fost obligați să îngenunchiem și să plecăm fruntea la sol. Am fost loviți de cadrele Miliției și civili cu bastoane din lemn și din cauciuc. Loveau fără milă, indiferent dacă erau copii sau femei. Toată această bătaie a durat 10-15 minute, după care am fost duși în arest”⁵. În aceeași declarație dată în calitate de martor în ședința publică din 2 octombrie 1990 a Curții Supreme de Justiție, Secția Militară, elevul se referă și la comportamentul adjunctului șefului Securității Județului Timiș, maior Radu Tinu: „Menționez că în cursul după-amiezii de 19 decembrie 1989 l-am văzut pe maiorul Radu Tinu de la Securitate, care făcea un fel de selecție a celor reținuți și chiar l-am văzut lovind pe unii

³ Ibidem, Declarația lui Zamfirescu Mihai din 02.12.1992.

⁴ Ibidem, Declarația lui Borșos Andreea.

⁵ Ibidem, Declarația lui Oprescu Lucian Marius din 02.10.2009.

dintre aceştia, de fiecare dată justificând că atitudinea acestora de a ieşi în stradă la demonstrație impune un astfel de tratament”⁶.

În după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989 a fost reținut în fața Județenei de Partid și elevul Manea Silviu-Viorel, alături de alți protestatari, urcați într-un camion militar, unde au fost loviți cu coada de lopată de infanterie „pe tot drumul” până la Unitatea Militară din Calea Lipovei și apoi în curtea Miliției Județului Timiș, unde au fost „dați jos în lovitură de baston” și culcați pe iarbă cu fața în jos. „După un timp – își amintește fostul elev – am fost duși în celulă, unde am fost puși să stăm în genunchi și cu fața la perete, de unde cred, în jurul orei 16,00-17,00, am auzit primele împușcături, moment în care am fost, din nou, amenințați (prin vizieră) că vom fi scoși afară și împușcați. După ce s-a lăsat întunericul, am fost scoși din celule, duși prin tunelul de bastoane și bâte și urcați în duba penitenciarului și dați jos la Penitenciarul Popa Șapcă”⁷.

Comportamentul abuziv al celor care au reținut demonstranții în zilele și nopțile de protest este confirmat și de declarațiile procurorilor chemați la Penitenciar pentru a-i audia. În informarea făcută la 22 februarie 1990, procurorul Petru Miculescu consemnează: „Cea mai mare parte a celor audiați mi-au declarat, verbal, că au fost crunt bătuți în curtea Inspectoratului Miliției. Alții au declarat că au fost aduși direct de pe stradă la Penitenciar, fără a fi bătuți. În timpul cercetărilor în Penitenciar nu am auzit și nici nu am văzut persoane audiate care să fie bătute acolo”⁸. Același aspect îl consemnează și procurorul Valentin Românu: „Am constatat faptul că o parte din persoanele audiate prezintau urme de violență, aspect pe care l-am discutat și cu ceilalți colegi, care au confirmat situații asemănătoare, precum și faptul că au fost reținute în mod abuziv. Acest aspect s-a discutat și cu organele care coordonau activitatea procurorilor la Penitenciarul Timișoara, procurorul Popa Constantin, procuror șef adjunct la Procuratura Timișoara, și procuror Ionescu Mihai din cadrul Procuraturii Generale a României”⁹.

În vederea anchetării persoanelor reținute în Penitenciar, în dimineața zilei de 17 decembrie 1989, în jurul orei 8,00, au ajuns la Timișoara cu avionul adjunctul procurorului general, Gheorghe Diaconescu, și procurorii Gheorghe Mocuța, Mihai Ionescu, Mihai Onofrei și Ioan Mihai Alexandru de la Procuratura Generală, trimiși de procurorul general Nicolae Popovici. Cei cinci procurori au fost conduși la sediul Inspectoratului

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, Declarația lui Manea Silviu Viorel din 16.12.2009.

⁸ ALTAR 1989..., p. 202.

⁹ Ibidem, p. 280.

Județean de Interne, unde era constituit un colectiv de analiză a situației create la Timișoara, format din generalii Emil Macri, Constantin Nuță și Velicu Mihalea, precum și din șefii organelor județene de Miliție și Securitate. Adjunctul procurorului general a fost informat că în noaptea de 16/17 decembrie au fost reținute fără forme legale și depuse la penitenciar peste 100 de persoane, dintre care unele au comis infracțiuni de furt¹⁰.

În după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989, adjunctul procurorului general, împreună cu cei patru procurori din Procuratura Generală și 12 procurori din Timișoara, s-au deplasat la Penitenciar pentru a verifica situația persoanelor reținute. În urma acestor verificări au rezultat câteva concluzii: persoanele reținute nu aveau acte procedurale de luare a acestei măsuri, multe dintre ele prezintau urme de violență, peste 20% din cei reținuți erau minori și nu existau indicii că ar fi săvârșit vreo faptă penală.

Audierile au continuat și în zilele următoare în două săli și în clubul Penitenciarului, procurorii fiind surprinși de numărul mare de elevi reținuți fără temei juridic și, de aceea, au propus eliberarea lor. Astfel, procurorul Gheorghe Mocuța consemna în informarea făcută în 22 februarie 1990: „Mai mult, am fost șocați că aproximativ 180 de reținuți sunt minori, cei mai mulți fiind sub 14 ani, și tocmai de aceea am cerut punerea lor în libertate. Doleanța noastră a fost însușită parțial, în sensul că punerea în libertate s-a realizat a doua sau a treia zi, numai după ce minorii au fost predăți părinților, unui reprezentant al autorității tutelare și al directorului instituției de învățământ din care făceau parte”¹¹. Aceeași poziție a avut-o și procurorul Mihai Ionescu: „La un moment dat, în clasă au fost aduși și minori și atunci am plecat la biroul comandantului, unde am întrebat dacă știe că i-au fost aduși și minori sub 18 ani. Mi-a spus că vor veni directorii de școli, care îi vor prelua pe minori”¹². Procurorul Livius Crețu, de la Procuratura Județeană Timiș, a audiat într-o sală de clasă, în care se făcea pregătirea cadrelor Penitenciarului, 3-4 minori, constatănd că n-au comis niciun act de sustragere sau vandalism, ei fiind, pur și simplu, luați de pe stradă pentru că au circulat în oraș la ore târzii. De aceea, el a recomandat punerea lor în libertate¹³. Nici procurorul Alexandru Crișan, de la Procuratura Locală Timișoara, nu constată vinovăția elevilor audiați: „S-a început audierea minorilor. Personal am audiat 6 sau 7 elevi. Toți mi-au declarat că au fost luați de pe stradă, de către milițieni sau persoane

¹⁰ *Procesul de la Timișoara*, vol. VI, ediție îngrijită de Miodrag Milin, Editura Fundației Academia Civică, București, 2008, p. 3527.

¹¹ *ALTAR 1989...*, p. 204.

¹² *Ibidem*, p. 193.

¹³ *Ibidem*, p. 175.

îmbrăcate civil, urcați în mașini și duși la Penitenciar. Au negat săvârșirea vreunei fapte penale”¹⁴. La aceleași concluzii ajunge și colegul său, Alexandru Gheorghiu: „Deoarece, din declarațiile luate, rezultă că nu se pot reține fapte penale, s-a insistat a li se da drumul, acest lucru discutându-se de către toți cei care erau acolo”¹⁵.

Ca urmare a acestor mesaje, primul-secretar Radu Bălan a hotărât, în după-amiaza zilei de 18 decembrie 1989, constituirea a cinci comisii mixte, formate dintr-un reprezentant al Comitetului Județean Timiș al P.C.R., ofițeri ai Ministerului de Interne, reprezentanți ai conducerilor unităților sociale și câte un procuror¹⁶. Comisia, formată din Vasile Bolog, secretar cu probleme de propagandă, un lucrător de la Miliția București, procurorul șef adjunct al Procuraturii Județene Timiș, Ștefan Pârvulescu, și mai mulți directori de școli și dirigenți, s-a ocupat de audierea elevilor pentru a stabili împrejurările în care aceștia au fost reținuți. În urma acestor audieri, au fost eliberați 50 de elevi din clasele V-XII și încredințați familiilor prin intermediul dirigenților și directorilor de școli¹⁷. De-a dreptul dramatică a fost situația elevului Bogdan Roger-Doru, care locuia doar cu mama sa, Clipa Silvia. Fiind și ea arestată, elevul va rămâne la internatul Liceului Industrial Nr. 7 până la eliberarea mamei¹⁸. A doua zi, în 19 decembrie 1989, comisia revine la Penitenciar și continuă audierea elevilor în prezența inspectorului școlar general Ștefan Bărbulescu. Cu această ocazie, au fost eliberați în jur de 100 de elevi și duși la Inspectoratul Școlar Județean Timiș, unde se desfășura o ședință cu directorii de școli din județ. Și acești elevi au fost încredințați familiilor pentru a nu mai fi reținuți de pe stradă¹⁹. Din păcate, nu toți elevii au fost eliberați odată cu cele două grupuri preluate de către directori și dirigenți. Astfel, Oprescu Lucian Marius va fi eliberat doar în seara zilei de 19 decembrie, la orele 21,30, deoarece aflaseră că avea peste 18 ani²⁰, iar Zamfirescu Mihai abia în dimineața zilei de 20 decembrie²¹. Tot în ziua de 20 decembrie, sub presiunea a peste o sută de

¹⁴ *Ibidem*, p. 178.

¹⁵ *Ibidem*, p. 186.

¹⁶ *Ibidem*, p. 234.

¹⁷ *Ibidem*, p. 213.

¹⁸ Arhiva Memorialului Revoluției din Timișoara, *Dosar arestați*, Declarația lui Bogdan Roger-Doru.

¹⁹ *ALTAR 1989....* p. 213.

²⁰ Arhiva Memorialului Revoluției din Timișoara, *Dosar arestați*, Declarația lui Oprescu Lucian-Marius din 02.10.1990.

²¹ *Ibidem*, Declarația lui Zamfirescu Mihai din 02.12.1992.

mii de timișoreni, a fost eliberat și elevul Silviu Manea, care, și după două decenii de la acele evenimente, susține că „l-a eliberat Timișoara”²².

Și după transformarea revoltei în revoluție, prin declanșarea grevei generale și ieșirea în stradă a peste o sută de mii de timișoreni, în 20 decembrie 1989, elevii erau peste tot unde credeau ei că sunt utili, că pot servi, cu entuziasm și curaj, cauza revoluției. Nu puteau lipsi nici din balconul Operei, chiar dacă era periculos și se simțea expuși, aşa cum mărturisește și inginerul Alexandru Ciura: „Sus în foaier – fete de 16 și 18 ani, băieți de aceeași vîrstă. Și îndeplineau orice dispoziție, nu se temeau de nimic, înainte de a zice «Da» nu-și făcea niciun calcul!”²³.

Dintre tinerii din foaierul Operei s-a remarcat, prin dezinvoltură și voluntarism, Maria Trăistaru, „cea mai strălucită absolventă de liceu din Timișoara, lucrarea ei de dizertație la *Bacalaureatul vietii*, pentru idee în sine, pentru modul în care a tratat subiectul – *Tânărul și Societatea în care trăiește* – a impresionat urbea noastră, România, întreaga lume”²⁴. Așa cum va mărturiși după 20 de ani de la acele evenimente înălțătoare, Maria Trăistaru s-a născut și a trăit într-o familie modestă, dar, în același timp, bogată „datorită valorilor pe care le aveam în familie. Copilărie frumoasă pe de o parte, frustrantă din alte puncte de vedere. Pe atunci ne lipseau multe lucruri. Înainte de toate – Libertatea. Care bloca curajul de a te exprima dezinvolt, îndrăzneala de a ajunge la informații, de a le transmite mai departe. Ce era caracteristic acelor vremuri? Lipsurile și cozile. Înainte de a merge la școală, mama mă trezea la ora 6 pentru un litru de lapte ori un pachet de unt. De nenumărate ori pâinea, iaurtul se terminau în fața mea. Pe de altă parte, eram bogați, pentru că am avut valori. Ni le transmiteau bunicii, părinții, la noi în special mama”²⁵.

Maria Trăistaru a „luat contact cu revoluția din primele zile”, dar ceea ce a impresionat-o în mod deosebit a fost moartea dramatică a lui Sorin Leia pe treptele Catedralei din Timișoara, în după-amiaza zilei de 18 decembrie 1989. Acele imagini nu le poate uita, după două decenii de la acea tristă zi de decembrie, ce a bulversat milioane de oameni: „Se află lângă mine, a murit sub ochii mei, cu privirea spre mine, în Catedrală, după ce s-au deschis porțile Sfântului Lăcaș. Păcat că a fost nevoie să se întâmple ce s-a întâmplat. Imaginele acelea, stările sufletești, le-am purtat în mine, le

²² Titus Suciu, Vasile Bogdan, *Candelă împotriva timpului*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2011, p. 300 (în continuare: Titus Suciu, Vasile Bogdan, *Candelă...*).

²³ Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*, ediție revizuită, Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, București, 2008, p. 88.

²⁴ Titus Suciu, Vasile Bogdan, *Candelă...*, p. 453.

²⁵ *Ibidem*.

port și acum, m-au marcat, nu le voi uita niciodată. Văzusem duminică oameni fugind, auzisem sfichiuiturile gloanțelor, mă oripilau patrulările monștrilor de oțel, dar ceea ce s-a petrecut pe treptele Catedralei nu-mi va ieși din minte și sufletul niciodată”²⁶.

De la această scenă dramatică și până la urcarea în foaierul Operei nu a fost decât un pas de... două zile. Cum a ajuns Maria Trăistaru în foaierul Operei aflăm din interviul dat scriitorilor Titus Suciu și Vasile Bogdan: „Piața era plină, ne găseam acolo toți timișorenii, în balcon apăruseră două-trei persoane care ne vorbeau, în jur tineri, foarte mulți tineri, cei pe care brutele comuniști nu reușiseră să ne împuște și care, sper să fiți de acord cu mine, ar fi fost în stare, dacă situația ar mai fi cerut-o, să înfrunte gloanțele cu pieptul dezvelit, și ei. Numai că nimeni nu vorbea de tineri, nimeni nu ne spunea nimic. Nu pretind că aş fi avut până atunci vise mai frumoase, mai îndrăznețe decât alți adolescenți, dar, pentru că nu vorbea nimeni de fabuloasele noastre vise, m-am simțit obligată să urc să le prezint Timișoarei eu”²⁷. Odată urcată în balcon, a luat microfonul și „în fața întregii Timișoare” și-a rugat sora mai mică să meargă acasă pentru a avea grija de mama lor.

În balcon a făcut ceea ce a simțit că trebuie să facă: le-a vorbit timișorenilor din piață, a încercat să le mențină moralul ridicat, a recitat poezii, a cântat „Sfârșitul veacului trăim” împreună cu demonstranții din piață etc. „Cu toată tinerețea mea – mărturisește Maria Trăistaru – am participat destul de consistent la viața familiei din foaier, am scris documente, le-am transmis, am îndeplinit orice misiune încredințată, mi-am prezentat sugestiile când mi s-a părut că erau potrivite, una peste alta, am făcut parte din personalul activ, din oamenii activi ai familiei.”²⁸ Prin acțiunile întreprinse dorea să le transmită celor din jur „bucurie, seninătate, încredere”, să creeze o stare de bine „pentru toți cei din foaier, pentru toți timișorenii de jos, pentru toți românii”, deoarece își dorea ca fiul sau fiica să „să fie om liber, cu perspective, să aibă posibilități reale de afirmare”. Cu siguranță că a reușit acest lucru și nu întâmplător a fost cooptată în Biroul Permanent al Frontului Democratic Român, prima formațiune politică liberă constituită în 20 decembrie 1989²⁹.

Pentru Maria Trăistaru momentele de tensiune maximă s-au consumat în seara zilei de 22 decembrie 1989, când „Opera se cam golise”

²⁶ Ibidem, pp. 453-454.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem, p. 456.

²⁹ Rolul Frontului Democratic Român în cadrul Revoluției Române din decembrie 1989, coordonator Lorin Fortuna, Editura Artpress, Timișoara, 2006, p. 112.

și s-a trezit relativ singură și gloanțele șuierau fără oprire. Și totuși au fost momente de neuitat, dovadă că Maria Trăistaru le evocă, și peste ani, cu firească emoție: „A fost fenomenală empatia stabilită între noi, cei din balcon și cei de jos, ne-am simțit una cu ei, ei una cu noi, unii ne refăceam încrederea datorită celorlalți, s-a dovedit că împreună am fost puternici până la capăt și, pentru că ne-am dat unii altora ceea ce ne revigora, am învins”³⁰.

Și după transformarea revoltei populare în revoluție elevii timișoreni s-au aflat în primele rânduri, transmițând încredere și hotărâre zecilor de mii de demonstranți, până la prăbușirea regimului dictatorial. Vestea fugii lui Ceaușescu a fost primită cu un entuziasm fără limite, specific celor aflați la vîrsta adolescenței. Din păcate, și după victoria revoluției, în acele zile voit confuze, vor fi victime și din rândul elevilor.

Dumitru **TOMONI**

³⁰ Titus Suciu, Vasile Bogdan, *Candelă...*, p. 456.

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Memorialul Revoluției la... „Orizont”. Lansare de cărți și reviste și rendez-vous cu autorii lor

On 20th December 2013, on the occasion of the commemoration of the Revolution of December 1989, The Memorial of Revolution Association launched its latest publications at “Orizont” Hall.

The „Sextet” consisted of two original books centred on the symptoms, focal points, manifestations and sequels of the Revolution of Timisoara, as well as on those found guilty for the repression from 1989: *Sindromul Timișoara: adevăr și imaginar. Strategii de comunicare mediatică într-o realitate explozivă (Timisoara Syndrome: Truth and Imagination. Mass-Media Communication Strategies in an Explosive reality)*, authored by Lucian-Vasile Szabo, and *Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați (Trial of Timisoara. Hearing of the 21 + 4 defendants, during the criminal prosecution)* coordinated by Gino Rado. The aforementioned volumes were accompanied by the 10th, 11th and 12th issues of the scientific and information bulletin, *1989 Memorial*. The novelty of this event was brought by the publication of the English version of our scientific and information bulletin, comprising the most representative studies and articles from the preceding issues.

Exciting and extremely interesting speeches were delivered by: Cornel Ungureanu, President of the Writers’ Union of Romania - Timisoara Branch; Lucian-Vasile Szabo, journalist; Viorel Marineasa, writer; Lucian Ionică, film producer and writer; Marius Mioc, revolutionary, author of a series of books on the Revolution, and on behalf of the Memorial of Revolution, Traian Orban and Gino Rado.

Keywords: Memorial of Revolution, „Orizont” Hall, Cornel Ungureanu, Lucian-Vasile Szabo, Viorel Marineasa, Lucian Ionică, Marius Mioc, Traian Orban, Gino Rado, Romanian Revolution, Timișoara, defendants, bulletin.

Cuvinte cheie: Revoluția Română, Timișoara, Orizont, Memorialul Revoluției, inculpați, buletin, Cornel Ungureanu, Lucian-Vasile Szabo, Viorel Marineasa, Lucian Ionică, Marius Mioc, Traian Orban, Gino Rado.

Memorialul Revoluției din Timișoara a reiterat în decembrie 2013, cu ocazia comemorării Revoluției, un eveniment cu care i-a obișnuit pe timișoreni în ultimii ani: prezentarea ultimelor publicații editoriale, care au văzut, pentru al treilea an consecutiv, lumina tiparului la editura cu același nume.

Lansarea din 19 decembrie 2013 de la Sala „Orizont”, unde amfiteatrul a fost, ca în fiecare an, președintele Uniunii Scriitorilor din România, Filiala

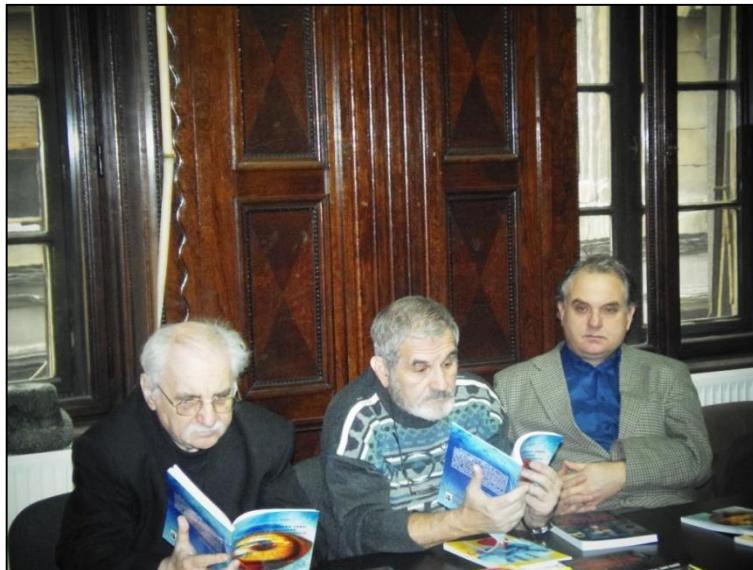
Timișoara, Cornel Ungureanu, a adunat laolaltă, de această dată, două cărți și patru reviste. Un „sextet” plin de surprize și inedit, precum Luna Cadourilor.

Jurnalistul Lucian-Vasile Szabo, vechi colaborator al Memorialului Revoluției, a dovedit că are și stofă de... doctor. Chiar de chirurg, pentru că a disecat cu precizie sau, mai concret, a tăiat în carne vie... Cei vizitați de Lucian-Vasile Szabo nu sunt pacienți, ci jurnaliști, sociologi și analiști care au cercetat, începând cu 1990, îndeaproape, simptomele, focarele, manifestările și sechelele Revoluției de la Timișoara. Mai concret, *Sindromul Timișoara: adevăr și imaginar. Strategii de comunicare mediatică într-o realitate explozivă* este titlul cărții unde, pe parcursul a 165 de pagini, cititorul are ocazia să retrăiască episoade ale Revoluției ce au suscitat discuții aprinse și chiar controverse atât în România, cât și în străinătate: masacrul de la Timișoara, cu al său număr de morți când exagerat, când minimalizat; dezumarea morților din Cimitirul Săracilor, atât a celor pretins căzuți la Revoluție, cât și a adevărăților noștri eroi, vânătoarea din saloanele Spitalului Județean, inițiată de Securitate pentru „obținerea de informații care să-i incrimineze atât pe cei aflați pe patul de spital, pe cei aflați deja în morga unității sanitare, pe arestații din arrestul Miliției și din penitenciar, precum și alte persoane participante la mișcările de protest”; cazurile de moarte suspectă a unor răniți internați la Spitalul Județean; sustragerea cadavrelor din morga același spital; copiii Revoluției. Și lista ar putea continua, deoarece la subiectele de mai sus, care au, la rândul lor, o serie de ramificații, se adaugă și altele, ce au făcut din săngeroasa și încă săngerânda noastră Revoluție Română una plină de... originalitate. Originalitate ce le-a permis celor ce s-au aplecat asupra ei să își impregneze cercetările cu o doză substanțială de senzațional și chiar de mistificare.

Referindu-se la ultimul său volum, Lucian-Vasile Szabo a evidențiat, în primul rând, abundența de lucrări dedicate Revoluției, vehiculând nume precum Jean Baudrillard și Noam Chomsky: „(...) exact cum spuneam aici, pe coperta 4, sigur că despre Revoluția de la Timișoara s-a scris foarte mult. Atunci, imediat, în 22, când jurnaliștii au reușit să intre în Timișoara, jurnaliștii străini, avalanșa aceasta mediatică s-a dezlănțuit. S-au comis foarte multe greșeli. Ceea ce este însă absolut bulversant este faptul că și oamenii de specialitate, analiștii, ca să zicem aşa, atunci când au analizat fenomenul acesta al derapajului mediatic au comis, și ei, un derapaj academic”.

Documentându-se mai întâi din toate izvoarele posibile despre Revoluție (presă autohtonă și străină, declarații ale martorilor și ale inculpaților, interviuri, documentele Spitalului Județean), Lucian-Vasile Szabo a parcurs, citind ulterior ce a apărut în străinătate despre subiectul dezbatut, drumul invers: „Eu, când am luat aceste afirmații și am venit la document și am încercat să văd sursa originală, din acel moment, lucrurile s-au schimbat total”. S-ar fi putut evita „minciunile

mass-media” și s-ar fi limpezit neclaritățile dacă se apela la jurnaliști precum William Totok sau Radu Portocală, consideră Lucian-Vasile Szabo.

Prezent la lansare, scriitorul Viorel Marineasa, un alt colaborator al Memorialului Revoluției, la a cărui editură au fost tipărite primele numere ale buletinului nostru, a mers pe firul ideii cărții lui Lucian-Vasile Szabo, subliniind că „documentele care neagă fenomenul acesta al Revoluției, care a început la Timișoara, covârșesc de multe ori și sunt mult mai numeroase decât cele care caută să descifreze faptele... Manipularea și dezinformarea au continuat mai abitir după Revoluție decât înainte. Deci libertatea și democrația le-a creat un câmp liber celor care au acționat după aceea cu o frenzie demnă de o cauză mai bună”.

În aceeași direcție se înscrive și Traian Orban, ca participant la Revoluție și președinte al Memorialului Revoluției, referindu-se la „foștii”, deveniți actualii, omniprezanți și, foarte des, omnipotenți: „sigur că și tovarășii respectivi au o strategie de a deturna și scriu cărți, sunt finanțați de persoane care controlează încă multe domenii din țara noastră, inclusiv presa, și atunci, cum în primele luni după Revoluție s-au publicat o serie de neadevăruri, au manipulat prin presă, domnul Lucian-Vasile Szabo dezvăluie o parte din acestea și cred că este mult loc pentru a continua această cercetare, pentru că este o cercetare bine fundamentată”.

A doua carte prezentată la Sala „Orizont” a fost *Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați*, al cărei coordonator este Gino Rado, vicepreședinte al Memorialului Revoluției.

Volumul în discuție reunește primele declarații ale inculpaților de la Timișoara, luate „la cald”, când „dumnealor” încă mai știau de frică și nu apucaseră să își ia postura de ne- sau prea puțin vinovați, cum se va întâmpla ulterior. Sunt prezente aici numele pe care timișorenii, și nu doar ei, le cunosc prea bine. Începând cu Coman Ion și terminând cu Grui Tiberiu, ca să respectăm ordinea din cuprinsul cărții.

Munca susținută în vederea finalizării acestui proiect a fost una laborioasă și de durată, iar în final „au rezultat, după cum precizează Gino Rado în al său *Argument*, 297 de casete, iar apoi 9 volume cu aproximativ 5300 de pagini”.

În carte au fost inserate, la capitolul *Anexe*, câteva din declarațiile de mână ale inculpaților de la Timișoara, semnate cu aceeași mână, mai mult sau mai puțin tremurândă: cea a lui Postelnicu Tudor (fost ministru de Interne), a lui Sima Traian (fost șef al Securității Timiș), a lui Macri Emil (fost director al Direcției a II-a din Departamentul Securității Statului), a lui Deheleanu Ion (fost șef al Miliției Timiș), precum și a lui Matei Ilie (fost membru al C.C. al P.C.R. și fost prim-secretar al Comitetului Județean Timiș).

Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați, „poate deveni un instrument deosebit de util pentru o cercetare comparativă a declarațiilor date de către inculpați și pentru o mai ușoară apropiere de adevărul atât de mult căutat cu privire la vinovații crimelor din Decembrie 1989 de la Timișoara”, precizează Gino Rado la finele *Argumentului* său.

Buletinul Memorialului Revoluției a ajuns deja la numărul 12. Lansate au fost, cu acest prilej, numărul 10, care își „aștepta”, de ceva vreme, „botezul”, dar lipsiseră fondurile necesare, precum și următoarele două numere.

Alături de articolele dedicate evenimentelor din viața Memorialului Revoluției, de recenziile și studiile centrate pe comunism și Revoluție, numărul 10 mai conține fragmente din teza de doctorat a profesorului american Richard Andrew Hall, susținută în decembrie 1996 la Universitatea Indiana și preluată, după cum precizează revoluționarul Marius Mioc, care le-a tradus și adnotat, din site-ul <http://romanianrevolutionofdecember1989.com>. O lucrare echilibrată, ce nu cade în capcana exagerărilor și a minciunilor (ne)intenționate, constituind un alt punct de pe „ordinea de zi” a întruirii de la sediul Uniunii Scriitorilor.

Numărul 11 al buletinului cuprinde, în ale sale pagini, un material inedit al omului de litere și de film Lucian Ionică, intitulat *Fotografi timișoreni ai Revoluției*, o serie de mărturii ale celor aflați pe străzi, în calea armelor, doar cu arma lor cu blitz, în decembrie 1989. „Ceea ce ne-am propus, punctează Lucian Ionică, este să facem cunoscute poveștile și pe oamenii din spatele fotografiilor, devenite, în timp, documente extrem de importante. Surprinse în imagini,

chipurile oamenilor și gesturile lor de atunci sunt elocvente. Ele permit o mai bună înțelegere a atmosferei din oraș și a felului în care ea s-a schimbat, pe măsură ce evenimentele au evoluat. Momentele Revoluției au fost trăite intens de timișoreni, ca niciodată. Fără această dimensiune subiectivă, ceea ce s-a întâmplat la Timișoara în acele zile ar apărea distorsionat, existând riscul unei înțelegeri superficiale, inadecvate”.

Participant la lansare, Lucian Ionică a devoalat, cu privire la fotografiile Revoluției, o problemă importantă și, totodată îngrijorătoare, ce ar trebui să își găsească, cât mai curând, rezolvarea: „S-au făcut foarte multe fotografii la Revoluție, în timp, oamenii s-au obișnuit cu imaginile, dar nu cunosc povestea imaginilor și nu cunosc oamenii care au făcut acele imagini. Și am încercat să păstrez, să găsesc aceste informații despre cum au fost realizate imaginile și am constatat un lucru surprinzător: foarte mulți dintre cei care au fotografiat la Revoluție nu mai au filmele pe care au fotografiat. Și există doar imaginile care au ajuns la Memorial, fotografii pe hârtie, dar nu filmul efectiv, documentul original, și trebuie depus un efort în continuare pentru a descoperi și găsi aceste filme și a le prezerva cumva, ele sunt niște documente extraordinar de valoroase, dar lumea nu a acordat importanță cuvenită”.

În premieră, Memorialul Revoluției a publicat și un buletin în cea mai de circulație limbă (până acum), un proiect mai vechi, concretizat la sfârșitul lui 2013. Referindu-se la *Scientific and Information Bulletin*, Gino Rado a explicat de ce acest demers: „Pentru că avem semnale că se dorește a fi citite, am făcut un număr special în limba engleză, o compilație a mai multor studii și documentare realizate în primele 10 numere, tocmai pentru a încerca să aducem informația despre Revoluția Română și în afara țării, să fie mai ușor citită, să poată fi înțeleasă. Domnul Marineasa ne-a spus anul trecut, acum doi ani, de fapt, la o altă lansare, că nu suntem văzuți afară, că nu suntem citiți afară, că n-au posibilitatea. Iată, acesta este un prim pas ca să fim citiți și afară, sigur că vom încerca să facem și o distribuire în afară, acolo unde trebuie și unde este nevoie, pentru a putea să se documenteze mai ușor cercetătorii de afară despre ceea ce se întâmplă la noi, aici, ce s-a întâmplat în Timișoara și în România lui 1989”.

Încheiem cu cuvintele de început ale criticului literar Cornel Ungureanu: „De obicei, după atâtea întâmplări, pierdem sentimentul adevărului de lângă noi, imediat, al aceluia Decembrie '89”. Pentru a nu-l pierde, trebuie să mai citim. Câte o carte sau o revistă a Memorialului Revoluției (și nu numai, desigur!). Sau să mai privim câte o fotografie. A fotografilor timișoreni ai Revoluției. În definitiv, ne place sau (unora) nu, este Istoria noastră. Recentă. Sunt Eroii noștri. Și nu avem voie să(-i) uităm!

Adina HORNEA ABRUDA

Cartea de nisip, visul american și 1001 de nopți... în nisip

On 20th of December 2013 the writer Costel Balint published a new volume, abandoning this time the theme he used to approach: The Revolution of December 1989. In the book *Visul american. 1001 de nopți în nisip* (*The American Dream. 1001 Nights in the Sand*) he made an in-depth analysis of the international terrorism, a “disease” which boosted in the 20th century and which subsequently turned into a real epidemics.

The book describes not only the military interventions of the U.S.A. in Vietnam, Iran, Beirut, Grenada, Tripoli, Panama, Persian Gulf, Somalia, Haiti, Bosnia and Kosovo but also the other side of the coin: the terrorist assaults which terrified America on September 11th 2001.

The author offers plenty of useful information on the most well-known terrorist organisations in the world, penetrating somehow into the Arabian assaulter’s psychology, which is unique in its own way and which can give us some explanations (but not excuses!) for the atrocious acts that have been committed.

The author also dedicated a chapter to Carlos “the Jackal” who came „to visit” Romania during the summer of 1985, as well as to the terrorist attacks (some prevented and some not) planned during the period before and after the Revolution.

The end of the book is focused on the figure of the most well-known terrorist in the world, Ossama bin Laden, alive, and then dead, intensely supported for his actions, on one side, and intensely cursed, due to the same actions, on the other side.

Keywords: terrorism, terrorists, America, Romania, Carlos the Jackal, Ossama bin Laden, Nicolae Ceaușescu.

Cuvinte cheie: America, România, terrorism, teroriști, Carlos Șacalul, Ossama bin Laden, Nicolae Ceaușescu.

În 20 decembrie 2013, în pragul Crăciunului, Librăria „Cartea de nisip” a fost locul lansării unei noi cărți a scriitorului revoluționar (a se citi adjectivul în toate sensurile!) Costel Balint. Subiectul abordat și acordat, în acord cu o mulțime de documente, cu generozitatea cititorilor timișoreni (și, sperăm, nu numai!) este, de această dată, terorismul. Cel al bărbaților, pentru că despre cel al femeilor încă nu s-a gândit nimeni să scrie!

Cartea lui Costel Balint a fost prezentată din mai multe perspective, care converg, toate, spre o concluzie finală: abundența de date și informații, după o documentare ambițioasă și laborioasă.

Cornel Ungureanu o așeză că cu arma... istoricului literar în panoplia scrierilor centrate pe geopolitică, după o scurtă etapizare a acesteia: „Costel Balint, după opt cărți frumoase, importante despre Timișoara lui 1989 sau Timișoara noastră, vine cu o carte surprinzătoare, care trebuie gândită, judecată pornind un pic mai de departe, fiindcă este cartea unei științe activate mai ales în ultimii 20-30 de ani, pe care unii politologi o numesc încă, cu prudență, geopolitică. Cum trăim într-o lume în schimbare, uneori într-o violentă schimbare, e important să apelăm și la acest termen, în

circulație la sfârșitul sec. al XIX-lea, cu o circulație un pic mai mare după Primul Război Mondial, activând mai ales o lume de savanți germani care erau stimulați de ideea de reîmpărțire a lumii”.

Negată, renegată sau acceptată, geopolitica este astăzi o știință de care nu se poate face abstracție, o *Grenzwissenschaft* care fascinează prin „teritoriile” peste care se întinde, geografice și nu numai. Geopolitica pe care o decelează Cornel Ungureanu în *Visul american. 1001 de nopți în nisip* este prezentă în straturi, atât spațiale, cât și temporale. America militantă și militară, care a luptat, în decenii consecutive, în Vietnam, Iran, Beirut, Grenada, Tripoli, Panama, Golful Persic, Somalia, Haiti, Bosnia și Kosovo, este „concurată” de Afganistan, precum și de alte țări arabe, ce scot la iveală, pe bandă, teroriști explozivi.

Ce-i redă cartea lui Costel Balint cititorului? Pe lângă descrierea unui univers al forței și terorii, îi redă memoria pierdută sau estompată, deoarece „este important – punctează tot Cornel Ungureanu – să ne întoarcem la geopolitică într-un timp în care suntem confisați de știrile ultimei ore, ale ultimei zile, de imaginile de pe ecran, și de asta mă întorc la cartea pe care ne-o propune Costel Balint, o carte care este, deopotrivă, despre întâmplările ultimelor decenii, deopotrivă despre personajele importante, fundamentale ale geopoliticii ultimelor decenii, o carte care se implică din unghiul de vedere al unui autor ce are o poziție definită prin

cărți, a unui autor care, de data aceasta, aş spune că este neutru, are o poziție proprie”.

Un autor neutru, care, deși nu mai abordează în această ultimă carte Revoluția din Decembrie 1989, nu o abandonează complet. Se simt și aici reverberațiile acesteia, pentru că cine a trăit Revoluția ca spectator și, cu atât mai mult, ca participant direct nu mai poate să (o) uite. „Cartea aceasta aş spune că este remarcabilă, fiindcă propune o neutralitate a analizelor. Documentul este activat de un autor, de un scriitor care nu mai are nici opțiuni de stânga, nici opțiuni de dreapta – precizează Cornel Ungureanu. Personajele care apar în carte sunt amintirea, trăiesc sub semnul amintirii unei experiențe politice, dacă vreți, timișorene, a unei Revoluții și, în acest timp, a schimbărilor atât de rapide de lume. O carte vie, fiindcă sunt foarte multe documente ale unei istorii pe care o uităm în fiecare zi, documente foarte noi pentru unii dintre noi, documente neobișnuite de importanță pentru cei care nu ne amintim ce am văzut acuma 20 de ani sau alătăieri la televizor.”

Referindu-se la cartea lui Costel Balint, prozatoarea Nina Ceranu a început prin a o cita, într-o notă ludică și, parcă, ușor amară, pe doamna Smara, feminista sec. al XIX-lea, care a susținut 12 conferințe la Ateneul Român, în ciuda condiției femeii din acea vreme, pe care, aflăm, o sintetiza la modul ri(t)mat: „Femeia la cuptor, bărbatul la for”. Nici prin minte nu-i trecea emancipatei doamne Smara că se va ivi, nu peste foarte mult timp, femeia-kamikaze, care va schimba cuptorul cu... detonatorul!

Pentru Nina Ceranu, „(...) marea calitate a acestei cărți peste vreme va fi aceea de document, o carte de istorie, o carte interdisciplinară, o carte la care oricine, de aici încolo, se poate referi, când memoria ne joacă festiv și uităm ce se întâmplă în jurul nostru. M-a fascinat cartea, pentru că cuprinde o mulțime de date, o mulțime de nume, o mulțime de scenarii posibile și imposibile de acceptat, și când mi-am dat seama că trăim, să zicem aşa, pe un butoi de pulbere, că în jurul nostru se țes o mulțime de scenarii de care e bine că noi nu știm, până la urmă, pentru că ne-am înspăimânta și mai tare”.

Gino Rado, vicepreședinte la Memorialul Revoluției din Timișoara, a subliniat și alte valențe ale volumului lui Costel Balint, prin prisma activității pe care o desfășoară aici: cercetare și editare de cărți despre comunism, Securitate și Revoluție: „Cartea lui Costel Balint este o carte grea. Noi, prima dată, am auzit mai mult despre terorism în '89, dar nu știam precis cine sunt teroriștii, ce înseamnă a fi terorist. Iată, citind această carte, ne putem lămuri deplin ce înseamnă terorismul, ne dăm seama cât de amplă este această mișcare teroristă, ce implicații pe plan mondial are această mișcare teroristă”.

Teroriștii din exteriorul României comuniste și-au dat, de nenumărate ori, mâna cu cei din interiorul ei, aspect subliniat și de Gino Rado: „Aflăm și despre implicarea Securității din timpul lui Ceaușescu în aceste mișcări teroriste, despre contactul lui Carlos Șacalul cu fosta conducere comunistă de atunci, până la cel mai înalt nivel al Securității, prin generalul Pleștiă, și chiar despre contactul direct cu Nicolae Ceaușescu. Aflăm lucruri neștiute până acumă, întâmplate și în țară, sprijinul pe care l-a dat Partidul Comunist terorismului până în '89. Și aceasta este o parte din istoria noastră, a României”.

Titlul cărții de față duce cititorul pe o pistă falsă. Pentru că, citind *Visul american. 1001 de nopți în nisip*, nu poți, deloc, visa. Nici la mult râvnita (de către unii) Americă, nici la frumoasa Şeherezada... Așa cum afirma, în încheierea prezentării sale, Gino Rado, „este o carte foarte alertă, nu te poți plăcisi. Toată cartea este un dinamism, multe date, multe nume, multă acțiune. Ar trebui să fie și curaj aici, să te înhami la o asemenea muncă, la o asemenea documentare, cu asemenea ramificații, nu este deloc ușor”.

Adina HORNEA ABRUDA

COLAJE DE CELULOID

Misterele Revoluției Române „Cine a tras în noi... după 22?”

Many have spoken and still do, particularly during every winter, in December, about the authenticity of the revolution, which everyone takes upon itself and acclaims. Beyond vanities and empty statements, we all end up with only one truth – a bloody revolution, the only one of this kind in the Eastern Europe, which ended the year of 1989 and radically changed the course of our modern history. And we certainly have something else: many, many mysteries that surround the Romanian Revolution.

In this paper, the revolutionary leaders who later on became state leaders and several persons appointed in key positions, share what they had during those days, revealing some of the mysteries surrounding the actions that preceded and then followed the crucial moment of December 1989. We go back in time, penetrating somehow the secrets of the institutions that brought about the wave and wind of change through a media setback, as a source of communication, account and knowledge.

Keywords: Romanian Revolution, Memorial of Revolution, mysteries, Ion Iliescu, Petre Roman, Dumitru Burlan.

Cuvinte cheie: mistere, Revoluția Română, Petre Roman, Ion Iliescu, Dumitru Burlan, Memorialul Revoluției.

Continui cu acest episod privind enigmele Revoluției Române și manipularea macropolitică și socială, pe fondul vidului de putere, după cum am promis în numărul trecut. În această ediție, supun atenției cititorilor un „recul” (după cum, edificator, a folosit termenul și Vasile Popovici la Radio Timișoara, în 1990, într-o radiografie a Revoluției de la Timișoara), un recul mediatic al evenimentelor decembriste petrecute la București, evenimente care au dat siguranță Timișoarei, după sângeroasa săptămână definitivată prin declararea acesteia *oraș liber de comunism* – primul din țară, dacă mai trebuie repetat – și îndepărțarea lui Nicolae Ceaușescu și a guvernului său comunist de la putere, fapt consumat cu mult sânge nevinovat, pierderi inutile de vieți omenești pentru constituirea noii puteri, înainte de Crăciun, când a avut loc execuția cuplului dictatorial la Târgoviște, după un proces fulger.

Pe acest fond, am selectat câteva producții mediatice în care sunt prezente dezbateri și opinii asupra unor evenimente ale istoriei noastre recente, precum și considerațiile lui Ion Iliescu – primul președinte ales al

României postdecembriste – în timpul vizitei efectuate în anul 2004 la Timișoara. Dialogul l-a purtat cu revoluționarii prezenți la fostul sediu al Memorialului Revoluției. Practic asistăm, ca martori invizibili, la o scenă în care se discută despre trecut, prezent și viitor, cu accent pe reminiscențele trecutului.

„Diversiunea”. Fragment din talk-show-ul „6! Vine presa!” – B1 TV

Petre Roman (lider revoluționar, om politic, fost prim-ministrul României): – (...) Al doilea lucru – și aici îl invit cu toată deferența, dar și cu toată hotărârea de om care am trăit ce am trăit în revoluție –, dacă n-au fost teroriști și dumnealui afirmă că au fost oameni care au tras în populație, fiind comandanți să facă treaba asta...

Moderatoarea: – Da. S-a transformat revoluția într-o diversiune la televizor...

Petre Roman: – Diversiune. Exact!

Moderatoarea: – ... și a fost dirijată de la centru.

Petre Roman: – Dar diversiunea respectivă a produs morți. A produs sânge...

Moderatoarea: – Tocmai acest lucru este grav.

Petre Roman: – E adevărat sau nu? Bun! Oamenii aceștia, care au produs diversiunea, care au omorât și care au creat panică și aşa mai departe, acumă înțeleg că domnul Dan Voinea îi cunoaște. Că, dacă nu, n-ar face această afirmație. Să-i arate! Și ei sunt, în același timp, oameni care trebuie condamnați, pentru că au omorât, pentru că au creat panică, dar, în primul rând, pentru că au murit mult mai mulți oameni după 22 decembrie, ora 18, decât înainte. Prin urmare...

Moderatoarea: – Domnul Dan Voinea l-a numit pe fostul președinte Ion Iliescu și i-a spus că ar putea fi tras la răspundere.

Petre Roman: – Doamnă, numai o secundă! Văd că nu vreți să mă înțelegeți ce spun! Dumnealui a spus exact că e o diversiune. Diversiunea asta au făcut-o niște militari, niște oameni care au tras. Înseamnă că-i cunoaștem. Pentru că nu poți să afirmi că-i o diversiune fără actori. Atunci înseamnă că-i o supozitie cât se poate de fantezistă. Ori este o diversiune pe care dumnealui o cunoaște, asta înseamnă că știe cine sunt actorii acelei diversiuni, știe cine i-a comandat, Iliescu, cine o fi fost. Eu, unul, care am trăit în miezul acestor evenimente – baricada, balconul, televiziunea, Ministerul Apărării Naționale – toată perioada respectivă, n-am avut niciodată sentimentul că cineva, undeva, de-acolo, de unde ne aflam noi, conduce această teroare. N-am avut nicio clipă sentimentul. Dar să zicem că domnul Dan Voinea a descoperit ceva. Păi, trebuie să ne spună! Pentru că, dacă afirmă că e o diversiune, dar actorii diversiunii nu știm cine sunt,

militarii care au tras, săngele care a curs, nu se poate! Eu în minte că am stat de vorbă cu dumnealui, în legătură cu evenimentele din 13-15, și mi-a spus un lucru foarte corect și care m-a impresionat. Mi-a spus: „Domnul Roman, eu am niște victime și niște oameni care reclamă să fie lămurit cine sunt autorii victimelor”. Astă i-am spus și eu acum domnului Dan Voinea. Au fost niște victime, s-a tras în populație, au murit oameni, a fost o diversiune. Bun! O fi așa. Dar cine sunt, înseamnă că-i știm! Te rog, adu-i la Parchet, acuză-i pentru ceea ce au făcut și, cu această ocazie, aceia să dovedească că cineva i-a comandat! Cine sunt aceia? Să vedem! Foarte bine! Eu spun că, în ceea ce mă privește, n-am avut cunoștință de așa ceva. Da-s două lucruri importante: 1. nu se poate să fii și partea revoluției, și partea justiției, mi se pare incorrect; 2. dacă a fost o diversiune, să ne arate ucigașii care au realizat această diversiune. Cred că e clar ce spun.

Moderatoarea: – L-aș întreba pe domnul Horia Alexandrescu dacă domnia sa crede că are dreptate fostul președinte Ion Iliescu să cerem recuzarea procurorului Dan Voinea.

Horia Alexandrescu (jurnalist): – Deci aici subscris și eu la ce a spus domnul Petre Roman. Deci domnul Dan Voinea, în primul rând, ar trebui să-și explice rolul la Procesul Ceaușescu, pe care l-a incriminat nu numai Europa, l-a incriminat întreaga lume. Deci el a fost procurorul acuzării.

Ioan Talpeș (fost șef S.I.E.): – Pe ce bază a acuzat?

Horia Alexandrescu: – Păi, pe baza unor materiale care au venit de la el, eu nu cred că i le-a pus cineva în brațe. Deci aici e problema. Ce s-a întâmplat. Astă-i un plan. Din această perspectivă, eu cred că ar trebui să stea pe partea revoluționarilor și să spună: Domnule, eu, în revoluție, am făcut asta, mi-am asumat asta, nu mă băgați pe mine...

Petre Roman: – Și-a asumat un lucru cu adevărat foarte greu.

Horia Alexandrescu: – Și curajos.

Petre Roman: – Și curajos, pentru care eu îl consider partea revoluției.

Horia Alexandrescu: – Da. Și eu am spus din capul locului același lucru. Toată stima. Doi – aproape și de ce spune domnul Petre Roman. Domnule, în clipa în care afirmă că n-au fost teroriști, trebuie să ai o documentare, în primul rând, o viziune perfectă asupra tuturor investigațiilor care s-au făcut în România. Nu numai cu zece criminaliști de la Poliție sau de unde a spus dânsul că „a studiat cazurile”... Eu vorbesc despre seriozitatea și temeinicia unei investigații care nu poate fi completă fără să ia în calcul investigații făcute în 15 ani. Nu știu. Îl avem pe domnul Talpeș aici, care a fost șeful S.I.E. S-a dus, vreodată, domnul Voinea la S.I.E., să vadă dacă există vreun document care privește oameni ieșiți subit din țară, imediat după evenimente?

Petre Roman: – Străini, nu români.

Horia Alexandrescu: – Străini, vorbim de străini, sigur!

Ioan Talpeș: – Nu știu, iar S.I.E. nu putea să informeze asupra oamenilor ieșiți din țară.

Horia Alexandrescu: – Am întrebat dacă a ieșit și vreodată și-a pus această întrebare.

Ioan Talpeș: – Nu știu.

Horia Alexandrescu: – Eu pot să vă dau niște cazuri, ca gazetar. Eu, de exemplu, știu că la Craiova a existat un caz teribil cu cele cinci sau șase mașini rusești ținute în curtea poliției, luni de zile. După care a venit frumos armata americană, că erau... armata rusă, că era G.R.U., că era nu știu cine, să le ceară: „Dom'le, sunt ale noastre”, dar ele erau, „aparțineau” unor turiști care au trecut pe-acolo, în care s-au găsit și niște arme, de exemplu, știu că la Gara de Nord a fost... un microbuz cu niște „diplomați” (în ghilimele) care aveau niște pistoale fumegânde. De exemplu, ca să mai dau un caz...

Ioan Talpeș: – Cazurile pot fi multiplicate. Este evident că a existat aşa ceva. Ba chiar mai mult, există în literatura apărută în străinătate, care vorbește foarte clar și deschis despre forțe militare care au fost introduse în România. Desigur că în România nimeni nu a fost informat despre acele forțe. Este evident că aceia care au venit n-au venit în uniformele armatelor lor sau ale serviciilor lor, dacă ar fi existat asemenea uniforme...

Moderatoarea: – Să înțelegem că serviciile din România n-au putut...? Avem servicii secrete. Ce se întâmplă în perioada aia?

Ioan Talpeș: – Păi, cine a mai știut atunci? Noi vrem să judecăm o lume aflată în explozie totală. Ceea ce era România, la data aceea, cu cine... cine erau serviciile secrete?

Horia Alexandrescu: – Eu zic să spunem serviciilor secrete să nu ne omoare pe noi, ci să ne ajute!

Moderatoarea: – Eu nu zic să spunem serviciilor secrete, ci serviciile secrete să afle!

Petre Roman: – Oricum, toate planurile făcute de serviciile străine occidentale, sovietice...

Horia Alexandrescu: – „Prietene”. Spuneți „prietenă”.

Petre Roman: – ... nu au dus la nimic. Schimbarea regimului, prăbușirea dictaturii s-a făcut sub presiunea...

Horia Alexandrescu: – Străzii. De acord!

Petre Roman: – ... poporului.

Horia Alexandrescu: – Nimeni nu neagă asta.

Petre Roman: – Nimeni nu se aştepta la treaba asta. Toată lumea spunea: „Dom'le, cât mai rezistă această dictatură monstruoasă?” Care a devenit și săngeroasă. Pentru că, la fel de bine, după ce ne-a omorât acolo, la baricadă, dacă nu ieșea poporul în stradă, ne prindea pe fiecare. Fiindcă toți am fost filmăți și ne putrezeau oasele, dacă nu ne și împușcau! Așa că... eu sunt sătul până peste cap de aceste chestiuni! Dar au fost. Sigur că au fost. Au fost tot timpul. Și Ceaușescu a fost informat. Din cauza asta el și vorbea.

Horia Alexandrescu: – Agentiiile. „Agenturile”...

Petre Roman: – Dar nu ei au decis.

Horia Alexandrescu: – Dar nici nu spunem.

Petre Roman: – De decis, au decis români care au ieșit, zeci de mii, sute de mii, în stradă. Eu nu pot să uit momentul în care Ceaușescu ieșe pe balcon, la ora 12 fără 20, așa ceva, ieșe pe balcon, noi, din piață de-acolo, într-un cor, îl huiduim și nu pot să uit, eram chiar sub balcon, nu pot să uit figura lui de spaimă îngrozitoare, pentru prima dată în viața lui, ca dictator, și-a dat seama că, de fapt, oamenii de-acolo l-ar linșa. De frică, s-au spus multe prostii... de frică a fugit Ceaușescu. De frică. Nu că l-a împins cineva în elicopter, nu că nu știau ce combinație. Nu. El a văzut o mulțime de 100.000 de oameni (cu care era el obișnuit să-l aclame) care l-au huiduit.

Moderatoarea: – Spuneți „misterele”. Până când vor mai dura misterele pentru sutele de mii de oameni de-acolo?

Petre Roman: Mi-ați pus o întrebare foarte dureroasă și la care vreau să spun inclusiv ceva critic, în legătură cu trecutul. Am fost la guvernare, din nou, în perioada 1997-2000. Am cerut atunci, cu cerul și cu pământul, să lămurim aceste lucruri. Să facem tot ce se poate. Din 2000-2004 l-am avut președinte chiar pe Ion Iliescu. Domnul Talpeș a fost consilierul prezidențial. De ce nu s-a făcut atunci maximum de eforturi ca să nu ajungem în situația de a se spune toate ticăloșiiile și netrebniciile pe care le auzim acumă, pentru că noi, dacă, într-adevăr, se puneau toate, toate la bătaie, aflam.

Moderatoarea: – Nu cumva e o întrebare retorică pentru dumneavoastră? Așa pare în acest moment.

Petre Roman: – Nu. Eu spun că este inclusiv critică în ce mă privește, pentru că, și când eram președintele Senatului – de fapt, eram președintele uneia dintre componente de bază ale Guvernului –, am cerut: „Haide, dom'le, să lămurim povestea asta cu Revoluția!”

Moderatoarea: – Haideți să o lămurim și cu ceilalți doi invitați ai mei, pe scurt, vă rog! Cât vor mai dura aceste misteră, 30 de ani, 50 de ani? Putem afla sau nu?

Ioan Talpeș: – Eu cred că, atunci când ceea ce a fost în decembrie 1989 se va transforma în istorie, ne vom apropiua de adevăr. Fără adevărurile pe care

să ni le spună cinstit ceilalți – și ceilalți o vor face, fiți siguri, la 20-25 deja au început să le facă –, nu vom ajunge nici la adevărul nostru. Pentru că au existat două baricade. O baricadă a celor care au ieșit în stradă și sunt acele sute de mii, cu adevărat, acelea au impus totul, dar au existat și niște jocuri pe care le-au inițiat alții. Acum e adevărat și susțin acest lucru. Nu jocurile acelea au dus la ceea ce s-a întâmplat.

Horia Alexandrescu: – Aşa e!

Ioan Talpeș: – Dar nu putem să nu sesizăm că ele au inițiat ceea ce s-a întâmplat. În mai multe privințe, au stimulat ceea ce s-a întâmplat. Dați-mi voie să vă spun doar un singur lucru! Eu, într-o discuție, la patru ani de la evenimentele acelea, cu șeful unui serviciu – un serviciu extraordinar din lumea aceasta –, l-am întrebat și i-am spus: „Domnule, te rog, lămurește-mă și pe mine, cum de noi nu ne-am prăbușit în decembrie 1989? Pentru că am fost aberanți!” La care omul a început să râdă și, pe urmă, zice: „Domnule, dumneata ai răspuns! Ați fost aberanți!” Nimeni n-a mai știut despre ce este vorba în România și, până la urmă, toți au lăsat ca lucrurile să evolueze în România. Si aşa s-a întâmplat.

„Având pistolul la ceafă.” Declarație din documentarul „Conspirația Securității”, realizat de Marian Oprea – Revista „Lumea”, difuzat la OTV, în 2004

Ion Iliescu (președintele României): – Mi-am dat seama că sunt chestii puerile și că aşa ceva nu e de conceput, mi-am dat seama că nu e posibil de creat o structură care să intervină, să spunem, la nivelul conducerii. Toți cei pe care nu-i cunoșteam erau greu de controlat și era periculos, eu eram o figură urmărită și chiar eu căutam să-i protejez, evitând contactele cu oamenii care, la rândul lor, se temeau să aibă contacte cu mine. Deci pe linie politică, acest lucru era clar că nu-i posibil de încheiat. (...) Dacă ar fi fost posibilă, în România, constituirea unui asemenea mecanism, care să fi dus la scoaterea din joc al lui Ceaușescu, poate că și noi am fi avut șansa unei revoluții de catifea, cum au avut ceii.

Dumitru Burlan (ofițer în rezervă, Securitatea Statului): – Generalul Militaru și generalul Iulian Vlad au fost cam de aceeași părere...

Ion Iliescu: – Pe linie militară, generalul Militaru a încercat câteva contacte. L-au turnat la securitate. A intrat în cercetare. Lucrurile au și evoluat în aşa fel încât noi am și întrerupt ulterior legăturile din cauza aceasta.

Dumitru Burlan: – Și, din discuțiile generalului Militaru cu generalul Iulian Vlad, au fost cam de aceeași părere, că – „trebuie Nicolae Ceaușescu”... eu n-am nimica cu... în privința asta, foarte bine că au mers și-au făcut, dar...

„De ce, domnule general, l-ați omorât pe colonelul Trosca?!” La care dumnealui mi-a spus că nu el l-a omorât. „Păi – zic –, dar cine? Că dumneavoastră l-ați chemat!” „Nu, nu eu l-am chemat, ci l-a chemat șeful lui, colonelul Ardeleanu.” Păcat că nu mai trăiește, pentru că eu i-am zis atunci: „Colonelul Ardeleanu i-a chemat pe acești bravi ofițeri, dar având pistolul la ceafă!”

„Ceaușescu a fost dat jos de o revoltă sau de o revoluție?” Ion Iliescu în dialog cu revoluționari timișoreni, la Memorialul Revoluției (în muzeul fostului sediu, din Strada Emanuil Ungureanu Nr. 8)

Ing. arh. Pompiliu Alămoreanu (revoluționar): – Domnule președinte, în Raportul Comisiei Senatului României, în articolul... scrie aşa: „Revoluția din Decembrie 1989 constituie un moment crucial în istoria României, declanșată prin revolta populară de la Timișoara continuată la București.” O propunere și vă rog să-o analizați! Fundația Națională a Revoluției, împreună cu alte trei organizații membre ale Blocului Național, vă propunem să dispară „prin revolta populară” și să spună aşa: „declanșată la Timișoara și continuată în restul țării”. Pentru că, revoltă populară, dacă tot vorbiți de moralitate, Timișoara, în 20 decembrie 1989 - datorită lui Lorin Fortuna și celorlalți care au fost în balconul Operei -, avea întocmitе toate criteriile teoretice ale unei revoluții. În sensul că: există un Comitet Revoluționar, declarat public, în Piața Operei, în fața manifestanților, există un partid... – În ilegalitate.

Lorin Fortuna: – Revolta nu e totușa cu revoluția! Pentru că, dacă noi o facem revoltă, atunci evenimentele...

Ion Iliescu: – Revoluția Română s-a declanșat printr-o revoltă populară. Asta este cert. Chiar și apariția unui program.

– Dar pe urmă nu mai știe nimeni.

Ion Iliescu: – Dați-mi voie! Chiar și apariția unui program și a unei structuri, întâi la Timișoara și apoi la București, dacă ea nu se și înfăptuia, cu programul, deci dacă nu căpăta caracter amplu, atunci nu mai era revoluție. Mișcări revoluționare în viața țării au fost multe care nu s-au finalizat prin transformarea societății. Revoluția înseamnă procesul care duce la transformări de esență în viața societății. Primul pas e numai proclamarea unor principii revoluționare. Si a unui program revoluționar. Si constituirea în țară a unui organism. Dacă este înăbușit, nu se mai înfăptuiește nicio revoluție. A fost o mișcare revoluționară și-atât. Iar la noi, caracterul declanșării... revoluție fără declanșare nu există. Au fost situații în care n-a fost niciun fel de declanșator. Cei care vorbesc de revoluția lor de catifea,

fără să aibă un asemenea lucru. În Portugalia, a fost o revoluție care a schimbat o dictatură într-un regim democratic printr-o acțiune a militariilor. A fost o lovitură de stat militară care a determinat un proces revoluționar de transformare. Și-așa mai departe. La bulgari, au intrat în clădirea CC.-ului, au decis înlăturarea lui Teodor Jivkov, deci schimbări revoluționare. La noi, caracterul popular al Revoluției române a fost determinat de acest caracter de esență populară. N-a fost posibilă niciun fel de masă rotundă ca la polonezi; perestroikă, ca la ruși și aşa mai departe. Nicio lovitură de palat, de stat, care să-l fi izolat pe Ceaușescu și care să fi declanșat schimbarea. A fost mișcarea populară. Revolta populară. Întâi la Timișoara, apoi la București și-n restul țării, care a dus la schimbările ce-au urmat...

Pompiliu Alămoreanu: – Ceea ce spuneți dumneavoastră este foarte bine, mai ales că ne-a dat argumentele. În primul rând, ați vorbit de *revoluția de catifea*. Să nu existe discriminare. Timișoara - revoltă și restul revoluție!...

Ion Iliescu: – Nu-i adevărat. A fost o revoltă populară... Nu. A fost o revoltă populară, declanșată la Timișoara, urmată de alte centre care s-au alăturat acestei revolte populare și care s-a finalizat printr-o revoluție care a avut un program cu conturarea lui la Timișoara, într-o formă și-o structură de guvern, la București, a fost Comunicatul către țară, întocmit de consiliu cu cele 10 puncte programatice, în trei direcții mari: în plan politic, economic și în plan internațional, dar abia după aceea a urmat propriu-zis procesul care a determinat, într-adevăr, caracterul revoluționar al schimbărilor din România.

Lorin Fortuna: – Domnu' președinte, aici el are dreptate, într-adevăr, în ceea ce spune, am mai avut discuția asta... Numai puțin! E vorba de altceva. La București s-a continuat revoluția și nu revolta. Adică revoluția...

– Mișcarea revoluționară.

Lorin Fortuna: – Adică revolta s-a transformat în revoluție la Timișoara... (n.b.: 20-22), după apariția F.D.R.-ului, a unui program și aşa mai departe... De ce? Pentru că, altminteri, apare problema pe care am ridicat-o noi: Cine l-a dat jos pe Ceaușescu, revoluția sau revolta? Pentru că, dacă n-a fost Revoluția de la Timișoara și la București nu a fost continuată revoluția, ci revolta, înseamnă că Ceaușescu a fost dat jos de o revoltă sau de o revoluție? Pentru că, o revoluție... aveți dreptate, revoluția se certifică prin faptul că există sau se condamnă prin faptul că nu există. Dar, în contextul în care a existat, atunci trebuie trecut momentul în care s-a declanșat.

Ion Iliescu: – Aici aşa-i, într-adevăr, teoretic, dar nu și practic.

– Dacă legea este bună aşa cum au făcut-o și cum o pronunțați, noi asta dorim!

Tudorin Burlacu (lider revoluționar): – Dați-mi voie, deci până în 20 o fost o revoltă, dar din 20 decembrie, revolta, printr-un program, s-a transformat

într-o mișcare revoluționară, aşa cum dumneavoastră ați spus. Deci, mișcarea revoluționară în 20 a început la Timișoara. Dar în lege spune numai de 21...

Ion Iliescu: – De aia spune numai de 21. S-a finalizat în 21 structurarea ei, în noaptea de 21...

– Domnu' președinte, noi am depus un amendament la Secretariat...

– Noi acest amendament l-am verificat.

Tudorin Burlacu: – Domnule ministru, putem să nu derogăm și să terminăm discuția?! Pentru că noi am discutat asta...

Ion Iliescu: – Dacă tot e vorba de lege, ce am adăugat la lege, în ultima formă, pentru că eu vreau să apreciez ceea ce-ați făcut voi, aici, la Timișoara. Este tot meritul Timișoarei că a fost avangarda acestei revoluții, că ați creat această revoluție, or ce ați făcut voi aici, la Timișoara, și ca instituție și element de muzeu, și ca instituție de studiu a proceselor și a problemelor Revoluției române. (Fond audiovizual - A.M.R.)

Liza KRATOCHWILL

Masacrul din Calea Lipovei (Partea a II-a). Un dosar controversat

One of the most important areas of the City of Timisoara, a junction point of the city with Dumbrăvița commune, is Calea Lipovei, a neighbourhood close to city outskirts, “at the end stop of the trolley bus no. 14” – as the inhabitants refer to the trolley bus line that crosses the area. This neighbourhood fostered, in December 1989, three distinct Military Units, fully operational. And this very place there was a real theatre of war where six lives had been taken and other 43 had been dramatically changed following the brutal repression of protesters with war ammunition, even after the Army joined the revolutionaries. One of the hottest crossroads in the city, where lack of information, uncertainty, fear, chaos – which ruled both in those military units and on the streets – and violence caused casualties among civilians of all ages, as well as among militaries. All these events have been duly documented in what we now know as the “Calea Lipovei” case, where three officers have been firstly charged with aggravated first-degree murder, then arrested, acquitted, retried and finally pardoned, a case consisting of thousands of pages of criminal investigations and judicial proceedings which lasted for over a decade.

Keywords: Calea Lipovei, Military Prosecution, Romeo Bălan, Rotariu Constantin, the wounded.

Cuvinte cheie: Calea Lipovei, Procuratura Militară, răniți, Romeo Bălan, Rotariu Constantin.

Unul dintre cele mai săngheroase locuri din Timișoara unde demonstranții au fost secerați de gloanțe este Calea Lipovei, un lucru deja cunoscut. Despre masacrul petrecut aici am făcut o incursiune cu declarații de martor în numărul 2 (9) / 2011. Acest număr vine în completare, cu o prezentare documentată din mai multe surse și mai puțin accesibilă publicului larg.

Ce se știe mai puțin sunt unele aspecte, amănuntele precise care lipsesc chiar și în procesul bazat pe controversatul dosar Calea Lipovei. Ca și faptele petrecute în Lipovei, urmărirea penală a fost spinoasă, dosarul aflat pe masa Parchetului Militar la fel de contradictoriu, cu multe lacune, cântărind greu. Numai sentința din 1994 dată de Tribunal are 63 de file, pe lângă celelalte acte doveditoare: probe, registre, jurnalul acțiunilor, situații, motive de apel, ordonanțe de revocare, decizii. Părțile vătămate au făcut, și ele, recursuri în instanță, după cum exemplificăm în documentele scanate, provenite de la Secția Militară a Parchetului.

Am confruntat aceste date cu altele publicate, precum și consemenările unui ofițer din unitatea în cauză, de pe Lipovei, participant la acele evenimente, dar și istoric. Din actele de la dosar reiese că 50 de ofițeri și 50 de militari în termen au constituit apărarea cazărmii din Calea Lipovei, în 17.12.1989. Mai multe despre forțele implicate pot fi văzute în adresa de

mai jos a M.Ap.N. către Procuratura Militară Timișoara (vezi Anexe 1). Trebuie precizat de la început un lucru: inculpatul Rotariu Constantin îndeplinea și funcția de comandant al Garnizoanei Militare Timișoara, aşa cum atestă și documentele Procuraturii Militare. Privind ordinele primite în teritoriu și cum s-a acționat ierarhic, prezentăm un aspect evidențiat și de istoricul Gomboș, care în 1989 era ofițer în Bg. 41 Rd. Th. (U.M. 01864) din Lipovei: „În timpul cercetărilor Procuraturii Militare, un ofițer al U.M. 01140 Lugoj, lt. maj. Maricel Cristea, a atras atenția asupra unui aspect pe care diferitele medii românești implicate în problema revoluției l-au ignorat. În legătură cu ordinele primite în după-amiaza de 17 decembrie, el a declarat: *Precizez că, deși s-a dat ordinul alarmă de luptă parțială – Radu cel Frumos – nu ni s-a dat niciun document de alarmă, nici caracteristicile de lucru radio, nu s-a precizat nicio misiune, niciun inamic, nu s-a respectat nicio prevedere a Planului de alarmă în astfel de situații și nici nu ni s-a dat nicio misiune sau informație, deși toți militarii erau echipați cu armament și muniție. Aceasta a creat o stare de confuzie totală atât la cadre, cât și la militarii în termen*”.

O situație hilară, într-adevăr, chiar și un necunosător s-ar întreba de ce sunt scoși în stradă „să calmeze” populația cei de la apărarea antiaeriană, când misiunea și strategia lor de luptă sunt cu totul altele... Situațiile critice în care s-au aflat militarii, în general, au fost cauzate de neclaritatea ordinelor, de improvizăriile în acoperirea dispozitivelor, de necunoașterea modalităților de adaptare a focului la incidente urbane, de lipsa de pregătire a militarilor în termen și de precaritatea informațiilor primite de la ofițeri

La studierea probelor și actelor din dosarul Calea Lipovei am constatat că treisprezece militari în termen de la intrarea în U.M. 01942 au executat atunci foc (Anexa 2).

Dar cartușele rătăcite în apartamentele celor ce locuiau în străzile învecinate cine le-a tras? Mulți martori s-au prezentat cu gloanțe care le-au ciuruit pereții garsonierelor – ca probătiv – la Procuratura Militară, în timpul cercetărilor, chiar dacă nu au fost participanți sau parte vătămată.

La gradul și răspunderea pe care le aveau ofițerii inculpați, nu ar fi trebuit să cunoască amplasarea militarilor în seara zilei de 17 decembrie 1989?!

Potrivit Jurnalului acțiunilor de luptă, U.M. 01942 a fost operativă până în 24 decembrie 1989, după ora 24.00, la aceasta fiind dislocate alte două unități pentru apărarea unor obiective în Timișoara, conform Jurnalului de luptă al U.M. 01942.

Despre evenimentele petrecute la cazarma din Calea Lipovei, iată ce consemnează în jurnalul său de militar, din interiorul unității, lt. col.

Constantin Gomboş: „În ziua de 17 decembrie 1989, din ordinul comandantului gen. mr. Mihalache Vasile, la compania din curtea cazărmii de pe Calea Lipovei au fost adunate efectivele.

La ora 20. 00 se afla în dispozitiv tura de gardă comandată de lt. col. Gomboş C. Constantin, dispusă de-a lungul gardului de beton. În momentul deschiderii focului de avertisment de la poarta principală (Calea Lipovei), ofițerul s-a aflat în al doilea foișor de la gardul cazărmii de pe str. Câmpina. Dispozitivul de pază din cazarmă era funcțional, militarii erau înarmați și aveau muniție de război. (...)

Între 20.00-21.30 cadrele și militarii în termen aflați în dispozitiv de luptă pe latura dinspre Calea Lipovei au asistat la manifestările ostile ale celor aflați pe trotuarul din fața unității. Col. Rotariu Constantin se afla în biroul său (cu vedere spre Calea Lipovei) împreună cu gen. b. mr. Cârneaeanu Florea, secretarul Consiliului Politic al C.A.A.T.-ului, trimis special al generalului Ilie Ceaușescu la Timișoara. Comandantul diviziei a ordonat de cele mai multe ori deschiderea focului de avertisment, mai ales că cerul Timișoarei era brăzdat de rafale de cartușe trasoare, dar cei aflați în prima linie (la poarta principală – col. Cherăscu Gavrilă, col. Socaciu Petre și lt. col. Păun Ioan) nu au executat ordinul, deoarece, deși manifestările celor adunați peste drum de unitate erau ostile, acestea nu erau agresive, ci erau vociferări, injurii la adresa militarilor și a regimului comunist, spargerea vitrinelor din apropiere.

În jurul orei 21.30-21.45 s-au întors din oraș un ARO și un microbuz care transportase hrana militarilor aflați în dispozitivul din centrul Timișoarei, care nu mâncaseră din zori, precum și muniția, în lăzi sigilate, pe efective... (150 militari au efectuat paza clădirilor B.N.R., a Poștei Centrale și a Hotelului «Continental» până în dimineața zilei de 18.12.1989, ora 08.00, când efectivele s-au înapoiat în cazarmă, neexecutând focuri asupra mulțimii, apoi de la ora 15.00 s-au constituit două detașamente de 60 de militari în termen și cinci cadre pentru paza sediului Poștei, sub comanda mr. Zburlea Nicolae și a mr. Taifas Ilie, până în 20, când au fost retrase în cazarma de pe Calea Lipovei, fără a se fi executat foc asupra populației). În clipa în care poarta principală s-a deschis automat pentru intrarea celor două autovehicule, autoturismul ARO a depășit, iar microbuzul a așteptat în mijlocul străzii, înainte de a vira spre stânga pentru a intra în unitate. Potrivit militarilor aflați în apărare, mașina a fost atacată de manifestanți cu pietre, s-au repezit după ea, până în mijlocul șoselei. Poarta a rămas deschisă. Fără comandă, s-a dezlănțuit un potop de foc..."

Din consemnările armatei, manifestanții au încercat să intre în incinta unității, în spatele mașinilor. „După câteva minute a apărut un

autoturism Dacia cu sirenă, care a trecut pe străzile vecine, apoi o dubă a miliției, care i-a luat pe toți demonstranții din fața porții, căzuți în învălmășeala provocată de salva de foc. Plutonul de intervenție comandat de lt. maj. Gheorghe Constantin a ieșit în fața porții și a tras focuri de avertisment pentru împrăștierea demonstranților rămași pe străzile vecine.” Încă o informație care contrariază și iscă reacții retorice: Acești protestatari, rătăciți sau curioși din străzile vecine, constituau un real pericol pentru cazarmă de la acea distanță?...

Declarațiile militarilor și martorilor sunt contradictorii chiar și în privința traectoriei tragerilor. Conform regulamentelor, în mod normal, strada era obiectivul de intervenție și restabilire a ordinii și liniștii publice ce revine brigăzilor M.I.: miliție, securitate, gărzi patriotice, iar armata trebuia să își apere unitatea. Mai mult, din cele redate de col. C. Gomboș, „(...) plutonul s-a deplasat din colțul cazărmii, de mai multe ori, în lanț de trăgători, spre baricadă, la 75-100 m depărtare, intersecția Str. Borzești cu Câmpina. La fiecare deplasare, în militari se arunca cu pietre. S-au tras de mai multe ori focuri de avertisment. În jurul orei 22.30, s-a primit informația că un magazin alimentar din apropiere a fost spart și jefuit de persoane necunoscute. I s-a dat foc. Locatarii erau alarmați că pe acolo trece conducta de gaze a blocului și există pericol de explozie. Lt. maj. Gheorghe Constantin s-a deplasat la magazin. A reținut câțiva oameni cu sticle de băuturi în mâini.” De observat, din nou, aceste personaje aflate sub influența alcoolului, provocatoare de scandal și spargeri, apar consemnate în toate punctele fierbinți ale orașului în care s-au înregistrat și cele mai multe victime. În total, în acea noapte, pe Calea Lipovei au fost consumate 800 de cartușe (vezi cifra totală, exactă, în Anexa – 3 Situația muniției trase, document scanat). Efectul (conform concluziilor pe fond ale Procuraturii Militare): „Șase victime împușcate mortal, prezentând un singur orificiu de intrare a glonțului, și 21 răniți – dintre care șase femei.” La aceasta trebuie să adaug că au fost și copii răniți, doi băieți, dintre care unul chiar în ziua Crăciunului. Veți afla din informațiile și lista redată la sfârșitul documentarului că numărul total al răniților este mult mai mare, fiind înregistrate cazuri, în Lipovei, până în 26 decembrie 1989.

Boțoc Virgil arăta în instanță că fiica sa (decedată), Boțoc Luminăța (minoră, 14 ani), a fost împușcată „lângă biserică din spatele Complexului Comercial, în timp ce se trăgea din două Dacii și două autoturisme ARO, care circulau cu luminile stinse pe Strada Borzești, o stradă perpendiculară pe Calea Lipovei”. Acest caz a fost prezentat și în interviul cu Maria Boțoc, mama Luminăței Boțoc, publicat în nr. 1 (4) / 2009.

Conform altei mărturii, la acea oră, când se vorbește de măsura de apărare a unității militare, în Piața Lipovei erau răniți copii, alte victime, ale cui? Martorul Potroghir Lucica, mama fetiței Potroghir Iustina, de doar 7 ani, declară la audiere că: „În 17.12.1989, după ora 19.00... când am ajuns la capăt, am întrebat militarii care erau acolo dacă pot să merg mai departe sau nu. Și-au zis: «Doamnă, puteți să mergeți până la dispensar, dar mai departe nu puteți merge!» Deoarece copiii aveau febră, erau bolnavi amândoi, am mers până la dispensar (dispensarul de zonă nr. 20). Când am ajuns la dispensar, nu mai era nimeni acolo. Am așteptat puțin, ne-am întors. Când am ajuns în piață, am văzut o mașină roșie care a trecut și din care a început să tragă. Atunci, în momentul când s-a tras, eu cu fetița și cu copilul și lumea care era acolo ne-am adăpostit sub mesele din piață, Piața Lipovei. Este o piață mică acolo. Și, la un moment dat, am văzut fetița plină de sânge. A început să plângă și mi-a zis: «Mămica, curge sânge!»...”

Dosarul Calea Lipovei (nr. 433/1994, cu 11 volume) a făcut obiectul unui proces derulat mai mulți ani, cu trei ofițeri: generalul Rotariu Constantin (a dat ordin de tragere), lt. col. Păun Ioan și cpt. Gheorghe Constantin, care au executat ordinul (ultimul rănit, și el, grav, la scurt timp, internat la Spitalul Militar și avansat, la patru zile după evenimente, la gradul de lt. col., decedat, ulterior, la 50 de ani).

Prin mandatele 73/P/1990, Păun Ioan și Gheorghe Constantin au fost arestați pentru comiterea infracțiunii de genocid. Judecarea celor trei și sentințele date au stârnit diverse reacții pro și contra, chiar și un sondaj în cadrul unității respective, valuri de opinii publicate în mass-media și consemnate în documente oficiale, mai cu seamă grațierea din 2002 – după cum consemnează și istoricul Constantin Gomboș, colonel (r).

Despre cum a acționat comandantul Rotariu au fost mai multe declarații strânsă în timpul instrumentării cazului. Una dintre ele este cea a lui Simion Gheorghe, militar în termen la U.M. 01864 Timișoara, dată în ședință publică din 09.02.1998 (vezi Anexa 4).

Toate informațiile și probele de mai sus sunt confirmate într-o situație care mi-a fost prezentată de cei doi procurori militari care au răspuns de întocmirea dosarelor pentru trimiterea în judecată.

Interviu cu Romeo Bălan, fost șef al Procuraturii Militare Timișoara (la sediul Secției Parchetului, 15.12.2000):

– (...) dosarul Calea Lipovei, în care a fost trimis în judecată generalul Rotariu, colonelul Păun și locotenent major sau căpitan Constantin, la vremea respectivă. Aceștia au fost arestați în '90, au fost cercetați, după aceea dosarul a fost retrimit în instanță în 1994. În 1994 cei trei au fost

achitați de Tribunalul Militar Teritorial București, nu mai funcționau acele instanțe speciale, ci a fost trimis dosarul direct la București, pentru «omor deosebit de grav», au fost achitați, considerându-se că nu sunt vinovați de morții și răniții de pe Calea Lipovei, soluție care a fost îmbrățișată și de următoarea instanță, de Curtea Militară de Apel, și în recursul procurorului s-a ajuns la Secția Militară a Curții Supreme, secție care a dispus retrimiterea spre rejudicare a cauzei. S-a reluat judecata, în anii '96-'97-'98, a început, din nou, de la Tribunalul Militar București, care i-a achitat din nou, apreciindu-se că sunt nevinovați, s-a ajuns, din nou, la Curtea de Apel, care a avut aceeași părere, de „nevinovați”. Și-acum, dosarul, tot pe recursul Secției Parchetelor Militare, e judecat de Secția Penală a Curții Supreme, fiindcă din 1998 s-a desființat Secția Militară, vor fi judecați, practic, de judecători civili, de la Secția Penală a Curții Supreme de Justiție. A doua oară se ajunge cu această cauză până la Curtea Supremă, sperăm că se va da o soluție temeinică și legală. Noi, ca magistrați, n-am voie să comentăm soluțiile judecătorilor, dar avem căile legale de a le ataca cu apel sau cu recurs și să ne batem pentru soluțiile... pentru dosarele pe care noi le-am promovat în instanță. Oricum, este o concepție diferită a instanțelor militare față de a noastră. Deci toate soluțiile acelea de achitare, v-am spus, de două ori, ale Teritorialului și ale Curții Militare de Apel, merg pe ideea că focul de armă a fost justificat, pentru că s-a atacat unitatea, fapt care nu rezultă din probele administrative; au fost împușcați oameni în locuințe, au fost împușcați oameni pe stradă, care nu atacau unitatea. Deci riposta față de ceea ce s-a întâmplat acolo, în față. Sigur că au fost și grupuri violente, dar se diferențiau de marea masă a demonstranților, deci represiunea care a avut loc nu se justifica. Probabil că se va ajunge la Curtea Supremă, la o soluție aproape de realitate.

Liza Kratochwill: – Există vreun dosar care intră sub incidența legii privind amnistia?

General Romeo Bălan: – Poate vreți să întrebați de prescripție.

General Dan Voinea: – E altceva. Amnistia n-a fost dată...

Liza Kratochwill: – N-a fost dată, da. Știu că s-a făcut vâlvă în presă pe asta.

General Dan Voinea: – Și ar fi un mare păcat să se dea.

General Romeo Bălan: – Prescripția la infracțiunile care fac obiectul acestor dosare, deci „omor deosebit de grav și tentativă la această infracțiune”, fie că sunt infracțiuni consumate, fie în fază de tentativă, pentru aceste infracțiuni termenul de prescripție a răspunderii penale este de 15 ani, prevăzut de lege.

General Dan Voinea (fost procuror general – Parchetul Militar): – Deci este timp suficient să le terminăm.

General Romeo Bălan: – „Și este prevăzut în articolul 122 din Codul de Procedură Penală. Deci 15 ani este termenul de prescripție. Dar acest termen, prin efectuarea unor acte de urmărire penală împotriva unor persoane distincte, este întrerupt. Și curge un nou termen de prescripție, din momentul în care acesta s-a întrerupt. Și-n momentul în care, în acești 15 ani, se face un act care î se comunică celui învinuit sau inculpat de anumite infracțiuni, acest termen se întrerupe și curge un nou termen de prescripție. Deci acestea sunt dispoziții legale clare. Deci de amnistie ați întrebat. Sigur, nu s-a dat o amnistie. S-a dat amnistia aceea, din Decretul-lege 4 din 3 ianuarie 1990, care a privit fapte relativ mărunte, le spunem noi. Sigur, pentru cel care a luat bătaie pe stradă sau în curtea miliției sau în curtea penitenciarului constituie infracțiune gravă. Așa s-a apreciat, la vremea respectivă, pentru că erau sute de persoane. Deci toți cei care au fost în cordoane de ordine trebuiau să fie trimiși în judecată. Eventual toată miliția, toată securitatea, toată armata, toți grănicerii ar fi putut fi trimiși în judecată pentru acele lovitură pe stradă, deci pentru purtări abuzive care, de fapt, au fost și reciproce. Că și din rândul forțelor de ordine am avut oameni loviți. Deci atunci când sunt asemenea lupte de stradă... ar fi fost bine să fi rămas numai la acest nivel. Deci fără să se facă uz de armă. Pentru că nici cealaltă parte, deci tabăra revoluționarilor, n-au fost înarmați. Deci dacă rămâneau la nivel de lovitură reciproce, probabil că de aceea s-a apreciat, la vremea respectivă, s-a dat acest decret: amnistia privind numai fapte mărunte, deci nu infracțiuni grave, de omor deosebit de grav sau de omor.

Deznodământul este elocvent și din Decizia 52/20.06.1995 și Minuta 200/ 16.11.1998, ca și din Dosarul 108 – Concluzii contencios – Tribunalul București.

Conform Rechizitoriului Procuraturii Militare Timișoara (dataț 29 martie 1990), menționează că, din ordinul direct al generalului Nuță Constantin, cu aprobarea inculpatului Coman Ion, membru în Comitetul Politic Executiv al P.C.R. – gen. lt. în rezervă, absolvent al Academiei Militare, fost șef al Mareiui Stat Major între anii 1974-1976 – au fost constituite, pe raza orașului Timișoara, opt dispozitive mobile cu ofițeri și subofițeri de miliție, completate cu subunități ale trupelor de securitate și de grăniceri comandate de către un ofițer din acele trupe (25-30 de militari în termen), cu ordin să se tragă fără nicio somație. În acuzare, se învederează exemplificativ că 30 de persoane au fost împușcate pe raza dispozitivului din Calea Lipovei, din care șase decedate. În această zonă însă, în ansamblu, evenimentele sfârșitului de an 1989 au provocat mult mai multe victime. La o confruntare a mai multor evidențe (existente la forurile abilitate, inclusiv

la Asociația Memorialul Revoluției), aceste date statistice includ și victime survenite în cartierul respectiv, după 22 decembrie 1989 – la două zile după ce armata „fraternizase” cu civilii și Timișoara era deja „oraș liber”, după cum se declarase de la balconul Operei. De remarcat numărul mare de împușcați după 22 decembrie, îndeosebi militari, persoane țintite în zone vitale, în special în partea superioară a trupului, dar și copii. Despre copii orfani, persoane care au murit pe lângă blocurile din apropiere și din fața unității militare am scris în numerele trecute ale buletinului nostru, ca și despre **martirii din 17 decembrie 1989. În Calea Lipovei au fost uciși prin împușcare:**

- . Boțoc Luminița Florentina, 14 ani, lângă Complexul Comercial „Dumbrava” (un martor a declarat Procuraturii că a văzut o fată de circa 14 ani, desfigurată, aruncată la containerele din Strada Lotusului (Dosar, vol. 5, fila 79); trupul a fost recuperat de familie din groapa comună – Cimitirul Săracilor, 12 ianuarie 1990);
- . Miron Ion, 58 de ani, pensionar, în jurul orelor 21.00-21.30 aflându-se cu Cheptenariu Radu pe spațiul din fața căminului de nefamiliști nr. 1; plagă picior stâng, situație complicată, la Spitalul Județean, cu leziuni la organe interne și vase mari, cu hemoragie internă și externă.
- . Motohon Silviu, 32 de ani, ajutor maistru, împușcat în cap pe Strada Ialomiței, la intersecția cu Calea Lipovei.
- . Oteliță Aurel, 34 de ani, muncitor, împușcat în torace, în Calea Lipovei – la locuința din Căminul de nefamiliști nr. 8. (Potrivit declarației la dosar a soției Irina – parte vătămată – , între orele 22.30-23.00 s-a uitat de la fereastră în stradă și a fost împușcat. În mărturia video pe care mi-a dat-o în 2009 susține că, de fapt, au venit din oraș cu copilul și s-au oprit cu grupul de oameni din fața blocului unde locuiau, moment în care soțul i-a fost împușcat, dar, de teamă, nu a declarat această versiune în timpul cercetărilor Procuraturii).
- . Pinzhoffer Georgeta, 35 de ani, plagă toracică, decedată pe loc, între blocuri, pe teren viran – Strada Lotusului, între orele 21.30-22.00, conform declarației de martor (vol. 5, fila 30 verso): „(...) un autoturism care venea dinspre Dumbrăvița pe Calea Lipovei a cotit pe Strada Câmpina. În acest moment, am auzit prima oară săcându-se uz de armă și niște scânteie în asfaltul șoselei...”
- . Simicin Nicolae – plagă toracică cu hemoragie internă, împușcat pe Strada Lotusului, lângă Complexul Comercial „Dumbrava”, între orele 20.30-21.00.
- . Sporer Rudolf Herman, 33 de ani, zugrav, împușcat în torace pe Calea Lipovei.

Trupurile a patru dintre acești martiri au fost sustrase, alături de celelalte 39, din morga Spitalului Județean, transportate la Crematoriul „Cenușa” din București și arse rapid, pe ascuns, alte două trupuri fiind recuperate din groapa comună – Cimitirul Săracilor.

Iată, în continuare, persoanele vătămate care au supraviețuit represiunii, aşa cum figurează în liste:

Răniți în Calea Lipovei

17 decembrie 1989:

Berghiu Rozalia, 60 de ani, pensionară, împușcată în picior
Boariu Dumitru, 35 de ani, zidar, împușcat în picior
Bugulecea Angelica, 26 de ani, vânzătoare, împușcată în abdomen
Buzatu Robert Constantin, 20 de ani, electrician, împușcat în picior
Cheptenaru Radu, 60 de ani, pensionar, împușcat în torace
Chițu Eugen, 20 de ani, muncitor, împușcat în picior
Criste Monica, 26 de ani, casnică, împușcată în torace
Csipak Emil, 39 de ani, muncitor, împușcat în abdomen
Edves Marcel, 15 ani, elev, împușcat în torace
Felecan David, 44 de ani, muncitor, împușcat în picior
Gafiuc Liviu, 19 ani, muncitor, împușcat în picior
Ghinea Ioan, 37 de ani, sudor, împușcat în torace
Hauder Elza, 49 de ani, casnică, împușcată în torace
Horvath Ioan, 34 de ani, muncitor, împușcat în picior
Iacob Francisc, 54 de ani, muncitor, împușcat în picior
Ivașcu Sorin, 35 de ani, împușcat -
Jebelean Zorin, 27 de ani, muncitor, împușcat în mâna
Lungănașu Radu, împușcat -
Lupșan Dumitru, împușcat -
Maritescu Ioan, 30 de ani, muncitor, împușcat în membru
Neag Teodor, 30 de ani, împușcat -
Olar Ioan, 40 de ani, muncitor, împușcat în abdomen
Opeltz Maria, împușcată -
Poja Ecaterina, 20 de ani, casnică, împușcată în mâna
Popovici Petru, 45 de ani, dulgher, împușcat în picior
Potroghir Lucica, 31 de ani, muncitoare, împușcată - (mama cu fetița Iustina, 7 ani)
Pricop Ioan, 33 de ani, împușcat în mâna

Prodan Virgil, 32 de ani, șofer, împușcat în picior
Ranisav Dušan, 35 de ani, frigotehnist, împușcat în abdomen
Sera Andras, 24 de ani, zidar, tăieturi membre (!)

23 decembrie 1989:

Baptan Gheorghe, 20 de ani, paznic, împușcat în torace
Busuioc Costel, 31 de ani, maistru militar U.M. 01942, împușcat în torace
Gheorghiu Constantin, 36 de ani, sudor, împușcat în abdomen
Griga Ioan, 20 de ani, plutonier U.M. 01926, împușcat în picior
Popa Florin, 20 de ani, militar UM 02819, împușcat în picior
Sur Ioan, 47 de ani, electrician, împușcat în mâna

24 decembrie 1989:

Achim Petru, 22 de ani, muncitor, împușcat în cap
Dincă Petre, 21 de ani, militar U.M. 02819, împușcat -
Dobrică Petre, 21 de ani, militar U.M. 02819, împușcat în torace
Măntăluță Aurel, 43 de ani, plutonier adjutant U.M. 01864, împușcat în
mâna
Rațiu Ștefan, 19 ani, militar U.M. 02918, împușcat în torace

25 decembrie 1989:

Ioniță Constantin, 9 ani, elev, împușcat în mâna

26 decembrie 1989:

Gheorghe Constantin, 36 de ani, căpitan U.M. 01942, Calea Lipovei,
împușcat în torace.

Liza KRATOCHWILL

Anexa 1

446
1130

<p>ROMANIA MINISTERUL APARARII NATIONALE Unitatea Militară 01942</p> <p>Zimisoare Nr. <u>913</u> din 11.05.1990</p>	<p>N E S E C R E T</p> <p><u>PROCURATURA MILITARA TIMISOARA</u></p> <p>La cererea dumneavoastră, adresată telefonic vă comunic următoarele:</p> <p>1. În seara zilei de 17.12.1989, pentru paze și spărarea cezărmii din C.Lipovei au acționat aproximativ 50 ofițeri maștri militari și subofițeri, 50 de milieri în termen, constituiți în 3 plutosne și 12 militari din garda unității, de la 6 posturi de sentinelă dublate, din U.M.01942, 01864 și 01926 Timisoara.</p> <p>2. Dispozitivul de apărare a fost organizat ad-hoc, cu efectivele la dispoziție, potrivit situației create și precizărilor comendantului U.M.01942 Timisoara. <u>Mentionez că, nu aveam un plan special dinainte stabilit, din care să rezulte folosirea acestor efective, pentru că, nu s-a preconizat apariția unei asemenea situații.</u></p> <p>3. Pe latura cezărmii dinspre C.Lipovei au acționat aproximativ 15-20 cadre militare din U.M.01942, 29 milieri în termen, constituiți în 2 plutoane și 4 militari din garda unității, de la 2 posturi de sentinelă.</p> <p>4. Pe latura cezărmii dinspre str.Cîmpina au acționat aproximativ 30 cadre militare din U.M.01942 și 01864, 20 milieri în termen, constituiți într-un pluton și 8 militari din garda unității de la 4 posturi de sentinelă.</p> <p>CONDANȚE U.M. 01942 General maior <u>Emil Ciobanu</u> Emil Ciobanu</p>
---	---

Anexa 2

ANEXĂ LA
Nr. 1437 1980

TABEL NOMINAL
CU MILITARII IN TERMI DIN PLUT.P.A.F. CARE AU
ACTIONAT LA INTRAAREA IN U.M.OL1942

1. Cpt. Gheorghe Constantin (Cst.de pluton)
2. Serg. Tononica Ion
3. Frt. Istrate Ion
4. Sold. Gros Ion
5. Sold. Tuera Cristian
6. Sold. Iacobescu Iustin
7. Sold. Jurean Adrian
8. Sold. Nodigan Ionel
9. Sold. Ciba Dumitru
10. Sold. Maier Alexandru
11. Sold. Florea Marius
12. Sold. Miu Bogdan
13. Sold. Radu Dumitru
14. Sold. Mihai Ion
15. Sold. Dascalescu Daniel

Ultimii doi fiind soferi nu au tras nici un cartuș
în seara zilei de 17.12.1989.

Anexa 3

S I T U A T I A <hr/>				
ANEXĂ LA Nr. 1637 1980 				
cu muniția trăsă de către P.A.T. în seara zilei de 17.12.1980 (se include și muniția trăsă de Cpt. Gheorghe Ctin - comandant de pluton)				
Nr. crt.	Denumirea muniției	Calibru (mm)	Canti- tatea	Nr. de mi- litari care au trăs
1.	Cartușe 7,62 mm scurt G.L.M.O.	7,62	830	13
2.	Cartușe 7,62 mm scurt G.LTRS.	7,62	580	13
	TOTAL		1.410	13
OFITER 2 CU A.T.A.M. Lt.col. Ion Sercău				

Anexa 4

ROMANIA	
TRIBUNALUL MILITAR TERITORIAL	
nr. 103/1996	
Sedinta publica din ziua de 09.02.1998	
Declarație de martor	
numele și prenumele SIMION GHEORGHE vîrstă 27 ani, adresa loca- sat Orășeni Deal nr. bl. apart. județul Botoșani fără	
cine a fost propus _____ dacă este soț sau rudă cu vreuna din părțile es _____ in ce raporturi se află cu părțile _____ dacă a suferit ubă de pe urma infracțiunii _____	
ă ce a depus jurământul conf. art. 85 Cod pr. penală, declară următoarele: Mi-au fost aduse la cunoștință dispozitiile legale referitoare la declarația de martor. Mentin întrucâtul declarațiile date în fața organelor de urmărire penală și fac următoarele precizări: In decembrie 1989 erau militari în termen și satisfăceau serviciul militar la U.M. 01864 Sternica aerescort. În zia de 17.12.1989 am făcut parte din platonul de intervenție de la Poarta de intrare în marea unitate. În de fapt am fost plasat în apropierea portului Calea Lipova cu str. Cîmpina, aflându-mă chiar în apropierea săntinelor. Seară, nu mai pot preciza cu exactitate ora, am văzut deplasându-se pe Calea Lipova o masă de civili și la un moment dat au fost sparte geamurile de la Complexul Comercial situat vizavi de unitate. Manifestanții scandau lozinci anticeausiste. Manifestanți nu s-au apropiat la mai mult de 10-15 metri de gară din unitate. Aceștia când se retrăgeau când evansau însă se opreau la limita menționată mai sus. La un moment dat militarii au tras foc de avertisment și eu am tras un foc în sus, nu știu dacă am tras mai multe focuri sau numai unul. Nu mai rețin cine a ordonat focul de avertisment; era un ofițer îmbrăcat în haine caci și nici nu mai pot preciza gradul Orășeni, că era locotenent. Eu nu am părăsit postul în care am fost pus. Am stat în post circa 3 ore. Așa cum am declarat și la urmărirea penală, l-am văzut pe lt. mag. Gheorghe că a tras cu pistolul mitraliară dar nu pot afirma că a atras în mod direct în cameni.	
RESEDINTE, magistrat	Martor, Simion Gh.
7/1987 ; B10190 ; c. 296/94	
My 31.1.7. A4/12	

PORTRET DE EROU

Giuchici Slobodan Milorad

The last letter written by private Slobodan Milorad Giuchici several hours before being shot, overwhelms our hearts with sorrow; definitely, Milan felt his end coming, the terrible fear he would not be able to go back and never see the loved ones but, at the same time, he wanted to do his duty, to be able to keep his head high with dignity for he has faithfully served the Romanian Army and the country.

The letter reflects the tensioned moments of those days, the confusion, the chaos and the anxiety of an army soldier ready to fight the terrorists who jeopardized the young democracy we earned during the Revolution days.

Keywords: Slobodan Milorad Giuchici, heroes of the Revolution, Army, terrorists, family.

Cuvinte cheie: Erou al Revoluției, armată, teroriști, familie, Giuchici Slobodan Milorad.

Mulți din Eroii Revoluției vor rămâne, din păcate, anonimi... ce a fost în sufletul lor atunci când au decis să lupte pentru libertate, ce au simțit cu câteva ore, minute înainte de trecerea lor în lumea de dincolo, nu putem ști...

Un soldat în Armata română... militar în termen la Craiova. Giuchici Slobodan Milorad. Unul dintre cei mulți... scrie o scrisoare acasă, familiei... Aparent, o banală scrisoare, una din miliardele câte ori scris soldații de pretutindeni, vreodata... O scrisoare-testament, în care Tânărul Tânjește la dragostea familiei, se stinge de dorul ei, nutrește sentimente mai puternice ca niciodată, descrie pulsul evenimentelor, aşa cum le trăiește el, printre grijile pe care le poartă celor dragi. Parcă simte teama că nu se va mai întoarce, că nu-i va mai

revedea niciodată pe cei dragi... Dar vrea să-și facă datoria, să poată sta cu fruntea sus. și stă... Acolo de unde-și veghează trista familie nemângâiată...

La câteva ore de la scrierea epistolei, în noaptea de 23 spre 24 decembrie 1989, în timpul unei misiuni de pază și apărare a cazărmii, Milan, cum se semna, a fost împușcat mortal, decesul datorându-se unor plăgi prin împușcare abdominală și frontale. Un Tânăr care, poate, n-a fost învățat niciodată să țină bine pușca în mâna, pe „Adina”, cum o numea el... Câte vise neîmplinite, speranțe irosite, la numai 19 ani... A rămas în urma lui un brevet de Erou, un petic de hârtie și multă suferință...

Dragii mei părinți și frați,

Deși nu v-am mai scris demult, eu, totuși, nu v-am uitat. Toată ziua mă gândesc la voi și mă înfior la veștile ce le aflu de la radio. Acum parcă vă iubesc și mai mult decât înainte, deoarece aici singurul ideal este de a scăpa cu viață și a ajunge acasă la ai tăi.

Nu vă speriați, deoarece, deși este greu și trag asupra noastră mercenarii libieni, mie nu mi-e frică, deoarece au tras de departe, iar trupele sunt de „Komando”, dar nu știu ce m-aș face dacă s-ar apropiă. Acum, la noi, nopțile durează două-trei ore maxim, în care timp dormim sau, mai bine zis, ne gândim, cu și mai mare insistență, la cei dragi de acasă.

Deși situația pare calmă, aici se trage asupra noastră, iar civilii ne dau concursul, ne ajută în toate și gestul ce m-a mișcat cel mai mult este că civilii aduc și dau gratis la soldați necunoscuți țigări ca să le fumeze. Totuși să știți, ca și până acum, v-am iubit foarte mult, dar acum vă iubesc și mai mult; să nu faceți ce fac eu, când veți citi scrisoarea, eu plâng, gândindu-mă la ce este acasă, cum v-am lăsat și cum voi găsi oare?

Noi suntem la paza regimentului, dar, în caz de se întâmplă ceva, mă gândesc la voi și la TIMIȘOARA. Astăzi am stat 2 ore, de la 6 la 8, sub focul trasoarelor și ai noștri au răspuns cu valuri. Oricum, eu am grija de mine, dar vă rog, aveți și voi!

Și la odihnă stăm înarmați, în caz de alarmă. Acum vă scriu, dar nu știu dacă îmi veți primi scrisoarea și, dacă reușiti, scrieți-mi câteva rânduri despre voi și Timișoara!

Astăzi am avut un mort și un rănit. Aici ziua se dau foc bunurilor publice, iar noaptea se atacă depozitele de muniții și unități militare (sâmbăta). Vineri, înainte de alarmă, am fost la instrucție, iar de la popotă am venit la 12 și m-am sculat la 2 noaptea.

Să nu vă gândiți la mine, orice se va întâmpla, deoarece aici este cine să aibă grija de mine și acum m-am învățat să am singur grija. Dacă vreți, încercați să-mi scrieți! Acum, sunt foarte obosit și sufletește, gândindu-mă la voi, dar și trupește, dar acum este la amiază și nu o simt încă. Nu are rost să vă agitați sau să vă îngrijorați din cauza mea.

Vineri am avut un moment de reculegere în cinstirea celor căzuți la Timișoara, iar în fața unității scria „Lacrimi pentru Timișoara”, pe lângă care era o lumânare aprinsă cu panglici negre.

Acum vă las cu bine și cu dor, dar cu nădejdea că îmi voi face datoria și că veți avea grija de voi, că eu am acum grija de mine cu „ADINA”, care este pistolul-mitralieră. Tot am sperat să vă fac o surpriză de Revelion, dar această speranță mi s-a spulberat. Mi-ar veni foarte greu să afli că ați pătit ceva, de aceea v-am scris, să vă liniștesc că eu, aici, sunt bine, obosit și mai gras. Dar eu îmi fac griji în privința voastră. Astăzi, înainte de a deschide ei foc, m-am gândit de la 2-6 numai la voi, cei din Timișoara, dragi mie. Îmi cer scuze că nu v-am trimis felicitări de sărbători, dar, de când am fost acasă, nu ne-au mai dat drumul în oraș. Oricând suntem pregătiți chiar să părăsim Craiova și să venim la Timișoara, dar nu a vrut nimănii, deoarece aici sunt mulți timișoreni și trebuie să venim împotriva poporului.

Iar acum, după ce v-am făcut încheierea, vă las cu bine și sper să ne întâlnim cât mai repede!

Al vostru fiu, cel ce vă are în gând tot timpul liber neocupat de treburile militare,

MILAN

P.S. Sper să-mi fac datoria și să mă întorc acasă cu fruntea sus! Scuzați-mi scrisul, dar sunt grăbit să apuc câteva clipe de odihnă.

AVEȚI GRIJĂ DE VOI!

Simona MOCIOALCĂ

TEROAREA COMUNISTĂ

Casa de Cultură a Studenților din Timișoara în anii 1950-1960

The entire study is focused on the Students' Culture House of Timișoara during 1950-1960. The paper describes the cultural-artistic activities taking place there, underlining, at the same time, the special importance it had in improving the students' political-educational activity. During the communist period the Students' Culture House was under the direct guidance of the Party, and this fact gave it a strong political character, being thus one of the means of the party's propaganda among students, a propitious opportunity to politically indoctrinate the students.

The Party assigned the Students' Culture House to educate and cultivate the young students in a communist manner, following the lines of both the Marxist-Leninist ideological principles and the socialist patriotic core ideas. Despite the political control, the Students' Culture House of Timișoara managed to play an important role in guiding and educating the young students, being, at the same time, a welcoming place where the students had the opportunity to meet, to entertain and relax, as well as to communicate and share knowledge.

By reviewing several activities organised by the Students' Culture House of Timișoara, this study proves that the cultural events held there were also centred on the scientific instruction and training of the students and not only on their political indoctrination.

Keywords: Culture House, Timișoara, students, communism, education.

Cuvinte cheie: Casa de Cultură, Timișoara, studenți, comunism, învățământ.

Casele de cultură studențești (în continuare C.C.S.) au fost create pe baza Hotărârii Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din 1956, fiind una din măsurile de îmbunătățire a muncii politico-educative în rândul studenților și reprezentând o pârghie importantă în educarea comunistă a studenților.

Casa de Cultură a Studenților din Timișoara a fost înființată prin Ordinul Ministerului Învățământului și Culturii nr. 1015/21 iunie 1957. La 29 iunie 1957 s-a organizat o adunare de inaugurare a acesteia. În prezidiul adunării festive au fost prezenți: Ioan Voradi, secretar al Comitetului Regional al Partidului Muncitoresc Român; Vasile Botezatu, președintele Comitetului Executiv al Sfatului Popular Orășenesc Timișoara; Marin Rădoi, rector al Institutului Politehnic; Gheorghe Micota, prim-secretar al

Comitetului Regional al Uniunii Tineretului Muncitoresc (în continuare U.T.M.); Arke Marcus, membru în Consiliul Orășenesc al asociațiilor studențești din Timișoara, studenți și cadre didactice¹.

Casa de Cultură a Studenților din Timișoara a avut la bază un model inițiat încă din anii '30, odată cu apariția primei instituții de acest fel din țară, la București. Aceasta a cunoscut o evoluție rapidă, ajungând să creeze, în anii 1960-1970, momente importante pentru viața culturală a studenților timișoreni. Tinerii studenți din Centrul Universitar Timișoara vedeaau în Casa de Cultură locul unde puteau să își urmeze interesele artistice și culturale sau să scape de mâna lungă a regimului pentru a-și savura tinerețea într-un mod care nu le era impus de nimeni, existând o anumită formă de libertate. Revoluția culturală a regimului comunist a ajuns și la C.C.S., însă aceasta a încercat să mențină un spirit și o ștachetă a culturii demnă de generația pe care o reprezenta².

C.C.S. din Timișoara s-a călăuzit, în îndeplinirea sarcinilor educației comuniste a studenților, după învățatura marxist-leninistă în domeniul educației comuniste a tineretului, după hotărârile partidului, ale U.T.M.-ului, ale Consiliului Uniunii Asociațiilor Studenților și ale Ministerului Învățământului și Culturii. Sub îndrumarea directă a organelor de partid regional orășenesc și cu sprijinul direct al organelor U.T.M. i s-a imprimat întregii activități a C.C.S. un puternic conținut politic. Regimul comunist a făcut prin directivele și ordinele date ca C.C.S. să-și aducă o contribuție importantă la formarea ideologică, marxist-leninistă a studenților, la înarmarea acestora cu cunoșterea politicii partidului și statului „democrat popular”, pentru educarea lor patriotică socialistă și în spiritul frăției între popoare, pentru formarea unor intelectuali capabili, devotați cu trup și suflet cauzei poporului muncitor – *CONSTRUIREA SOCIALISMULUI ÎN PATRIA NOASTRĂ*³.

În cadrul C.C.S. și-au desfășurat activitatea mai multe cercuri, dintre care menționăm:

Folclor

„Doina Timișului”, ansamblu folcloric de marcă, s-a născut în 1959 prin unificarea diverselor grupări de folclor existente în prealabil, devenind unul din cele mai importante ansambluri folclorice la nivel național și

¹ *Inaugurarea Casei de Cultură a studenților din Timișoara*, în „Drapelul Roșu”, anul XIV, nr. 3893, 29 iunie 1957, p. 1.

² <http://www.ccs-tm.ro>, 30 iunie 2012.

³ Arhivele Naționale Direcția Județeană Timiș (în continuare A.N.D.J.T.), fond *Casa de Cultură a Studenților*, d. 18/1958-1960, f. 65.

european. În ultimii 48 de ani, „Doina Timişului“ a bătut cărările planetei și a ajuns să promoveze folclorul românesc pe toate continentele. În acest răstimp, a obținut numeroase premii naționale și internaționale. Astfel, generații întregi de tineri și studenți timișoreni au deprins valorile folclorului autentic românesc într-o epocă în care interesul tinerilor pentru folclor, în general, a fost în declin. În 1969 activitatea în domeniul folclorului a C.C.S. din Timișoara s-a îmbogățit prin apariția ansamblului sărbesc de dansuri populare „Mladost”, care a reprezentat tradiția folclorică sărbească a Banatului vreme de mulți ani⁴.

Dans

Încă din 1971, maestrul Marcel Botscheller a inițiat grupul de dans „Reflex”, care a pornit de la 4 membri la peste 60 în prezent. Având o continuitate și o longevitate remarcabilă, în contextul în care mediul muzical și coregrafic este unul cu o evoluție rapidă, grupul „Reflex” a fost completat de grupul de dans modern „Matrix”, inițiat după Revoluție. Aceste grupuri au introdus un nou capitol la lumea dansului studențesc din Timișoara, cu reușite la numeroase festivaluri naționale⁵.

Teatru

Teatrul a fost și este reprezentat cu cinsti de grupul „Thespis”, unul din cele mai reprezentative ale Casei de Cultură a Studenților. Grupul a luat ființă în 1969 și dezvoltarea sa a stat sub semnul lui Diogene Valeriu Bihoi, fondatorul și mentorul „Thespis” vreme de mulți ani. Abordând adesea satira politică, dar încurajând, simultan, studenții să îmbrățișeze arta dramatică, grupul „Thespis” a devenit un punct de reper pe harta culturală a orașului⁶.

Fotografie

O tradiție longevivă are și fotografia în Casa de Cultură a Studenților, reprezentată prin cercul de fotografie „Iris”, fondat încă din 1958. Într-o vreme în care fotografia era încă privită ca un „mic sport burghez”, cercul foto a creat o posibilitate binevenită pentru fotografii din Timișoara, oferindu-le acestora un cadru organizat în care să își perfecționeze cunoștințele în domeniul **Vernisajele și tehniciile de**

⁴ <http://www.ccs-tm.ro/doinatm.html>, accesat 30 iunie 2012.

⁵ <http://www.ccs-tm.ro/paveldan.html>, accesat 30 iunie 2012.

⁶ <http://www.tntimisoara.com/>, accesat 30 iunie 2012.

fotografiat inovatoare utilizate au conferit cercului „Iris” un rol important în viața culturală timișoreană⁷.

Literatură

În anul 1958 a luat ființă cenaclul literar care, din 1965, poartă numele de „Pavel Dan“. Veritabilă pepinieră pentru tineri scriitori timișoreni, cenaclul a publicat reviste și a organizat tabere și festivaluri naționale cu scopul de a-i încuraja pe tinerii scriitori. De-a lungul timpului, cenaclul s-a aflat sub îndrumarea unor importanți critici literari și scriitori timișoreni, precum Ioan I. Popa, Vasile Crețu, Rodica Bărbat, Cornel Ungureanu, Viorel Marineasa, Eugen Bunaru, Marcel Tolcea și Viorel Boldureanu. Acestui i s-au adăugat, pe parcurs, trupa de teatru de limbă maghiară „Thalia”, cercul de bibliofilie, grupul de turism „Montan Grup”, revista „Forum studențesc”, formații muzicale⁸.

Autoritățile comuniste explicau că rolul caselor de cultură era să contribuie la o mai bună cunoaștere a valorilor culturale și materiale prin organizarea de acțiuni culturale, prin activitățile de informare și prin vânzarea de bunuri culturale. Ele erau persoane juridice, supuse legislației juridice. Directorii organizau și conduceau întreaga activitate a caselor de cultură, pentru care purtau întreaga răspundere. Aceștia răspundeau pentru respectarea legislației și a principiilor politicii interne și externe.

Casele de cultură desfășoară:

- a) activități din domeniile literaturii, teatrului, filmului, muzicii, artelor plastice, științei, învățământului și culturii de masă, dintre care expoziții, concerte, recitaluri, proiecții de filme, seri literare, întâlniri cu oameni de știință și cultură, cursuri de limbă și altele;
- b) o activitate de informare asupra vieții culturale, economice și politice a statului fondator prin consultarea și împrumutarea de cărți și publicații periodice din fondul bibliotecilor, organizarea de expuneri și discuții, difuzarea de materiale de popularizare, editarea unui buletin de informare propriu și altele;
- c) o activitate de vânzare a bunurilor culturale⁹.

⁷ <http://www.ccs-tm.ro/iris.html>, accesat 30 iunie 2012.

⁸ <http://www.ccs-tm.ro/trupe.html>, accesat 30 iunie 2012.

⁹ Consiliul de Stat – Colegiul Redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Hotărârea nr. 599 din 21 mai 1971 pentru aprobarea Convenției dintre guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Republicii Sovietice Socialiste Cehoslovace privind înființarea de case de cultură pe bază de reciprocitate*, în *Colecția de*

Pentru organizarea unor manifestații cultural-artistice de către casele de cultură și cluburile studențești din centrele universitare trebuiau respectate următoarele instrucțiuni:

1. Pentru lărgirea cunoștințelor de cultură generală ale studenților, casele de cultură și cluburile studențești puteau organiza concursuri literare și muzicale cu premii. Anual se organizau cinci concursuri literare, cinci concursuri muzicale și trei concursuri pe aceeași tematică la Cluburile Studențești¹⁰. Premiile constau din: cărți, obiecte de îmbrăcăminte, materiale sportive etc. Valoarea premiilor la un concurs era în total de cel mult 450 de lei, premiul pentru primul clasat era de 200 de lei, pentru cel de al doilea clasat de 150 de lei, iar pentru cel de la treilea de 100 de lei.

Juriul, la casele de cultură, era format din trei salariați ai casei de cultură, un reprezentant al Asociației Studenților și o persoană cooptată din afara casei de cultură în specialitatea respectivă.

Juriul, la Cluburile Studențești, era format din două cadre didactice delegate de rectorul institutului de învățământ superior, care tutelau clubul studențesc, și un reprezentant al Asociației Studenților.

Distribuirea premiilor se făcea în public, în prezența juriului. Justificarea acestor premii se făcea prin procese-verbale semnate de juriul care distribuia premiile și aprobate de directorul C.S.S., iar pentru cluburi, de către rectorul institutului de învățământ superior care conducea clubul.

2. Casele de cultură studențești puteau organiza anual cinci concursuri „Cine știe câștigă”, între institute sau facultăți¹¹. Conducerea caselor de cultură studențești putea hotărî dacă se percepeau taxe de intrare la concursurile „Cine știe câștigă”, însă numai dacă perceperea acestor taxe nu împiedica reușita organizării acestora. Sumele încasate la aceste concursuri constituiau mijloace speciale ale casei de cultură studențești respective. Premiile constau din obiecte de îmbrăcăminte acordate câștigătorilor participanți, în valoare de până la 500 de lei. Persoana care conducea concursul era remunerată cu 300 de lei, iar persoana care pregătea materialul pentru concurs era plătită cu 200 de lei. Pentru fiecare concurs se întocmea un regulament aprobat de conducerea casei de cultură sau a clubului studențesc.

Casele de cultură și cluburile studențești puteau acorda cadouri delegațiilor oficiale din străinătate care vizitau unitatea. Cadourile constau din obiecte de artă românească și se puteau acorda în cursul unui an, în

Hotărâri ale Consiliului de Miniștri și alte acte normative 1 aprilie-31 iunie 1971, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, vol. II, 1971, pp. 84-85.

¹⁰ A.N.D.J.T., fond *Casa de Cultură a Studenților*, d. 16/1958-1961, f. 3.

¹¹ Idem, d. 10/1958, f. 1.

limita sumei de 2.000 de lei la Casa de Cultură din Bucureşti, 1.000 de lei la cele din Cluj Napoca, Iaşi şi Timişoara, şi câte 500 de lei la cluburile studenţeşti pe centru universitar. Dacă obiectele oferite erau în inventarul casei de cultură sau al clubului studenţesc, se puteau scădea din inventar în baza unui proces-verbal aprobat de conducătorul unităţii. Casele de cultură şi cluburile studenţeşti pe centre universitare puteau servi delegaţiilor străine mici gustări, care nu trebuiau să depăşească suma de 15 lei pentru fiecare persoană. Se puteau oferi flori oamenilor de ştiinţă şi artă care ţineau conferinţe sau susţineau programe artistice. Valoarea acestor flori nu depăşa suma de 1.000 de lei anual pentru Casa de Cultură a Studenţilor din Bucureşti şi câte 500 de lei anual la celelalte Case de Cultură şi cluburi studenţeşti din țară. Studenţii care cântau în orchestra de muzică uşoară la reuniiile studenţeşti puteau primi gustări de până la 15 lei de persoană. Se menţiona că, în cazul în care studenţii din orchestră erau plătiţi, acestora nu li se acordau gustări.

În cazul reuniunilor cu plată, biletele de intrare erau procurate prin secţia finanţieră, plătindu-se impozitul legal. Studenţii interpreţi atât la competiţii, cât şi la spectacole publice puteau fi serviti cu gustări, până la 3 lei de persoană.

Casele de cultură şi cluburile studenţeşti pe centre universitare puteau programa săptămânal câte un film pentru studenţi, cu plată. Încasările respective constituau mijloace speciale extrabugetare¹². Casele de cultură studenţeşti reprezentau pârghii de seamă în munca politică-educativă în rândurile studenţilor¹³. C.S.S. acordau o atenţie deosebită menţinerii relaţiilor cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (în continuare, U.R.S.S.), astfel erau organizate diverse activităţi în vederea atingerii acestui scop. Casele de cultură şi cluburile studenţeşti organizează mai multe cercuri, dintre care şi cercul „Prietenii prin corespondenţă”¹⁴.

Corespondenţa se făcea prin scrisori, ce erau, în fapt, schimburi de idei, experienţe. Acest schimb avea loc între studenţii români şi studenţii străini din U.R.S.S., Republica Democrată Germană etc¹⁵. În scrisori se făceau referiri şi la examene, burse, activităţi şcolare şi extraşcolare din cadrul instituţiilor de învăţământ superior¹⁶. Pentru acest cerc, casele de cultură şi cluburile studenţeşti puteau procura mărci poştale, reviste, vederi,

¹² Idem, d. 11/1958, ff. 40-41.

¹³ Idem, d. 10/1958, f. 6.

¹⁴ Idem, d. 11/1958, f. 41.

¹⁵ Idem, d. 17/1958-1961, f. 4.

¹⁶ Ibidem, f. 174.

fotografii etc., care erau trimise studenților străini cu care se ținea corespondență.

În scopul stimulării activității creatoare a celor mai buni membri ai formațiunilor artistice, precum și a instructorilor se acordau premii în numerar de 500 de lei pentru instructori și 200 de lei pentru fiecare student care reușea să se evidențieze în anumite spectacole organizate. Premiile erau propuse de către o comisie de specialiști și aprobată de conducătorul unității. Pentru studenții din formațiunile artistice, de cor și dansuri C.C.S. și cluburile studențești puteau acorda abonamente de tramvai pe ruta domiciliului, locul repetițiilor și retur. Pentru machiajul artiștilor care jucau în piese se putea plăti suma de 100 de lei la fiecare spectacol, dacă machiorul întrebuința materialele sale. Casele de cultură și cluburile studențești puteau efectua turnee în centrele studențești din țară și în localitățile unde erau trimiși studenții în tabere. Turneele nu trebuiau să afecteze activitatea școlară a studenților. În timpul deplasărilor, studenților interpreți li se asigura masa gratuită până la suma de 20 de lei pe zi de persoană¹⁷.

Pentru anul 1958, casele de cultură și instituțiile de învățământ superior pe lângă care funcționau cluburi studențești aveau obligația de a întocmi planurile de venituri și cheltuieli din mijloacele speciale, pe care le înaintau spre aprobare în termen de 15 zile de la primirea instrucțiunilor.

Planurile de venituri și cheltuieli din mijloace speciale cuprindeau:

La venituri (surse) se obțineau încasări din: reuniuni, spectacole, teatru, cântece și dansuri de orchestră, concursuri, filme.

La cheltuieli, acestea puteau fi: premiile acordate la concursurile de literatură, muzică, „Cine știe căștigă”, premiile acordate studenților și instructorilor care se evidențiază în spectacole, cadourile pentru delegațiile străine, gustările servite, costul filmelor, abonamentele de tramvai etc¹⁸.

În 8 martie 1957 s-au deschis la Casa de Cultură a Studenților din București lucrările Conferinței pe țară a Asociațiilor Studențești din Republica Populară Română (în continuare R.P.R.). Au luat parte 445 de delegați aleși la Conferințele Asociațiilor Studențești din cele 10 centre universitare ale țării: București, Cluj Napoca, Iași, Timișoara, Târgu Mureș, orașul Stalin Craiova, Arad, Galați și Petroșani. La deschiderea lucrărilor conferinței au luat parte: Miron Constantinescu, Nicolae Ceaușescu, Leonte Răutu, C. I. Parhon, Florin Dănilache, Petre Lupu etc. Cuvântul de deschidere a fost rostit de Ștefan Bîrlea, membru în Comitetul de Organizare

¹⁷ Idem, d. 11/1958, f. 42.

¹⁸ Idem, d. 11/1958, f. 42.

a Asociațiilor Studențești din R.P.R., delegat al Centrului Universitar București. În prezidiul conferinței au fost aleși Virgil Trofin, prim-secretar al Comitetului Central al U.T.M.; Ion Iliescu, președintele Comitetului de Organizare al Asociațiilor Studențești din R.P.R.; Ion Teoreanu, delegat al Universității din București; Rozalia Costea, delegat al Universității din Timișoara, Judith Biro, delegat al Universității din Cluj Napoca¹⁹.

O activitate importantă a C.C.S. din Timișoara era organizarea de conferințe. În 1 octombrie 1958 (miercuri, ora 20.00) a avut loc conferința „Repubica Populară Chineză pe drumul construirii socialismului”, din ciclul „Să cunoaștem țările de democrație populară”. În continuarea acesteia a rulat un film chinezesc și un jurnal de actualitate. În 2 octombrie 1958 (joi, ora 20.00) a avut loc întâlnirea cu participanții la războiul de eliberare a țării noastre, cu ocazia „Zilei Forțelor Armate ale R.P.R.”, fiind luată în discuție tema „Patria și patriotismul”. În continuare, s-a deschis expoziția „Contribuția armatei R.P.R. la distrugerea fascismului”. În 3 octombrie 1958 (vineri, ora 20.00) a avut loc prezentarea filmului sovietic în culori „Aşa s-a călit oțelul”.

În 4 octombrie 1958 (sâmbătă, ora 20.00) s-a desfășurat o cronică a evenimentelor internaționale. Duminică, 5 octombrie 1958, la ora 11.00, s-a desfășurat conferința pe tema „Ce sunt sectele religioase?”, în colaborare cu Societatea pentru Răspândirea Științei și Culturii (în continuare, S.R.S.C.), în ciclul „Știință și adevăr”. Tot în aceeași zi, la ora 12.00, a avut loc deschiderea expoziției „Din activitățile științifice studențești din Timișoara”, cu ocazia aniversării unui deceniu de la reforma învățământului. În 5 octombrie 1958, la ora 20.00, a avut loc o întâlnire cu tinerii muncitori fruntași de la întreprinderile IMB, Electromotor și „Gheorghe Doja” din Timișoara. În continuare, a fost organizată o reuniune tovărășească.

În 7 octombrie 1958, la ora 20.00, a avut loc deschiderea festivă a „Lunii Prieteniei Româno-Sovietice”. În continuare, a rulat filmul sovietic „Vladimir Ilici Lenin”. În 8 octombrie 1958, la ora 20.00, a fost organizat un simpozion pe tema „Repubica Democrată Germană pe drumul păcii și socialismului”, din ciclul „Să cunoaștem țările de democrație populară”, unde au luat cuvântul Gheorghe Pîrlea, student în anul IV la Facultatea de Chimie, și Tiberiu Sîrbu, student în anul IV la Facultatea de Electrotehnica. În continuare, s-a ascultat muzică din RDG.

În 9 octombrie 1958, la ora 20.00, au avut loc audieri muzicale în cadrul „Festivalului George Enescu”, iar în 10 octombrie 1958, la ora 20.00,

¹⁹ Deschiderea Conferinței pe țară a asociațiilor studențești din R.P.R., în „Drapelul Roșu”, anul XIV, nr. 3800, 10 martie 1957, p.1.

a fost prezentat filmul românesc „Ciulinii Bărăganului”. Tot în aceeași zi, în colaborare cu Institutul Pedagogic din Timișoara, a fost organizată o seară literară: „Școala de ieri și de azi în literatură”. În 11 octombrie 1958, la ora 20.00, a avut loc un simpozion pe aceeași temă, „Școala de ieri și de azi”. Au luat cuvântul prorectorul Institutului Politehnic, ing. Gheorghe Savii, decanul Institutului de Medicină, doctorul N. Dragomir, profesorul Petru Stanciu, șeful secției de învățământ și cultură etc. În continuare, s-a desfășurat un program artistic al școlilor medii din orașul Timișoara. În 11 octombrie 1958, la ora 15.00, Clubul Sportiv „Știința” din Timișoara a organizat un turneu fulger, „Cupa 10 ani de la reforma învățământului”, la următoarele discipline sportive: volei fete, volei băieți, baschet băieți, tenis de masă și sah. În 12 octombrie 1958, la ora 11.00, a fost organizată, în colaborare cu S.R.S.C., conferința „Cum a apărut religia și în ce constă esența ei?”, în ciclul „Știință și adevăr”. În continuare, a rulat un film documentar. La ora 20.00 s-a desfășurat concursul „Figuri de tineri în literatură”, iar în continuare a avut loc o reuniune tovărășească.

În 14 octombrie 1958, ora 20.00, a avut loc o seară tematică: „Despre hotărârile Congresului pentru Dezarmare și Cooperare Internațională de la Stockholm”. În continuare, a avut loc o audiție muzicală încrinată luptei pentru pace. În 15 octombrie 1958, la ora 20.00, s-a desfășurat conferința „Zece ani de la reforma învățământului”, la care a luat cuvântul Radu Petru. În continuare, a rulat filmul românesc în culori, „Nufărul roșu”. În 16 octombrie 1958, la ora 20.00, au avut loc audiții muzicale din cadrul Festivalului „George Enescu”. În data de 17 octombrie 1958, la ora 20.00, a fost prezentat filmul sovietic în culori, „Comunistul”.

În 19 octombrie 1958, la ora 11.00, în colaborare cu S.R.S.C., în ciclul „Știință și adevăr”, s-a desfășurat conferința „Religia în perioada imperialismului”, iar în continuare au rulat filme documentare. În 24 octombrie 1958, la ora 20.00, a fost prezentat filmul sovietic „Zboară cocorii”. În 25 octombrie 1958, la ora 20.00, s-a desfășurat un spectacol de cântece și dansuri dat de formațiile artistice ale Cluburilor C.F.R. din Timișoara. În 26 octombrie 1958, la ora 11.00, în colaborare cu S.R.S.C., în ciclul „Știință și adevăr”, a avut loc conferința „Știință și religia despre suflet și viața spirituală a omului”. În 31 octombrie 1958, la ora 20.00, s-a difuzat filmul sovietic „Marea cotitură”²⁰.

Activitatea de cercetare științifică din instituțiile de învățământ superior trebuia să urmărească ridicarea calificării științifice a cadrelor didactice, creșterea cadrelor tinere, ridicarea nivelului procesului de

²⁰ A.N.D.J.T., fond *Casa de Cultură a Studenților*, d. 18/1958-1960, ff. 49-54.

învățământ, angrenarea cadrelor didactice la rezolvarea problemelor ridicate de dezvoltarea economiei, științei și culturii naționale, precum și la elaborarea de manuale, cursuri și material didactic ajutător²¹.

În perioada 1 ianuarie-27 august 1958, la Casa de Cultură a Studenților din Timișoara au avut loc următoarele manifestări instructiv-educative:

Spectacole de teatru, cântece, dansuri și muzică ușoară în interpretarea formațiilor artistice ale Centrului Universitar Timișoara și ale Casei de Cultură, la care au participat 9.400 de studenți.

Reuniuni tovărășești – cu aproximativ 6.300 de participanți.

Audiții muzicale – cu circa 11.700 de studenți.

Concursuri de tenis de masă și săh – cu circa 300 de studenți.

Concursuri „În pas cu viața” – au participat 900 de studenți.

Conferințe politice pe teme de estetică – la care au participat 5.300 de studenți.

Concerțe oferite de către Opera de Stat, Filarmonică și Uniunea Compozitorilor – 140, la care au participat 2.400 de studenți.

Simpozioane literare – cu participarea a 1.200 de studenți.

În această perioadă s-au organizat 5 excursii în diferite locuri din Banat: Lipova, Buziaș, Băile Herculane, Ada Kaleh, Arad, la care au participat, în total, aproximativ 15.000 de studenți²².

Din orașul Timișoara, 354 de studenți de la diferite facultăți au fost propuși să-și petreacă vacanța în taberele organizate de Ministerul Învățământului și Culturii în colaborare cu diferite facultăți, iar 164 de studenți și-au petrecut vacanța în stațiuni balneare. Prin C.C.S. 195 de studenți au plecat 12 zile în tabere de odihnă.

În țările socialiste „prietene” au plecat 33 de studenți. Pe timpul verii mulți studenți erau prezenți la activitățile organizate de casa de cultură: săh, tenis de masă, conferințe cu conținut politic, educativ și estetic, audiții muzicale educative. Casa de cultură organiza chiar și concursuri cu premii în timpul vacanței studenților. Excursiile se făceau la Poiana Mărului și Buziaș. Revista „Veac nou” a organizat concursul „Croaziera prieteniei”. Trebuie menționat că în timpul vacanțelor biblioteca din cadrul Casei de Cultură era deschisă²³.

În cadrul C.C.S. existau mai multe formații teatrale.

²¹ Idem, fond *Institutul Politehnic din Timișoara*, d. 131/1956, f. 42.

²² Idem, fond *Casa de Cultură a Studenților*, d. 18/1958-1960, ff. 25-27.

²³ *Studenții petrec o vacanță plăcută*, în „Drapelul roșu”, anul XV, nr. 4246, 20 august 1958, p. 3.

Piese de teatru interpretate de formațiile teatrale studențești în anul universitar 1958-1959:

Dramaturgia românească:

Iașii în carnaval, Canțonete – Vasile Alecsandri
O noapte furtunoasă, Momente și schițe – I. L. Caragiale
Domnișoara Nastasia – G. M. Zamfirescu
Nunta din Peruggia, Gaițele – Al. Kirițescu
Nota zero la purtare – Virgil Stoenescu
Cetatea de foc – Mihail Davidoglu
Ecaterina Teodoroiu – Nicolae Tăutu
Preludiu – Ana Novac
Lumina de la Ulmi – Horia Lovinescu
Iarbă rea – Aurel Baranga
Ziariștii – Alexandru Mirodan
Ultimul mesaj – Laurențiu Fulga

Dramaturgia sovietică:

În căutarea fericirii, Într-un ceas bun – Victor Rozov
Ani de pribegie, Tania, Orașul din zare, Deportări de necuprins, Orașul primăverii – Aleksei Arbuzov
Liceenii – Konstantin Treniov
Paloșul și stelele – Iuri Cepurin
Poveste despre dreptate – Margarita Aliger
Un flăcău din orașul nostru – Konstantin Simonov
Tinerețea părinților – Boris Gorbatov

Dramaturgia din alte țări socialiste:

Viața nouă – Miroslav Stehlík
Învățătoare – Bródy Sándor
Fii bun până la moarte! – Móricz Zsigmond

Dramaturgia progresistă:

Inspectoratul de poliție – J. B. Priestley
Jurnalul Annei Frank – Frances Goodrich și Albert Hackett

Dramaturgia clasică universală:

Pace – Aristofan
Prometeu – Eschil
Prețioasele ridicolе, Doctor fără voie – Molière

Ursul, Cerere în căsătorie – A. P. Cehov²⁴

Forme concrete pentru realizarea educației muzicale:

Un cor mixt de 100 de persoane

Un cor de femei pe trei voci egale (60 de persoane)

Cercul „Prietenii muzicii” (audiții, concert-lecție)

Concursuri de cunoștințe muzicale

Tematica cercurilor și a concursurilor și repertoriul formațiilor corale era hotărâtoare și decisivă pentru educația estetică, muzicală și comunistă:

Dragostea fierbinte față de patria noastră socialistă, față de regimul democrat-popular și de partidul clasei muncitoare.

Dragostea și recunoștința pentru Uniunea Sovietică.

Atașamentul nostru față de lagărul socialist.

Lupta pentru pace.

Prietenia poporului român cu minoritățile naționale.

Opoziția fermă față de orice manifestare a ideologiei străine, față de orice încercare de infiltrare a revizionismului și liberalismului.

Spiritul ascuțirii vigilenței revoluționare față de manevrele politice ale dușmanului de clasă.

O poziție revoluționară, partinică și continuu combativă.

Tematica pentru activitățile corale se regăsea în imnuri, cântece patriotice, cântece de prietenie, cântece de muncă, cântece ale țărănimii muncitoare, cântece de tineret, cântece studențești, cântece de literatură clasică universală.

În alegerea cântecelor s-a ținut seama de:

- creația contemporană autohtonă (R.P.R.) care reflectă viața nouă, construirea socialismului,
 - ideile și sentimentele omului de tip nou
 - creația contemporană din U.R.S.S. și din lagărul socialismului
 - creația corală românească, rusă și din țările democrat-populare
 - creația corală clasică universală
 - respectarea principiului multinațional din regiunea noastră (minoritățile naționale).

Creațiile muzicale ale corului subliniau caracterul de clasă al operei de artă, astfel că se concretizau sub aspecte variate:

²⁴ A.N.D.J.T., fond Casa de Cultură a Studenților, d. 18/1958-1960, f. 98.

Lupta poporului pentru libertate în muzica românească.
Imagini ale patriei în muzica românească.
Lucrări muzicale inspirate de plaiurile și oamenii noi ai patriei.
Cântece inspirate din lupta partidului.
Imagini ale vieții noi din patria noastră, oglindită în muzică sub soarele patriei.
Compozitorii cântă viața nouă a patriei.
Apărarea patriei, înaintarea spre noi victorii.
Prezentarea unor cântece de prietenie dintre popoare.

Repertoriul corului mixt în perioada 1 octombrie-31 decembrie 1958:

Imnul de stat al R.P.R. – M. Socor
Imnul de stat al U.R.S.S. – A. Alexandrov
„Noi te cântăm, tinerețe!” – G. Klein
„Sub al păcii standard” – I. D. Kirescu
Imnul partizanilor păcii – D. Șostacovici
„Floarea bănățeană” – Gh. Goian
„Trandafir de pe răzoare” – D. V. Drăgoi
Cor țărănesc din opera „Marin pescarul” – Marțian Negrea, actul I – Marea Neagră
Corul final din opera „Ivan Susanin” – Mihail Glinka

Au fost organizate două concursuri de cunoștințe teatrale, unul în ianuarie 1958, iar al doilea în mai 1959. Primul concurs a avut ca temă „Dramaturgia revoluționară sovietică”, cu piesele „Sfârșitul escadrei”, „Platon Krecet” și „Crângul de călini”, de Alexandr Korneiciuk.

Al doilea concurs a avut ca temă „Dramaturgia revoluționară a zilelor noastre”, cu piesele „Cetatea de foc” de Mihail Davidoglu, „Arcul de triumf” și „Anii negrii” de Aurel Baranga²⁵.

În cercul de estetică marxist-leninistă, profesorul Marin Bucă a subliniat, cu ocazia discutării caracterului de reflectare a operei de artă, importanța teoriei leniniste a reflectării ei și a combătut teoria idealistă a transfigurării realității prin operele de artă. Există și un cerc de materialism dialectic. S-au ținut mai multe referate, precum: „Fond și formă”, „Spațiu și timp”, „Rolul matematicii la fizica modernă”, „Curente și stiluri”²⁶.

²⁵A.N.D.J.T., fond *Casa de Cultură a Studenților*, d. 18/1958-1960, ff. 34-40.

²⁶Spre un nivel tot mai înalt în studierea învățăturii marxist-leniniste, în „Drapelul roșu”, anul XV, nr. 4166, 18 mai 1958, p. 2.

Din lucrările clasice marxism-leninismului au apărut 145 de titluri, într-un tiraj total de peste 7.400.000 de exemplare. Au apărut: „Opere” de Marx și Engels, precum și alte lucrări ale lui Marx și Engels, dintre care amintim: „Capitalul”, „Mizeria filosofiei”, „Contribuții la critica economiei politicii” – de Karl Marx, iar de Friedrich Engels: „Dialectica naturii”, „Anti-Dühring”, „Ludwig Feuerbach și sfârșitul filosofiei clasice germane”. A apărut, de asemenea, volumul „Opere” al lui V. I. Lenin, precum și alte lucrări ale acestuia: „Partidul – forța conducătoare în statul socialist și în construcția comunistă”, „Imperialismul – stadiul cel mai înalt al capitalismului”, „Statul și revoluția”, „Materialism și empiriocritism”, „Împotriva revizionismului”, „Alianța dintre clasa muncitoare și țărănimile”²⁷. Aceste cărți au văzut lumina tiparului la Editura Politică, ce fusese înființată în 1944. Aici se publicau: lucrările învățământului de partid, lucrări de economie, de filosofie, de istorie și de politică internațională²⁸.

În conformitate cu Regulamentul privind funcționarea caselor de cultură studențești, la 27 martie 1958 Ministerul Învățământului și Culturii a trimis o directivă către Casa de Cultură a Studenților din Timișoara, prin care s-a acceptat ca Sfatul Casei de Cultură să aibă următoarea componență:

Savii Gh. – prorector al Institutului Politehnic;
Apostolescu N. – decan al Facultății de Filologie din Institutul Pedagogic;
Drăcea Iulian – decan al Facultății de Agronomie din Institutul Agronomic;
Dragomir N. – prodecan al Facultății de Medicină din Institutul de Medicină;
Gheorghiu Octavian – profesor la Institutul Politehnic;
Radu Petre – șeful secției de Științe și Cultură a Comitetului Regional de Partid Timiș;
Popovici C. – șeful catedrei de Socialism Științific din Centrul Universitar Timișoara;
Marcus Arke – secretar al Comitetului Orășenesc al U.T.M.;
Tache Gh. – președinte Consiliului Uniunii Asociațiilor Studențești din Timișoara;
Kondor Iosif – de la Comitetul Orășenesc al P.M.R. Timișoara;
Balechici Maria – directoarea Uzinei Textile Timișoara;
Şerbănescu Gh. – directorul Teatrului de Stat din Timișoara;

²⁷ *Lucrări ale clasice marxism-leninismului*, în „Drapelul roșu”, anul XVI, nr. 4605, 20 octombrie 1959, p. 2.

²⁸ *15 ani de la înființarea Editurii Politice*, în „Drapelul roșu”, anul XVI, nr. 4606, 21 octombrie 1959, p.3.

Gropșanu N. – directorul Operei de Stat din Timișoara;
Românu Gh. – directorul Filarmonicii de Stat „Banatul” din Timișoara;
Liebhard Franz – scriitor;
Marcu Ioan – de la Casa de Creație;
Soare Sava – președintele Consiliului Sindical Orășenesc;
Boboescu Nicolae – secretar al Uniunii Asociațiilor Studențești de la Institutul Politehnic;
Președintele Comitetului Executiv al Sfatului Popular al orașului Timișoara;
Directorul Casei de Cultură a Studenților²⁹.

Între 1958-1959 ciclurile de conferințe au fost următoarele:

„U.R.S.S. pe drumul construirii desfășurate a comunismului”;
„P.M.R. – inspiratorul și conducătorul construcției socialiste”;
„Țările de democrație populară pe drumul construirii socialismului”;
„Lupta popoarelor pentru pace și socialism” etc.

În cadrul fiecărui ciclu s-au ținut conferințe, de exemplu:

„Însemnatatea mondială a Congresului al XXI-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice”;
„Industria U.R.S.S. în anii septenalului”;
„Agricultura U.R.S.S. în anii septenalului”;
„Știința, arta și cultura U.R.S.S. în anii septenalului sau în cadrul celui de al doilea ciclu”;
„Politica P.M.R. în domeniul industrializării socialiste a țării noastre cu privire specială în regiunea Timișoara”;
„Politica P.M.R. în domeniul transformării socialiste a agriculturii și cu privire specială în regiunea Timișoara”;
„Politica P.M.R. în domeniul industriei electrotehnice”;
„Politica P.M.R. în domeniul industriei chimice”;
„Politica P.M.R. în domeniul sănătății publice”;
„Politica P.M.R. în domeniul științei, artei și învățământului”³⁰.

Există o tradiție în organizarea evenimentului „Luna prieteniei româno-sovietice”³¹. Sărbătorirea acesteia era o tradiție a poporului român, partidul vedea în ea un prilej pentru oamenii muncii din România de a da o expresie tot mai vie sentimentelor profunde de dragoste pe care o poartă

²⁹ A.N.D.J.T., fond *Casa de Cultură a Studenților*, d. 18/1958-1960, ff. 34-48.

³⁰ *Ibidem*, f. 66.

³¹ Idem, d. 10/1958, f. 14.

U.R.S.S.-ului și „marelui popor sovietic”. Prin aceasta se urmărea adâncirea neconitență a legăturilor „frătești indestructibile” cu poporul sovietic, cunoașterea mai pe larg a victoriilor U.R.S.S.-ului în construcția comunismului, a bogatei sale experiențe în toate domeniile, a culturii sale înaintate. Se preciza că între poporul român și cel rus au existat întotdeauna relații strânse de prietenie și colaborare, amintindu-se anul 1877, când românii au primit ajutor și sprijin de la ruși, câștigându-și independența de stat.

În cadrul „Lunii prieteniei româno-sovietice” se sublinia că U.R.S.S. a oferit ajutor economic și tehnic României în construirea socialismului, transformând-o dintr-o țară agrară într-o industrială, în plină dezvoltare. Se susținea că U.R.S.S. a ajutat România în domeniul transformării socialiste a agriculturii cu utilaje agricole precum tractoare, combine și mașini agricole³².

Între Casa de Cultură a Studenților și Casa Prieteniei Româno-Sovietice a intervenit un acord care prevedea ca, în cursul anului universitar 1958-1959, pentru obiectivele care urmăresc cunoașterea U.R.S.S.-ului, popularizarea culturii și tehnicii sovietice, comemorarea savanților ruși și sovietici, acțiunile să se facă în comun, folosindu-se următoarele metode: cicluri de conferințe, simpozioane, seri literar-muzicale, prezenteri de filme, jurnale tehnico-științifice și concursuri din știință și tehnică sovietică, însoțite de premii³³. În toate domeniile științifice, sportive și artistice era reflectată o teorie național-comunistă și revoluționară.

Pe baza hotărârilor Comitetului Central al U.T.M., Casa de Cultură a Studenților a organizat, împreună cu Consiliul Asociațiilor Studenților din Centrul Universitar Timișoara, concursul permanent pentru citirea literaturii de către tineret, „Iubiți cartea!”. Scopul concursului era să răspândească carte în rândurile tineretului, să-i stimuleze interesul pentru citit și să-i lărgescă orizontul de cultură generală. Participanților care reușeau la acest concurs li se înmânau insigna de „Prieten al cărții” și brevetul de purtător al acestei insigne. Condiția de obținere a insignei era ca fiecare Tânăr să citească, în termen de cel mult un an de la data înscrierii sale în concurs, cărțile indicate ca obligatorii și câte o carte din celelalte grupe prevăzute în listele bibliografice indicate mai jos.

Înscrierile se făceau la Biblioteca C.C.S. din Timișoara, Bulevardul **Jdanov** Nr. 9, începând cu data de 10 februarie 1959.

³² Idem, fond *Institutul Politehnic Timișoara*, d. 110/1956, ff. 7-8.

³³ *Ibidem*, ff. 4-9.

Câteva dintre cărțile obligatorii:

Listă A:

- Lenin V. I. – *Sarcinile Uniunilor Tineretului*
Caragiale I. L. – *Momente și schițe*, vol. I și II
Creangă Ion – *Amintiri din copilărie, Povești și povestiri*
Sadoveanu Mihail – *Neamul Șoimăreștilor*
Gorki Maxim – *Mama*
Ostrovski Nikolai – *Aşa s-a călit oțelul*
Arghezi Tudor – *1907 – Peisaje*
Poeme maghiare

Listă B:

- Lenin V. I. – *Sarcinile Uniunilor Tineretului*
Coșbuc George – *Poezii*, vol. I
Sadoveanu Mihail – *Mitrea Cocor*
Șolohov Mihail – *Pământ desfelenit*
Stancu Zaharia – *Desculț*
Creangă Ion – *Amintiri din copilărie, Povești și povestiri*
Sütő András – *Pornesc oamenii*

Listă C:

- Lenin V. I. – *Despre tineret*
Dreiser Theodore – *O tragedie americană*, vol. I și II
Tolstoi Lev – *Război și pace*
Sadoveanu Mihail – *Nicoară Potcoavă*
Eminescu Mihai – *Poezii*
Beniuc Mihai – *Poezii*
Șolohov Mihail – *Pe Donul liniștit*, vol. I și II
Nagy István – *La cea mai înaltă tensiune*
Preda Marin – *Moromeții*
Popovici Titus – *Străinul*

Listă cărților la alegeră

- literatură clasică română
- literatură contemporană din R.P.R.
- literatură clasică universală
- literatură sovietică³⁴.

³⁴ Idem, d. 18/1958-1960, ff. 25-27.

În primăvara anului 1957 s-a întrunit la Comitetul Regional U.T.M. comisia regională a concursului de citit literatură de către tineret, „Iubiți cartea!”. La această acțiune de masă pentru citirea literaturii de către tineret s-au înscris 30.000 de tineri din regiune. Cei mai pregătiți au primit insigna „Prietenii ai cărții”. Principalii factori care au răspuns de reușita concursului au fost: Comitetul Regional U.T.M., Biblioteca Regională, secția regională de învățământ³⁵.

În toate institutele din Centrul Universitar Timișoara funcționa câte un club pe lângă căminele studențești. Cluburile funcționau zilnic, în cadrul lor studenții puteau citi ziar și reviste, puteau juca șah și tenis de masă, iar la Institutul Pedagogic și Politehnic puteau asculta programe de radio.

C.C.S. a desfășurat, în concordanță cu directivele venite de la partid, o intensă activitate în vederea educării și pregătirii studenților. Această instituție a îndrumat și educat tineretul studențesc, dar în același timp a reprezentat pentru studenți un loc de întunire, un mediu de distracție și relaxare, precum și de comunicare și cunoaștere. C.C.S. a organizat diverse activități culturale, a căror menire era pregătirea științifică a tinerilor, și a constituit, alături de celelalte organizații (Uniunea Asociațiilor Studențești, U.T.M. etc.) un mijloc de propagandă comunistă printre studenți, o posibilitate de indoctrinare politică a studenților.

Cristina TUDOR

³⁵ Să asigurăm desfășurarea permanentă a concursului „Iubiți cartea！”, în „Drapelul roșu”, anul XIV, nr. 3820, 3 aprilie 1957, p. 4.

BIBLIOGRAFIE:

IZVOARE

a) Arhive

A.N.D.J.T., fond *Casa de Cultură a Studenților*".

A.N.D.J.T., fond *Institutul Politehnic din Timișoara*

b) Presă

„Drapelul roșu”, 1957, 1958, 1959.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ

Consiliul de Stat – Colegiul Redacțional al Buletinului Oficial al Republicii Socialiste România, *Hotărârea nr. 599 din 21 mai 1971 pentru aprobarea Convenției dintre guvernul Republicii Socialiste România și guvernul Republicii Sovietice Socialiste Cehoslovace privind înființarea de case de cultură pe bază de reciprocitate*, în *Colecția de Hotărâri ale Consiliului de Miniștri și alte acte normative 1 aprilie-31 iunie 1971*, Întreprinderea Poligrafică „Grafica Nouă”, vol. II, 1971.

Deschiderea Conferinței pe țară a Asociațiilor Studențești din R.P.R., în „Drapelul roșu”, anul XIV, nr. 3800, 10 martie 1957.

Inaugurarea Casei de Cultură a Studenților din Timișoara, în „Drapelul roșu”, Anul XIV, Nr. 3893, 29 iunie 1957.

Lucrări ale clasincilor marxism-leninismului, în „Drapelul roșu”, anul XVI, nr. 4605, 20 octombrie 1959.

Studenții petrec o vacanță plăcută, în „Drapelul roșu”, anul XV, nr. 4246, 20 august 1958.

Spre un nivel tot mai înalt în studierea învățăturii marxist-leniniste, în „Drapelul roșu”, anul XV, nr. 4166, 18 mai 1958.

Să asigurăm desfășurarea permanentă a concursului „Iubiți carte!”, în „Drapelul roșu”, anul XIV, nr. 3820, 3 aprilie 1957.

15 ani de la înființarea Editurii Politice, în „Drapelul roșu”, anul XVI, nr. 4606, 21 octombrie 1959.

SURSE INTERNET

<http://www.ccs-tm.ro>, 30 iunie 2012.

<http://www.ccs-tm.ro/doinatm.html>, 30 iunie 2012.

<http://www.ccs-tm.ro/paveldan.html>, 30 iunie 2012.

<http://www.tntimisoara.com/>, 30 iunie 2012.

<http://www.ccs/tm.ro/iris.html>, 30 iunie 2012.

<http://www.ccs-tm.ro/trupe.html>, 30 iunie 2012.

Procesul colectivizării agriculturii în județul Timiș-Torontal în perioada 1949-1953

The paper examines the period 1949-1953 which meant to transform the Romanian agriculture and to take the Banat region as a point of reference.

The agriculture, as well as the Romanian village reformation belongs to a unitary plan applied by Romanian communists with the aim of demonstrating their loyalty to the Soviets. At the domestic level, the purpose was to destroy the existing social structures and to replace them with new ones based on the Stalinist pattern, a perfect substitution with practices and norms of the model state. The case of Romania, and specifically the case of Banat, does not differ from what happened in the other countries of Central and South-Eastern Europe, which passed under the influence of a state incapable of legitimate politics. Intending to create a frame as complex as possible, the study focused on the first period of collectivization of the Romanian agriculture, taking into consideration the premises of this reformation of the Romanian village, the methods used by the authorities to attain their goal and last but not least, the results obtained by this politics, as well as the consequences on the Romanian village and the Romanian peasant.

Keywords: collectivisation, the “share” system, kulak, collective agricultural economy, amalgamation.

Cuvinte cheie: colectivizare, sistemul cotelor, chiabur, gospodărie agricolă colectivă, comasare.

Datorită contextului internațional, imediat după terminarea Celui De-al Doilea Război Mondial, s-a afirmat pe scena politică din România Partidul Comunist Român. Venirea sa la conducerea țării, prin instalarea guvernului dr. Petru Groza, în martie 1945, a însemnat subordonarea totală a României față de Uniunea Sovietică. Pe plan intern, scopul urmărit a fost acela de a distrugere structurile sociale existente și de a le înlocui cu noi structuri după modelul stalinist, înlocuirea având loc întocmai cu practicile și normele statului model.

Fenomenul colectivizării, dezvoltat în lucrarea de față, a fost considerat, de către specialiștii comuniști, o componentă fundamentală în edificarea comunismului. Strategia cu privire la colectivizare urma recomandările făcute de Lenin și Stalin în diferite momente ale procesului de colectivizare în U.R.S.S.

Procesul colectivizării a afectat întreaga populație rurală a României, care în 1948 era de 12 milioane de locuitori din totalul de 16 milioane de persoane¹; de fapt, ceea ce se urmărea era pierderea atașamentului țăranului

¹ Dan Cătănuș, Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică 1949-1953*, vol. I, INST, București, 2000, p. 14.

român față de pământ – față de ceea ce îi asigurase, de-a lungul timpului, atât lui, cât și înaintașilor lui, existența –, dezrădăcinarea acestuia.

Romulus Rusan, directorul Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului, consideră că „Ziua când a fost decretată colectivizarea seamănă cu căderea Constantinopolului. Răpuși de glonț sau de ideologie, țărani sunt cele mai numeroase și inocente prăzi ale comunismului”².

Procesul colectivizării nu a fost imediat declanșat, comuniștii asigurându-se de crearea unui climat propice declanșării fenomenului. Imediat după venirea la putere, guvernul communist, motivat de factorii politici și nicidcum de cei economici, sub masca apropiерii de țărani român și a sprijinirii acestuia, va iniția reforma agrară din 23 martie 1945, prin care pământul, efectivul de animale și inventarul agricol al proprietarului de pământ care poseda terenuri de peste 50 ha au fost expropriate fără despăgubire³. Confiscările vor continua, astfel, la sfârșitul anului 1947, proprietățile familiei regale au fost naționalizate, în anul următor sunt confiscate pământurile școlilor confesionale și cele ale instituțiilor sanitare particulare, dar și cele ale Bisericii Greco-Catolice.

Însă ceea ce avea să reprezinte un adevărat coșmar pentru țărăniminea română a fost sistemul cotelor, care erau, de fapt, un răspuns imediat la nevoile unei țări abia ieșite din război, cu o economie, practic, inexistentă și cu datorii externe.

Cei care se sustrăgeau de la predarea cotelor erau trimiși în judecată pentru „sabotaj” și ajungeau fie la închisoare, fie la muncă forțată. În „Scînteia”, ziarul oficial al partidului, atitudinea țăraniilor față de acest nou sistem al cotelor era prezentată ca fiind favorabilă. Erau prezentați țărani mulțumiți că dau statului din recolta lor. „Ceea ce dau, e din toată inima”, se zice că ar fi spus Ludovic Marosinski din comuna Biled, județul Timiș, iar Aron Pop nu e mai prejos: „Doar nu m'oi apuca să îñsel Statul...!”⁴.

Campania de colectivizare în România va fi declanșată oficial odată cu Plenara C.C. al Partidului Muncitoresc Român din 3-5 martie 1949, când s-a decis, fără discuții, „transformarea socialistă a agriculturii”, un proces complex, care includea înființarea gospodăriilor agricole colective, dar și „îngrădirea chiaburilor” cu chip „veninos și hrăpăreț”, a țăraniilor înstărați din sate, care reprezentau un pericol pentru planurile partidului⁵.

² Cristina Spiridon, *Pradă inocentă a comuniștilor*, ziarul „Ziua”, nr. 4488/17 martie 2009.

³ Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, București, 2006, p. 91.

⁴ Florentina Tone, *Colectivizarea a ucis satul românesc*, ziarul „Adevărul”, 30 aprilie 2009, <http://www.adevarul.ro/articole/colectivizarea-a-ucis-satul-romanesc.html>.

⁵ Ibidem.

În cadrul Plenarei s-a hotărât împărțirea societății rurale în categorii, în funcție de proprietatea deținută. Din prima categorie făceau parte moșierii, adică acele persoane care au deținut 50 ha sau ale căror proprietăți depășeau această suprafață și care au fost expropriate și în martie 1945. Din a doua categorie făceau parte chiaburii, acei țărani înstăriți care dețineau o suprafață de teren cuprinsă între 10-49 ha. Din a treia categorie făceau parte țărani mijlocași, iar în a patra intrau țărani cu puțin pământ sau fără pământ⁶, de fapt, acea categorie de țărani care vor fi deschiși spre a accepta reformarea agriculturii, propusă de comuniști, deoarece ei vor fi cei care vor deveni, peste noapte, fruntașii satului.

S-a hotărât exproprierea atât a pământului, cât și a inventarului viu, instalațiilor agricole, produselor agricole, creanțelor, titlurilor și participărilor decurgând din activitatea exploatařilor moșierești (art. 2). Rezistența la confiscare sau tăinuirea bunurilor se pedepseau cu 5-15 ani de muncă silnică și confisarea averii (art. 4)⁷.

Liderii comuniști erau conștienți de dificultățile care stăteau în calea colectivizării: reputația proastă a colhozurilor sovietice printre țărani, atașamentul țăranelui față de pământ, dificultățile economice, seceta din anii 1946-1947 și urmările ei, dar nevoia colectivizării era sprijinită pe convingerea că proprietatea mică, țărănească nu era rentabilă și nu avea mijloacele tehnice necesare progresului și adaptării la cerințele economiei moderne.

Principalul obiectiv stabilit de Plenară, transformarea socialistă a agriculturii, urma să se realizeze pe 2 direcții: prin organizarea de structuri colectiviste de tip G.A.C. (Gospodării Agricole Colective), S.M.T. (Stațiuni de Mașini și Tractoare), G.A.S. (Gospodării Agricole de Stat) și intensificarea luptei de clasă la sate, lupta împotriva chiaburilor fiind prioritară⁸.

În Rezoluția Plenarei se preciza: „Ne sprijinim pe țărănimea săracă, strângem alianța cu țărani mijlocași și ducem o luptă neîntreruptă împotriva chiaburimii”. Portretul chiaburului realizat de Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta astfel: „chiaburimea-burghezia satelor e un tip cu totul deosebit, un tip care și-a întocmit gospodăria muncind, asudând, exploataând și speculând, e un tip combativ, un element care nu se deosebește mult de restul țărănimii dacă te uiți la îmbrăcămîntea lor, la faptul că muncesc”⁹.

⁶ Dan Cătănuș, Octavian Roske, *op. cit.*, p. 14.

⁷ Gheorghe Iancu, Virgiliu Tărău, Ottmar Trașcă, *Colectivizarea agriculturii în România. Aspecte legislative. 1945-1962*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, pp. 86-88.

⁸ Dan Cătănuș, Octavian Roske, *op. cit.*, p. 15.

⁹ *Ibidem*, p. 16.

Satele colectivizate în primul val, 1949-1953, erau situate, în general, în regiuni în care agricultura suferise profund de pe urma războiului și a secetei, și în care țărani săraci constituiau o masă de manevră foarte vulnerabilă la presiunile administrative ale partidului, mai ales în condițiile dereglerii mecanismelor sociale locale prin eliminarea și deportarea moșierimii¹⁰. Multe localități în care se înființaseră gospodării agricole de producție încă din 1949 au încheiat procesul de colectivizare numai în anii 1961-1962, cu toate că în aceste localități campania de colectivizare înregistrase progrese însemnate.

O categorie aparte de sate colectivizate în primul val erau cele situate în zone considerate nesigure de către partid sau în care mișcările de rezistență anticomunistă erau mai puternice, precum în Dobrogea sau Maramureș. În aceste zone, colectivizarea timpurie era o formă de represiune sau chiar de „pedepsire” și disciplinare a populației locale, existând o corelație directă între intensitatea rezistenței anticomuniste și violența procesului de colectivizare¹¹.

Pe un ton entuziast, „Scînteia” a prezentat mărețul eveniment al înființării primelor cinci gospodării agricole colective din Republica Populară Română, în 24 iulie 1949, „zi de răscrucă pentru țărânamea muncitoare din țara noastră”. Se precizează clar faptul că țărani sunt cei care au cerut C.C. al Partidului Muncitoresc Român și Guvernului să se înființeze gospodării colective în satele lor, iar comuniștii le-au făcut această favoare¹².

Primele gospodării colective vor avea denumiri grăitoare: „Tractorul Roșu” din comuna Luna de Jos (Cluj), „Ogorul Roșu” din comuna Laslea (Târnava-Mare), „Zorile” din comuna Turnișor (Sibiu), „Drum Nou”, aflat în comuna Zăbrani (Arad)¹³.

Pentru buna desfășurare a procesului de colectivizare la nivelul Comitetelor Județene de Partid au fost create Secții Agrare. La nivel local, un rol important era rezervat Comisiilor Agricole înființate pe lângă Sfaturile Populare și Organizațiilor de Partid Sătești, care aveau ca sarcină să ducă o „stăruitoare și permanentă muncă de lămuire și convingere” în favoarea gospodăriilor colective. Organele de Miliție și Securitatea aveau ca

¹⁰ Dorin Dobrincu, Constantin Iordachi, *Tărânamea și puterea*, Editura Polirom, Iași, 2005, pp. 177-194.

¹¹ Ibidem, pp. 195-209.

¹² Florentina Tone, *Colectivizarea a ucis satul românesc*, ziarul „Adevărul”, 30 aprilie 2009, <http://www.adevarul.ro/articole/colectivizarea-a-ucis-satul-romanesc.html>.

¹³ Ibidem.

sarcină elaborarea periodică a unor rapoarte cu privire la activitatea dușmanului de clasă la sate și sprijinirea aplicării politiciei partidului¹⁴.

Aceste organe de represiune au jucat un rol important în ceea ce privește înființarea gospodăriilor agricole țărănești, forța fiind un element prezent pe tot parcursul procesului de colectivizare al satului tradițional românesc. În spatele frumoaselor imagini arătate de ziarul „Scânteia”, realitatea era alta, mult mai cruntă. Bătăi, schinguiiri, amenințări și felurite constrângeri, zeci de mii de arestări, deportări și chiar execuții sumare au avut loc pentru a servi drept exemplu.

În procesul colectivizării agriculturii în România se pot distinge trei faze:

1. *1949-1953* – faza în care structurile colectiviste au fost implantate prin violență și persuasiune.
2. *1953-1956* – perioadă caracterizată printr-o destindere în politica de colectivizare, reducându-se povara fiscală asupra gospodăriilor țărănești.
3. *1957-1962* – fază în care are loc accelerarea colectivizării apelându-se la mijloace violente¹⁵.

Primul val al colectivizării în România, cel dintre anii 1949-1953, a fost caracterizat de directive politice contradictorii venite de la București, care, de-a lungul acestei campanii, au cauzat progrese forțate, dar și retrageri dramatice.

Colectivizarea agriculturii și înființarea gospodăriilor agricole collective și a gospodăriilor agricole de stat încep cu acțiunea de comasare a terenurilor. Primele comasări din județul Timiș-Torontal s-au desfășurat în două etape.

În prima etapă (18 septembrie-1 octombrie 1949) s-au comasat terenurile din 32 de comune însumând o suprafață de 984 ha provenind de la 4.087 de țărani, iar în cea de-a doua etapă (1 octombrie-13 octombrie 1949) suprafața comasată crește la 8.299 ha din 37 de comune, teren provenind de la 5.089 de țărani¹⁶. Din aceste date se poate observa cum într-un timp atât de scurt, de aproximativ două săptămâni, suprafața comasată crește spectaculos.

¹⁴ Dan Cătănuș, Octavian Roske, *op. cit.*, p. 17.

¹⁵ Dumitru Sandru, *Colectivizarea agriculturii și problema agrară, repere social-politice în Țărănești și puterea*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 54.

¹⁶ D.J.T.A.N., Fond Comitetul Județean al P.C.R. Timiș-Timișoara, dosar 64/1949, f. 55.

Comasările s-au făcut pe principiul luptei de clasă, căutându-se ca terenurile cele mai fertile să fie introduse în G.A.C.-uri și G.A.S.-uri. Cei care au refuzat intrarea în colectiv, la început, s-au trezit cu pământul luat, primind, în schimb, un teren nefertil situat departe de comună. Acest lucru a avut loc în cel mai fericit caz, dar în multe situații schimbul nu s-a mai produs.

De exemplu, în comuna Jebel, în anul 1949 Comitetul provizoriu al comunei, avându-i în componență pe Iacobescu Iosif – președinte, Râmneanțu Teodor – secretar și Iovanovici Teodor – membru, a întocmit lista nominală a chiaburilor din această comună: „Comitetul provizoriu al comunei Jebel (...) ne-am constituit în colectiv pentru formarea liste de chiaburi din această comună și după cercetări, investigații minuțioase și, luând în considerare Rezoluția din 3-5 martie 1949 a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, am stabilit lista nominală a chiaburilor din această comună, conform anexatului tabel”¹⁷.

Acest tabel cuprindea numărul total al populației comunei: 3.860 de locuitori, numărul total al muncitorilor salariați: 708, numărul total al comercianților: 11, numărul total al țăranilor fiind de 3141, dintre care 352 erau considerați chiaburi, 954 mijlocași și 1.834 săraci¹⁸. A mai fost întocmit un tabel cu instituțiile și întreprinderile din comună: numărul morilor de stat – 1, numărul morilor particulare – 0, numărul uleințelor de stat – 1, numărul uleințelor particulare – 0, numărul magazinelor de stat – 0, numărul cooperativelor – 0¹⁹. Se poate observa că în luna august 1949 în comuna Jebel instituțiile și întreprinderile particulare nu mai existau, naționalizarea având loc pe tot cuprinsul țării, fără excepție.

În general, țărânamea mică și mijlocie a primit bine comasările ce au avut loc, la acest lucru contribuind faptul că gospodăria colectivă s-a instalat în conacul unui fost moșier, că a primit sprijinul statului și că a primit numeroase unelte de la muncitorii fabricilor din județ, iar în comunele Beregsaul Mic, Ionel, Sânmartinul Sârbesc, Cenei și Gătaia oamenii și-au manifestat chiar bucuria. În alte comune, ca Răuți, Mănăștiur, Cruceni, Giarmata și Bulgăruș au existat nemulțumiri²⁰, țărani au opus rezistență față de procesul de comasare inițiat de autoritățile comuniste.

Dincolo de imaginile și textele frumoase din „Scînteia”, numeroase presiuni și constrângeri s-au aflat în spatele semnăturilor de intrare în colectiv. Așadar, bătăi, schingiuri, amenințări cu ducerea la

¹⁷ Idem, Fond Primăria comunei Jebel, dosar 204/1949, f. 30.

¹⁸ Ibidem, dosar 1037/1949, f. 34.

¹⁹ Ibidem, f. 35.

²⁰ Idem, Fond Comitetul Județean al P.C.R Timiș-Timișoara, dosar 64/1949, f. 34.

munca de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, cu probleme ale copiilor la școli și cu eliminarea lor din facultăți, cu datul afară din serviciu și, mai grav, arestări și execuții, ca să se sperie lumea. În genere, însă, se începea cu discuțiile „cu binișorul”, cu lămuririle îndrumătorilor de la raion, oameni scoși din producție, nepregătiți pentru această sarcină.

În urma comasărilor, în anul 1949, în județul Timiș-Torontal au fost înființate primele 2 gospodării agricole colective: „Victoria” în comuna Lenauheim și „Ștefan Plăvăț” în comuna Cenadul Mare, întemeiată din 57 de familii și 30.374 ha pământ²¹. Înființarea de gospodării țărănești va crește în fiecare an, metodele de propagandă și convingere sau, în multe cazuri, de constrângere s-au diversificat.

În anul 1950 s-au format încă 7 G.A.C.-uri, în județul Timiș-Torontal, acestea luând ființă în comunele: Variaș, Biled, Tormac, Cărpiniș, Satu Mare, Diniaș și Sânpetru Mare, în unele dintre aceste comune au existat împotriviri ale țăranilor înstărați. În octombrie 1950 în județul Timiș-Torontal numărul G.A.S.-urilor înființate ajunsese la 26, însumând 56.000 ha teren arabil și un număr de 5.000 de salariați²².

Au existat cazuri în care o astfel de gospodărie agricolă lua ființă după mai multe încercări eşuate, un astfel de exemplu se regăsește într-un raport care arăta că la sfârșitul anului 1950 s-a inaugurat, după multe încercări eşuate, o gospodărie agricolă colectivă în comuna Tomnatic, unde au intrat un număr de 46 de țărași, dintre care: 18 fără pământ, 18 țărași săraci și 10 mijlocași, făcând precizarea că, la momentul respectiv, comuna avea 4.713 locuitori²³. Acest exemplu arată clar dorința țăranului de a se înscrie în asemenea gospodării, dar și faptul că acestea erau preferate de cei cu o situație precară, care nu aveau decât de câștigat prin aderarea la un plan de transformare a agriculturii românești.

În anul 1951, numărul G.A.C.-urilor din județ crescuse la 74, dar acum sunt excluși din colectiv cei care s-au înscris „pentru că au vrut să scape de pământ” și cei care refuzau să participe la muncile colective din cadrul gospodăriei²⁴.

Propaganda oficială prezenta colectivizarea ca pe un proces logic și necesar pentru creșterea productivității în agricultură, dar realitatea era alta: în 1951 în județele Timiș-Torontal situația se prezenta ca fiind dezastroasă.

²¹ Idem, dosar 118/1949, f. 121.

²² Ibidem, f. 118.

²³ Smaranda Vultur, *Etnicitate și colectivizare în Banat: cazul comunei Tomnatic, 1949-1956*, în *Țărănamea și puterea*, p. 219.

²⁴ D.J.T.A.N., Fond Comitetul Regional al P.C.R. Banat, dosar 6/1951, f. 279.

Înființarea noilor G.A.C.-uri era prezentată, de către ziarul „Scînteia”, ca eveniment marcant în lumea satelor, iar textele propagandistice abundă în personaje model: țăranul bătrân care a luptat pentru pământ în 1907, nepoțica pentru care își dă bunicul pământul la colectiv, familia care hotărăște să intre în G.A.C. ca să le asigure copiilor un viitor fără griji, țăranul român care a vizitat un colhoz sovietic și e gata să certifice că spice de grâu aşa de bogate ca în U.R.S.S. el n-a mai văzut sau țăranul nehotărât, care ajunge, în cele din urmă, la concluzia că G.A.C.-urile reprezintă viitorul satului și, implicit, al țării.

Referatul din data de 30 martie 1951 al Comitetului Regional Timișoara prezenta faptul că în unele G.A.C.-uri colectiviștii nu aveau ce mânca. În raionul Deta, la G.A.C.-urile din Banloc, Denta, Stamora Germană, Ghilad și Dolați între 10 și 25 de familii solicitau ajutoare alimentare. Cei din G.A.C.-ul Ghilad refuză să mai meargă la muncă și îi amenință cu moartea pe președintele colectivului și pe brigadier²⁵. Cu toate greutățile existente, numărul G.A.C.-urilor crește, ajungând în 1952 la 106, cu un total de 7.428 de familii (13.576 de brațe de muncă). Dintre aceștia 1.506 erau membri de partid²⁶, situându-se, totodată, pe o treaptă mai sus decât restul consătenilor.

Situația în anul 1953 în județul Timiș-Torontal se prezenta astfel: luaseră ființă 129 de G.A.C.-uri, dintr-un număr de 1.997 de G.A.C.-uri în toată țara, 13.997 de familii de țărani și 73.204 ha, 98 de întovărășiri agricole cu 3.590 de familii și o suprafață de 14.515 ha²⁷.

Principala formă de protest a țăranilor împotriva colectivizării și față de abuzurile la care erau supuși a constat în încercarea de a se sustrage de la achitarea cotelor obligatorii.

În anul 1949 o mare parte a țăranilor mijlocași și chiar a celor săraci a refuzat să care recolta la arii pentru a fi treierătă și a i se putea ține evidență. În multe localități ce aparțineau de Gătaia, Periam, Ciacova, Buziaș și Chizătău, sătenii au transportat, pe ascuns, cantități de cereale și le-au treierat acasă, iar cei descoperiți au fost trimiși în judecată pentru „sabotaj economic”.

Unii proprietari de batoze le-au defectat intenționat, în unele localități, țăranii înstăriți au reușit să-i mituiască pe delegații de la batoze pentru a nu le înregistra întreaga cantitate de cereale.

În comuna Iecea Mică au fost atacate organele de milicie. Agitații s-au produs și în comunele Secusigiu, Sânpetru Mare și Felnac, această

²⁵ Idem, dosar 38/1951, f. 10.

²⁶ Idem, dosar 8/1952, f. 17.

²⁷ Idem, dosar 69/1953, f. 98.

revoltă fiind datorată faptului că, după predarea cotelor, țăranilor nu le-a mai rămas nici cantitatea de cereale strict necesară întreținerii familiilor²⁸.

Țăranii au continuat să se sustragă predării cotelor, încercând să ascundă recolta fie la vecini, fie lăsând-o pe câmp, dar autoritățile le promit celor care-i denunță pe cei ce se sustrag cotelor că vor primi 25% din cantitatea ascunsă. Un exemplu este cazul lui Petru Uzun din Beșenova Veche, care a ascuns recolta la Vichente Lazarov, dar au fost părăti de Ioan Topciov, care primește 25% din cerealele ascunse²⁹. Prin această promisiune a autorităților că le va ceda 25% din recolta ascunsă se urmărea izolarea țăranului de apropiatii săi, de prieteni și vecini și, totodată, creșterea încrederii în Partidul Comunist, partid care încerca să-și asocieze imaginea cu dreptatea, nefiind de acord cu minciuna și înșelătoria.

Planul de colectări în județul Timiș-Torontal nu s-a realizat nici în anul 1952. La grâu, planul s-a realizat doar în proporție de 68,5%, la secară de 99,8%, la orz de 66,5%, la ovăz de 57,3%. Recoltele de toamnă au fost, în mare parte, calamitate de secetă, apoi de înghețul timpuriu, iar unii țărani nu au înregistrat întreaga recoltă obținută. Planul de colectări s-a realizat doar în proporție de 20,7% la porumb, de 21,4% la floarea-soarelui, de 20,7% la cartofi și 67,2% la fân. Nici planul de colectări la carne și lapte nu a fost realizat³⁰. Procente mici din cadrul colectărilor demonstrează ineficienta gestionare a autorităților și reticența țăranului față de dorința comuniștilor de a crea un nou model de agricultură.

Asul din mâncă al comuniștilor a fost folosirea forței, constrângerea, crearea unei psihoze în lumea satului, cu ajutorul căreia să obțină rezultatele așteptate și calculate teoretic anterior, fără a se ține seama de realitate.

Pentru a-i determina pe țărani să-și predea cotele, s-au trimis un număr de 1884 somații la țăranii înstăriți și 768 la țăranii mijlocași, iar cei care nu s-au conformat au fost trimiși în judecată în 674 de procese civile și 88 de procese penale. În urma acestor procese s-au efectuat 270 de execuții silite și s-a obținut suma de 320.607 lei³¹.

Un exemplu în acest sens este cazul țăranului îinstărit Iosif Erja din comuna Jebel, care conform procesului-verbal încheiat la 14 noiembrie 1952 de către Comitetul Executiv al comunei Jebel, „n-a însămânțat decât 3,06 ha din 10 ha cu care a fost planificat la grâu și 1,16 ha din 2,31 ha la porumb. Totodată acest chiabur se găsește cu restante la cote [...]. Având în

²⁸ Idem, Fond Comitetul Județean al P.C.R. Timiș-Timișoara, dosar 85/1949, f. 281.

²⁹ Idem, Fond Comitetul Regional al P.C.R. Banat, dosar 6/1950, f. 194.

³⁰ Idem, dosar 7/1952, f. 422.

³¹ *Ibidem*, f. 426.

vedere că acest chiabur nu respectă legile și hotărârile Partidului Muncitoresc Român și ale Guvernului Republicii Populare Române, cerem judecarea lui în public”³².

Un document de partid din 1952, care avea antetul „Strict pentru uz intern”, descrie abuzurile care s-au comis asupra țăranilor pentru a-i determina să se înscrie în colectiv sau în întovărășirile agricole: impunerea unor cote obligatorii foarte mari pe care țăranii nu le puteau achita, amenințări, folosirea unor metode coercitive, rechiziții de animale, sigilări de locuințe, totul până semnau cererea de înscriere în G.A.C.³³

Unii responsabili cu colectările au recurs la amenințări de genul: „Pentru ca țăranii să-și predea cotele, putem aplica orice măsură, le putem lua și măselele din gură” sau „Pentru un kg de boabe nepredat la colectare, un kg de boarfe sau un an de închisoare”, „Ai să vezi tu că ajungi la Canal!” sau „Te ducem și te aruncăm în Dunăre! Semnezi?”³⁴.

Se încerca prin amenințare și teroare imprimarea unei „psihologii a fricii” cum o numea Karel Kaplan, prin aceste metode țăranul devenind un instrument în mâna comuniștilor, ce doreau o transformare a omului care gândește în omul care execută. Folosirea metodelor represive asupra țărănimii de către cei ce au acceptat ideile comuniștilor pentru a ieși din starea lor de sărăcie, de marginalizare în care se aflau, s-a datorat, mai degrabă, unui exces de zel, definit de Tzvetan Todorov ca fiind urmarea „beției puterii”³⁵.

Ca și în celelalte județe ale României, și în județul Timiș-Torontal s-au comis abuzuri, de exemplu echipele de colectări din localitățile Deta, Oravița, Dudești, prin violări de domiciliu, au ridicat și ultimele cantități de cereale, chiar și de la cei care achitaseră cotele. Un caz semnificativ este cel al activistei Elena Moșuț, care, însotită de organele de milиie, sub pretextul căutării unor arme de foc, a percheziționat și confiscat ultimele cereale ale țăranilor din comunele Dudești, Gladna Română și Ohaba Română³⁶.

Chiar și în G.A.C.-uri situația nu era cea dorită de autorități. Din multe dintre acestea au fost excluse familii de țărani, deoarece refuzaseră să participe la muncă sau să aducă inventarul agricol în colective, situație întâlnită în 14 G.A.C.-uri. În 26 G.A.C.-uri s-au făcut „excluderi

³² Idem, Fond Primăria Comunei Jebel, județul Timiș, dosar 272/1952, f. 31.

³³ Eugen Mioc, *Comunismul în Banat*, vol. I, editura Excelsior Art, Timișoara, 2007, p. 225.

³⁴ DJTAN, fond Comitetul regional P.C.R. Banat, dosar 1/1952, f. 202.

³⁵ Tzvetan Todorov, *Confruntarea cu extrema. Victime și tortionari în secolul XX*, editura Humanitas, București, 1996, p. 191.

³⁶ D.J.T.A.N., fond Comitetul regional P.C.R. Banat, dosar 7/1952, f. 215.

nejustificate” a 83 de familii care îngrijeau doar de vitele personale, fie lăsau recolta pe câmp sau nu întrețineau inventarul agricol³⁷.

La sfârșitul anului 1952 se arăta că doar 71 de G.A.C.-uri își îndepliniseră obligațiile față de stat și doar în 54 se țineau sedințe în mod regulat, membrii de partid fiind exemple în muncă și cotele erau achitate la zi³⁸.

După moartea liderului Uniunii Sovietice, Iosif Visarionovici Stalin, unii colectiviști au făcut cereri de ieșire din G.A.C.-uri. Asemenea situații s-au întâmplat în raionul Deta, în localitățile Craiul Nou și Dolat³⁹, dar și în localitățile Iecea Mare, Sânmartinul Sârbesc, Diniaș și Săcălaz. Până în septembrie 1953 se înregistrează un număr de 849 de familii care făcuseră cereri de renunțare la colectiv⁴⁰.

Aceste cereri nu au fost soluționate favorabil pentru țărani, deoarece autoritățile comuniste nu au permis ieșirea din colectiv. În cadrul Plenarei Comitetului Central al P.M.R. din 19-20 august 1953 s-a recunoscut oficial că s-au comis abuzuri în campania de colectivizare, că au avut loc impuneri exagerate de impozite, cote, diferite obligații care au dus la scăderea producției gospodărești, la lăsarea lor în paragină.

În perioada 1949-1953, prima etapă a colectivizării agriculturii, în județul Timiș-Torontal a fost un eșec total. Multe dintre G.A.C.-uri au fost înființate prin constrângere, iar interesul țărănilor era scăzut, ei practicând o agricultură de subzistență. Cei care nu s-au înscris în colectiv, fie au fost încarcerați sau deportați, fie au sărăcit, datorită cotelor și impozitelor foarte mari. Exemplul luat în discuție, cazul județului Timiș-Torontal, este asemănător oricărui alt județ din România. Nu se vor ști cu exactitate datele și procentele reale sau numărul celor care au avut de suferit în urma acestui proces al colectivizării dezvoltat și controlat de activiștii de partid, datele din documentele oficiale ale partidului pot conține inexacități și pot crea eronata impresie a unei reușite sau a unui eșec în ceea ce privește procesul colectivizării.

Loredana TĂNASIE

³⁷ Idem, dosar 69/1953, f. 99.

³⁸ *Ibidem*, f. 100.

³⁹ Idem, dosar 5/1953, f. 414.

⁴⁰ Idem, dosar 26/1953, f. 265.

Aurel Cosma Junior – condamnat în „Lotul ziariștilor”

Aurel Cosma Junior's complex personality emerges from his activities covering numerous fields of activity: lawyer, publicist (and also owner of a cultural revue), politician, diplomat, memoir writer, historian, researcher in the field of mythological folklore and writer. Aurel Cosma Jr. is the author of a wide, comprehensive work which reveals his concern in the purpose of the Romanian culture development.

The establishment of the pro-soviet regime of dr. Petru Groza meant the beginning of the persecutions against intellectuals. "The People's Court" convicted in august 1945 the most important representatives of Romanian journalism.

The life sentences changed Aurel Cosma's destiny. He lived for the next two decades in the underground, hiding in the mountains, then a few years in the communist prisons. After the liberation, he found very hard to integrate in the society, but in time he managed to follow his vocation as a journalist until his dead in 1983.

The rehabilitation of the political convicted journalist was accomplished in 1995.

Keywords: Aurel Cosma, communism, journalists, political convicted, persecution, The People's Court.

Cuvinte cheie: Comunism, Tribunalul Poporului, Aurel Cosma, journalist, condamnat politic.

Aurel Cosma Junior s-a născut la 25 martie 1901 în cartierul Fabric al Timișoarei, în familia lui Meletie Dušan Cosma (fratele marelui om politic Aurel Cosma, primul prefect român al Timișului) și a Elenei (născută Pocan). După studiile primare, gimnaziale și liceale în orașul natal, a urmat cursurile Facultății de Drept din București și a susținut doctoratul în drept la Paris.

Personalitatea complexă a lui Aurel Cosma Junior reiese din activitățile sale, care au acoperit mai multe domenii: jurist, ziarist (dar și editor de ziar), politician, diplomat, memorialist, istoric, cercetător al folclorului și mitologiei, dar și prozator, este autorul unei vaste opere care îi trădează preocupările în scopul revigorării culturii românești în Banat.

Activitatea sa politică s-a integrat pe aceleași coordonate cu cea a unchiului său, dr. Aurel Cosma, membru marcant al Partidului Național Liberal, primul prefect român al județului Timiș și ministru în mai multe guverne liberale, alături de care a participat la evenimentele care au dus la constituirea statului român. Aurel Cosma Junior a fost ales în Parlamentul României în trei legislaturi, începând din anul 1927. În acest context, a participat la conferințele internaționale interparlamentare, alături de oameni politici și diplomați de primă mărime, cum sunt Nicolae Titulescu, Mircea Djuvara și Vespasian V. Pella. De altfel, activitatea sa diplomatică este precedată de susținerea, la Paris, a tezei de doctorat cu titlul *La Petite*

Antante, lucrare care lasă să se întrevadă interesul autorului pentru diplomație. Tot în anul 1926, odată cu publicarea tezei sale de doctorat, îi apare o altă scriere din același domeniu, *Acordurile de la Locarno*, editată de ziarul *Nădejdea* din Timișoara.

Rolul jucat de Aurel Cosma Junior în viața socială și culturală a Timișoarei interbelice este unul de mare importanță, acesta fiind fondatorul a numeroase asociații culturale și științifice, atât în Timișoara, unde, alături de alte personalități, înființează asociațiile *Astra Bănățeană*, *Asociația bănățeană de arte frumoase* și *Institutul de studii sociale Banat-Crișana*, cât și în București, unde este promotorul *Cercului studenților bănățeni*, care „avea mai mult un profil și un scop cultural și de cineaclu literar”¹, și al cineaclului literar *Gând bănățean*. Acestor demersuri li se adaugă cele amintite deja, care au vizat promovarea literaturii și culturii române în rândul tinerilor timișoreni. Numărul impresionant de studii care au ca subiect viața culturală a românilor din Banat, publicate de Aurel Cosma Junior, acoperind toate sferele vieții culturale, ne îndreptățesc să îl calificăm drept unul dintre cei mai activi promotori ai culturii bănățene de expresie românească, lăsând impresia predecesorilor că acest efort a constituit adevăratul scop al existenței sale, menirea sa de intelectual.

La 27 ianuarie 1941 a fost instaurat regimul antonescian, regim politic totalitar, în cadrul căruia Ion Antonescu, devenit conducător al statului, deținea puterea legislativă, executivă și controla justiția, guverna prin intermediul decretelor-legi, controlând atât politica internă, cât și pe cea externă. Spre deosebire de regimurile fasciste, regimul antonescian nu avea o ideologie și nu se baza pe un partid politic². În noile condiții politice, Aurel Cosma Junior a acceptat să facă parte din aparatul administrației centrale al acestui regim, devenind, la 1 martie 1943, consilier ministerial pe lângă Ministerul Propagandei (portofoliul ministerial fiind deținut, la acea vreme, de către Mihai A. Antonescu), responsabil cu presa străină³. Mai târziu, reflectând la situația creată prin acceptarea pactului cu regimul antonescian, Aurel Cosma Junior avea să-și exprime regretele: „Eu am fost condus de-a lungul vieții, îndeosebi în anii din urmă ai maturității mele, de niște slăbiciuni omenești, ca mulți alții, și am pornit pe drumuri greșite, care mi-au creat multiple necazuri. Am fost dominat de imboldul lăuntric al unor

¹ Aurel Cosma Jr., *Memorii*, ediție, studiu introductiv și note de Carmen Albert, Editura Mirton, Timișoara, 2010, p. 161.

² Radu Păiușan, Eusebiu Narai, *Introducere în istoria românilor în secolul al XX-lea*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2011, p. 267.

³ Aurel Turcuș, *Săptă personalități bănățene*, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2008, p. 141.

necugetate ambiții și poate și de un orgoliu personal, dinamizat de unele gânduri eronate și de influențe nefaste, care mi-au modificat prevestirile și comandamentele prescrise de soarta inițială. Am fost robit de iluzii și perspective care mi se păreau favorabile pentru viitorul meu în lumina născocirilor vremii în care am trăit și am fost și eu luat, ca mulți alții, de torrentul ce s-a revărsat peste omenire, fără să-mi dau seama că șuvoiul mă va duce la dezastru și voi fi chemat să răscumpăr greșeala orientării mele în problemele viitorului și ale destinului general”⁴.

Actul de la 23 august 1944 a condus la căderea regimului antonescian, încercându-se restaurarea unui regim monarchic constituțional (23 august 1944-6 martie 1945), eşuată datorită presiunilor determinate de prezența trupelor sovietice. La 6 martie 1945 a fost instaurat guvernul procomunist condus de dr. Petru Groza, care a avut ca scop comunizarea României. Au fost emise o serie de decrete-legi în scopul reprimării oricărei încercări de opozиie politică. Printre acestea, s-a numărat și Legea nr. 312 din 24 aprilie 1945, pentru urmărire și sanctiонarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război. Noua lege punea bazele sistemului juridic comunist, care răsturna toate principiile de bază ale justiției românești⁵: a fost abolită prezumția de nevinovăție (cei arestați erau considerați vinovați), dreptul la apărare era doar formal, sentința era stabilită, de regulă, înaintea procesului, în timpul anchetei, a fost instituit principiul retroactivității legii penale: orice persoană putea fi arestată și condamnată pentru acțiuni făptuite cu ani în urmă, într-o perioadă când legile în vigoare atunci nu le incriminau, inexistența recursului. Aceste procese erau judecate de Tribunalul Poporului, care, conform legii, era alcătuit din cinci judecători numiți de Ministerul Justiției și cinci judecători ai poporului, aleși dintre membrii celor șapte grupări politice care intrau în compunerea guvernului (art. 11).

Între 14 mai și 8 august 1945, Tribunalul Poporului a avut șase „procese” pe rol, dintre care al doilea, desfășurat între 23 mai-4 iunie, a fost cel al „Lotului ziariștilor”, din care a făcut parte și Aurel Cosma Junior, alături de personalități marcante ale presei românești interbelice: Stelian Popescu, directorul ziarului „Universul”, Pamfil Șeicaru, directorul ziarului „Curentul”, Ilie Rădulescu, directorul ziarului „Porunca vremii”, Ilie Popescu-Prundeni, redactor-șef la același ziar, Radu Demetrescu-Gyr, Alexandru Hodoș, ziarist, scriitor și membru al guvernului Goga-Cuza, director al Teatrului Național, consilier de presă, director al radiojurnalului

⁴ D.J.T.A.N., Fond familial Cosma Aurel, dosar nr. 199, fila 3.

⁵ Dinu C. Giurescu (coord.), *Istoria românilor, vol. IX. România în anii 1940-1947*, Editura Enciclopedică, București, 2008, p. 570.

la Societatea Română de Radiodifuziune și consilier cultural în Elveția, Grigore Manoilescu, director al ziarului „Buna Vestire” și al Institutului Germano-Român și ministru al Propagandei în „guvernul național” al lui Horia Sima, constituit în Germania, Gabriel Bălănescu, redactor al „Revistei funcționarilor publici”, Pantelimon Viziurescu, profesor și publicist, fost director al revistei „Muncitorul român”, și Vladimir Christi⁶.

Includerea lui Aurel Cosma Junior ca inculpat în „Lotul ziariștilor” a însemnat, de fapt, o recunoaștere din partea regimului comunist a apartenenței sale la această breaslă, a calității sale de profesionist în acest domeniu. Avocat, diplomat, politician, Aurel Cosma Junior s-a considerat, în primul rând, ziarist, profesie pe care nu a părăsit-o până la sfârșitul vieții.

Actul de acuzare, întocmit de acuzatorii publici ai Tribunalului Poporului, Constantin Vicol și I. D. Ioan, la 16 mai 1945 și semnat de Petru Groza și Gheorghe Tătărescu la 17 mai 1945, i-a găsit vinovați, pentru că „prin articole de ziare, broșuri sau conferințe s-au pus în slujba propagandei fasciste sau hitleriste și au contribuit prin acțiunea lor la susținerea unui regim odios, (...) la antrenarea României într-o aventură dezastroasă și prăbușirea politică și militară a țării”. Procesul ziariștilor a anunțat, mai evident ca orice altă decizie politică, încetarea oricărei libertăți a presei⁷. În expunerea de motive a acestui act, se arată că „Aurel Cosma Junior, avocat, ziarist, conferențiar, publicist, are o activitate proprie, de îndelungată și perseverentă propagandă în favoarea fascismului și hitlerismului.

Începând din 1932, prin toate mijloacele de difuzare, Aurel Cosma acționează asupra opiniei publice spre a o câștiga pentru scopurile politice imperialiste ale Italiei și Germaniei.

Este unul din inițiatorii criminalei propagande ce a dus la dezastrul țării și a contribuit personal în mare măsură la realizarea acestei propagande.

La 1 martie 1943, pentru meritele sale în acest domeniu și pentru întărirea propagandei germane, la sugestiile cercurilor germane cu care era în legătură, Aurel Cosma este numit consilier pe lângă Ministerul Propagandei, unde colaborează activ și intim cu Mihai Antonescu (martori Alexandru Marcu și Oskar W. Cizek), contribuind în largă măsură la întocmirea directivelor de propagandă date presei.

Sunt reținute, ca exemplificare a acțiunii sale de propagandă, următoarele volume din imensul material ce Aurel Cosma a creat spre folosul vrăjmașului de moarte al Europei.

1) „România în noua ordine europeană” – 1941

⁶ Ioan Opris, *Procesul ziariștilor „naționaliști”*, 22 mai-4 iunie 1945, Editura Albatros, București, 1999, p. 32.

⁷ Ibidem, p. 35.

- 2) „Rumänien an der Seite Deutschland” – 1941
- 3) „L’Europe nationaliste et la solidarité continentale” – 1941
- 4) „Il nuovo ordine italo-romeno” – 1941
- 5) „Wir und Deutschland” – 1942
- 6) „Die Europäische Neuordnung” – 1942

Aurel Cosma militează direct pentru o nouă ordine a lui Hitler și pentru determinarea României de a susține scopurile hitlerismului, prin aservirea politicii acestuia.

Prin raționamente pornite evident de la premize mincinoase, Aurel Cosma pretinde să „justifice” această atitudine.

El este vinovat pentru dezastrul țării, prin comiterea de crime de război, prin aceea că: a contribuit cu intenție criminală la realizarea scopurilor politice ale fascismului și hitlerismului, prin fapte proprii: manifestările sale publicistice de tot felul și „îndrumările” de propagandă date presei, „îndrumări la care a colaborat în calitate de consilier ministerial, fapte prevăzute și pedepsite de art. 2 și art. 3 din Legea nr. 312 din 24 aprilie 1945, pentru urmărirea și sancționarea vinovaților de dezastrul țării și de crime de război.”⁸

Președintele completului de judecată a fost Alexandru Voitin, viitorul acuzator al lui Lucrețiu Pătrășcanu. Componența tribunalului, aprobată la 2 mai de către ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, a fost: Ilie Țabrea (consilier la Curtea de Apel), Alexandru Voitinovici (procuror), Niță Vasile (muncitor, membru P.C.R.), Gheorghe Ionescu (constructor, membru P.N.L. – Gheorghe Tătărescu), Ioan Păuna (muncitor, membru P.S.D.), Petre Bruteanu (industriaș, membru P.N.T. – Anton Alexandrescu), Dumbravă Ioniță (plugar, membru al Frontului Plugarilor), Constantin Țiulescu (muncitor, din partea Conferinței Generale a Muncii), Stelian Nițulescu (avocat, din partea Uniunii Patrioților)⁹.

Acuzatorul public Ion D. Ion anunță că „Tribunalul poporului are de judecat o frântură de echipă din faimoasa echipă de presă a defunctului regim, acești mănuitori de condei, care în activitatea lor s-au dovedit a fi antidemocrați, antisemiti și filogermani, aliatofobi și care au îndemnat poporul pe drumul războiului, pe drumul învrăjbirii, ca să strice și să fărâme

⁸ A.C.N.S.A.S., Fond penal, dosar nr. 77, vol. 3, ff. 11-15, apud Emil Rus, *Delictul de opinie. Procesul ziariștilor 1945*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2012, pp. 122-123.

⁹ Emil Rus, *Delictul de opinie. Procesul ziariștilor 1945*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012, p. 101.

pacea și buna orânduială de la noi”¹⁰. Este de remarcat prezența în rândul acuzatorilor la acest proces a Andrei Sidorovici, soția lui Silviu Brucan.

Depozițiile martorilor din oficiu privindu-l pe acuzatul Aurel Cosma au fost neutre. Oskar W. Cizek, director al secției de Relații Culturale la Ministerul Afacerilor Străine, a declarat că Aurel Cosma „cultiva în mod deosebit pe membrii legațiilor germane și italiene, este autorul unor broșuri privind noua ordine în Europa, propagând idei favorabile Axei”, iar Alexandru Marcu, profesor universitar, a declarat că nu cunoaște activitatea pe care a desfășurat-o Aurel Cosma în calitatea sa de la Direcția Presei¹¹.

Cu excepția celor plecați din țară (Stelian Popescu, Pamfil Șeicaru și Vladimir Christi) și a celor dispăruti (Grigore Manoilescu, Gabriel Bălănescu, Pantelimon Viziurescu, Nichifor Crainic și Aurel Cosma Junior, care a fugit și s-a ascuns în zona Sibiului, schimbându-și identitatea sub numele de Ilie Pop), acuzații din „Lotul ziariștilor” au fost „judecați” în regim de urgență. Pedepsele pronunțate de Tribunalul Poporului au fost: Pamfil Șeicaru a fost condamnat la detenție pe viață și degradare civică pe 10 ani, confiscarea averii sale, a soției și a descendenților, fiind considerat „un gangster al presei românești”¹², Ion Dumitrescu, redactor al ziarelor „Cuvântul” și „Curentul”, „se face portretistul linguisitor al lui Ion Antonescu”¹³, motiv pentru care este condamnat la detenție grea pe 20 de ani și degradare civică pe timp de 10 ani și confiscarea averii, aceeași pedeapsă i-a fost hotărâtă și lui Romulus Dianu, pentru că „prin articolele sale a contribuit la realizarea scopurilor politice ale hitlerismului și la menținerea dictaturilor filogermane”¹⁴, Romulus Seișanu a fost condamnat la pedeapsa detenției grele pe viață și degradare civică pe timp de 10 ani, pentru că „în calitate de redactor al cronicii războiului la ziarul «Universul» și «Curentul» și la posturile de radio, s-a pus în slujba hitlerismului și fascismului”¹⁵, arestat la 30 martie 1945, a trecut prin închisorile de la Aiud, Craiova, Văcărești, unde a murit bolnav de neoplasm pulmonar în anul 1955¹⁶. Ilie Rădulescu a fost condamnat la pedeapsa muncii silnice pe viață și degradare civică pe 10 ani pentru faptul că „în calitate de director al ziarului «Porunca vremii», prin articolele publicate, a determinat cu intenție

¹⁰ Ioan Opris, *Procesul ziariștilor „naționaliști”, 22 mai-4 iunie 1945*, Editura Albatros, București, 1999, p. 47.

¹¹ Emil Rus, *op. cit.*, pp. 128-129.

¹² *Ibidem*, p. 216.

¹³ *Ibidem*, p. 219.

¹⁴ *Ibidem*, p. 223.

¹⁵ *Ibidem*, p. 238.

¹⁶ Ioan Opris, *op. cit.*, p. 166.

criminală comiterea de către alți criminali de război a ordonării sau desăvârșirii unor acte de teroare și cruzime sau de suprimare asupra populației din teritoriile în care s-a purtat războiul, a determinat ordonări și săvârșiri de represiuni colective și individuale în scop de persecuție tot prin propagandă și articolele sale au incitat și determinat pe alții să ordone și să organizeze deplasări de persoane în scopul exterminării acestora”¹⁷, Ilie Popescu-Prundeni, care student fiind, debutează în ziarul „Țara noastră”, unde „ia primele lecții de huliganism”, fiind format la „școala urii, antisemitismului și reacțiunii”, este condamnat la detenție grea pe viață și degradare civică pe 10 ani, Alexandru Hodoș, ziarist care „a avut o activitate continuă în favoarea dictaturilor”¹⁸, a fost condamnat la 20 de ani detenție grea și degradare civică pe 10 ani, poetul Radu Demetrescu-Gyr a fost condamnat la detenție riguroasă pe 12 ani și degradare civică pe timp de 10 ani pentru vina de a fi autorul imnurilor legionare și doctrinar al acestei mișcări, a deținut recordul întemnițării, din 1945 până în 1956 și, din nou, între 1958 și 1963¹⁹, Grigore Manoilescu este considerat vinovat de „a-și permite să ironizeze efortul supraomenesc făcut de guvernul Uniunii Sovietice de a salva grupul de savanți ruși aflați la Polul Nord”, fiind condamnat la pedeapsa detenției grele pe viață și degradare civică pe 10 ani, aceeași pedeapsă le-a fost hotărâtă și celorlalți membri ai lotului: Gabriel Bălănescu, considerat antienglez, antiamerican și antisovietic, Pantelimon Viziurescu (acesta, la fel ca Aurel Cosma Junior, a reușit să stea în clandestinitate două decenii, scăpând de detenție²⁰), Ion Dobre (Nichifor Crainic), care inițial reușise să se ascundă, a fost prins doi ani mai târziu, Stelian Popescu și Aurel Cosma Junior, acuzat de faptul că „în calitatea sa de avocat, ziarist, conferențiar și publicist a avut o activitate proprie de îndelungă și perseverentă propagandă în favoarea fascismului și hitlerismului”²¹.

Reabilitarea condamnaților din „Lotul ziariștilor” a venit mult prea târziu și nu a fost lipsită de erori judiciare. La 8 mai 1995 a fost emisă Decizia nr. 17/1995 a Curții Supreme de Justiție – Secțiile unite – prin care a fost admis recursul în anulare declarat de procurorul general al României, Vasile Manea Drăgulin, și care casează hotărârea nr. 2 din 4 iunie 1945 a Tribunalului Poporului, numai în privința inculpaților Pamfil Șeicaru, Ion

¹⁷ Emil Rus, *op. cit.*, p. 239.

¹⁸ *Ibidem*, p. 231.

¹⁹ Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930-1950*, Editura Humanitas, București, 2011, p. 313.

²⁰ *Ibidem*, p. 265.

²¹ Emil Rus, *op. cit.*, p. 235.

Dimitrescu, Romulus Dianu, Romulus Seișanu, Alexandru Hodoș, Gabriel Bălănescu, Pantelimon Viziurescu, Aurel Cosma Junior, Stelian Popescu, Nichifor Crainic (nu și pentru Radu Demetrescu-Gyr, Grigore Manoilescu, Ilie Rădulescu și Ilie Popescu-Prundeni). Este de remarcat opinia separată a judecătorului Paul Florea, care constată inexistența faptelor care ar fi putut fi considerate infracțiuni (prin Decretul 1626 din 31 august 1944 a fost repusă în vigoare Constituția din 1923, care prevedea în art. 5 libertatea presei, prin art. 25 garantarea „libertății de a comunica și publica ideile și opiniile prin viu grai, prin scris sau prin presă”, iar pe de altă parte, plasa în ilegalitate Tribunalul Poporului, prevăzând, în art. 101, că „tribunalele extraordinare nu se pot crea sub niciun fel de numire și sub niciun fel de cuvânt în vederea unor anume proceze, fie civile, fie penale, sau în vederea judecării unor anume persoane”). Judecătorul a propus achitarea lor, pentru că „faptele reținute ca infracțiuni nu au existat”. Opinia judecătorului Paul Florea se încheie cu sublinierea faptului că, în cazul în care s-ar fi hotărât achitarea inculpaților, aceștia ar fi avut dreptul să obțină despăgubiri de la stat pentru condamnarea nedreaptă pe care au suferit-o²².

Despre perioada în care s-a ascuns în zona Sibiului, trăind sub o altă identitate, Aurel Cosma Junior nu a lăsat informații. Singura mărturie a existenței sale în acest timp a fost exprimată în textul *Vești din Athos la Paștile din anul 1947*, pe care Aurel Cosma Junior îl cuprinsese în volumul *Caleidoscop cultural* (nepublicat): „După război, prin anul 1947, când am pribegit prin țară și am stat atunci la Săliștea Sibiului, am aflat că acolo tocmai venise un călugăr de la Muntele Athos la micul schit Foltea de lângă Galeș, un părinte ieromonah cu numele Dometie. (...) Cățiva prieteni mi-au spus, după ce l-au vizitat, că părintele Dometie le-a vorbit credincioșilor despre viața petrecută la Athos, amintind în special că eu i-am vizitat pe călugării de la Sfântul Munte, sprijinindu-i pe cei români multă vreme din toate punctele de vedere. Își aducea aminte de mine, accentuându-mi numele cu vădită dragoste frătească și cu un deosebit respect plin de gratitudine. Prietenii mei, cunoscându-mi situația de prieag în țara mea, nu m-au divulgat că trăiam pe atunci la Săliște, ca refugiat politic. Oricât de mare mirar fi fost dorința să-l văd și să stau de vorbă cu el, eram nevoit să-mi continui viața ascunsă, fără să mă divulge, pentru a nu-i crea și lui unele neplăceri”²³.

În data de 19 august 1960, Aurel Cosma Junior a fost descoperit la Eforie și a fost încarcerat până în data de 28 iulie 1964. A fost arestat

²² *Ibidem*, p. 272.

²³ D.J.T.A.N., fond familial Cosma Aurel, dosar nr. 184, fila 244.

(Securitatea i-a confiscat colecția de timbre, evaluată la 5859,35 lei, un ceas „Atlantic” și un deșteptător) și închis întâi la Constanța, apoi la Jilava și Aiud²⁴, fiind eliberat în urma amnistiei detinuților politici. Din perioada detenției, Aurel Cosma Junior nu oferă nicio informație. Din corespondența cu George Sbârcea, și el fost deținut politic și fost coleg cu Aurel Cosma la Ministerul Propagandei, se pot întrezi ecouri ale stării sufletești prin care a trecut fostul deținut politic: „De-a lungul anilor m-au ajutat și pe mine răbdarea și credința. Am avut mereu încredere în mine și în viață. Am suportat cu demnitate toate loviturile destinului. M-am simțit și eu neconcenit ocrotit și ajutat de ceva ce depășește puterea perceptivă a unui muritor. Nu m-am simțit niciodată singur sau părăsit, deși de multe ori am avut zile de solitudine. Această credință mi-a dat energia răbdării și a speranței, după cum îmi luminează și acum calea vieții. Am trăit o viață de roman. Un roman pe care aş fi preferat să-l scriu decât să-l trăiesc. Nici cea mai fecundă închipuire n-ar fi putut să realizeze din condeiul unui scriitor atâtea peripeții pe care mi le-a regizat soarta să le trăiesc ca actor principal în desfășurarea acțiunii dinaintea propriei mele drame”²⁵.

Revenit acasă, după 20 de ani de absență, își găsește soția, pe Maria Cosma, locuind în casa părintească, „restructurată”, adică împărțită mai multor familii de chiriași, împreună cu mama și sora sa. Condițiile de trai ale unui fost deținut politic sunt precare: „Un mare neajuns este încă pentru noi lipsa spațiului locativ. Chiar și până la venirea mea, cele două camere lăsate familiei n-au fost suficiente, iar de la venirea mea trăim îngrämadăți, fără confort și mai ales fără loc îndestulător pentru nevoile unui trai obișnuit, ca să nu mai subliniez că spațiul nostru locativ nu îngăduie satisfacerea pretențiilor unui intelectual care vrea să citească ori să scrie. Condeiul îmi dă din nou târcoale, dar lipsa de loc îl îndepărtează și atunci caută refugiu la birou, în lucrările de servicii”²⁶.

Integrarea socială și profesională a lui Aurel Cosma Junior, după perioada detenției, este un alt motiv de durere și insatisfacție: „Imediat după sosirea mea, am fost repartizat să lucrez ca economist în sectorul contabil-financiar al unei întreprinderi locale. Desigur că lumea cifrelor migăloase și a calculelor istovitoare în care m-au îngropat nevoile materiale ale existenței nu este mediul de muncă potrivit năzuințelor mele spirituale și intelectuale.

²⁴ Ioan Oprîș, *op. cit.*, p.168.

²⁵ Aurel Cosma jr., *Corespondență*, prefată de Crișu Dascălu, ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției și indice toponomastic de Raul Ionuț Rus și Teodora Drăghici, tabel cronologic de Ioan David, Editura David Press Print, Timișoara, 2012, p. 128.

²⁶ *Ibidem*, p. 129.

Aș putea fi mult mai folositor și aş reuși să dau rezultate mult superioare într-o ambianță de preocupări și de creație originale, unde să-mi pun la contribuție cunoștințele mele eclectice și experiența mea multilaterală de ordin cultural și estetic, dar pentru moment sunt mulțumit că pot munci, că am un loc de muncă și că primesc pentru lucrările mele interminabile o retribuție care să-mi asigure traiul”.

După revenirea în orașul natal, la Timișoara, alături de familie, Aurel Cosma a încercat să-și reia vechea activitate, cea de gazetar. În noile condiții politice însă, i-a fost foarte greu să publice, datorită vigilenței cenzurii comuniste. Reușește, totuși, să primească „dreptul de semnătură” și să publice articole în revista „Mitropolia Banatului”, pe teme ce privesc mai ales istoria bisericii române din Timișoara, dar și evocări ale personalităților din trecut. La începutul anului 1971, după o perioadă de îndelungi tergiversări, Aurel Cosma Junior a fost primit ca membru în Uniunea Scriitorilor și publică, sporadic, în revista „Orizont”, ziarele „Drapelul roșu”, „Neue Banater Zeitung”, „Szabat Szó” și „Banatske novine”, mai ales la momente aniversare, când sunt solicitate memorii ale participanților la diferite evenimente istorice.

Deși scrie mult în această ultimă perioadă a activității sale, reușește să publice foarte puțin. Îi apar tipărite doar două lucrări: *Monografia Institutului Politehnic* (în colaborare, Timișoara, 1970) și *Prin Timișoara de altădată* (Editura Facla, Timișoara, 1977). Lucrarea *Caleidoscop cultural* (un al doilea volum de evocări din trecutul Timișoarei) a rămas nepublicată, deși cuprinde, alături de teme abordate anterior în alte articole și studii, și subiecte inedite, de o deosebită importanță pentru istoricul Timișoarei, dintre care amintim: *Deputatul student Ion Pășuică, Talente populare din Vasiova, Muzicanții din cafenelele de altădată, Lăutarii bănățeni, Incendiul teatrului din Timișoara, Teatrele din Timișoara de altădată, Hoteluri istorice în Timișoara de altădată*; evocă hotelurile și cafenelele Timișoarei din secolul al XIX-lea, locuri încărcate de istorie datorită călătorilor celebri care au poposit aici și evenimentelor cărora le-au fost martori; *Evocări despre Romulus Miloș*, capitol care aduce în atenție personalitatea bibliotecarului Timișoarei, a cărui muncă, deși deosebit de importantă pentru cercetătorii timișoreni, a rămas în anonimat; *Cenaclul literar „Gând bănățean” din București*, în care prezintă inițiativa, rămasă necunoscută, în fruntea căreia s-a plasat autorul, de a reuni la București scriitorii bănățeni sau legați de această provincie; *La un examen de diplomat. Amintiri despre Titulescu*, capitol dedicat marelui diplomat român, apropiat al lui Aurel Cosma Junior, care îi păstrează o pioasă amintire și îi dedică în această lucrare și un alt capitol, *Nicolae Titulescu, cetățean de onoare al*

Timișoarei, alături de capitole privind memoria unor personalități: *Pictorul Atanasie Demian la Athos*, *Folcloristul George Cătană (1865-1944)*, *Pictorul timișorean Brutus Haneș (1893-1932)*, *Ioan Jivi-Bănățeanu (1891-1963). Primul traducător al operei lui Omar Kayam*.

Adina Laura NASTA

BIBLIOGRAFIE

Direcția Județeană Timiș a Arhivelor Naționale (D.J.T.A.N.), fond familial Cosma Aurel.

Boia, Lucian, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930-1950*, Editura Humanitas, București, 2011.

Cosma, Aurel jr., *Corespondență*, prefată de Crișu Dascălu, ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției și indice toponomastic de Raul Ionuț Rus și Teodora Drăghici, tabel cronologic de Ioan David, Editura David Press Print, Timișoara, 2012.

Cosma, Aurel Jr., *Memorii*, ediție, studiu introductiv și note de Carmen Albert, Editura Mirton, Timișoara, 2010.

Giurescu, Dinu C., (coordonator), *Istoria românilor, vol. IX. România în anii 1940-1947*, Editura Enciclopedică, București, 2008.

Opriș, Ioan, *Procesul ziariștilor „naționaliști”, 22 mai-4 iunie 1945*, București, Editura Albatros, 1999.

Păiușan, Radu; Narai, Eusebiu, *Introducere în istoria românilor în secolul al XX-lea*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2011.

Rus, Emil, *Delictul de opinie. Procesul ziariștilor 1945*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012.

Turcuș, Aurel, *Șapte personalități bănățene*, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2008.

DOCUMENTAR

Acțiunile Armatei în Timișoara. U.M. 01841 Caracal – Regimentul 56 Parașutisti

From December 17th 1989 to December 25th 1989, the Ministry of National Defence deployed numerous military troops from several military units located in different areas of the country, to Timișoara.

Every edition of our bulletin will be focused on the structure and activity carried out in Timișoara by each of these military units.

This issue familiarizes our readers with the Military Unit 01841 Caracal – The 56 Parachute Regiment. This Military Unit played an active role in Timișoara, particularly during the evening and night of December 22nd/23rd 1989. It is more than interesting the fact that, on December 23rd 1989, the same Military Unit was sent to Bucharest to defend the Romanian National Television, the “Otopeni” and “Băneasa” Airports while on December 25th 1989, it was assigned to defend “Victoria” Palace and to provide the protection of the C.P.U.Nⁱ. members.

Keywords: 1989, Army, 56 Regiment, Paratroopers, Caracal, Timișoara, Operei Square, Main Post Office, „Solventul”, terrorists.

Cuvinte cheie: 1989, Armata, regimentul 56, parașutisti, Caracal, Timișoara, Piața Operei, Poșta Mare, Solventul, teroriști.

În perioada 17 decembrie 1989-25 decembrie 1989, la Timișoara, Ministerul Apărării Naționale a dislocat militari de la unități militare din mai multe zone ale țării. Amintesc aici de UM 01140 Regimentul Mecanizat Lugoj, UM 01380 Regimentul Mecanizat Arad, UM 01841 Regimentul 56 Parașutisti Caracal, UM 01068 Regimentul Mecanizat Vângu Mare, UM 01233 CIMLT Buziaș, UM 01171 DIA Buzău și UM 01875 Regimentul 79 Elicoptere Caransebeș.

În fiecare număr al revistei vom prezenta componența și activitatea din Timișoara a câte unei unități militare mai sus-menționate. Astăzi aducem în fața cititorilor UM 01841 Caracal – Regimentul 56 Parașutisti.

I. Prezentare unitate

Comandantul unității militare era lt.-colonel Gogonțea Mircea, șef de Stat Major – maiorul Tabacu Nicolae și secretar de partid – maiorul Vișan Gheorghe. În perioada 19-22 decembrie ordinele pe unitate erau primite prin colonelul Dan Gabor, comandantul secției Parașutisti din cadrul Comandamentului Aviației Militare.¹

Unitatea militară avea în componență aproximativ 800 de militari, cadre și personal civil.

Transportul trupelor se executa cu 2 avioane AN 2 de la Deveselu sau cu avioane AN 24 și AN 26 de la Aeroportul Otopeni militari. Dotarea standard a militarilor cuprindea pistol Carpați calibrul 7,65, pistol-mitralieră AKM cu pat rabatabil calibrul 7,62, pușcă mitralieră calibrul 7,62 și mitralieră calibrul 7,62.²

Batalion 1 – comandant maior Tudor Vasile

Compania 1 parașutisti

Compania 2 parașutisti – comandant căpitan Obretin Marin

Batalion 2 – comandant maior Gurschi Ilie

Şef stat major – căpitan Diaconescu Laurențiu Denis

locțiitor politic – căpitan Gâtman Gheorghe

Compania 3 parașutisti – comandant căpitan Nițu Marin

Plutonul 1 – comandant lt. major Turcu Dorel

Plutonul 2 – comandant lt. major Pătrașcu Marcel

Grup sanitari – sanitar-șef sg. major Badea Gigi

Compania 4 – comandant căpitan Manda Dumitru Marin

Pluton 1 – comandant lt. major Petrache Marin

Compania 1 antitanc – căpitan Breazu Ilie

Pluton 1 antitanc – căpitan Filip Victor

Compania 2 antitanc – căpitan Tudosă Gicu

Pluton 1 antitanc - căpitan Găină Ion Giorgian

Pluton 2 antitanc – căpitan Maria Liviu

Artillerie – comandant maior Cantuniari Șerban

Subunitate 1 – comandant căpitan Petrică Mihai

Subunitate 2 – căpitan Nițu Marin, căpitan Manda Marin

Mitraliere antiaeriene – comandant căpitan Ciocârlie Stelian

Contrainformații – lt. major Ilarie Constantin

Subunitate cercetare – comandant căpitan Enache Constantin

Grup cercetare1 – comandant lt. major Cioabă Ionel

¹ Declarație Diaconescu Laurențiu-Denis, p. 3, Dosar 97.P.1990 Caracal.

² Ibidem, p. 2.

Grup cercetare 2 – comandant lt. major Ștefănescu Smarandache Nicolae
Grup cercetare 3 – comandant lt. major Văduva Marian

Grup cercetare 4 – comandant lt. major Câmpeanu Nicolae

Protecție anti-chimică – căpitan Coznea Nicolae

Geniu – comandant căpitan Gioabă Viorel

Transmisiuni – comandant căpitan Albu Ion

II. Activitate perioada 19.12.-23.12.1989

În ziua de 17 decembrie s-a primit ordinul „Radu cel Frumos”. Ofițerii au fost informați că la Timișoara au loc manifestări antisociale, sunt distrugeri de bunuri, incendieri de clădiri și dezordine publică. Pe regiment au fost executate activități de pregătire a unor misiuni de război și au fost împărțite pe companii muniția de război. Fiecare soldat a primit 200 de cartușe.³

19 decembrie

După-amiaza, în jurul orei 15,00, s-a dat ordin pentru pregătirea de îmbarcare către Timișoara. A fost dat ordinul ca, din militarii care pleacă în misiune la Timișoara, să nu facă parte soldați în termen din județul Timiș și județele limitrofe.⁴ Militarii au primit hrană pentru o zi și o unitate de foc pentru armamentul individual de infanterie. Au fost îmbarcați un număr de 61 de cadre și 268 de militari în opt avioane AN 24 și AN 26 și au aterizat pe aerodrom la Giarmata între orele 17,30 și 19,00. Ajunși la Timișoara, s-a descoperit că, în componența trupelor, se mai află patru soldați și doi ofițeri originari din Timișoara, care au fost trimiși înapoi la Deveselu. Ofițerii au fost convocați la un instructaj de către un ofițer de contrainformații de la București, care susținea că în Timișoara acționează elemente iridentiste și şovine care urmăresc anexarea Transilvaniei la Ungaria. Totodată, acesta a dat ordin să se tragă asupra lor.⁵ Efectivul militar sosit de la Caracal a fost încartiruit la Divizia de Apărare Antiaeriană, la unitatea de grăniceri din Calea Lipovei, și împărțit în trei batalioane. Aici, ofițerii au fost, din nou, adunați de către un general-maior, care a ordonat folosirea armamentului din dotare împotriva „elementelor care urmăresc destabilizarea Timișoarei”⁶.

Efectivele regimentului au fost însoțite și de maiorul Constantin Vasile, venit de la Comandamentul Aviației Militare din București. Practic,

³ Declarație Spiru Vasile, p. 2, Dosar 97.P.1990 Caracal.

⁴ Declarație Diaconescu Laurențiu-Denis, fila 2, Dosar 97.P.1990 Caracal.

⁵ Declarație Cornea Nicolae, p. 3, Dosar 97.P.1990 Caracal.

⁶ Ibidem, p. 4.

comandantul regimentului, colonel Gogonțea Mircea, se subordona acestui maior venit de la comandament.⁷

20 decembrie

Batalionul 1, sub comanda maiorului Vasile Tudor, a primit ca obiectiv paza Intreprinderii „Solventul”, Batalionul 2, sub comanda maiorului Gurschi Ilie, la Comitetul Municipal de Partid, iar Batalionul 3 a avut în sarcină împiedicarea afluirii muncitorilor de la U.M.T. către centrul orașului.

La ora 10,00 plutonul 1 și 2 din compania a 3-a, batalionul 2 a primit ordin să se deplaseze cu un camion la Comitetul Județean de Partid pentru a transporta o stație de sonorizare.⁸ Compania 1 și 2 din cadrul Batalionului 1 au primit, în jurul orei 12,00, ordin să apere Comitetul Județean de Partid. La venirea manifestanților, militarii s-au retras la cazarmă, în fața Comitetului Județean de Partid rămânând forțe ale Ministerului de Interne.⁹ O altă companie a primit ordin de a intra în dispozitiv la Piața Operei, cu misiunea de a nu permite afluirea demonstranților. În jurul orei 16,00 militari din regiment au fost la Aeroportul Timișoara pentru a escorta demnitarii veniți de la București.¹⁰

În jurul orei 19,00 s-a comunicat starea de necesitate și o parte din subunitățile regimentului au asigurat paza Inspectoratului Județean de Miliție Timiș. În jurul orelor 22,00 majoritatea efectivelor au fost duse în zona Miliției Județene Timiș.

Noaptea, o altă subunitate a evacuat demnitarii din Comitetul Județean de Partid și i-a escortat la Aeroportul Timișoara. Din această noapte, până pe data de 22, paza Comitetului Județean de Partid a fost efectuată tot de militarii acestui regiment.

21 decembrie

În jurul orei 16,00 majoritatea efectivelor au fost mutate de lângă sediul Miliției la Comitetul Județean de Partid. Aproximativ pe la ora 17,30 s-a intervenit, la ordin, și la tipografie, muncitorii fiind evacuați și tipografia închisă până în 22 decembrie.¹¹

22 decembrie

⁷ Declarație Cantuniari Șerban, p. 3, Dosar 97.P.1990 Caracal.

⁸ Declarație Turcu Dorel, p. 3, Dosar 97.P.1990 Caracal.

⁹ Declarație Obertin Martin, p. 2, Dosar 97.P.1990 Caracal.

¹⁰ Declarație Diaconescu Laurențiu-Denis, fila 4, Dosar 97.P.1990 Caracal.

¹¹ Declarație Diaconescu Laurențiu-Denis, fila 4, Dosar 97.P.1990 Caracal.

După-amiaza un batalion primește ordin de deplasare la ieșirea din Timișoara în dreptul localității Giarmata, cu misiunea de a organiza un filtru, deoarece dinspre Lugoj se deplasau spre Timișoara teroriști îmbarcați în tiruri.¹² Fără a fi avut incidente, în jurul orei 21,30 batalionul pleacă spre Intreprinderea „Solventul” pentru a o apăra. Fabrica era păzită de o altă unitate de la trupele de securitate, astfel că au primit ordin de deplasare în Piața Operei, unde teroriștii execuțau foc. În Piața Operei militarii unității din Caracal sunt confundați cu teroriștii și sunt atacați cu focuri de armă din mai multe zone. De asemenea, în jurul orei 22,00, un camion cu militari, care se îndrepta spre Poșta Mare, este întâmpinat cu foc pe Strada Popa Șapcă, în zona penitenciarului. Camionul, care avea cauciucurile sparte, a fost abandonat, iar militarii s-au refugiat la fostul hotel al partidului.¹³ Subunități ale regimentului au fost și la Hotelul „Continental”, la Palatul Poștelor și la Comitetul Județean de Partid.

Grupul de cercetași condus de căpitanul Cîmpeanu Nicolae a primit ordin de a merge pe platforma „Solventul” și de a aresta o unitate de securitate care asigura paza obiectivului. Interesant este că grupa de cercetași s-a deplasat cu un autoturism Dacia de culoare albă.

Din declarația căpitanului Cornea Nicolae, șeful protecției antichimice din cadrul unității, rezultă că militarii de la Caracal au fost, de fapt, folosiți pe post de teroriști, au fost dezinformați și permanent vânați de celelalte forțe militare aflate în Timișoara.

23 decembrie

10,00-11,00: ordin de deplasare la aeroport, cu destinația București. Până în jurul orei 14,00 militarii de la Caracal părăsesc Aeroportul Militar Giarmata, cu destinația de zbor București. În drum către aeroport, penultimul camion din coloană s-a răsturnat, astfel încât în jur de 50 de militari au plecat doar a doua zi.

În urma activităților desfășurate la Timișoara și la București, foarte mulți ofițeri și subofițeri au fost înaintați în grad, o parte având și certificate de revoluționar.

Gino RADO

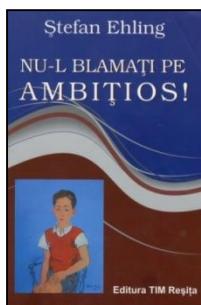
¹² Declarație Cornea Nicolae, p. 5, Dosar 97.P.1990 Caracal.

¹³ Declarație Manda Marin, p. 3, Dosar 97.P.1990 Caracal

BIBLIOTECA REVOLUȚIEI

Ştefan Ehling, *Nu-l blamați pe optimist!*, Editura Tim, Reşiţa, 2013, 359 p.

Don't blame the optimist, he is a survivor of the system, although it is worth mentioning that because the system itself he was able to finish his studies. Irrespective of the situation, he always analyzes, struggles, adapts himself, fights for existence, even then when, against his will, he silently witnesses all kinds of unpleasant situations.

A fresco of the political life where the hero reveals the details of the quotidian life, namely the rural life, starting with the end of the World War II, and continuing with the rougher instauration of the communist regime. This is a text full of suspense where every chapter offers more and more details about the threads unseemly woven by those serving the country and the party.

Although it starts with an “auxiliary” text, the music teacher’s annotations, where we could read his reflections as well as references to well-known novels from the universal literature, and the intertext, the narrative goes to the main plan, the childhood and the youth of Professor Marchiş. It seems that are dealing with a novel of formation, a „Bildungsroman”. Actually, I would say that it is about the “childhood” and the “youth” of a political system, *i.e.* the communism, which, concomitant with the young Marchiş, lives its/his life growing, developing, blossoming and owning everything around us: consequently, the author considers the hero just a pretext to relive, in his elderliness, not only the intensity of his own life, but also the life of the politics that darkened everyone’s fate. After a while, the rich have been appointed in warm positions and have started to live a decent life, but those who had been poor remained poor also during the new regime. We can though talk about the disappearance of the social stratification: the musician, the intellectual and the peasant, they all end up in working the land.

Keywords: Romanian Communist Party, Collective Household, Bărăgan, deportation,

Cuvinte cheie: Partidul Comunist Român, Gospodăria Colectivă, Bărăgan, deportare, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Gospodărie Agricolă de Stat, Stalin, socialism, comunism.

Nu-l blamați pe optimist, el este un supraviețuitor al sistemului, cu toate că, în parte, tocmai datorită lui și-a putut finaliza studiile. Indiferent de situație, el analizează, se zbate, se adaptează, luptă pentru existență, chiar și atunci când, fără voia lui, este martor la tot felul de situații neplăcute.

O frescă a vieții politice, în care eroul ne dezvăluie amănuntele vieții cotidiene, în speță a celei rurale, începând cu sfârșitul Celui De-al Doilea Război Mondial, și continuând cu instaurarea, tot mai grosolană, a sistemului comunist. Un text plin de suspans, în care, în fiecare capitol, aflăm tot mai multe detalii despre ițele nevăzute țesute de cei ce serveau țara și partidul.

Deși începe cu textul socotit „auxiliar”, adnotările profesorului de muzică, în care apar reflecțiile sale, trimiteri la romane cunoscute din literatura universală, intertextul, firul epic trece apoi la planul considerat principal, copilăria și tinerețea profesorului Marchiș, părând că avem de-a face cu un roman de formare, „Bildungsroman”. În fapt, aş zice că e vorba de „copilăria” și „tinerețea” unui sistem politic, comunismul, care, concomitent cu Tânărul Marchiș, crește, se dezvoltă, inflorește și pune stăpânire pe tot ce ne înconjoară; deci eroul este pentru autor doar un pretext pentru a retrăi, la anii senectuții, nu atât intensitatea propriei sale vieți, cât a politicului care a înnegrit soarta tuturor. După un timp, cei bogați se instalaseră în funcții bune și o duceau acceptabil, iar cei ce fuseseră înainte săraci au rămas, și în noul regim, tot săraci! Nu-i aşa că de actuală este această concluzie?

Cartea poate fi privită și ca o monografie a satului bănățean, o societate de tranziție, care mai păstrează, cel puțin în primii ani de după Cel De-al Doilea Război Mondial, rămășițele fostului imperiu austro-ungar, o comunitate în care se instaurează, încet dar sigur, sistemul comunist, cu realitățile sociale specifice.

Pe tot parcursul volumului, se întrepătrund două planuri, două registre paralele, inegale ca întindere. Pe de o parte, vocea naratorului, respectiv a profesorului de muzică de la Graz, care primește un manuscris de la fiul său, pe care face o serie de adnotări în timp ce îl parurge. Pe de altă parte, manuscrisul, care îi aparține profesorului Marchiș, este o autobiografie, redată tot la persoana I.

Stilistic și din punct de vedere literar, putem afla, chiar din adnotările profesorului de muzică, unde se încadrează cartea: „Narratorul povestește din perspectiva unui copil orfan, care crește în România de după război și se încarcă de istoria portiunii de timp în care i-a fost dat să trăiască (...) predestinat să ajungă cronicarul vremurilor vitrege în care este obligat să crească (...). Apar aici o mulțime „de personaje care ies din memoria teribilă a unui copil fără copilărie și care reprezintă umanitatea plurietică a unui sat din partea de nord a Banatului, stratificarea lui socială, schimbările radicale la acest nivel, iscate de un cutremur istoric (...) un copil cu o sensibilitate excepțională, cu o memorie prodigioasă (...) peste care se suprapune experiența de viață și puterea de reflexie a profesorului Marchiș, ajuns la anii maturității. Istoria văzută din două perspective: cea a copilului care o trăiește și cea a raisonneur-ului matur,

care cunoaște urmările poveștilor adevărate, îndurate aievea de copil, iată în ce constă – în parte – noutatea viziunii domnului Marchiș¹. Naratorul din intertext își caracterizează propriul text ca pe unul realist, obiectiv, presărat cu ironie și autoironie, având plăcerea de a parodia evenimentele în mijlocul cărora trăiește, până la granițele comicului, un stil auctorial indirect, profund marcat de portretizare, analiză, deoarece un narator de valoare trebuie să fie și un scriitor adevărat, dar și un bun istoric, sociolog și psiholog, deopotrivă.

Profesorul Marchiș, ajuns la maturitate, nu mai este nici român, nici neamț, ci, mai degrabă, oltean, manifestându-se, astfel, mai ales prin limbaj, poate și datorită unei vieți trăite în orașul S., după terminarea facultății. Cu duioșia și nostalgia adultului care-și retrăiește copilăria, își aduce aminte de părinți, de tatăl lui căzut pe front, prezent aproape numai prin descrierile mamei sale, de consătenii lui dragi și de transformările pe care le suferă satul, pe măsură ce comuniștii pun stăpânire pe el. Dacă, la început, copil fiind, primul contact cu regimul comunist nu pare aşa de important sau de grav, prin prezența câinelui din împrejurimi, pe nume „Bolșevic”, treptat, el află despre deportarea în Rusia a unor rude sau în Bărăgan și că „În sat începuse să funcționeze o celulă a Partidului Comunist Român, formată, cu precădere, din unguri”².

Cu rațiunea unui copil foarte istet, el face o clasificare a cetățenilor după avereala lor: cei mai bogăți erau cei care aveau între 20 și 200 lanțe de pământ, case mari din cărămidă, pe frontispiciul cărora scrisă numele proprietarilor, împrejmuite cu gard de beton și fier forjat, cu porți impozante din fier, și care aveau câte o pereche sau mai multe de căruțe și cu loitre scurte, și cu loitre lungi, dar și trăsuri de lux, folosite la ocazii speciale. Urmau apoi cei care dețineau numai 15-20 de lanțe de pământ, numeroși înainte de colectivizarea completă a agriculturii, având cel puțin 2 cai, o căruță și trăsură de lux. „Doi cai și o cocie era în sat simbolul pricopselii.”³ Familiile mai sărace aveau între 3 și 5 lanțe de pământ, un singur cal și o căruță ușoară și, în general, acestea intraseră primele în rândurile Partidului Comunist Român.

La fostul Castel al grofului austro-ungar, devenit al colonelului între cele două războaie mondiale, a venit o armată de ingineri, contabili, agronomi, medici veterinari și tehnicieni agricoli, conduși de un director, transformând clădirea în Gospodărie Agricolă de Stat.

Copilul Marchiș începe clasa I chiar în anul Reformei Învățământului, când religia a fost eliminată din materiile care urmau a fi predate, pentru ca cei din clasa muncitoare să nu se mai teamă de „popă”.

¹ Stefan Ehling, *Nu-l blamați pe optimist!*, Editura Tim, Reșița, 2013, p. 86.

² Ibidem, p. 33.

³ Ibidem, p.33.

Primul contact cu învățătorul ar fi trebuit să fie unul emoționant și de neuitat, cum a și fost, de altfel, acesta primindu-și învățăcei cu un salut din care copiii nu au priceput nimic: „Trăiască Republica Populară Română!”. Nu peste mult timp, copiii au învățat să fie mândri de noul lor statut de pionier, să meargă inutil pe câmp, în urma combinei, și să adune ce a mai rămas în urma ei, dar poate că aceasta „era o acțiune educativă, care ne obișnuia pe noi, oamenii muncii de mâine, să acționăm în colectiv, pentru colectiv”⁴.

Notarul adus din Arad îi scotea din case pe cei ce nu-și plăteau taxele, pe „chiaburi”, bătându-i până ce săngerau, în timp ce alții săteni erau bătuți în incinta Primăriei, din același motiv. Activiștii și cei din preajma lor duceau acțiuni de constrângere-convingere, pentru ca țăranii să intre în Gospodăria Colectivă, fixau cote pe care cei încă neintrați în colectiv nu le puteau plăti și, în consecință, lucrurile acestora erau scoase în stradă, spre vânzare.

Incompetența se manifesta de la cele mai neimportante nivele: gornistul pionierilor, deși nu știa să sufle, patrona manifestările politice; steagurile fluturau, nelipsite fiind, alături de cel al țării noastre, cel al P.C.R.-ului și al Uniunii Sovietice; în ședințe i se mulțumea mereu lui Stalin pentru eliberarea țării de sub jugul fascist și lui Gheorghe Gheorghiu-Dej pentru viața bună a țărănimii aliate cu clasa muncitoare; se făceau interminabile promisiuni și angajamente că se vor depune toate eforturile pentru a obține recolte tot mai bogate, pe calea construirii socialismului.

Copilul simte cum schimbările se reflectă și în cele legate de obiceiurile oamenilor; parcă și nunta devine alta, obiceiurile vechi încep să se înstrăineze, să-și piardă semnificația, și să apară altele noi. În viața sătenilor apare un proces profund de urbanizare, adus de suful nou și entuziașt al activiștilor buni numai de gură. Sloganele comuniste: „Trăiască Gospodăria noastră Colectivă!”, „Trăiască Tânără noastră agricultură socialistă!”, „Trăiască Partidul Muncitoresc Român în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej!”, „Trăiască internaționalismul proletar!”⁵ sunt rostite, la nesfârșit, de tovarășii de la raion.

Desprinderea copilului de sat, un Nică modern, este redată cu dramatismul specific momentului; el intră pe băncile Școlii Pedagogice, unde aude numele Makarenko de sute de ori, cu referire la „Poemul pedagogic” și la sloganul „Dacă nu știi, vă învățăm, dacă nu puteți, vă ajutăm, dacă nu vrei, vă obligăm!”⁶. Școala este singura șansă a copilului de a scăpa de săracie, care, la vremea aceea, prost îmbrăcat și veșnic flămând, se simțea singur printre străini, departe de casă, de sat și de familie. Condițiile de la școală erau jalnice: 80 de paturi într-un dormitor, cu regim cazon: trezirea la 6.30, jumătate de oră pentru

⁴ Ibidem, p.61.

⁵ Ibidem, p. 84.

⁶ Ibidem, p. 91.

igiena proprie, făcutul patului, 30 de minute de repetat, sub supravegherea unui elev, micul dejun, constând dintr-un ceai maroniu din zahăr ars și o felie subțire de pâine neagră, lihneala din stomac dându-le elevilor stări de leșin; prânzul nu era mai consistent: ciorbe tulburi, sosuri maronii, fieruri necomestibile. După ore, elevii mergeau în sala de meditații, iar cine îndrăznea să i se adreseze colegului de bancă nu mai era învoit. Un intelectual „fără a trăi în opulență în societatea comunistă, o ducea totuși mai binișor decât clasa muncitoare în alianță cu țărăniminea”⁷, poate și deoarece „Comuniștii au fost, întotdeauna, mândri de cadrele pe care le-au creat în școli și facultăți și o mulțime de tineri s-au bucurat de șansa pe care regimul totalitar le-a oferit-o”⁸. Din acest motiv, eroul vede în procesul de învățământ șansa de a duce o viață mai bună.

Teama deportării în Bărăgan s-a instalat apoi în sat, dacă localitatea ar fi fost doar cu câțiva km mai aproape de granița cu Iugoslavia, sătenii nu ar fi scăpat fără a fi alungați. Mai rămâneau chefurile de la cărciuma lui Franță, pentru cei ce doreau să uite de necazuri, certurile între prietenii de pahar erau nevinovate, dar acestea s-au denaturat cu trecerea anilor, punctul culminant fiind bătaia de la castel, când fratele unui tractorist se ia la harță cu un zilier bihorean, nemulțumit pentru plata nedreaptă pentru munca depusă, furat la pontaj, care a fost apoi ucis cu brutalitate. Treptat, legea în sat au început să o facă tractoriștii; atunci când cineva trebuia învățat minte sau incomoda Partidul, era luat la pumni pe întunerici pe ulițele satului.

Țărani care lucrau în Gospodăria Statului primeau bunuri de consum, în natură, în funcție de zilele luate; statul lua o parte din recoltă pentru plata SMT-ului care arase, semănase, treierase cu utilajele proprii, o altă parte pentru sămânță, pentru fondul de dezvoltare al Gospodăriei, dar măcar nu aveau grija impozitelor, în timp ce ceilalți țărani nu mai răzbeau cu dările. După retragerea trupelor sovietice, țărani nu mai trebuiau să dea dări, deoarece nici România nu mai trebuia să plătească rușilor reparații de război.

În viața politică a venit apoi contrareforma din Ungaria, urmată de vizita tovarășului Kádár la Timișoara, în 1957. Noile vedete ale satului erau directorii GAS-ului, inginerii, contabilii, doctorii, primarul, activiștii de partid, care veneau din Arad, și femeile usoare. La cinematografele cu pereții tixiți de actori sovietici rulau numai filme rusești.

La muncă, socotitorul nota recoltele, fiind la fel de necinstit ca mulți dintre țărani, sătui că plata nu se făcea conform muncii lor. La ferma de stat lucrau, în general, cei care nu aveau pământ și deci nu au fost primiți în

⁷ Ibidem, p.100.

⁸ Ibidem, p.101.

Gospodăria de Stat, iar aceştia erau remuneraţi în bani, fără să mai fie nevoiți să aștepte terminarea recoltei pentru a fi plătiți.

Tânărul erou află din cărți despre elementele dușmănoase din sate, forțe reacționare și înapoiate ideologic, fiindcă se opuneau mereu, neînțelegând avantajele gospodăriilor colective. Încep să apară și avorturile clandestine, mutările disciplinare, cei incapabili în meserile lor râvneau la funcții de conducere, folosindu-se de arta înscenărilor.

Sfatul Popular al Regiunii acorda un număr mare de burse de studii pentru orfani, cu condiția ca, după terminarea studiilor, să se prezinte în locul unde era nevoie de cadre. La școală, pe lângă materiile științifice predate, se învăța cu sărg socialismul și toți trebuiau să conspecteze, ore în sir, din lucrările lui Marx, Engels, Lenin și Stalin. Lectorul de la facultate juca rolul neobosit al activistului de partid care pare răbdător, îngăduitor și receptiv la doleanțele și ideile inovatoare ale studenților, interesat de glasul maselor, însă îi determină pe cei din sală să spună ceea ce dorește el să audă, de fapt. „Partidul ne învață că soluțiile la problemele construcției socialismului sunt întotdeauna rolul gândirii partidului, care nu uită niciodată să consulte masele largi de oameni ai muncii.”⁹

Reîntors la sat, în vacanță, Tânărul se reacomodează greu cu sudoarea muncii, crezând că numai lipsa antrenamentului îl face să muncească, aparent, fără spor față de ceilalți țărani aflați în câmp. După un timp, prin bunăvoiețea unui zilier, află cum toți munceau de mândruială și nu săpau corect, rezultatele fiind observate după câteva luni, după cum arăta porumbul anemic rezultat din această muncă. Deci există și o dedublare în atitudine și o neseriozitate la lucru, o sabotare a statului, din frustrarea că statul și-a însușit necinstit avereă oamenilor. Sătenii nu mai erau suficienți pentru lucru, treptat, veniseră moldovenii, bihorenii și maramureșenii, începuse și armata să ajute la muncile câmpului. „Proprietatea socialistă – observă profesorul de muzică – produce mutații serioase în atitudinea oamenilor față de muncă.”¹⁰

Naiv și visător, eroul vede un om murind, omorât, pe nedrept, pentru că a avut puterea să spună public că a fost îngenelat, plătindu-i-se mai puțin decât i se promisese. Din acest motiv, a fost, ulterior, tărat prin tribunal ca martor la un proces cu rezultatul știut de dinainte. Cel vinovat nu trebuia să plătească numai pentru faptele sale, ci și pentru a acoperi un sistem putred, o rețea de păcălitori, care furau din munca țărănilor, îi serveau pe la spate pe mai-marii orașelor, vindeau la piață la negru și, astfel, se îmbogățeau prin sudoarea celor care munceau câmpul pentru o recompensă mică. Rețeaua clandestină funcționa, cei

⁹ Ibidem, p. 275.

¹⁰ Ibidem, p.177.

implicați erau mâna-n mâna și se acopereau unii pe alții, femeile iscodeau, informau și se luau măsuri: de la intimidare, la violență, de la convingerea cu vorba bună că lucrurile sunt drepte și corecte, până la crimă, nimeni și nimic nu putea să stea în calea lor, să oprească acest mecanism.

Imaginea unuia dintre unchii săi, ca o compensare a tatălui care-i lipsea, este una plină de şarm: unchiul este modern, elegant, se poate întreține, la începutul comunismului, din micul său atelier, are bani pentru a-și cumpăra lucruri scumpe, de calitate, la comandă, costume frumoase, pantofi fini de piele, pălării cu boruri largi, paltoane și pardesie de lână, cum numai domnii aveau, ba, mai mult, poate satisface capriciile unei neveste cu 20 de ani mai Tânără și chiar să-și ajute nepotul sărac. Când comunismul se instaurează total, de teamă că nu-și va mai permite să ducă o viață elegantă, unchiul decide să se stabilească definitiv în Republica Federală Germania. La posturile de radio românești nu se mai sărbătorește Crăciunul, unchiul însă asculta noaptea Radio „Europa Liberă”. Celălalt unchi, ducând o viață mai dură, deportat în Rusia, nu zâmbea, nu glumea pe socoteala lui Stalin niciodată și-și tempera fratele să nu-i spună nepotului lucruri periculoase. Moartea lui Stalin a coincis cu moartea bunicii eroului, care n-a putut, din acest motiv, să plece imediat acasă, deoarece nu putea lipsi de la adunarea solemnă, mitingul de doliu închinat „tovarășului”.

Ambițios și muncitor, visul eroului este să se căsătorească cu o nemțoaică la fel de muncitoare ca el, crezând că, astfel, se va împlini pe toate planurile, dar nemțoaica mult visată îl iubește pe altul, care-i oferă o poziție socială mai bună. Trecând silențios prin primii fiori de dragoste, zbătându-se să nu cadă nici în păcat, nici în posibilele capcane puse de cei care controlau totul în sat, eroul este ales de o olteancă hotărâtă, frumoasă, bine făcută, mai pragmatică și dornică de a forma un cuplu solid, datorită căreia sare peste perioadele de tatonări și de chin și trăiește o dragoste împlinită, fără temeri și fără emoții.

Simona MOCIOALCĂ

INSTANTANEE – MEMORIAL

Cupa „Memorialul Revoluției” la minifotbal – Ediția a VI-a

The 6th edition of the “Memorialul Revolutiei 1989” Sport Competition took place at the Arena Carlo, respectively at the „Constantin Jude” (Olimpia) Hall of Timișoara, on Saturday and Sunday, December 7th and 8th 2013.

The 8 teams who entered the competition in the first day have been assigned to 2 groups of 4 teams and the first two teams from each group qualified for the games organized on Sunday and played at „Constantin Jude” Hall.

The last year's finalists, *i.e.* Rudolf Walther, who also won this 6th edition of the competition and Metanoia Timișoara, have been directly qualified into the final. We salute the presence of the teams from other localities, such as: Buziaș Re-education Centre, Beraca Lugoj Centre and Lugoj Foster Home. Among other participants we can mention: “Mană Cerească” Centre from Timisoara, Onești 3 Centre of Timisoara. The best goalkeeper of the tournament was Raul Mutașcu, from Rudolf Walther's team, and the title of best player was awarded to Stepănescu Mihai, of “Memorialul Revolutiei” team.

Keywords: “Memorialul Revolutiei”, mini football, Rudolf Walther, Metanoia Timișoara, Buziaș Re-education Centre, Beraca Lugoj Centre, Lugoj Foster Home, “Mană Cerească” Centre of Timisoara, “Onești 3” Centre of Timisoara, Raul Mutașcu, Mihai Stepănescu,

Cuvinte cheie: Memorialul Revoluției, minifotbal, Rudolf Walther, Raul Mutașcu, Mihai Stepănescu, Metanoia Timișoara, Centrul de Reeducare Buziaș, Centrul Beraca Lugoj, Centrul de Plasament Lugoj, Centrul Mană Cerească Timișoara, Centrul Onești 3 Timișoara.

Sâmbătă, 7 decembrie, și duminică, 8 decembrie 2013 a avut loc la Arena Carlo din Timișoara, respectiv la Sala „Constantin Jude” (Olimpia) din Timișoara, în cadrul programului de comemorare a Eroilor Martiri căzuți în Revoluția din Decembrie 1989, competiția sportivă Cupa „Memorialul Revoluției” la minifotbal, ediția a VI-a, în care s-au angrenat echipe ale unor O.N.G.-uri, biserici și alte instituții care se ocupă de tineri defavorizați din punct de vedere social (orfani din Revoluție, tineri proveniți din orfelinate și din centre de reeducare a minorilor, copiii străzii etc.), respectiv echipe ale unor asociații revoluționare din țară.

Cele 8 echipe care au intrat în competiție în prima zi au fost repartizate în două grupe de câte 4 echipe, primele două clasate din fiecare

grupă fiind calificate pentru meciurile de duminică, disputate la Sala „Constantin Jude”.

Aici s-au calificat direct finalistele de anul trecut, respectiv Rudolf Walther și Metanoia Timișoara. Meciurile au fost foarte aprig disputate, punându-se mult suflet și multă ambīție în fiecare fază de joc, în final învingătoare ieșind echipa Rudolf Walther, care, deși a obținut locul 2 în grupa din care făcea parte, a câștigat, în cele din urmă, competiția pentru a doua oară consecutiv, trecând în finală de echipa Memorialul Revoluției.

Salutăm prezența unor echipe din alte localități, respectiv: Centrul de Reeducare Buziaș, Centrul Beraca Lugoj și Centrul de Plasament Lugoj. Celelalte echipe participante: Centrul Mană Cerească Timișoara, Centrul Onești 3 Timișoara.

Cel mai bun portar al turneului a fost desemnat Raul Mutașcu Raul, de la echipa Rudolf Walther, iar titlul de cel mai bun jucător a fost obținut de către Mihai Stepănescu, de la echipa Memorialul Revoluției.

Competiția a fost organizată de către Asociația Memorialul Revoluției din Timișoara, în colaborare cu Primăria Timișoara și Consiliul Județean Timiș.

Sponsorii competiției: S.C. Gallprint S.R.L., S.C. Nandripris S.R.L., Perenna Premier.

CLASAMENT GENERAL:

1. RUDOLF WALTHER
2. MEMORIALUL REVOLUȚIEI
3. METANOIA TIMIȘOARA
4. LIBERTATEA '89

Iata mai jos toate rezultatele:

SÂMBĂTĂ, 7 DECEMBRIE 2013, ARENA CARLO**Grupa A:**

CENTRUL DE REEDUCARE BUZIAŞ – CENTRUL BERACA LUGOJ	1-2
CENTRUL MANĂ CEREASCĂ TIMIȘOARA – LIBERTATEA 89	5-4
CENTRUL DE REEDUCARE BUZIAŞ – LIBERTATEA '89	0-7
CENTRUL DE REEDUCARE BUZIAŞ – CENTRUL MANĂ CEREASCĂ TM	1-2
LIBERTATEA '89 – CENTRUL BERACA LUGOJ	5-4
CENTRUL BERACA LUGOJ – CENTRUL MANĂ CEREASCĂ TM	1-5

Clasament:

1. CENTRUL MANĂ CEREASCĂ TIMIȘOARA
2. LIBERTATEA '89
3. CENTRUL BERACA LUGOJ
4. CENTRUL DE REEDUCARE BUZIAŞ

Grupa B:

CENTRUL ONEȘTI 3 TIMIȘOARA – CENTRUL DE PLASAMENT LUGOJ	5-3
METANOIA ARAD – MEMORIALUL REVOLUȚIEI	0-3
CENTRUL ONEȘTI 3 TIMIȘOARA – MEMORIALUL REVOLUȚIEI	3-3
CENTRUL DE PLASAMENT LUGOJ – METANOIA ARAD	3-0
MEMORIALUL REVOLUȚIEI – CENTRUL DE PLASAMENT LUGOJ	8-2
CENTRUL ONEȘTI 3 TIMIȘOARA – METANOIA ARAD	3-0

Clasament:

1. MEMORIALUL REVOLUȚIEI
2. CENTRUL ONEȘTI 3 TIMIȘOARA
3. CENTRUL DE PLASAMENT LUGOJ
4. METANOIA ARAD

DUMINICĂ, 8 DECEMBRIE 2013, SALA „CONSTANTIN JUDE”

S-au calificat direct finalistele de anul trecut, respectiv Rudolf Walther și Metanoia Timișoara, lor adăugându-li-se primele două echipe din grupele de sămbătă.

GRUPA A:

RUDOLF WALTHER - MEMORIALUL REVOLUȚIEI 1-1

CENTRUL ONEȘTI 3 TIMIȘOARA – RUDOLF WALTHER 0-2

MEMORIALUL REVOLUȚIEI – CENTRUL ONEȘTI 3 TIMIȘOARA 4-0

1. MEMORIALUL REVOLUȚIEI

2. RUDOLF WALTHER

3. CENTRUL ONEȘTI 3 TIMIȘOARA

GRUPA B:

LIBERTATEA '89 – METANOIA TIMIȘOARA 3-0

CENTRUL MANĂ CEREASCĂ – METANOIA TIMIȘOARA 1-2

LIBERTATEA CEREASCĂ '89 – CENTRUL MANĂ CEREASCĂ 5-4

1. METANOIA TIMIȘOARA

2. LIBERTATEA '89

3. CENTRUL MANĂ CEREASCĂ

SEMIFINALE:

LIBERTATEA '89 – MEMORIALUL REVOLUȚIEI 4-1

RODOLF WALther – METANOIA 3-2 după prelungiri (2-2 după timpul regulaamentar)

FINALA:

RUDOLF WALther – MEMORIALUL REVOLUȚIEI 4-0

CLASAMENT GENERAL:

1. RUDOLF WALther
2. MEMORIALUL REVOLUȚIEI
3. METANOIA TIMIȘOARA
4. LIBERTATEA '89

Eugen GHEORGHIOIU

Supercupa Memorialul Revoluției, Ediția a II-a, 2013

The 2nd edition of the "Memorialul Revoluției" Mini-Football Super Cup was organized on Saturday, the 14th of December 2013 at „Constantin Jude” (Olimpia) Hall of Timișoara. The finalists of this 2nd edition were the team representing the „Regetele Ferdinand I” Technical College of Timisoara and the team representing the “Rudolf Walther” Foundation. The former won the mini football tournament for high school students, namely the „People's Heroes” Cup, in June and the latter was the last winner of “Memorialul Revoluției” Cup.

It was, actually, a re-editing of last year's Super Cup, with the mention that, this time, the game was more balanced, and the team representing the „Regetele Ferdinand I” Technical College managed to win, in the end.

Key words: “Memorialul Revoluției”, mini football, „Regetele Ferdinand I” Technical College, Rudolf Walther, Ioan Bânciu, Costel Balint, Harald Pinzhoffer, Gheorghe Stănescu.

Cuvinte cheie: Memorialul Revoluției, minifotbal, Rudolf Walter, Bânciu Ioan, Balint Costel, Pinzhoffer Harald, Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”, Stănescu Gheorghe.

Sâmbătă 14 decembrie, la Sala Constantin Jude (Olimpia) din Timișoara, a avut loc SUPERCUPA MEMORIALUL REVOLUȚIEI la minifotbal, ajunsă la ediția a II-a, între echipa Colegiului Tehnic „Regele Ferdinand I” și echipa Fundației “Rudolf Walther”. Prima a câștigat în luna iunie turneul de minifotbal destinat elevilor de liceu “Cupa Eroilor Neamului” (o competiție sportivă care se adresează elevilor din gimnaziile și liceele timișorene), iar cea de-a doua este proaspăta câștigătoare a “Cupei Memorialul Revoluției 1989”, competiție destinată echipelor ale unor ONG-uri, biserici și alte instituții care se ocupă de tineri defavorizați din punct de vedere social (orfani din revoluție, tineri proveniți din orfeline, centre de re-educare minori, copiii străzii etc), respectiv echipele unor asociații revoluționare.

A fost de fapt o reeditare a supercupei de anul trecut, de această dată meciul fiind unul mult mai echilibrat, echipa Colegiului ”Regele Ferdinand I” reușind în cele din urmă să-și ia revansa.

Scorul a fost deschis de Rudolf Walter, prin Mörucz Alexandru, pentru ca până la pauză Colegiul să egaleze prin Zait Alexandru. Repriza a doua a început cu dominarea Colegiului, care a reușit să înscrie golul victoriei prin Pană Ovidiu, direct dintr-o lovitură liberă, de altfel acesta fiind declarat de către organizatori MVP-ul partidei. Până la final, Fundația a preluat inițiativa, dar fără să concretizeze în gol vreo acțiune, cea mai mare

ocazie venind chiar în minutul de prelungire, când portarul Sava Samuel și-a salvat echipa de la primirea golului egalizator.

Meciul a fost arbitrat de reputatul Stănescu Gheorghe.

Iată mai jos echipele:

Colegiul Ferdinand: Sava Samuel, Laszlo Joszef, Pascalau Andrei, Sosu Tiberiu, Olariu Silviu, Zait Alexandru, Pană Ovidiu, Ionescu Alexandru, Anut Darius, Bala Ioan, Sosu Darius. Antrenor/Prof. Ionilă Flavia.

Fundația Rudolf Walther: Raul Mutașcu, Bârză Gheorghe, Rus Traian, Gurin Todor, Daniel Sărariu, Ionuț Mestecăneanu, Eugen Varanic, Gavril Lazăr, Cătălin Murariu, Alin Jeordean, Alexandru Moricz, Gabriel Sera, Simoniac Cristian. Antrenori Csaba Lajos și Helmuth Guțuli.

Premii: MVP-ul supercupei: Pană Ovidiu, cel mai bun portar al supercupei: Simoniac Cristian.

În cadrul festivității de premiere, organizatorii (prin vicepreședintele Asociației Memorialul Revoluției, dl. Bânciu Ioan, prof. Balint Costel și prof. Pinzhoffer Harald) au oferit componentilor celor două formații câte un pachet cu fructe și dulciuri.

Eugen GHEORGHIOIU

Decembrie – între datorie, respect și neuitare

Every year, in December, we want the events of 1989 be remembered by younger generations. Consequently, we supported in 2013 several cultural-sportive events, among which: “Memorialul Revolutiei 2013” Cup and Super Cup; the visit of „Poli” supporters from Peluza Sud (16th December); the Pilgrimage in memory of the Martyr Heroes of Timisoara (18th of December), at Bucharest and Popești-Leordeni (19th - 20th of December) and at Slatina (21st of December); book and film presentations: Brîndușa Armanca: *Frontieriștii. Istoria recentă în mass-media (Frontier Fighters. Recent History in Mass-media)*, 2nd edition revised and completed, and the TV miniseries produced at TVR Timisoara (Romanian Television) after a script signed by Brîndușa Armanca (17th of December) and the exhibition: *Expoziție la expoziție (Exhibition to exhibition)*—documentary and artistic photographs about the Romanian Revolution of December 1989, selected by Dr. George Copăceanu (20th of December 2013).

In partnership with Timis County Board of Education and the Teaching Staff Department of Timișoara, several schools of the city and the county „adopted” our monuments erected in the memory of the Victims of the Revolution, where wreath ceremonies have been officiated.

At the Writers Union of Timișoara, on the 19th of December 2013, we launched the latest titles edited and published by the Memorial of Revolution: the 10th, 11th and 12th issues of the scientific and information bulletin, a special edition of our English magazine, as well as two volumes: *Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați (The Trial of Timisoara. The hearing of the 21 + 4 defendants, during the criminal prosecution phase)* (series: Documents, coordinator: Gino Rado) and *Sindromul Timișoara: adevăr și imaginar. Strategii de comunicare mediatică într-o realitate explozivă (The Timisoara Syndrome: Truth and Imagination. Mass-Media Communication Strategies in an Explosive Reality)* (Lucian-Vasile Szabo).

Keywords: Memorial of Revolution Association, the Revolution of 1989, pilgrimage in the memory of the Martyr Heroes, Peluza Sud, Brîndușa Armanca, George Copăceanu, Ioan Bânciu, Peluza Sud.

Cuvinte cheie: Asociația Memorialul Revoluției, pelerinaj, eroi martiri, Brândușa Armanca, George Copăceanu, Ioan Bânciu.

Dacă la Asociația Memorialul Revoluției din Timișoara Eroii nu se uită niciodată și filele istoriei se răsfoiesc zi de zi, cu fiecare vizitator în parte, în luna decembrie, dorim ca aceste evenimente să le fie reamintite și celoralte generații. Din nefericire, neîmplinirile și neajunsurile oamenilor după 1989, neputința multora de a se acomoda într-o democrație și libertate pentru care nu au fost pregătiți îi determină pe mulți români să se îndepărteze, tot mai mult, de subiectul Revoluție.

Așadar, toate activitățile noastre comemorative au și misiunea de a trezi interesul și respectul față de Revoluția Română din Decembrie 1989, față de istoria noastră recentă, chiar dacă și acum, după 24 de ani, multe

întrebări referitoare la evenimentele săngeroase de atunci au rămas fără răspuns.

În colaborare cu Primăria Timișoara am organizat, în cadrul programului de comemorare a Revoluției din Decembrie 1989, o serie de manifestări cultural-sportive între 1 și 25 decembrie 2013. Cupa „Memorialul Revoluției 2013” se află deja la ediția a șasea, o manifestare sportivă pentru care echipele se antrenează pe parcursul unui an calendaristic, ca apoi, în decembrie, să aibă loc competiția propriu-zisă.

Recent, organizatorul principal al competiției, Ioan Bânciu, vicepreședintele Memorialului Revoluției, a inițiat o nouă manifestare sportivă: Supercupa „Memorialul Revoluției 2013”, care, de asemenea, le-a dat posibilitatea tinerilor de a participa nu numai la activitatea sportivă, ci și

de a vizita Memorialul Revoluției.

Pentru depunerile de coroane la Monumentele Eroilor timișoreni căzuți la Revoluție am antrenat, pentru a doua oară, și școlile din Timișoara și din județul Timiș, cu implicarea directă a colegiei noastre, Cristina Tudor, inițiind proiecte de parteneriat atât direct, cu școlile, cu Inspectoratul Școlar

Județean Timiș, cât și cu Casa Corpului Didactic din Timișoara. Conducerea instituțiilor sus-menționate ne-a susținut în stabilirea contactelor cu cadrele didactice și cu școlile care au dorit să participe la acțiunile noastre comemorative și „să adopte” câte un monument. Fiecare școală a avut posibilitatea de a prelua un monument realizat de noi, pentru ca, de Ziua Eroilor sau la aniversarea Revoluției, să depună câte o coroană, să aprindă o candelă, să țină un moment de reculegere și, nu în ultimul rând, să discute despre semnificația lui în contextul evenimentului istoric pentru care s-a amplasat monumentul pe locul respectiv.

Dintre școlile care au îmbrățișat cauza noastră amintim: Liceul Teoretic „William Shakespeare” („Pietă” – Péter Jecza, Podul Decebal), Colegiul Național „Ana Aslan” („Evoluție” – Gheorghe Iliescu-Călinești, Hotelul „Continental”), Liceul Tehnologic de Transporturi Auto („Martirii” – Péter Jecza, lângă Muzeul Banatului), Liceul Teoretic „Vlad Țepeș”

(„Deschidere” – Ingo Glass, Casa Tineretului), Liceul Teoretic Recaș („Sfântul Gheorghe” – Silvia Radu, Piața Sfântul Gheorghe), Liceul Pedagogic „Carmen Sylva” („Troița” de la Săpânța și „Crucificare” – Paul Neagu, în fața Catedralei Ortodoxe), Colegiul Tehnic „Emanuil Ungureanu” („Fântâna Martirilor” – Victor Gaga, aproape de Grădina de Vară „Capitol”), Colegiul Tehnic de Vest Timișoara („Biserica Plângătoare” – Marian Zidaru, Piața Küttl), Centrul Școlar pentru Educație Incluzivă „Constantin Pufan” („Monument Omagial” – Ștefan Kelemen, Complexul Studențesc),

Liceul Teoretic „Jean Louis Calderon” („Clopotul” – Ștefan Călărășanu, Piața Traian), Școala Generală Nr. 7 „Sfânta Maria” („Eroica” – Paul Vasilescu, Calea Lipovei), Colegiul Tehnic „Ion Mincu” („Omul-Țintă” – Béla Szakács, Piața 700) și Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu” („Învingătorul” – Constantin Popovici, Bd. Take Ionescu).

În ultimii ani, suporterii de la Poli, mai exact cei de la Peluza Sud, au organizat anual câte un marș comemorativ în cinstea Eroilor Revoluției. Anul trecut, în 16 decembrie, aproximativ 400 de suporteri s-au strâns în Piața Maria, locul în care, cu 24 de ani în urmă, s-a aprins scânteia Revoluției, și au mers pe un traseu schimbat față de anii trecuți: Catedrală – Piața Operei – Str. Mărășești – Asociația Memorialul Revoluției (Str. Oituz) – Cimitirul Eroilor. Liderul Peluzei Sud, Sebastian Novović, a declarat presei: „Cum spune și motto-ul marșului, «Cine uită e complice». De aceea, încercăm în fiecare an să păstrăm vie în memoria timișorenilor memoria Eroilor căzuți atunci. Pentru mulți dintre cei prezenți, e cel mai important moment al anului și cea mai importantă acțiune organizată de suporterii timișoreni. Pe măsură ce ne îndepărțăm de 1989, poate e firesc să scadă numărul participanților, dar eu zic că nu e atât de important numărul, cât faptul ca toți cei prezenți să știe de ce au venit și să se afle cu sufletul aici. Nu putem împărți lumea care vine la acest marș în suporterii de fotbal și alte categorii. Oricine e bine primit, ni s-a alăturat în fiecare an și lume de pe stradă”.

Fluturând steaguri tricolore cu stema decupată și pancarte pe care scria „Eroii nu mor niciodată!”, participanții la marș au ținut un moment de reculegere în fața Catedralei Mitropolitane, cântând „Timișoara, Timișoara” și „Mai bine haimana, decât trădător / Mai bine huligan, decât dictator / Mai bine golan, decât activist / Mai bine mort decât comunist!”, scandând apoi, în fața Operei, „Libertate!” și „Iliescu-i vinovat pentru sângele vărsat!”. Cu candele și lumânări aprinse, ajunși la Memorial, în câteva minute au însuflețit clădirea cu ecoul sloganelor rostite, creând un moment feeric și impresionant, ca de fiecare dată.

În ziua de doliu, 17 decembrie, la sediul Memorialului Revoluției a

avut loc prezentarea volumului semnat de Brîndușa Armanca: *Frontieriștii. Istoria recentă în mass-media*, ediția a II-a revăzută și adăugită, apărut la Editura Curtea Veche, București, 2011. Versiunea în limba maghiară a cărții a văzut lumina tiparului la Budapesta, sub titlul *Közelmúlt a médiában*.

Hatóresetek a szögesdrónon, iar traducerea îi aparține Gabriellei Koszta. În același context s-a prezentat filmul realizat în anul 2000 de TVR după un scenariu semnat de Brîndușa Armanca, „Li se spunea «frontieriștii»”. Regia miniseriei de 3 episoade / 30 min. o semnează Dan Rațiu. Documentarul a fost nominalizat la Festivalul „Astra” de la Sibiu.

La Uniunea Scriitorilor din Timișoara, în data de 19 decembrie, am lansat cele mai noi apariții editoriale ale Memorialului Revoluției: nr. 10, 11 și 12 ale buletinului științific și de informare, o ediție specială a revistei noastre, în limba engleză, precum și două volume: *Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați* (seria Documente, coordonator Gino Rado) și *Sindromul Timișoara: adevăr și imaginar. Strategii de comunicare mediatică într-o realitate explozivă* (Lucian-Vasile Szabo).

În aceeași zi, urmașii victimelor, susținători ai Memorialului, precum și cei care au dorit să ni se alăture, au urmat tristul traseu Timișoara-București-Popești-Leordeni-Slatina, pentru a reconstituî cele întâmplate în urmă cu 24 de ani, dar și pentru a face pomenirea creștinească a victimelor

ce au sfârșit incinerate la Crematoriul din București, a căror cenușă a fost apoi aruncată într-o sinistră gură de canal.

Expoziție... la expoziție! La 20 decembrie 2013 a avut loc vernisajul *Expoziției la expoziție* – fotografii de reportaj și artistice despre Revoluția Română din Decembrie 1989, selectate de dr. George Copăceanu. Expoziția s-a aflat la a 5-a expunere, fiind prezentată, de-a lungul anilor, la A.A.F. Banat – Bastionul din Timișoara (martie-aprilie 1990), apoi în Germania, la Thon-Dittmer Palais din Regensburg (1991) și la Liceul Teoretic din Bad Abbach (1992), iar în august 1997 în Slovenia, la Universitatea din Maribor.

Printre expozații se regăsesc numele unor fotografi importanți, care și-au dovedit curajul de a face instantanee în acele zile de decembrie: Sandu Ghinea, Valeriu Niculescu, Horia Pătușcan, Lucian Ionică, Ladislau Gagyi, Constantin Stan, István Szász, Mihai Doroftei-Sibiu, Celin Peteanu, Hans Elemer și N. Trăilescu. Momentul a fost susținut muzical de Daniel-George Copăceanu, fiul fotografului și inițiatorului principal al expoziției, care a pregătit, cu migală, timp de câteva săptămâni, panourile expuse.

Simona MOCIOALCĂ

Corala „Memorial” – un deceniu de existență: 2003-2013

The Memorial of Revolution is an institution focused on promoting the recent history, being also opened to other fields. Highly interested in culture, art and everything that highlights the beauty, the President of our Association, Mr. Traian Orban, has organized and still organizes numerous artistic events.

Also, as an expression of our gratitude to the Heroes, he considered that the commemorative manifestations of December could not have been completed without the presence of a choir which delighted us with Romanian carols and plainsongs. This is how our collaboration with Mr. Alexandru Crețescu, the conductor of the “Memorial” Chorus, started. Talented musician, guitar teacher and conductor, Mr. Alexandru Crețescu started to study the guitar pretty late, but his outstanding talent, ambition and perseverance helped him become a personality on the music scene of the city.

Every year in December, the „Memorial” Chorus gives a concert at “St. George” Romano-Catholic Dom, in the Unirii Square, in the memory of the victims of the Revolution of December 1989.

Keywords: Memorial of revolution, „Memorial” Chorus, Traian Orban, Alexandru Crețescu.

Cuvinte cheie: Memorialul Revoluției, Corul Memorial, Alexandru Crețescu.

Memorialul Revoluției este o instituție care se ocupă de promovarea istoriei recente, având deschidere și spre alte domenii. Preocupat de cultură, de artă și de tot ce este frumos, președintele asociației, Traian Orban, a inițiat și inițiază multe momente artistice.

De asemenea, ca o expresie a recunoștinței noastre față de Eroi, a considerat că manifestările comemorative din decembrie nu pot fi complete fără prezența unui cor care să cânte colinde și corale românești. Așa a început colaborarea cu Alexandru Crețescu, dirijorul Coralei „Memorial”. Muzician talentat, profesor de chitară și dirijor, Alexandru Crețescu a început studiul chitarei destul de târziu, dar talentul, voința și perseverența l-au ajutat să devină o personalitate a lumii muzicale din oraș.

Corala a luat ființă în 2003, având în componența ei 15-20 de membri, majoritatea tineri, de diferite profesii și confesiuni religioase, legați prin aceeași pasiune: aceea de a cânta. Repertoriul coralei este axat pe partituri de muzică laică, sacră și colinde, atât românești, cât și internaționale.

Spre mândria noastră, Corala „Memorial” a susținut concerte și recitaluri în țară, la Timișoara, Brașov, Sibiu, București, în Serbia, la Vărșeț, cât și în Germania, la Heidelberg, Boxberg, Mannheim, Offenbach, Karlsruhe, Frankfurt, Stuttgart și Heilbronn. De asemenea, a participat, în

fiecare an, la Festivalul de Muzică Sacră organizat de Filarmonica „Banatul” din Timișoara.

Repetițiile dese, talentul, dăruirea și pasiunea au fost răsplătite, astfel că prima medalie, cea de argint, au primit-o la categoria „Folclor”. Casa de Cultură a Municipiului

Timișoara și Centrul Județean de Cultură Timiș susțin Corala „Memorial”, pentru ca membrii ei să poată participa la diferite concursuri și

festivaluri: Festivalul de Advent (Viena, iunie 2006), Concursul Internațional „Mundi cantant” (Olomouc, Cehia), Concursul Internațional al Cântecului de Advent și Crăciun de la Praga, unde au primit medalia de argint la categoria „Coruri mari” și premiul special al juriului pentru conducerea artistică a dirijorului Alexandru Crețescu. Ca o recunoaștere a meritelor sale, din anul 2006 Corala „Memorial” este membră a Asociației Naționale Corale din România.

Primul CD al coralei apare în anul 2007, ca rezultat al îmbogățirii repertoriului și al susținerii unui număr impresionant de concerte și recitaluri la Timișoara, Brașov și Sibiu. Tot în 2007, Corala „Memorial” a urcat pe scenă alături de Bucks County Choral Society din S.U.A. și a participat la Festivalul de Muzică Sacră de la București, în decembrie, manifestare patronată de Patriarhia Ortodoxă Română și prezidată de maestrul Voicu Enăchescu.

Timișorenii au ocazia să asculte anual, în fiecare decembrie, concertul de muzică sacră și colinde al Coralei „Memorial” la Domul Romano-Catolic „Sfântul Gheorghe” din Piața Unirii, susținut în memoria victimelor Revoluției din Decembrie 1989.

Simona MOCIOALCĂ

Capela Eroilor Martiri – lăcaș de reculegere și aducere aminte

On January 23rd 2014, the Chapel of the Martyr Heroes who perished during the Revolution of December 1989 opened its gates for all those who want to visit it and pray in peace. Similarly to the tradition we kept in our former Chapel from our last head office, in Emanoil Ungureanu St., we assigned St. Joseph the New of Partoș (the spiritual patron of the Orthodox believers) and St. Gerard of Cenad (the spiritual patron of the Catholic believers) as the protectors of Chapel, observing at the same time the multi-ethnic, multi-linguistic, and the multi-confessional and multicultural spirit of Banat.

At the Chapel Consecration Sermon, as well as in the memory of the souls belonging to the Martyr Heroes of Timișoara, prayers and graces have been said by: His Eminence Timotei Seviciu, Archbishop of Arad, His Eminence Lucian Mic, Bishop of Caransebeș, His Eminence Paisie Lugojanul, Bishop-Vicar at the Mitropoly of Banat, Father Zsombor Kovács, of the Lutheran Evangelic Church, Synod - Presbyterian of Timișoara, Father Csaba Fazakas, Reformed Archpriest of Timișoara, Vicar Priest Foraneu Nicolae Teodorescu, from the Greek-Catholic Church, Zvika Kfir from the Jew community of Timișoara, rabbi of Israel, Officer of Mosaic Cult of Timișoara, Andrei Gidali, Priest Nikola Laus, episcopal treasurer at Romano-Catholic Diocese of Timișoara, and Archpriest Bramislav Stancovici, from the Serbian Orthodox Diocese of Timișoara.

Keywords: Memorial of Revolution, Chapel of the Martyr Heroes, Martyr Heroes of the Revolution, Traian Orban, Timotei Seviciu, Lucian Mic, Paisie Lugojanul, Zsombor Kovács, Csaba Fazakas, Nicolae Teodorescu, Zvika Kfir, Andrei Gidali, Nikola Laus, Bramislav Stancovici, Casian Murarușu.

Cuvinte cheie: Memorialul Revoluției, Capela Eroilor Martiri, Traian Orban, Timotei Seviciu, Lucian Mic, Paisie Lugojanul, Zsombor Kovács, Csaba Fazakas, Nicolae Teodorescu, Zvika Kfir, Andrei Gidali, Nikola Laus, Bramislav Stancovici, Casian Murarușu.

La 23 ianuarie 2014 a sosit momentul ca mica noastră capelă să-și deschidă larg porțile pentru toți cei care, cu inima sinceră, vor dori să o viziteze și să se roage aici. Drept ocrotitori ai capelei, la fel ca și în cazul fostului lăcaș din Str. Emanoil Ungureanu, sunt Sfântul Iosif cel Nou de la Partoș (patronul spiritual al credincioșilor ortodocși) și Sfântul Gerard de Cenad (patronul spiritual al credincioșilor catolici), în conformitate cu spiritul multietnic, multilingvistic, dar mai ales multiconfesional și multicultural al Banatului și al Timișoarei.

La slujba de sfințire a Capelei, cât și pentru odihna și veșnica pomenire a sufletelor adormite ale Eroilor Martiri ai Timișoarei, au rostit rugăciuni: Înalt Preasfințitul Timotei Seviciu, Arhiepiscopul Aradului; Preasfințitul Lucian Mic, Episcopul Caransebeșului; Preasfințitul Paisie Lugojanul, Episcop-Vicar la Mitropolia Banatului; părintele Zsombor Kovács, de la Biserica Evanghelică Luterană, Sinodo-Prezbiteriană din Timișoara; pr. Csaba Fazakas, protopop reformat din Timișoara; preot vicar Nicolae Teodorescu Foraneu, din partea Bisericii Greco-Catolice; Zvika Kfir, din partea comunității evreilor din Timișoara, rabin în Israel; oficiantul

cultului mozaic din Timișoara, Andrei Gidali; preotul Nikola Laus, econom diecezan la Episcopia Romano-Catolică de Timișoara, și părintele protopop Branislav Stancovici, din partea Episcopiei Ortodoxe Sârbe din Timișoara.

La ceremonialul religios condus de Preasfințitul Paisie Lugojanul, Episcop-Vicar la Mitropolia Banatului, s-au rostit rugăciuni pentru ca sufletele Martirilor „să ajungă în loc de verdeată, de odihnă, de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea, și pentru ca orice greșală au săvârșit ei cu cuvântul, cu lucrul sau cu fapta să fie iertată“.

Înalt Preasfințitul Timotei Seviciu, Arhiepiscopul Aradului, s-a arătat

mulțumit sufletește că Biserica Ortodoxă română și cultele religioase din Timișoara au participat la „deschiderea acestui edificiu, care a găsit de cuviință și potrivit ca, în centrul său, să așeze o capelă, un paraclis, pentru mânăiere, pentru toți cei care s-au jertfit pentru cauza Revoluției din

Decembrie 1989. Este o cinstire a Martirilor țării, a poporului nostru întreg, a tuturor celor ce au dorit mai bine. Este o cinstire a jertfei lor, și pentru că fiecare jertfă este spre bine și s-aducă o schimbare în viața noastră. Iată, acest lucru îl urmărește și Memorialul Revoluției din Timișoara și, desigur, găsește, așa cum s-a spus, prin actul Sfintirii, prin rugăciunile de sfântire a icoanelor reprezentative pentru ce înseamnă Răstignirea Mântuitorului și, de asemenea, Învierea, ocrotirea pe care o dau Sfinții Banatului, Sfântul Iosif cel Nou pentru noi, Sfântul Gerhard pentru celealte biserici, confesiuni. Este tocmai momentul săptămânii de rugăciune pentru unitatea creștinilor și dovedește temelia acestei cetăți a Timișorii, care întotdeauna a găsit un climat de bună înțelegere, prietenie și de propășire a oamenilor, care și-au dat mâna, indiferent de credință, de limbă, de etnie sau de idealuri; dar fiecare a fost cu credință în Dumnezeu și aşa au biruit întotdeauna. Este această capelă sub semnul acestei speranțe neîncetate de mai bine, pentru orașul acesta și pentru toată țara. Dumnezeu să ne ajute, să-i binecuvânteze pe cei ce lucrează aici și să le dea gândul cel bun, pe care-l au pentru ridicarea permanentă a întregului nostru popor, pentru bine, pace și respect reciproc“.

Emoționante au fost și cuvintele spuse de Preasfințitul Lucian Mic, Episcopul Caransebeșului: „Suntem prezenți la Sfântirea acestei capele, într-o zi importantă, în ajunul Unirii Principatelor Române. Iată, în 23 ianuarie, cu binecuvântarea Înalt Preasfințitului părinte Mitropolit Nicolae, suntem împreună (...) în

această capelă, sub binecuvântarea lui Dumnezeu, într-o zi, spunem noi, a comuniunii și a recunoștinței. A comuniunii, pentru că în această capelă, cu toții, ne-am rugat astăzi; credem că Binecuvântarea lui Dumnezeu s-a revărsat astăzi asupra noastră, și Dumnezeu îi binecuvântează, în Împărăția Sa, pe toți cei care s-au jertfit în Timișoara și în toată țara pentru libertatea și demnitatea noastră, Eroii și Martirii care au căzut la Revoluția din Decembrie; recunoștiță, pentru că suntem aici ca să aducem, cu toții, o mulțumire și o recunoaștere a Atotputernicului Dumnezeu, care, în urmă cu 24 de ani, ne-a ajutat să ieșim la „lumină“ din întunericul ateismului, întunericul necunoștinței, neștiinței de Dumnezeu. Îi mulțumim lui Dumnezeu că s-a milostivit și ne-a ajutat ca, în Decembrie '89, lumina Revoluției anticomuniste să înceapă de aici, din capitala Banatului, din Timișoara. De aceea, sub semnul acestor cuvinte, ne-am adunat aici, în această capelă, astăzi, binecuvântată, împodobită cu această pictură și ocrotită de Sfinții Banatului: Sfântul Iosif cel Nou de la Partoș și Sfântul Gerhard, Episcop de Cenad, ocrotitorul Diocezei Romano-Catolice de Timișoara. Avem chiar aici, în Capelă, rugăciunea „Tatăl nostru“ în limba latină și pomelnicul cu toți cei care au trecut în eternitate, care s-au născut în Împărăția lui Dumnezeu și care s-au jertfit în Timișoara în Decembrie 1989. Dumnezeul nostru, Tatăl nostru, Stăpânul nostru ne-a ajutat, de aceea oamenii din vremea aceea, indiferent de etnie sau confesiune, s-au aşezat în Piața Operei și nu numai, în genunchi, și cu toții au rostit rugăciunea domnească „Tatăl nostru“. Cu toții, atunci, l-au invocat pe Dumnezeu, ca Tată al nostru, al tuturor, și noi fiind ai lui Dumnezeu celui Prea Înalt, și frați întreolaltă. În această iubire față de Dumnezeu, unii față de alții, ne-am adunat și noi aici pentru a rosti din nou, împreună, aici, în această capelă, rugăciunea domnească și pentru a-i pomeni, în taină sau cu voce tare, pe cei care nu mai sunt, dar care s-au născut în eternitate, pentru mântuirea neamului românesc.“ La finalul acestei manifestări de cinstire a Eroilor din Timișoara, Preasfințitul Lucian Mic i-a mulțumit domnului Traian Orban că nu a dat niciun pas înapoi și că, într-un timp atât de scurt, a reușit să amenajeze un nou spațiu și o nouă capelă.

Părintele Zsombor Kovács, de la Biserica Evanghelică Luterană, a bincuvântat Capela Eroilor prin următoarea rugăciune: „Binecuvântează-i, Doamne, pe toți cei care, de orice confesiune să fie, intră în această capelă, pentru a se ruga în amintirea celor care și-au dat viață pe altarul libertății și al credinței în 1989, și binecuvântează, Doamne, amintirea lor! Dumnezeu să binecuvânteze această capelă, să-i binecuvânteze pe toți cei care intră într-însa, Dumnezeu să binecuvânteze fiecare cuvânt care este spus aici, în gând sau cu voce tare, și Dumnezeu să-i binecuvânteze pe toți cei care lucrează în această casă!“

Preotul Vicar Nicolae Teodorescu Foraneu a dedicat memoriei Martirilor Revoluției din Decembrie 1989, familiilor îndurerate, capelei și Asociației Memorialul Revoluției rugăciunea din ziua a șasea a săptămânii de rugăciuni pentru unitatea creștinilor.

„Nimic nu este mai frumos, mai sfânt, mai divin, decât să te afli în Împărăția lui Dumnezeu și a Tuturor Sfinților, într-un loc Sfânt, aşa cum este și capela aceasta“, a remarcat părintele protopop Branislav Stancovici, considerând că „este o atmosferă duhovnicească și un loc de aducere aminte pentru cei care și-au vărsat sângele pentru

noi, ca să fim astăzi liberi. Noi știm că libertatea noastră aici, pe pământ, se întemeiază pe jertfa unică a celui care este Mântuitorul nostru, Isus Christos. El s-a jertfit pentru noi, ca să fim liberi.“

Zvika Kfir, rabin în Israel, a făcut o paralelă între Sfînțirea capelei noastre și sfînțirea primei capele din deșert de către Aaron și fiii lui, spunând că este nevoie de sacrificii pentru a ajunge înapoi pe drumul drept, deoarece oamenii, încă de la începuturi, și-au făcut, ei însiși, singuri rău. Rugăciunea sa, rostită în limba începuturilor, a fost tradusă de domnul Andrei Gidali: „Dumnezeu să aibă milă de noi și să ne binecuvânteze; fie-i față întoarsă către noi, pentru a fi cunoscut, pe Pământ, Calea Ta și, printre toate popoarele, Mântuirea ta! Să te cunoască popoarele, Dumnezeule! Bucurați-vă și cântați pentru Dumnezeu, popoarelor, căci El le judecă cu dreptate și tot El va consola popoarele! Să te cunoască popoarele toate, și Pământul să și dea rodul, Dumnezeule! Dumnezeul nostru ne va binecuvânta și toate marginile Pământului se vor teme de el!“

Preasfințitul Paisie Lugojanul, Episcop-Vicar la Mitropolia Banatului, a îndemnat, din nou, după slujba de sfînțire a capelei, întru pomenirea eroilor, „să îi urmăm în această jertfă care, pentru noi, astăzi, nu înseamnă decât slujirea aproapelui; să ne ajute Dumnezeu pe toți, întărindu-ne în această comuniune, spiritul acesta al Timișorii, de bună înțelegere, să-i pomenim pe toți cei care au intrat în cele veșnice”.

Președintele Memorialului Revoluției, Traian Orban, le-a mulțumit invitaților, clericilor, reprezentanților autorităților civile și militare, că au participat la acest moment deosebit, „în care Memorialul Revoluției realizează, în incintă, o Capelă a Eroilor Revoluției, ca o primă podoabă, ca o primă mântuire a noastră“, menționând că toate cultele au fost alături de noi, la fel ca la ridicarea primei capele, din locația veche: „Și atunci am fost împreună, aşa cum și în Revoluție au murit împreună români, maghiari, germani, aşa cum împreună au murit ortodocși, greco-catolici, romano-catolici, neoprotestanți, de toate religiile din Timișoara, și-i regăsim pe listele morților pe care-i comemorăm aici”.

În redarea scenelor biblice, conform canoanelor ritului ortodox, artistul Casian Murarașu a dat o notă luminoasă Capelei, aplicând culori calde, plăcute, de la albastru cenușiu la roșu aprins, galben și verde. Sunt reprezentate secvențe ale Răstignirii, cu chinurile Mântuitorului Isus pe cruce, dar și ale Învierii, redând împăcarea celor înviați, iar pe cupolă, încadrați în două spații ovale, ne dau binecuvântarea Isus Pantocrator și Sfânta Treime.

Eroii Revoluției au făcut parte din diferite confesiuni și desigur că mai multe culte au considerat că pot îmbrățișa cauza noastră, de fapt, cauza propriilor enoriași, astfel că Arhiepiscopia Timișoarei, Episcopia Ortodoxă din Caransebeș, Arhiepiscopia Aradului și Episcopia Romano-Catolică ne-au ajutat concret, cu fonduri, pentru a putea realiza Capela Eroilor Revoluției. De asemenea, sprijinul ne-a venit și prin donații de la persoane fizice și firme din Timișoara, printre care avocații prof. univ. dr. Radu I. Motica, dr. Petre Petrișor, domnul Albulescu, Biroul Notarial Notinger, S.C. Lipoplast Timișoara și S.C. Marmosim Simeria, și, nu în ultimul rând, de la Ministerul Culturii.

Simona MOCIOALĂ

Expoziția „Decembrie 1989. Momentul Timișoara” prezentată în alte localități

Film, carte, expoziție și discuții în mediu academic

The young people must know the recent history of our country. Unfortunately, the misinformation from mass-media and the nostalgic memories make the communist period seem quite different from what it has been. These aspects have to be cleared, and therefore we decided to bring the Romanian Revolution of December 1989 as close as possible to the present generation. Consequently, we started several projects in close partnership with different educational institutions as well as with Timiș County Board of Education.

Therefore, we organized an interesting debate in partnership with „Dimitrie Cantemir” Christian Faculty of Timișoara on the 16th day of January 2014, on the occasion of the Doors Open Days. Another opportunity to meet the young people was at „Nestor Oprean” No. 2 Elementary School of Sânnicolau Mare, where Gino Rado, from the Memorial of Revolution, at the proposal of the visual artist Mr. Traian Abruda, drawing teacher at that school, and at the same time, the author of the book covers we published, tried to decipher the mysteries of the Romanian Revolution.

At the international level, the exhibition *December 1989. the Timișoara Moment* was opened on 17th January 2014 at the Small Gallery of the Romanian Cultural Institute of Venice, where it enjoyed the appreciation of the Italian public. The event has been attended by PhD. Prof. Viorica Bălteanu, Professor of Italian Language, Literature and Civilisation at the “Politehnica” University of Timișoara, and Gino Rado, Vice-president of the “Memorial of Revolution” Association.

Keywords: „Dimitrie Cantemir” Christian Faculty, Romanian Cultural Institute from Venice, Sânnicolau Mare, „Nestor Oprean” No. 2 Elementary School, Viorica Bălteanu, Gino Rado, Amalia Ioniță, exhibit, film.

Cuvinte cheie: Facultatea Creștină Dimitrie Cantemir, Institutul Cultural Român din Veneția, Școala Gimnazială nr. 2 Nestor Oprean din Sânnicolau Mare, expoziție, film, Viorica Bălteanu, Gino Rado, Amalia Ioniță.

Tinerii trebuie să cunoască istoria recentă a țării noastre. Din păcate, dezinformările din mass-media, amintirile nostalgitice fac ca perioada comună să pară altfel decât a fost în realitate. Aceste aspecte trebuie să fie clarificate, iar din acest motiv am hotărât să aducem Revoluția Română din Decembrie 1989 cât mai aproape de generația actuală și am demarat proiecte de parteneriat cu diferite instituții de învățământ, precum și cu Inspectoratul Școlar din județul Timiș.

În acest sens, am avut o dezbatere plină de interes în cadrul parteneriatului cu Facultatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din Timișoara în data de 16 ianuarie 2014, cu prilejul Zilelor Porților Deschise ale instituției respective.

„Am încercat să deschidem porțile facultății – a precizat conf. univ. dr. Cipriana Sava, decanul filialei din Timișoara a Facultății „Dimitrie Cantemir” – pentru evenimentul Revoluției, în ideea în care putem să ne aducem aminte că tot ceea ce avem astăzi se datorează tocmai acelor evenimente din 1989.”

În cadrul proiectului cu facultatea menționată, am avut o proiecție de film și le-am prezentat tinerilor expoziția itinerantă despre Revoluție, precum și publicațiile noastre, în cadrul unui stand de carte.

Alături de studenții de la Management Turistic și Comercial, au participat și elevi de la Grupul Școlar „Ion Mincu” și de la fostul Grup Școlar de Poștă și Telecomunicații, care au urmărit, cu interes, filmul documentar „Noi nu murim!”, apoi au asistat la discuțiile moderate de Gino Rado, vicepreședintele Memorialului Revoluției.

Ne folosim de fiecare prilej pentru a face o prezentare a Memorialului Revoluției, a Centrului de Documentare, Cercetare și Informare Publică despre Revoluția Română din Decembrie 1989, a muzeului, a Editurii Memorialul Revoluției 1989, a motivației amplasării celor 12 monumente dedicate Revoluției, precum și a întregii noastre activități publicistice de-a lungul anilor, mai ales că „scopul nostru este acela de a prezenta, de a nu da uitării istoria”, după cum a menționat Gino Rado.

**Veneția, printre valuri și pontoane,
dornică să fie părtașă, prin cetățenii ei, la istoria recentă a României**

Expoziția
„Decembrie 1989. Momentul Timișoara” a fost vernisată în 17 ianuarie 2014 la Mica Galerie a Institutului Cultural Român de la Veneția (IRCUU), unde s-a bucurat de aprecierea publicului italian. La eveniment au participat conf. univ. dr. Viorica Bălceanu, profesoară

de limbă, literatură și civilizație italiană la Universitatea „Politehnica” din Timișoara, și Gino Rado, vicepreședintele Memorialului Revoluției.

„Noi spunem adevăruri – multe amare, însă dovedite științific prin osârdia unor istorici onești – despre evenimente tragice petrecute în expoziția vernisată la Veneția, întâmplări de care ne desparte un sfert de secol. E mult? E puțin?”, se întreabă, retoric, doamna Viorica Bălteanu, sufletul organizării acestui eveniment.

Trebuie să recunoaștem că prezentarea în Veneția a expoziției noastre s-a făcut anevoios, după o îndelungată corespondență purtată de doamna Viorica

Bălteanu cu alte centre culturale și instituții din Italia, în vederea unor colaborări pe termen lung. Ne bucurăm acum de faptul că această corespondență a prilejuit proiecte deja realizate sau în curs de derulare, urmând ca, la finele anului, expoziția să fie

vernisată chiar la Roma, în cadrul Institutului Cultural Român.

De prezentarea expoziției s-a ocupat Gino Rado, care a conceput special, pentru publicul italian, două panouri bilingve, cuprinzând o scurtă prezentare a activității Memorialului Revoluției, precum și o cronologie a Revoluției. Panourile principale ale expoziției sunt axate pe evenimentele internaționale ce au dus la schimbarea regimurilor totalitare din 1989, cât și pe cele din România, din decembrie 1989.

Publicul s-a putut informa și audio-video prin documentarele „Noi nu murim!”, realizat de Memorialul Revoluției, în regia lui Gabriel Burza, și „Timișoara – ieri e oggi”, regizat de Victor Popa, prezentat chiar în limba italiană.

Dincolo de faptul că expoziția s-a bucurat de interes, au fost prezenți membri activi ai institutului, invitați, personalități ale vieții publice italiene, care au rememorat ce tribut greu a plătit România pentru schimbarea politică din 1989.

Memento Decembrie 1989 la Sânnicolau Mare

Un alt moment de întâlnire cu tinerii a avut loc la Școala Gimnazială Nr. 2 „Nestor Oprean” din Sânnicolau Mare, unde Gino Rado, de la Memorialul Revoluției, la propunerea artistului plastic Traian Abruda, profesor de desen al școlii și, totodată, autorul coperților cărților tipărite de noi, a încercat să dezlege tainele Revoluției Române. Redăm, în continuare, impresiile doamnei Amalia Ioniță, profesoară de istorie la școala-gazdă:

„În cadrul săptămânii «Să știi mai multe, să fii mai bun!», elevii claselor a VIII-a de la Școala Gimnazială Nr. 2 „Nestor Oprean” din Sânnicolau Mare l-au avut ca invitat pe Gino Rado, vicepreședinte al Asociației Memorialul Revoluției, care le-a prezentat un film documentar dedicat evenimentelor din Decembrie 1989, le-a explicat rolul bănațenilor în căderea dictaturii ceaușiste și a răspuns, cu solicitudine, tuturor întrebărilor privitoare la Revoluția anticomunistă din România.

Invitatul nostru le-a expus elevilor evenimentele din Timișoara din perioada 16-20 decembrie, evenimente la care a participat direct, oferind detalii despre protestele inițiate de timișoreni pentru susținerea pastorului reformat László Tökés, continue de toți locuitorii orașului, care s-au solidarizat cu acesta, demonstrând împotriva dictaturii ceaușiste.

Domnul Gino Rado a subliniat că Timișoara a fost declarată primul oraș liber de comunism din România și că mulți bănațeni s-au sacrificat în timpul Revoluției, pentru ca țara să se elibereze de dictatură. De asemenea, a povestit cum se trăia în România comunistă, menționând că erau încălcate libertatea de exprimare, libertatea presei, libertatea de gândire, iar populația era supusă unui regim de viață austera (alimente raționalizate, întreruperea curentului electric, a gazului).

La final, invitatul nostru a concluzionat că mai sunt aspecte ale Revoluției din Decembrie 1989 care nu sunt lămurite nici astăzi, de exemplu, problema teroriștilor, și că Revoluția anticomunistă a instaurat în România o societate democratică, de preferat, cu toate imperfecțiunile ei, unei societăți totalitare, cum a fost cea comunistă.”

Simona MOCIOALCĂ

Proiecție de film, expoziție și dialog la Bisericile Bănațene

By means of our projects centred on publications of books and opening of interesting exhibitions, we intend to bring the Revolution much closer to our community members, to be remembered by the generations who actively participated in those events, and to be better known and understood by the young generations around or after 1989.

One of the significant changes the Revolution brought about is represented by the freedom to go to the church and pray, without the fear of having committed an “offense”, the liberty to freely and unconstrainedly express an opinion on a religious matter, according to one’s ethnic affiliation.

As the Church is the single entity who brings together, supports and assists the believers, we considered to be more than appropriate to travel to the most important churches of the city and the county to display our documentaries, exhibitions and photos (in digital formats) about the Revolution.

The first manifestations of this type took place at different reformed, catholic and orthodox churches. We ended our journey into the past at the Seventh-Day Adventist Church.

Key words: Memorial of Revolution, Revolution of December 1989, Traian Orban, Constantin Jinga, Ionel Popescu, Ioan Mura, János Kapor, Ioan Bude, Csaba Fazakas, Cristian Niculescu, Father Varlaam, Pavel Memete, Achim Vasile Baboș, Martyr Heroes.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Revoluția din Decembrie 1989, Traian Orban, Constantin Jinga, Ionel Popescu, Ioan Mura, János Kapor, Ioan Bude, Csaba Fazakas, Cristian Niculescu, părintele Varlaam, Pavel Memete, Achim Vasile Baboș, Eroi Martiri.

Anul acesta intenționăm să întâmpinăm aşa cum se cuvine aniversarea a 25 de ani de la Revoluția Română din Decembrie 1989. Alături de proiectele noastre legate de editarea de cărți și de vernisarea de expoziții, dorim să aducem Revoluția mult mai aproape de localnici, pentru a o rememora, în cazul generațiilor contemporane evenimentului, și pentru a o face cunoscută tinerilor născuți în preajma și după anul 1989.

Una dintre marile schimbări pe care le-a adus Revoluția este tocmai aceea de a merge, fără a fi în „illegalitate”, la biserică, de a-ți exprima liber și fără constrângeri dreptul la o anume opinie religioasă, în funcție de apartenența etnică.

Pentru că Biserică este cea care adună laolaltă enoriașii, le stă alături și îi sprijină, am considerat că cel mai potrivit ar fi să ne deplasăm noi cu filmul, expoziția și fotografiile despre Revoluție (pe suport digital) la cele mai importante biserici din oraș și județ.

Proiectul inițiat de președintele Asociației Memorialul Revoluției, Traian Orban, a fost susținut acolo unde inițiativele noastre și-au găsit ecoul,

fiindcă am contactat, fără nicio discriminare, o serie de biserici reprezentative, indiferent de apartenența religioasă.

Prima ieșire a avut loc în 7 februarie 2014 la Biserica „Pogorârea Sfântului Duh”, parohie la care slujește și preotul Constantin Jinga, rănit la Revoluție, astfel că enoriașii au putut afla în mod nemijlocit detalii, amintiri și relatări despre evenimentele trăite de părintele Jinga în 1989.

În 12 februarie

întâlnirea cu enoriașii s-a derulat la Biserica Ortodoxă din Piața Mocioni. Preotul vicar Popescu Ionel a moderat o parte din discuții, menționând că „Revoluția a dus la înlăturarea unui regim comunist, ateu, fără Dumnezeu, a unei dictaturi ce a adus multă nenorocire în viața noastră, a tuturor. Am încheiat, e un fel de a spune, un parteneriat cu Memorialul Revoluției, al cărui președinte este Traian Orban, pentru a organiza astfel de manifestări acum, când se împlinește un sfert de secol de la Revoluția Română din Decembrie 1989, în mai multe parohii timișorene și din Arhiepiscopia Timișoarei, pentru ca noi toti, dar mai ales tinerii, să nu uităm niciodată de jertfa Eroilor Martiri și de dorința de libertate, de demnitate, de care a dat dovadă poporul român.

Părintele profesor Dumitru Stăniloaie, unul dintre cei mai cunoscuți, apreciați și iubiți teologi ortodocși, scria chiar în ianuarie 1990 că lupta și biruința poporului român pentru libertate a fost o adevărată minune și aşa s-a și întâmplat. Se vede și din unele fotografii aduse aici că Revoluția a fost însoțită permanent de rugăciuni, dumneavastră, cei care ați participat în mod direct, știți cum

se scanda, ce îndemnuri creștinești erau lansate din miile și zecile de mii de piepturi la Timișoara și, mai apoi, în București, Sibiu și în alte orașe și localități ale țării.

Am putea spune că Revoluția din Decembrie 1989 stă sub semnul purtării de grija a lui Dumnezeu, pentru că ea a fost mereu sprijinită prin rugăciuni, mai ales «Tatăl nostru» și «Crezul». Revoluția nu a fost un eveniment, doar, în viața poporului român, nu a fost o lovitură de stat, nu a fost doar o mișcare oarecare, ci Revoluția a fost o mișcare la care a participat întreaga suflare românească, a coalizat toate forțele poporului român: oameni în vîrstă, tineri, copii, muncitori, intelectuali, studenți, oameni simpli, de toate categoriile; toată lumea dorea o schimbare, o eliberare, dorea să-și manifeste în mod liber credința în Dumnezeu, atât de oprimată în vremea regimului comunist, când toată intelectualitatea din România a fost decimată în lagăre, închisori, în deportare.”

Referindu-se la filmul documentar „Noi nu murim!”, părintele vicar a precizat: „Am urmărit împreună aceste imagini cutremurătoare și cred că fiecare și-a adus aminte de momentele unice din Decembrie 1989. Nu cred să mai fi trăit niciunul dintre noi vreodată asemenea momente zguduitoare, dar, totodată, pline de speranță; cu toții credeam într-un viitor altfel și pentru noi, și pentru țara noastră, însă constatăm că la 25 de ani de la Revoluție mulți suntem dezamăgiți de ceea ce s-a întâmplat, că idealurile Revoluției au mai rămas în mintea și sufletul celor care au participat și și-au riscat viața atunci, iar restul s-au dus undeva departe, iar cei care ne reprezintă și ne-au reprezentat și în anii din urmă s-au îndepărtat cu totul de aceste idealuri.”

Traian Orban, din partea Memorialului Revoluției, a specificat că dedicăm aniversării a 25 de ani de la Revoluția Română toate aceste activități de la bisericile și parohiile importante și timișorenilor, deoarece „Nu ar fi fost nimic dacă nu ar fi fost timișorenii în stradă, dacă nu era și în zona asta, Iosefin, unde este fosta Catedrală a Timișoarei, și regretatul părinte Olaru, care a făcut niște lucruri surprinzătoare pentru vremea respectivă, împreună cu enoriașii bisericii. Timișorenii au ieșit pretutindeni în acest oraș, au fost sute de mii de timișoreni care așteptau cu sufletul la gură să se întâpte și în România ceva, pentru că știau că în toată Europa de Est comunismul a fost înlăturat”.

Preetul Ioan Mura, de la Călacea, care a participat activ la Revoluție, fiind, de altfel, fotografiat cu un steag în mâna, a ținut, în continuare, un scurt discurs, dar plin de vitalitate: „Este pentru prima dată când vin în fața dumneavoastră, dar dacă părintele vicar a organizat această întâlnire, era normal să vin aici și să spun câteva cuvinte. N-am pregătit absolut nimic, niciun discurs. N-am avut și n-am dorința de asemenea, dar ceea ce

rememorez și-mi sună și acum în ureche, în minte și în suflet – cele două expresii extraordinar de frumoase, mai puternice decât dangătul clopotelor de la biserică. S-a exclamat «Există Dumnezeu!» și «Dumnezeu este cu noi!». Nu s-au uitat niciodată aceste cuvinte, vibrația lor m-a determinat și pe mine să nu pot să stau deoparte, mai ales că am văzut participând oameni pe care-i cunoșteam de la Timișoara și Călacea. Și a mai fost o afirmație electrizantă, magnetică: «Veniți și voi cu noi, și voi aveți copii!». Din acel moment, n-ai mai putut să tedezipești de cei care au constituit această masă de excepție, vie, plină de divinitate și de încredere. Că nu a fost preotul un reverend, că n-a fost cu crucea-n-frunte, ne-am văzut, unii dintre noi chiar ne-am cunoscut.

Am trăit și momente de frică și deziluzia și poate și ceea ce spunea părintele vicar, puțin mai devreme spunea, regretul că nu s-a schimbat mare lucru; eliminați-l, că nu face altceva decât să vă otrăvească sufletul! Dumneavoastră știți că suntem singura creație a lui Dumnezeu care ne otrăvим pe noi însine? Nici șarpele, care are o pungă de venin, nu se distrugе pe el însuși, dar noi ne distrugem prin tot felul de răutăți și intrigи și privim și ne lăsăm alimentați, otrăviți de răutățile celor din jurul nostru, și privim și ne întrebăm: de ce, de ce mi se întâmplă tocmai mie? Pentru că eu, în loc să încerc să scap de această otravă teribilă, care vine fără știrea noastră și se introduce în minte și în suflet, nu face altceva decât să ne bulverseze, să ne tulbere...

Starea de libertate, de unitate, de demnitate pe care am avut-o, n-a pierit de la dumneavoastră și de la noi. Faceți un experiment: într-un pahar cu apă lină picurați o picătură de cerneală, să vedeați ce se întâmplă! Nu mai e limpede, e tulbere. Mișcați vasul acela, să vedeați dacă apa mai poate să fie lină; începe să prindă tot felul de valuri. Nu vă lăsați șirbită demnitatea! Cu elementul demnității mergem în fața lui Dumnezeu. Cu verticalitatea noastră, chiar dacă suntem la orizontală, mergem în fața lui Dumnezeu! Nu renunțați la curaj! Dumnezeu are nevoie de oameni curajoși. Chiar dacă suntem plăpânzi, chiar dacă suntem mici, chiar dacă nu suntem băgați în seamă; chiar dacă suntem loviți, nu simțiți «ce vrea și golanul ăsta»? Mie mi s-a spus aşa ceva! «Trebua să stai acasă, părinte, să ai grija de copii și de nevastă, nu să te duci acolo, ca un vagabond!» «Mă iertați, am fost «un golan», sunt și acum «un golan»; nu pot să mă debarasez de lipsa asta, de caracterul ăsta! Asta le spun și copiilor mei: «Fii demn, acolo unde ești, la locul de muncă; fii demn, fii curajos; mă iertați părinte, m-am aprins puțin! Nu acceptați starea dromaderică, în care cresc tot felul de cocoașe pe demnitatea voastră! Nu vă temeți de cei care ne ucid trupurile, ne lovesc, în continuare, în drepturi, legal! Nu vă fie frică! Cei care au fost în închisorile

comuniste câte 20 de ani au primit niște umilințe inimaginabile.” La sfârșitul pleoariei sale, părintele Ioan Mura a făcut câteva recomandări de lectură despre Revoluție.

Printre cei care au luat loc în sală s-a aflat și domnul inginer Ioan Ciupa, revoluționar: „Noi suntem, aici, reprezentanți ai unei generații care a trăit înainte de 1990 și ar trebui să ieșim să le spunem tinerilor de ce a pornit Revoluția”.

O amintire pregnantă a domnului Ciupa din „Epoca de Aur”, datând, mai concret, din anul 1988, când era director tehnic la o fermă, se referă la penuria de pâine pe care o simțea, pe pielea lor, oamenii din colectivul său. Pe atunci trebuia să ai buletin de oraș ca să poți cumpăra pâine și, părându-i rău de cei din colectiv, a rezolvat ca aceștia să poată primi pâine de la popota armatei, din apropiere. Un alt episod straniu pentru vremurile de azi a fost sancționarea unui coleg, probabil ca urmare a faptului că a îndrăznit să se cunune religios, cu preotul acasă. Fapta a fost descoperită și Tânărul mutat disciplinar în alt județ, deci o Tânără familie distrusă.

„Revoluția a adus un lucru extraordinar, care este și acum între noi și este ca o fereastră deschisă, o ocazie de a ne schimba și de a ne transforma. Dumnezeu nu intra în calcul în nicio discuție oficială din comunism, acum se poate vorbi liber de credință și, atunci când oamenii se vor obișnui și cu toate libertățile dobândite, vor trece peste greutăți. Important este că micuții noștri, copiii, au frică de Dumnezeu”, a evidențiat domnul Ciupa, referindu-se la partea spirituală.

La Dumbrăvița, după terminarea filmului, preotul Achim Vasile Baboș, care la vremea Revoluției lucra ca inginer la Elba, a afirmat: „Vreau să vă spun că am ajuns la lacrimi, am fost atât de impresionat, că parcă am retrăit momentul acela astăzi. Am fost chiar și pe treptele Catedralei. În 16 am fost la pastorul reformat, în 17, era duminică și am ieșit în centru; au omorât atunci oameni pe treptele Catedralei, eram cu un grup din Fratelia și una dintre victimele de atunci era din Chișoda, Constantin Iosub”.

Deși a fost martor ocular la multe din evenimentele de atunci, părintele Achim Vasile Baboș nu s-a gândit niciodată să-și ceară drepturile. Urmând, ulterior, teologia, părintele a construit o biserică minunată în localitatea Dumbrăvița, în care a amenajat și un mic muzeu cu obiecte vechi, folosite la țară: unelte, mobilier, covoare, costume populare autentice din diferite zone ale țării, unele având semnificații deosebite, fiind vorba de costumele îmbrăcate la cununie de părinții săi, lada de zestre din familie, țesături, rămășițe ale famoasei mori din sat, lopata de vânturat grâu, lopata de băgat pâinea în cuptor, recipientul de frământat și multe altele.

Impresionează și arhitectura bisericii, cât și altarul și tavanul, cu un masiv de beton, rotund, ca o cupolă, toate pictate cu sărg de Marian Zidaru, autorul monumentului „Biserica plângătoare” din Timișoara. Impresionează pardoseala, ușile, treptele, spătarele, realizate dintr-un lemn masiv de calitate, lăcuite, dar și camerele din incinta bisericii, pregătite să primească enoriașii în caz de calamitate sau de forță majoră. În curtea bisericii sunt lucrări ale studenților de la Facultatea de Arte din Timișoara, din care răzbat influențe ale maestrului Constantin Brâncuși.

Remember-ul evenimentelor din 1989, din cadrul unui program binecuvântat de Înalți Preasfinția Sa Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, a continuat la Biserica „Pogorârea Sfântului Duh” din Piața Dacia, în după-amiaza zilei de 24 februarie.

Încă de la început, Traian Orban a prezentat activitatea Memorialului, „un muzeu pentru șapte zile de istorie”, faptul că este inedit să faci un muzeu într-o fostă cazarmă militară, problemele legate de retrocedarea fostului sediu și tăria cu care am luat-o de la început.

Preotul Ioan Bude a menționat: „Legătura dintre Timișoara veche, Timișoara nouă, dintre Timișoara revoluționară, Timișoara pașnică, Timișoara triumfătoare, Timișoara care se jertfește, Timișoara care nu moare și biserică aceasta este o legătură ontologică. Dacă onorata asistență a observat, pictura din vechiul sediu al Memorialului este realizată de același pictor care a lucrat și la noi și cam în aceeași perioadă, iar parohia aceasta a noastră a urmat cam aceleași etape dramatice: noi am fost cea dintâi parohie care s-a întemeiat în 1921 și n-am avut biserică până în 2003. Parohia noastră a zidit Catedrala Mitropolitană, a administrat patrimoniul viitoarei Episcopii a Timișoarei, ce urma a fi reînființată în 1939. Prin 1946 Catedrala era gata, în timp ce înaintașii au predat-o, au așteptat vremuri mai bune și, pentru că speranța n-a apus, după 60 de ani, enoriașii au o biserică, unică pe plan mondial (argumentarea într-o monografie și istoriografie care va apărea în curând) (...). Timișorenii sunt oameni obișnuiați să reziste, să lupte prin perseverență, știu să moară și să renască.”

Preotul s-a arătat mirat cum de urna cu rămășițele pământești de la Popești-Leordeni nu se află la noi, Traian Orban făcând o scurtă descriere a faptelor descoperite cu ajutorul procurorului Dan Voinea. După reconstituirea adevărului, în 1991, urmașii au luat pământ de la acea gură de canal unde a fost deversată cenușa victimelor, care a fost depusă la Catedrală, până la terminarea Bisericii Martirilor, deoarece în acea perioadă Memorialul Revoluției nu avea sediu, ci funcționa provizoriu la IPROTIM. Interesat de soarta noastră, preotul Ioan Bude a dorit să stie și ce anume s-a salvat din fostul sediu, aflând că tot patrimoniul asociației, respectiv colecțiile de presă, arhiva de documente, de fotografii, biblioteca, depozitul de publicații și aparatura, a fost mutat în sediul de pe Strada Oituz Nr. 2B.

Din păcate, s-a vorbit și aici, s-a vorbit și pe la celelalte parohii vizitate, tinerii știu din cărțile de istorie mult prea puține despre Revoluție, unde, mai degrabă, apar vedete TV decât eroi și conducători ai neamului românesc. S-a mai remarcat, cu tristețe, că Timișoara, unde a fost epicentrul, a fost uitată și că a depune câteva coroane la monumente nu este suficient. Pentru manualele de istorie prost elaborate sunt răspunzătorii unii profesori, care până în 1989 au predat istoria Partidului Comunist Român și socialism-științific și, pentru că nu s-au adaptat, nu au prezentat interes nici pentru Revoluție. Cadrele didactice pot să ia copiii de mână, a concluzionat Traian Orban, și să-i aducă la Memorial, pentru a le prezenta istoria noastră recentă. Preotul s-a arătat bucuros că, dintre liceele timișorene, cel mai mult se implică Liceul „Vlad Țepeș”, care este preocupat de cultul Eroilor, și a menționat că „Toți suntem mândri, dar să fii mândru e una și să nu uiți e alta, a ține minte cu respect aceste momente și a le reîmprospăta pentru memoria personală și a urmașilor e o îndatorire, la urma urmei”.

La Liceul Catolic „Gerhardinum” am petrecut două după-amieze în prezența elevilor, în 25 februarie cu cei de la secția română, respectiv în 26 cu cei de la secția maghiară. „Vă propun să luptați pentru libertate – i-a îndemnat Traian Orban pe elevi –

ori de câte ori constatați că drepturile vă sunt încălcate sau atunci când vă

pierdeți o parte din libertățile voastre. La Revoluție s-a ieșit pentru o idee, pentru a se termina cu acest comunism. O pildă pentru noi a fost începutul schimbărilor din țările est-europene, iar noi, în Timișoara, așteptam să se întâpte ceva și am înțeles că este posibil ca acest regim comunist să poată fi înlăturat.”

Elevii s-au concentrat la vizionarea filmului și au pus întrebări pertinente. Una dintre acestea a fost legată de enigma teroriștilor, președintele Memorialului Revoluției apreciind că „(...) până în 22 decembrie s-a tras la ordinul lui Ceaușescu (...). Cei care s-au erijat în lideri, nu știu dacă ați reținut din film, afirmă din balconul C.C. al P.C.R.: «Nu există vid de putere, noi suntem puterea!». Tot în film se afirmă că, atunci când Ceaușescu a părăsit balconul C.C. al P.C.R. cu un elicopter, oamenii au înțeles că Revoluția a învins, dar se punea întrebarea «Cine erau conducătorii?». Până la 22 decembrie evoluția Revoluției s-a făcut spontan; a fost această solidaritate și spontaneitate a timișorenilor și din alte orașe unde s-a tras peste tot; oamenii tot n-au renunțat, ci au continuat să fie tot mai mulți și asta a făcut ca puterea să nu mai poată controla atâtea orașe și atâtia manifestanți care au fost pretutindeni și atunci au inventat o manevră, să apară acești «teroriști», afirmându-se că Armata română, care a tras până în 22, se lupta cu aceștia.

Se încerca, aşadar, o escaladare a violenței tuturor împotriva tuturor și ați văzut că au murit foarte mulți oameni. Teroriștii trăgeau peste tot în stradă, în toate orașele, împușcând oameni, încercând să impună, prin moarte de om și sânge sărsat, ca lumea să se retragă acasă, pentru ca sistemul comunist să continue; acești teroriști, de fapt, erau oameni puși anume să tragă, să însăjuiască lumea. Au tras și în militari, și în Armată, au tras și în lucrători ai Ministerului de Interne, de la Miliție, cu scopul de a îngrozi lumea, ca să nu se mai conteste comunismul, comuniștii și securiștii, nomenclatura comunistă, că e destul că tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost executat (...). În momentul în care Ceaușescu a intrat în elicopter, era izolat de putere, de toate resursele represive, era, de fapt, arestat și a fost executat în numele poporului. Procesul lui Ceaușescu trebuia să fie un proces în detaliu, un proces al criminalilor din Revoluție care au condus, au dat ordine și care au tras, un proces al comunismului, și nu o execuție aşa sumară, în care câțiva comuniști au împușcat alții comuniști cu gândul de a se perpetua sistemul comunist și după aceea. Crimele împotriva umanității nu pot fi prescrise, dar nici nu există voință politică pentru elucidarea lor.

La Revoluție s-a declarat clar că a căzut comunismul, însă a rămas nomenclatura comunistă, au rămas ofițerii de Securitate care, ulterior, protejați de sistem, s-au infiltrat și au ajuns, din nou, mulți dintre ei, în

structuri de conducere la nivel național, județean, guvernamental și parlamentar.

Cu timpul, și în politica românească lucrurile s-au mai schimbat, a mai venit o altă generație de politicieni, care a făcut unele schimbări. Noi atunci am vrut ca lucrurile să fie într-o mare schimbare, rapidă, dar, din păcate, România a făcut mereu pași mici înainte, spre bine, și, câteodată, unu-doi pași înapoi și iarăși înainte, ca și cum am merge spre succes cu frânele puse”.

La întrebarea dacă este adevărat că suntem singura țară dintre cele europene care în 1989 și-a împușcat conducătorul, Traian Orban a răspuns: „În celelalte țări din Europa schimbările s-au făcut pe cale non-violentă, prin dialog, prin demisii și înlocuirea foștilor reprezentanți, hotărât, cu toții, să impună în țările respective democrația, libertățile și un sistem care să ducă la prosperitate.

La noi, din păcate, comunismul Ceaușescu a vrut să păstreze puterea cu orice preț și a dat ordin de tragere ca s-o păstreze și prețul a fost moarte de om, multă suferință, familii distruse, copii orfani. Ulterior, cei care au preluat puterea s-au prelevat de această luptă cu teroriștii, la fel, acești nomenclaturiști și securiști, și prețul a fost mult prea mare”.

Despre participarea sa la Revoluție, Traian Orban le-a relatat tinerilor: „Eram în Piața Libertății din Timișoara în 17 decembrie, când a început să se tragă și am început să fugim, însă erau niște copii, în primele rânduri, care doreau ca ceea ce a început să continue și au strigat la noi: «Lașilor, nu fugiți!», «Libertate!» și au tras și în ei, au tras și în noi”.

Au fost copii care au afirmat că au auzit în familie că oamenii o duceau mai bine în comunism. Acestora li s-a descris realitatea de atunci: viața cu siguranță locului de muncă, dar în bezna și la propriu, și la figurat, cu cartele la alimente, fără programe TV, fără filme, fără toate tentațiile din ziua de astăzi, fără libertatea de a călători afară din țară, magazinele cu vitrinele mai mult goale, manifestările închinante conducătorului, îngrădirea libertății religioase. Li s-a mai explicat că nu trebuie să se confundă Revoluția cu felul în care a fost condusă țara ulterior: „Aveam lanțul meu, aveam rația mea, untul, laptele, zahărul, totul pe rație, dacă a fost mai bine aşa...”.

La Biserica Reformată din Piața Maria, locul unde s-a aprins scânteia Revoluției, întâlnirea a avut loc în duminica zilei de 2 martie, cu regretul preotului paroh Csaba Fazakas că acest parcurs al bisericilor nu a început acolo, evident, din motive obiective. Preotul paroh a prezentat auditoriului evenimentul, cu o bucurie aparte, fiindcă toți enoriașii au amintirea evenimentelor începute la biserică lor, după care a aprins,

simbolic, o lumânare și, printre cuvintele rostite bilingv, a ținut un moment de reculegere, pe un acord de adagio, pentru Eroii Revoluției și pentru Ernő Újvárossy, „cel mai apropiat colaborator al pastorului Tökés”¹¹, care „a fost găsit asasinate. Caracterul politic al crimei era indubitabil”¹².

După Rugăciunea pentru Iertarea Păcatelor a lui David, Traian Orban a precizat că a dorit să vină la biserică unde a început totul în Decembrie 1989, la această importantă categorie.

La discuțiile libere s-a amintit și despre vechiul sediu, despre faptul că am fost într-o mare dificultate,

soluția venind de la ministrul Apărării de atunci, Gabriel Oprea, care, după ce a vizitat Memorialul Revoluției și i s-a prezentat situația retrocedării sediului, a promis că se va gândi la o soluție. Dacă nu se găsea această rezolvare, Memorialul Revoluției ar fi rămas în stradă. S-a vorbit, în continuare, despre reabilitarea noului sediu, pentru ca noua locație să devină funcțională, cât și despre tristețea părăsirii Capelei de pe Strada Ungureanu și despre încurajarea venită dinspre Mitropolitul Banatului, Nicolae Corneanu, convins fiind că vom face altă capelă, mai mare și mai frumoasă.

Singurul revoluționar cu acte în mână de la Biserica Reformată, deși acolo a fost nucleul evenimentelor, János Toth, a abordat câteva probleme, și anume că Revoluția nu s-a terminat, că trebuie să luptăm pentru victoria finală, că ar fi trebuit ridicat un monument al „libertății noastre”. János Toth s-a declarat nemulțumit de maniera în care sculptorii au redat Revoluția prin monumentele ridicate în Timișoara. S-a precizat că aceste monumente au început să fie amplasate în oraș imediat după Revoluție, pe măsură ce tendonța guvernatorilor era de a vorbi doar de revolta de la Timișoara și de marea Revoluție de la București, că nimeni nu s-a erijat în atotștiitorul ca fostul conducător, că artiștii au avut, pe deplin, libertatea de a-și exprima

¹¹ Radu Portocală, *Autopsia unei lovitură de stat*, Agora timișoreană în colaborare cu Editura Continent, Timișoara, 1991, p. 31.

¹² Radu Portocală, *Autopsia unei lovitură de stat*, Agora timișoreană în colaborare cu Editura Continent, timișoara 1991, pag. 31

viziunea, iar aceasta a fost una dură, ca și evenimentele și confruntările săngeroase de aici.

Preotul Csaba Fazakas, protopop reformat, a mulțumit pentru prezentarea obiectivă și corectă a Revoluției, atât prin expoziție, cât și prin film, exprimându-și, totodată, amărăciunea că, de la o vreme, oamenii nu se mai simt mândri că sunt timișoreni, că se fac în media tot felul de mișmașuri și că toți vor să se sară peste etapa din Piața Maria și peste rolul comunității reformate, care nu poate fi eludat, pentru că, dacă nu s-ar fi declanșat apărarea preotului, enoriașii nu s-ar fi adunat să facă acel „lanț viu”. Faptele de atunci îndeamnă la o mândrie a comunității, nu la una oarbă, ci la una cu smerenie. Timișorenii nu trebuie să fie mândri irresponsabili, ci realiști, ca locuitorii ai orașului și ai comunității din care provin. Trebuie să păstrăm vie memoria Revoluției, să ne învățăm copiii că aparțin acestui oraș și că sunt o generație liberă.

În final, Traian Orban a oferit o medalie aniversară comunității, iar protopopul Csaba Fazakas, profund mișcat, a remarcat, cu tristețe, că este prima de acest fel primită de ei, ca o recunoaștere a meritelor din Decembrie 1989: „E o surpriză plăcută pentru comunitate, cu atât mai mult cu cât tocmai Asociația Memorialul Revoluției vine să facă față la această datorie. Eu consider că, deși suntem puțini la număr, suntem ca piperul”, sperând ca Timișoara să își recapete valoarea pe care o merită.

La Biserica Millennium, la invitația preotului János Kapor, prezentarea a avut loc în Miercurea Cenușii, la 5 martie 2014. „La Revoluție ne-am rugat împreună pentru victorie și tot împreună ne-am rugat pentru memoria celor care au fost uciși pentru libertatea noastră, pentru schimbarea și demnitatea României”, și-a început discursul președintele Traian Orban, subliniind că „la Revoluție a fost o solidaritate interetnică și religioasă”, pe care noi o promovăm și la care ne îndeamnă și Înalt Prea Sfinția Sa, Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului.

Proiecția filmului documentar „Noi nu murim!” a continuat la Biserica Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului” din Piața Crucii, chiar în Duminica Ortodoxiei, iar părintele Cristian Niculescu a evidențiat faptul că întâlnirea e un bun prilej „ca să ne aducem cu toții aminte de această frumoasă jertfă înălțătoare a Eroilor noștri și să conștientizăm importanța ei”.

La mănăstirea de la Partoș, părintele Varlaam a îndemnat la o reflecție asupra evenimentelor din trecutul nostru apropiat, cărora le datorăm cu toții mult, subliniind că, din păcate, ele încep a fi uitate, datorită schimbului de generații și a lipsei de interes față de istoria noastră recentă, motiv pentru care s-a arătat bucuros că poate să clarifice tuturor acele

momente, deschizând o nouă perspectivă asupra viitorului. Deși la Revoluție era mic, avea doar 12 ani, și se juca cu copiii din curte „de-a Revoluția”, anii au trecut și a înțeles sensul acelor momente pe care „Nu avem voie să le uităm, nu avem voie să rămânem indiferenți; lucrurile pe care le avem se datorează jertfei acestor oameni, pe care, pe nedrept, îi uităm”.

După vizionarea filmului, tinerii și-au manifestat interesul față de evenimente, față de participarea domnului Traian Orban la Revoluție, cât și și față de derularea proceselor intentate pentru tragerea la răspundere a vinovaților. Tinerii au aflat că timișorenii s-au organizat mai bine, că au fost uniți, reușind, astfel, să câștige procesele

împotriva inculpaților, obținând pedepsirea unora, după ce, în prealabil, au fost înaintați în funcții: Victor Stănculescu devenind ministru al Apărării, Mihai Chițac – ministru de Interne, iar Ștefan Gușe – șeful Statului Major.

În parcursul nostru pe la bisericile din Timișoara, am ajuns și la Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea, unde gazdă ne-a fost pastorul Memete Pavel, unde am aflat aceeași deschidere pentru istoria noastră recentă.

Simona MOCIOALCĂ

Diplomați la Memorialul Revoluției

Ambasadorul și consulul Germaniei la Memorialul Revoluției. Reiterarea unei vizite tomnaticice în prag de primăvară.

On March 8th 2014 the Memorial of Revolution Museum was again visited by very important German officials. His Excellency, the Ambassador of Germany in Bucharest, Mr. Werner Hans Lauk, and the German Consul in Timișoara, Mr. Rolf Maruhn, paid a second visit and enriched their memories from the last visit they paid in October 2013.

On this occasion, our archive became richer with a brief account of the feelings experienced by Mr. Werner Hans Lauk when visiting the exhibit halls of the museum and after watching the documentary „We don't die!”.

Keywords: German Ambassador, Werner Hans Lauk, German Consul, Rolf Maruhn, Klaus Christian Olasz, Memorial of Revolution, Revolution.

Cuvinte cheie: Ambasadorul Germaniei, Werner Hans Lauk, consulul Germaniei, Rolf Maruhn, Klaus Christian Olasz, Memorialul Revoluției, Revoluție.

În primăvara aceasta, de 8 martie, Memorialul Revoluției din Timișoara a avut onoarea de a primi vizita Excelenței Sale, ambasadorul Germaniei la București, domnul Werner Hans Lauk, și a consulului Germaniei la Timișoara, domnul Rolf Maruhn.

Cu acest prilej, oaspeții Memorialului Revoluției au trecut în revistă sălile expoziționale ale muzeului, precum și expozițiile pe care acestea le găzduiesc: *Zidul. O graniță prin Germania*, o expoziție de istorie contemporană realizată de Fundația Federală pentru Prelucrarea Dictaturii Partidului Socialist al Unității Germaniei și publicațiile „Bild” și „Die Welt”, precum și cele două expoziții dedicate Revoluției Române din Decembrie 1989, care cuprind fotografii și articole din presa internațională.

Vizita domnului ambasador Werner Hans Lauk a constituit o reiterare a celei efectuate în Decembrie 1989, cu ocazia comemorării Revoluției, când, impresionat de cele văzute, a luat decizia de a ne vizita într-un viitor apropiat, pentru discuții mai ample.

Salutăm, cu această ocazie, și prezența domnului consul Rolf Maruhn, care l-a succedat pe domnul Klaus Christian Olasz, după un mandat anterior, și ne bucurăm de excelentele relații pe care Memorialul Revoluției din Timișoara le-a dezvoltat, pe parcursul anilor, cu Consulatul Germaniei la Timișoara, cu Centrul Cultural German, precum și cu alte instituții de cultură și associații din Germania.

În încheierea vizitei sale, domnul ambasador Werner Hans Lauk și-a sintetizat, în câteva cuvinte, impresiile cu care părăsește Memorialul Revoluției, chiar lângă fragmentul de Zid al Berlinului, pe care îl avem în curtea muzeului nostru deja din 6 decembrie 2012, întâmpinând vizitatorii ca o relicvă a istoriei comuniste est-germane și, totodată, est-europene recente, dar și ca un avertisment că istoria s-ar putea repeta, dacă nu am învățat nimic din trecutele greșeli: „A fost deja a doua mea vizită la Memorialul Revoluției, i-am promis domnului Orban că data viitoare, când voi reveni, voi avea mai mult timp pentru a vedea această documentare. Mă impresionează în special faptul că această documentare este încadrată în spațiul european, în care sunt documentate și revoluțiile din celealte țări europene ce s-au aflat sub dominație comunistă; astfel, această documentare, cu adevărat foarte plastică, dar și foarte emoționantă și impresionantă, primește o dimensiune europeană.”

Adina Hornea **ABRUDA**

Diplomaticie și cultură cehă și franceză la Memorialul Revoluției

The extraordinary and plenipotentiary Ambassador of the Czech Republic in Romania, Mr. Jiří Šitler, came back to the Memorial of Revolution of Timișoara, in the afternoon of April 9th 2014, accompanied by the Manager of the Czech Centre of Bucharest, Mr. Rene Kubášek.

We have been also honoured by the visit paid by Mr. Daniel Malbert, Manager of the French Cultural Institute of Timisoara. Although these visits have not been attended by the wide public or the press, we have discussed about numerous projects that are to be implemented in close partnerships with the representatives of both countries.

Keywords: Jiří Šitler, Rene Kubášek, Daniel Malbert, Memorial of Revolution.

Cuvinte cheie: Memorialul Revoluției, Jiří Šitler, Rene Kubášek, Daniel Malbert.

Ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Republicii Cehe în România, domnul Jiří Šitler, însotit de directorul Centrului Ceh din București, Rene Kubášek, a revenit la Memorialul Revoluției din Timișoara, după un an, în după-amiază zilei de 9 aprilie 2014.

documentelor și finalizarea Capelei Eroilor din incinta sediului.

Cu acest prilej, s-a discutat despre un proiect comun, respectiv pregătirea și vernisarea unei expoziții despre evenimentele politice din Cehoslovacia, care va fi expusă în permanență la sediul nostru.

În această perioadă, ne-a trecut pragul și noul director al Institutului Cultural Francez din Timișoara, domnul Daniel Malbert, punând bazele unei noi colaborări.

Simona MOCIOALCĂ

„Școala altfel: Să știi mai multe, să fii mai bun!”

The „Know more, be better!” programme dedicated to extracurricular activities, took place on 7th-11th of April 2014 when we have been visited by over 900 students from Timișoara and other localities of Timis County. The participating teachers involved the students in the different activities, and also continued similar discussions in the classrooms, stimulating the young students to prepare various projects, drawings, essays and posters, and filling out several questionnaires.

Keywords: „A Different School”, Clarisa Rădulescu, Ștefan Rădulescu, Mariana Lazăr, Adrian Vărșândan, Narcisa Resiga, Florin-Nicolae Șincari.

Cuvinte cheie: Școala Altfel, Clarisa Rădulescu, Ștefan Rădulescu, Mariana Lazăr, Adrian Vărșândan, Narcisa Resiga, Florin-Nicolae Șincari.

Programul „Să știi mai multe, să fii mai bun!” s-a desfășurat anul acesta în perioada 7-11 aprilie, în fiecare unitate de învățământ preuniversitar din țară, participând, deopotrivă, copiii preșcolari, elevii, cadrele didactice și părinții. Scopul

programului de anul acesta a fost cel de a valorifica și de a dezvolta talentele, preocupările extrașcolare și competențele tinerilor în diferite domenii, prin intermediul activităților non-formale, care să se plieze pe nevoile lor. Prin programul „Școala altfel” profesorii au putut să-și folosească și ei creativitatea, pentru a elabora programe inedite cu elevii, ore în care să înlocuiască, cu succes, catedra și tabla cu spațiile neconvenționale: muzeu, săli și terenuri de sport, teatre, expoziții, instituții publice, astfel încât procesul de învățare clasic, prin asimilare-reproducere, să fie înlocuit cu lecții complexe, prin asociere, analogie, interdisciplinaritate, bazate pe cultivarea spiritului etic, civic, moral, religios și, nu în ultimul rând, pe imaginație.

Pentru Memorialul Revoluției, programul „Școala altfel” a însemnat mai mult de 900 de elevi într-o săptămână, de la Timișoara, Reșița,

Beregsău, Dumbrăvița și din alte localități. Unele cadre didactice, foarte active, cum ar fi soții Clarisa (de la Liceul Teoretic „Grigore Moisil”/Colegiul Tehnic „Ion Mincu”/Școala Gimnazială Nr. 26) și Stefan Rădulescu (de la Liceul Teoretic „Grigore Moisil”) au venit, în mai multe zile, cu diferite clase la care predau și au inițiat, ulterior, și proiecte, prin care au verificat feed-back-ul elevilor, propunându-și ca elevii să realizeze desene, postere, chestionare și eseuri, urmând ca, la final, să aibă loc și un concurs cu premii.

Nu mică ne-a fost mirarea când am văzut că doamna profesoară de fizică Mariana Lazăr, de la Colegiul Economic „F. S. Nitti”, s-a încumetat să vină singură cu un grup de 60 de copii, format dintr-o clasă de a IX-a și una de a X-a, perfect disciplinați, ținând cu elevii o veritabilă lecție de istorie și de viață la Memorial. O frumoasă lecție de istorie a ținut și domnul profesor de matematică Adrian Vârșandan, de la Școala Generală Nr. 19 „Avram Iancu”, care a inițiat la școală expunerea unor obiecte din perioada comunismului, aduse de către elevi de acasă, de la părinții lor.

Anul acesta cei mai mici elevi vizitatori au fost cei din clasa I B, conduși de Tânără lor doamnă învățătoare, Alaxandra Gafton-Licuța.

I-am rugat pe dascăli să ne scrie câteva cuvinte despre proiectele și acțiunile lor, alături de o scurtă descriere a evenimentului și a impactului acestuia asupra elevilor.

§

Pornind de la afirmația că „Trebuie să știm ce și de ce am trăit, pentru a înțelege ce trăim azi și a ști ce nu mai trebuie să trăim mâine”, doamna profesoară Narcisa Resiga, de la Școala Gimnazială Dumbrăvița, a propus, în „Săptămâna altfel”, „o activitate de cunoaștere a istoriei neamului nostru, și anume o vizită la Memorialul Revoluției. Inițial, am fost reținută, deoarece, plecând spre muzeu cu elevii mei, elevi de clasa a V-a, am fost convinsă că nu vor manifesta prea mult interes, că se vor plăcisi repede și că nu vor înțelege lucrurile aşa cum au fost în realitate. Dar, cu toate că au o vîrstă fragedă, activitatea a fost una foarte reușită, elevii mei manifestând interes cu privire la ceea ce au trăit părinții lor. Aceștia au afirmat la sfârșit că vizita a fost extrem de interesantă și au promis că se vor întoarce aici cu părinții și frații lor. Ajunși în clasă, i-am rugat să așterne pe hârtie propriile păreri. Iată câteva:

«În *Săptămâna altfel*, doamna dirigintă ne-a propus o activitate la Muzeul Revoluției. Nu am mai fost acolo niciodată, dar am rămas plăcut surprins. Oamenii au fost foarte amabili cu noi și ne-au arătat multe lucruri, printre care și un filmulet interesant. Cu ocazia asta, am putut afla lucruri pe

care nu le știam despre orașul nostru, în care a început Revoluția împotriva lui Ceaușescu. Am văzut schițe și imagini, sculpturi, arme, medalii. Este un muzeu frumos, cu multe lucruri interesante. Vă recomand să vizitați și voi muzeul!» (David Perju, 11 ani)

«Muzeul Revoluției a fost interesant și captivant. În săptămâna *Școala altfel*, doamna dirigintă ne-a spus că ne va duce la un muzeu. Ca să fiu sincer, prima dată când am aflat unde vom merge nu mi s-a părut prea interesant, însă după ce am ajuns acolo, mi-am făcut o altă părere. Mi-au captivat atenția multe lucruri, cum ar fi: gloanțe, medalii, haine, steaguri și multe altele. Am mai văzut și un film cu revoluția din vremea lui Ceaușescu. A fost o activitate extrașcolară foarte interesantă.» (Adali Evren, 11 ani)»

O zi... altfel

„În data de 8 aprilie i-am invitat pe elevii mei de clasa a VII-a să mergem în vizită la Memorialul Revoluției. Prima întrebare pe care mi-au adresat-o a fost: «Ce e acela?», la care s-a adăugat: «E în Timișoara?», «E o colecție de statui?», «Ce vom face acolo?» și altele. Cert e că niciunul dintre ei nu auzise până atunci că există în Timișoara acest loc (ba unii chiar mi-au mărturisit că nici părinții lor nu știau de existența lui), iar despre Revoluția din 1989 aveau doar o vagă idee.

Era o zi neobișnuită de caldă pentru perioada aceea a anului, iar drumul între Colegiul Național Bănățean și Memorial l-am parcurs pe jos. «Mai e mult?» auzeam, la intervale regulate, în jurul meu. Am ajuns la ora stabilită și am fost întâmpinată ca niște oaspeți de seamă de către doamnele Simona Mocioalcă și Adina Abruda, care ne-au propus, pentru început, să vizionăm un film despre Revoluție. În sală, liniștea era brăzdată, din când în când, de exclamații trădând mirarea sau de întrebări ușor retorice, la care am preferat să nu răspund pe loc: «Și l-au împușcat chiar de Crăciun?», «Dar pe ea de ce au omorât-o?», «Asta chiar s-a întâmplat sau e un film făcut după evenimente?». Le-am spus copiilor că aveam exact vîrstă lor pe când se întâmplau toate aceste lucruri, care pentru ei par luate dintr-un trecut mult mai îndepărtat. (Prof. Narcisa Resiga – Școala Gimnazială Dumbrăvița)

Următorul popas a fost la capelă. Doamna Adina Abruda ne-a spus câteva cuvinte despre artistul care a pictat-o, despre semnificația scenelor pictate, subliniind că este o capelă ecumenică.

Apoi am vizitat expozițiile de la etaj, ghidați fiind de gazdele noastre primitoare. Citeam pe chipul copiilor mirarea și, de asemenea, efortul pe care îl făceau pentru a înțelege ce li se spunea despre o lume atât de diferită de tot ce au trăit ei până acum. La rândul meu, am încercat, pentru câteva

clipe, să văd totul prin ochii lor – obișnuiați să vadă totul în culori vii – și cu mintea lor, pentru care libertatea de gândire și expresie e ceva atât de normal...

mai clară pentru noi.” (Prof. Adina Szabo – Colegiul Bănățean din Timișoara)

„În cadrul săptămânii «Să știi mai multe, să fii mai bun», elevii claselor IX-XII de la filiera vocațională a profilului teologic ortodox de la Liceul Pedagogic «Carmen Sylva» din Timișoara, însorți de prof. Mihaela Dumitrașcu, pr. prof. Dorinel Savescu și prof. Florin-Nicolae Șincari, au vizitat sediul Asociației Memorialul Revoluției din Timișoara.

În fața instituției am fost întâmpinați de președintele acestei asociații, domnul doctor Traian Orban, care ne-a prezentat, cu multă amabilitate, etapele parcuse până la înființarea Memorialului Revoluției, ne-a vorbit despre vechiul sediu, dar mai ales despre idealurile personalităților din Banat – printre care și Înalți Preașanți Sa, dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului – care au pus umărul pentru ca revoluționarii din acest colț de țară să aibă un loc binecuvântat întru cinstirea Eroilor Revoluției de la Timișoara. Apoi am fost invitați să intrăm în instituție, unde primul obiectiv a fost vizionarea, într-o din sălile locației, denumită «Sala cultului personalității tovarășului Nicolae Ceaușescu», filmul documentar «Noi nu murim!». Elevii liceului nostru au urmărit cu deosebit interes cele aproximativ 30 de minute de film, imagini și relatări despre tragicele evenimente ce au avut loc în acele zile în orașul de pe Bega.

Următoarea etapă, după vizionarea documentarului, a fost marcată de bucuria de a-l avea ca invitat, în mijlocul nostru, pe părintele Ioan Mura

Am plecat
luând cu noi
imaginile întipărite
pe retină, întrebările,
uimirile... Poate, de
azi, vom vedea cu
alți ochi Piața
Revoluției, iar
numele străzii pe
care se află școala
noastră (16
Decembrie 1989) va
avea o semnificație

de la Parohia Ortodoxă Română «Sfântul Mare Mucenic Gheorghe» din localitatea Câlacea, județul Timiș, care ne-a mărturisit cum a trăit și ce a simțit în acele zile în care s-a aflat în mijlocul manifestanților. Părintele profesor Dorinel Săvescu ne-a mărturisit, de asemenea, câteva gânduri și sentimente pe care le-a trăit în acele zile grele pentru timișoreni, dar și pentru cei care s-au aflat atunci în Timișoara. În continuare, elevii, împreună cu profesorii însoțitori, au vizitat Capela din incintă, care are două hramuri, «Sfântul Iosif cel Nou de la Partoș» și «Sfântul Gerard», unde, prin amabilitatea doamnei Simona Mocioalcă, am primit informații despre sfîntirea acestui lăcaș la data de 19 ianuarie 2014, eveniment la care au participat, printre alții, IPS Timotei, Arhiepiscopul Aradului, PS Lucian, Episcopul Caransebeșului, și PS Paisie, Episcop vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei.

După informațiile primite despre etapele parcurse până la ziua sfîntirii acestui sfânt lăcaș, elevii au intonat în capelă priceasna «Cu noi este Dumnezeu», creând o adevărată atmosferă de rugăciune.

Itinerariul a continuat cu vizitarea bogatei expoziții cu fotografii din timpul Revoluției din Timișoara și alte orașe ale României (Lugoj, Arad, Brașov, Cluj, Sibiu), a expoziției foto a celor 5 tineri polonezi, cu imagini imortalizate imediat după Revoluție, precum și a celei pe tema căderii Zidului Berlinului.

Ultima parte a periplului s-a desfășurat în Sala Monumentelor, unde doamna Simona Mocioală le-a explicat tinerilor semnificația fiecărui exponat, apoi elevii au adresat întrebări referitoare la aceste monumente în miniatură și au primit răspunsuri care i-au ajutat să înțeleagă mai bine cele auzite și văzute.

Am petrecut câteva ore minunate la Memorialul Revoluției și, de aceea, elevii și profesorii de la filiera vocațională a profilului teologic aduc calde mulțumiri părintelui Ioan Mura pentru amabilitatea de a se fi aflat în mijlocul tinerilor, de a le mărturisi momentele Revoluției și de a le răspunde la întrebări, dar și tuturor celor ce se ocupă de bunul mers al asociației, unde am fost primiți cu căldură sufletească și informați despre tot ceea ce înseamnă această instituție, pe care ar trebui să o viziteze oricine ajunge în Timișoara.” (Prof. Florin-Nicolae Șincari – Liceul Pedagogic „Carmen Sylva” din Timișoara)

Doamna profesoară Cristina Bîjnea, de la Grupul Școlar Electrotimiș, a elaborat un proiect de promovare a educației nonformale prin intermediul muzeului. Ea a folosit, ca argument, date din scopul declarat al asociației noastre, acela de a deveni, prin Centrul Național de Documentare, Cercetare și Informare Publică privind Revoluția din Decembrie 1989, un mijloc operativ de informare referitor la evenimentele ce au dus la căderea regimului comunist din România, propunându-și să valorifice informația istorică românească circumscrisă evenimentelor anului 1989 din Europa Centrală și de Sud-Est. Pentru că aceste momente nu pot fi pe deplin înțelese fără a cunoaște sistemul comunist în ansamblu, Centrul se preocupă și de studierea perioadei comuniste din România.

Scopul proiectului a fost: recunoașterea și respectarea valorilor istorice și culturale naționale, iar obiectivele: familiarizarea cu spațiul muzeal, ca sursă documentară de mare importanță, destinat să păstreze „amprenta” evenimentelor istorice și să conștientizeze asupra necesității cunoașterii trecutului pentru înțelegerea prezentului.

Doamna profesoară Cristina Bîjnea, care a mai fost la noi și în anii trecuți, și-a stabilit obiectivele de vizitat după un grafic precis:

DESFĂȘURAREA VIZITEI:

1. Capela Eroilor
2. Expoziția „Ceaușescu – cultul personalității” și „Cronologia Războiului Rece”
3. Expoziția de fotografii care rezumă cele mai semnificative momente ale

Revoluției din Decembrie 1989 (16-22 decembrie)

4. Sala cu machetele monumentelor ridicate în memoria Eroilor timișoreni, opere plastice de o mare valoare artistică:

„Fântâna martirilor” – Victor Gaga
„Biserica plângătoare” – Marian Zidaru
„Omul țintă” – Béla Szakács
„Eroica” – Paul Vasilescu
„Clopotul” – Ștefan Călărășanu
„Pietă” – Péter Jecza
„Sfântul Gheorghe” – Silvia Radu
„Evoluție” – Gheorghe Iliescu Călinești
„Monument omagial” – Ștefan Kelemen
„Martirii” – Péter Jecza
„Crucificare” – Paul Neagu

5. Sala colecțiilor de presă – presa românească și internațională
6. Vizionarea unui film documentar despre evenimentele din Decembrie 1989
7. Fragmentul din Zidul Berlinului.

„Săptămâna «Să știi mai multe, să fii mai bun!» a oferit posibilitatea efectuării mai multor vizite, cu clase diferite, pe parcursul a trei zile, la muzeul Memorialului Revoluției.

Vizitele au însemnat un sir de lecții de istorie desfășurate într-un alt cadru, diferit de clasă, cu un impact major, în special emoțional, asupra elevilor.

Chiar de la intrare, am fost întâmpinați de domnul Traian Orban, care ne-a explicat semnificația fragmentului din Zidul Berlinului, care se află în curtea muzeului.

În capelă, copiii au văzut numele Eroilor Revoluției din Timișoara și i-a impresionat tragedia petrecută în acele zile, când victime ale represiunii au fost și copii de vîrstă lor și chiar mai mici.

Cu multă atenție au fost urmărite imaginile din zilele Revoluției din Decembrie 1989, expuse în celealte încăperi, ca și machetele monumentelor Revoluției, a căror semnificație a trezit interesul copiilor.

Am fost plăcut surprinsă că, în altă zi, când eram prin oraș la o altă activitate cu elevii, ei au recunoscut una dintre machetele văzute la muzeu, respectiv «Clopotul» lui Ștefan Călărășanu, din Piața Traian.

Emoționant a fost și filmul vizionat de copii, în care au fost prezentate principalele momente ale Revoluției. Consider extrem de sugestiv mesajul transmis la final, care ne amintește că democrația, oricără de imperfectă ar fi, tot este de preferat regimurilor totalitare.

Impresiile elevilor și sentimentele trezite de vizita la muzeul Memorialului Revoluției au fost exprimate de aceștia prin eseurile și desenele pe care le-au realizat.

Cu siguranță, vizita la muzeul Memorialului Revoluției se va repeta și cu alți elevi.” (Prof. Haia Clarisa Rădulescu – Colegiul Tehnic „Ion Mincu” din Timișoara)

Ne bucurăm să constatăm că și numărul cadrelor didactice care ne-au trecut pragul a crescut. Printre cei care au însotit elevii, îi amintim pe profesorii: Georgeta Plopeanu și Viorica Pap – Colegiul Național „C. D. Loga”; Rodica Oprea – Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”; Nela Popescu – Colegiul Tehnic „I. C. Brătianu”; Narcis Maicoș, Mihaela Sofian, Haia Clarisa Rădulescu, Ramona Mocanu și Ștefan Rădulescu – Liceul Teoretic „Grigore Moisil”; Cristina Bijnea, Alina Mîțiu, Nicoleta Calapiș și Angela Dumitrescu – Grupul Școlar Electrotimiș; Diana Coman – Școala Generală Nr. 24; Adrian Vârșândan, Virginia Talabă și Viorel Begu – Școala Generală Nr. 19 „Avram Iancu”; Narcisa Resiga și Violina Luca – Școala Generală din Dumbrăvița; Mădălina Ianille Ioanin, Tabita Bunea, Aurelian Rusu, Ana Maria Străin și Simina Popa – Liceul Pentecostal „Logos”; Simona Perian, Daniela Melciu, Flavia Diaconescu, Gabriel Szabo, Petcu Haurileț, Felicia Drăgoiu, Viorel Tunea și Simina Popa – Colegiul „Dimitrie Leonida”; Medeea Tudoran – Școala Gimnazială „Vlad Țepeș”; Vasile Roman, Marinela Țundrea, Adrian Lisca și Adriana Roman – Școala Generală Nr. 7 „Sfânta Maria”; Daciana Trifan – Școala Generală Nr. 30; pr. prof. Dorinel Săvescu, Mihaela Dumitrașcu, Florin-Nicolae Șincari – Liceul Pedagogic „Carmen Sylva”; Adina Szabo – Colegiul Național Bănățean și Ioana Boldea – Liceul Tehnologic Special „Gheorghe Atanasiu”.

Am centralizat aceste date și nume ale tuturor celor ce ne-au adus și câte un tabel de prezență sau au fost dispuși să semneze pe listele vizitatorilor.

Simona MOCIOALCĂ

Noaptea Muzeelor

The European Museum Night is the nocturne equivalent of the International Museum Day, which always takes place on a yearly basis, on the 18th day of May. Over 3000 European museums, among which we also find The Memorial of Revolution Museum of Timisoara, have already enrolled this nocturnal international tour of culture.

On this occasion, our visitors were able to take a short journey into the most important moments of the recent history, both at national and international level. The event gathered almost one thousand tourists, having an unexpected among the inhabitants of the city of Timisoara. We can now draw the conclusion that we have been the second tourist objective visited by most inhabitants of Banat, after the Museum of Arts.

Keywords: Museum Night, National Network of Museums in Romania, Memorial of Revolution of Timișoara.

Cuvinte cheie: Memorialul Revoluției, Noaptea Muzeelor.

Revoluției din Timișoara.

Țara noastră este reprezentată de Rețeaua Națională a Muzeelor din România (RNMR), partener oficial al evenimentelor, cea care asigură promovarea amplă a activităților organizate de muzeele românești, prin diferite mijloace media, dar și a site-ului creat în 2009: www.noapteamuzeelor.ro. Din 2011 RNMR coordonează și organizarea circuitului muzeal din București, care a fost inițiat în anul 2008 de către Muzeul Național de Artă al României.

Proiectul cultural finanțat de Administrația Fondului Cultural Național s-a numit, în acest an, „Noaptea Muzeelor 2014. Aceeași noapte, scenarii diferite”.

Rețeaua Națională a Muzeelor din România a promovat, totodată, trei circuite pentru public între muzeele din București, Cluj și Timișoara, în

Inițiativa organizării Nopții Europene a Muzeelor îi aparține Ministerului Culturii și Comunicării din Franța și se află deja la a zecea ediție. Acest eveniment, care apropie toți cetățenii de cultură, de sălile de expoziții, este patronat, în mod tradițional, de Consiliul Europei, de UNESCO și de Consiliul Internațional al Muzeelor (ICOM).

Noaptea Europeană a Muzeelor este echivalentul nocturn al Zilei Internaționale a Muzeelor, care are loc, întotdeauna, pe 18 mai.

În acest circuit internațional, nocturn, sunt deja înscrise peste 3.000 de muzee din Europa, unul dintre ele fiind și Memorialul

parteneriat cu Muzeul de Artă din Cluj-Napoca și Muzeul de Artă din Timișoara, editând pliante cu hărți cu localizarea instituțiilor înscrise în circuit și informații despre ce urmau să vadă vizitatorii.

La Memorialul Revoluției s-a putut face o trecere în revistă a unor momente importante din istoria recentă, în context intern și internațional, începând cu căderea Zidului Berlinului, simbol al schimbărilor din 1989, un fragment din Zid aflându-se chiar în fața instituției noastre, s-au putut viziona filme documentare despre Timișoara, Revoluție și comunism și vizita expozițiile noastre permanente sau temporare: „Revoluția Română din Decembrie 1989 în imagini”, expoziție de fotografii; cea de desene: „Revoluția Română din Decembrie 1989 văzută prin ochii copiilor”; „O cronologie a războiului rece”, expoziție realizată de Fundația Academia Civică din București; expoziția „Solidari cu România”, pregătită de Institutul Memoriei Naționale din Varșovia, în colaborare cu Institutul Polonez din București; expoziția „Cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu”, precum și cea intitulată „Epoca Ceaușescu – pictură în stil naiv”, a artistei germane Herma Köpernik-Kennel. Nu în ultimul rând, „nocturnii” vizitatori au avut ocazia să viziteze și sala machetelor celor 12 monumente realizate în memoria Eroilor.

Evenimentul ne-a adus aproape o mie de turiști, având un impact nesperat în rândurile timișorenilor. Putem concluziona că am fost al doilea obiectiv vizitat de majoritatea bănățenilor, după Muzeul de Artă.

Simona MOCIOALCĂ

COLABORATORI

Georg Herbstritt, cercetător, Institutul Gauck, Berlin

Richard Andrew Hall, cercetător, Indiana University, S.U.A.

Ana Blandiana, poetă, publicistă, Academia Civică, Bucureşti

Romulus Rusan, scriitor, publicist, Academia Civică Bucureşti

Lucia Hossu-Longin, realizator de emisiuni TVR, Bucureşti

Dumitru Tomoni, profesor doctor în istorie, Făget

Marius Mioc, revoluționar și publicist, Timișoara
